NICOLAUS OLAHUS

CORESPONDENȚĂ CU UMANIȘTI BATAVI ȘI FLAMANZI

www.dacoromanica.ro

NICOLAUS OLAHUS

CORESPONDENȚĂ CU UMANIȘTI BATAVI ȘI FLAMANZI

www.dacoromanica.ro

Coperta : *Florin Ionescu*

www.dacoromanica.ro

NICOLAUS OLAHUS

CORESPONDENȚĂ CU UMANIȘTI BATAVI ȘI FLAMANZI

Cuvînt înainte, antologie, note și bibliografie
de CORNELIU ALBU

Traducerea textelor din limba latină
de MARIA CAPOIANU

EDITURA MINERVA
București, 1974

www.dacoromanica.ro

CUVÎNT ÎNAINTE

Renașterea din secolele XV și XVI a fost apreciată de Fr. Engels ca „cea mai mare răsturnare progresistă din cîte trăise omenirea pînă atunci“ [1]. Prin Renaștere se inaugurează o cultură și o viață spirituală de tip nou. Înflorirea, fără precedent, a culturii din acea epocă se sprijină pe adîncile transformări economice și sociale care au dus, treptat, la destrămarea relațiilor feudale și la formarea relațiilor capitaliste. În secolele acelea s-au realizat progrese uriașe în tehnică [2] și s-au pus bazele comerțului internațional, a început transformarea meșteșugurilor în manufactură „punctul de plecare pentru marea industrie modernă“ [3].

Preocupările filologice, filozofice, literare și artistice ale Renașterii vor fi designate, în linii generale, prin noțiunea de „umanism“, în vreme ce activitățile anticlericale și antipapale, dintre care amintim doar de acelea ale lui Martin Luther, Ulrich Zwingli, Jean Calvin și Henric al VIII-lea, prin aceea de „reformă“.

În această epocă măreață, cînd orășenii au înfrînt puterea feudalismului, cînd pe planul al doilea al luptei dintre orășeni și nobilii feudali au apărut țăranii răsculați, a fost înfrîntă dictatura spirituală a papei, a reînviat antichitatea greacă și, odată cu aceasta, au înflorit artele din epoca modernă, s-a pus bază științelor naturii. Era — scrie Fr. Engels — o epocă ce avea nevoie

---

[1] Fr. Engels, *Dialectica naturii*, E.S.P.L.A., București, 1959, p. 5.
[2] *Idem*, *Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane*, Editura P.C.R., București, 1945, p. 29.
[3] *Idem*, *Dialectica naturii*, E.S.P.L.A., București, 1959, p. 5.

www.dacoromanica.ro

de titani şi ea a creat titani ai erudiţiei, ai spiritului şi ai caracterului.

Umanismul secolului al XVI-lea, în care Nicolaus Olahus ocupă un loc de frunte, este „un sentiment de entuziastă admiraţie care a dus la studierea şi imitarea, în exclusivitate, a modelelor antice“ [4].

Localizînd acest umanism la Ţările de Jos, unde în perioada 1531—1541, Nicolaus Olahus a fost un mentor unanim acceptat, vom distinge, în evoluţia lui, două mari perioade. La început, umaniştii batavi şi flamanzi căutau să alunge „barbaria“ din instituţiile de învăţămînt. Ei erau preocupaţi să combată scolasticismul prin reîmprospătarea metodelor de învăţămînt, prin răspîndirea cunoştinţelor de elină şi latină, precum şi depunerea de eforturi lăudabile pentru ca monumentele literaturii clasice să fie cunoscute în cercuri cît mai largi cu putinţă. Urmaşii de atunci au descoperit entuziasmaţi civilizaţia antică, însuşindu-şi caracterul ei uman, universal şi etern. Ei alungau de pretutindeni ignoranţa pentru a face loc raţiunii, cercetării.

Epoca aceasta este considerată ca fiind a „vulgarizării“. Limita ei, cea mai apropiată de noi, este anul morţii lui Erasmus (1536). După aceea, după secole de imitaţie şi difuzare, urmează perioada de erudiţie. Reprezentanţii cei mai iluştri ai acestei perioade au fost Justius Lepsius (1547—1606), Johannes Gerrad Vossius (1577—1649) socotit „asemenea unui oracol“ şi Hugo Groţius (1583—1649), autorul celebrului tratat *De jure belli ac pacis*.

E de remarcat că dacă în faza „vulgarizării“, umaniştii din Ţările de Jos s-au mulţumit numai să „imite şi să difuzeze“, prin Martin de Smet (1525—1578) şi Stephanus Winandus Pighius (1520—1604), ei au fost cei care au pus bazele epigrafiei care poate fi considerată o ştiinţă belgiană“ [5].

Setea de instruire cuprindea, în acea epocă, cercuri tot mai largi iar umaniştii, în majoritate ecleziastici, considerau că fără operele clasice totul ar fi fost „claustra sine armario quasi castrum sine armatorio“ (o mînăstire fără bibliotecă este ca un

[4] N. Delarouelle, *Guillaume Budé*, Paris, 1907, p. 2.

[5] Alphonse Roersch, *L'Humanisme belge a l'époque de la Renaissance*, Bruxelles, 1910, p. 139—140.

www.dacoromanica.ro

castel fără arsenal), la care mai adăugăm şi precizarea lui Thomas de Kemps (1380—1471), că o mînăstire fără bibliotecă este ca o masă fără bucate, o grădină fără flori sau un local de bursă fără bani. Se pare însă că cea mai plastică explicaţie dată de cineva pentru a justifica necesitatea însuşirii limbilor clasice, mai cu seamă a celei eline, a fost cea a lui Alexander Hegius (1433—1498) care considera că „dacă vrei să înveţi gramatica, legile stilului, prozodia, filozofia, retorica, matematicile, artele, medicina, atunci studiază mai întîi limba elină" [6].

Iniţiativa aceasta, de a privi omul cu nevoile legate de existenţa lui în societate printr-o optică fundamental diferită de cea din trecut, dîndu-i posibilitatea să se smulgă din carapacea sufocantă a moralei şi practicilor religioase, indicîndu-i, în acelaşi timp, noi idealuri de viaţă care să-l bucure şi să-i creeze raiul pe pămînt nu în cer, aparţine, în Ţările de Jos, ecleziasticilor care purtau numele de „fraţii vieţuirii în comun". Membrii ordinului, vestitori ai vremurilor noi, erau copişti zeloşi. Înfiinţarea de tipografii şi procurarea de opere pentru ca aceste tipografii să-şi poată desfăşura activitatea fără întrerupere, a constituit pentru ei supremul scop în viaţă. Exemple nu le-au lipsit. Cei mai admiraţi de ei au fost cei trei Manuce pe care au căutat să-i imite, atît în ce priveşte operele tipărite, cît şi literele întrebuinţate.

În ce priveşte oraşul Louvain, centru catolic influent, care dispunea de o renumită universitate, acesta a produs numeroase tipărituri. Printre tipografii vestiţi de acolo se numără Thierry Martens. De sub teascurile tipografiei lui au ieşit, în format mic, multe din operele lui Erasmus, ceea ce i-a adus renume şi bun cîştig. În atelierul lui activa, din 1516, Rutgerus Rescius, prietenul şi corespondentul de mai tîrziu al lui Nicolaus Olahus. Rescius fiind foarte apreciat de Erasmus pentru vastele lui cunoştinţe elenistice, la propunerea prinţului umaniştilor, a fost numit succesor al său la catedra de limba elină a universităţii din Louvain.

În anul 1529 Martens s-a retras din afaceri. Deoarece universitatea nu concepea să nu aibă o tipografie proprie, sarcina

[6] Alexander Hegius, *Carmina*, Deventer, ediţia din 1948. Vezi poezia *De utilitate lingae graecae* [Despre foloasele cunoaşterii limbii eline].

www.dacoromanica.ro

aceasta şi-a asumat-o profesorul Rescius care, într-o scrisoare din 31 iulie 1529, adresată fratelui fondatorului universităţii din Louvain, şi-a expus nu numai planul de muncă ci şi crezul ştiinţific şi social ce stătea la baza dezvoltării umanismului din Ţările de Jos în cea de a doua jumătate a veacului al XVI-lea. „Eu, precizează noul tipograf, de aproape unsprezece ani predau, după puterile mele, literatura elină, la colegiul fondat de fratele tău Jeronim de Busleyden[7]... Pentru imprimarea textelor eline, latine şi evreeşti am procurat cele mai elegante litere pe care le-am putut găsi la turnătoriile din Germania. Cu ajutorul acestui material, ne-am propus să editäm, pentru uzul studenţilor mai ales, pe toţi autorii consideraţi a fi cei mai buni, mai cu seamă pe autorii elini care-mi sînt necesari la predarea lecţiilor mele". În continuare, tipograful Rescius arată că deocamdată a ales *Memorabilia*, „aceasta pentru că anul trecut explicînd *Economia*, *Cyropedia* şi *Hieron*, toate de Xenofon, am constatat că ele au plăcut mult auditorilor mei".

Remarcăm faptul că, în toate împrejurările, textele editate de Rescius erau stabilite cu foarte mare grijă şi nu erau însoţite de note sau comentarii. Ca execuţie, totul înfăţişa un stil elegant şi foarte mult bun gust.

Din rîndurile unor umanişti care aveau astfel de preocupări se vor recruta corespondenţii lui Nicolaus Olahus.

*

În corespondenţă, ca şi în lucrările sale istorice *Ungaria*, *Atila* şi *Chronicon*, Nicolaus Olahus (10 ianuarie 1493 — 17 ianuarie 1568) dă bogate informaţii cu privire la originea lui românească. Izvoarele folosite pornesc de la domnia lui Dracula Voievod (Vlad Ţepeş). Bunicul lui dinspre tată „Manzilla de la Argeş a avut de la soţia lui, Marina, sora lui Iancu de Hunedoara, printre alţii, doi copii. Unul se numea Stanciul care a avut şi el copii, pe Danciu şi Petru ; iar celălalt se numea

[7] Luxemburghezul Hieronimus Buslidius (1470—1517), consilier de stat, ambasador, demnitar ecleziastic, magistrat şi scriitor umanist, a obţinut de la împăratul Maximilian I numeroase beneficii cu ajutorul cărora s-a înfiinţat Colegiul celor trei limbi (elină, latină şi ebraică) din Louvain.

www.dacoromanica.ro

Stoian, adică Ştefan. Acesta m-a născut pe mine şi pe Matei, pe Ursula şi pe Ileana. Dracula punînd mîna pe putere, l-a ucis pe unchiul meu Stanciul cu securea. Dar Ştefan, copil încă (paene puero), scăpînd de tirania acestuia a fugit la regele Matei" (*Ungaria*, cap. XII, p. 3).

Stoian, devenit la majorat Ştefan Olahus, ca unul ce provenea din ţara valahilor, şi-a petrecut copilăria la Sibiu. La maturitate a intrat în slujba vărului său, regele Matei Corvin, şi s-a căsătorit cu Varvara Hunzar (Hînsar). Ca recompensă pentru serviciile aduse, în anul 1504 Ştefan Olahus a fost numit „judex regius" (primar) al Orăştiei, iar mai apoi prefect al salinelor din Transilvania, funcţiuni pe care le-a deţinut pînă în 1522 cînd, „gîrbovit de ani", a fost înlocuit cu fiul său, Matei.

Nicolaus Olahus, se impusese din tinereţe ca un umanist remarcabil. În şcoala capitulară din Oradea pe care a urmat-o, adevărată pepinieră de secretari şi diplomaţi pentru curtea de la Buda, limba de predare era latina, iar programa de învăţămînt era copiată după acelea ale şcolilor similare din occident, cuprinzînd cunoştinţele elementare ale celor patru arte liberale, împărţite în două cicluri. În cel dintîi (trivium) se învăţa gramatica, retorica şi dialectica, adică ştiinţa de a interpreta poeţii şi istoricii clasici, de a citi şi scrie perfect latineşte ; în cel de al doilea (quadrivium) se studia aritmetica, geometria, astronomia şi muzica.

Oradea a fost unul din primele focare ale umanismului în Europa răsăriteană. Profesorii şcolii capitulare de aici se bucurau de prestigiu. Printre ei se găsea istoricul grec Filip Padocataros, adus tocmai din Cipru, Pietro Paolo Vergerio, bun cunoscător al limbii eline din care a făcut numeroase traduceri, muzicianul Pierre, templier francez, savantul Grigore Szamoszky şi, în sfîrşit, renumitul George Peuerbach, provenit de la universitatea din Viena, autorul tabelelor eclipselor solare, cunoscute în istoria astronomiei sub numele de „Tabulae Varadiensis". Tot acolo se găsea o bibliotecă cu manuscrise de mare valoare, des cercetată de umaniştii epocii, ca şi de Matei Corvin în anii tinereţii sale. Biblioteca din Oradea i-a servit viitorului rege ca model la realizarea vestitei Bibliotheca Corviniana de la Buda, distrusă de turci după ocuparea oraşului.

www.dacoromanica.ro

S-a remarcat, nu fără temei, că la şcoala capitulară din Oradea se practica învăţămîntul cel mai avansat din Ungaria şi Transilvania în secolul al XVI-lea. Acolo începuse să sufle un vînt nou care a măturat vechiul balast al tradiţiei scolastice pentru a introduce o învăţătură care purta pecetea spiritului umanist înnoitor [8].

Cei şapte ani petrecuţi de Nicolaus Olahus la această şcoală au avut o puternică influenţă asupra formării lui intelectuale. S-a impus mai cu seamă în ce priveşte studiul limbii latine, elocinţa şi poetica. Sîrguinţa la învăţătură, comportarea ireproşabilă, seriozitatea şi compunerea de poezii în limba latină au atras de timpuriu atenţia superiorilor, mai cu seamă a episcopului Turzo Sigismund. De acest prim ocrotitor, considerat în tot cursul vieţii ca un al doilea părinte, ca şi de anii de şcoală de la Oradea, Nicolaus Olahus va aminti deseori cu duioşie. Astfel într-o scrisoare adresată fostului său coleg de clasă, Gerendy, ajuns episcop de Alba Iulia, va evoca anii cînd „ne ocupam împreună de literatură şi citeam *Apologia* lui Esop despre care face menţiune şi Aulus Gelius" [9].

Pentru sîrguinţa lui la învăţătură şi ţinîndu-se desigur în seamă atît originea lui voievodală cît şi serviciile aduse de tatăl său regatului, Nicolaus Olahus a fost numit în 1510, pe cînd era în clasa a III-a a quadriviumului, paj al regelui Vladislau al IV-lea pe care l-a servit pînă la moartea acestuia, survenită în ziua de 13 martie 1516, cînd a părăsit curtea pentru a se dedica exclusiv studiilor şi bisericii. A dispus astfel de un deceniu (1516—1526), pe care, ca secretar al episcopului de Pécs, canonic de Pécs, protopop de Komárom şi canonic-lector de Strigoniu (director de studii al şcolii capitulare arhiepiscopale), l-a petrecut mai mult în biblioteci şi amfiteatre, traducînd din istoricii şi poeţii elini şi latini, scriind el însuşi poezii apreciate de contemporani. Din această epocă datează şi contactul cu prodigioasa activitate publicistică a lui Erasmus din Rotterdam.

---

[8] Bezdechi Ştefan, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origină română*. Cu un cuvînt înainte de prof. acad. Ion Lupaş, Aninoasa, Gorj, 1939, p. 13.

[9] Ipolyi Arnold, *Oláh Miklos levelezése* [Corespondenţa lui Nicolaus Olahus]. Vezi *Monumenta Hungariae Historica*, I. osztály, Okmanytár, XXX kötet. Scrisoarea din 30 ianuarie 1530.

www.dacoromanica.ro

Năpasta ce s-a abătut între timp asupra Europei sud-vestice prin războaiele de cuceriri ale lui Soleiman Magnificul a pus capăt îndeletnicirilor literare ale lui Nicolaus Olahus. În primăvara anului 1526, turcii au cucerit Petrovardarul şi se pregăteau să invadeze Ungaria.

În astfel de împrejurări, ca o preţuire a calităţilor dovedite, Nicolaus Olahus a fost rechemat la curte şi numit secretar-consilier al tînărului rege Ludovic al II-lea. Cum monarhul se pregătea să iasă în întîmpinarea invadatorilor, soţia lui, Maria de Habsburg, sora lui Carol Quintul, i-a cerut soţului un om capabil să-i conducă, în lipsă, afacerile politice şi diplomatice. Sorţii au căzut pentru a doua oară asupra lui Nicolaus Olahus. Noua investitură a primit-o în ziua de 13 martie 1526.

Confruntarea între cele două armate a avut loc în ziua de 26 august 1526 la Mohaci. Cînd s-au cunoscut la Buda proporţiile dezastrului suferit de armata feudală maghiară, curtenii au fugit care încotro. Avînd lîngă ea numai pe Nicolaus Olahus, regina Maria a pornit într-o lungă pribegie. Cei doi au poposit în diferite oraşe din Slovacia, Bohemia, Moravia, Austria şi Germania pentru a se opri, în cele din urmă, vreme mai îndelungată, la Augsburg. În dieta imperială, ţinută aici în 1530, Nicolaus Olahus, numit între timp canonic tezaurar de Alba Regală (Székesfehérvár), a luat cuvîntul în faţa împăratului şi a prinţilor germani, cerîndu-le să alcătuiască o coaliţie care să lupte împotriva turcilor.

Din motive politice şi religioase coaliţia nu s-a putut alcătui. În 1531 Nicolaus Olahus a fost solicitat să-şi urmeze suverana în Ţările de Jos, unde Carol Quintul o numise regentă, în locul mătuşii sale Margareta, decedată în 1530.

La Bruxelles, exilatul Nicolaus Olahus s-a simţit, cel puţin la început, mai străin şi mai dezolat decît în preregrinările lui anterioare. Cuprins adesea de disperare va face notaţii ca acestea : „aici toate drumurile sînt închise, încît nu ştii cu ce talente şi cu ce virtuţi poţi s-o scoţi la cale şi să-ţi asiguri o viaţă liniştită. Nu ştiu, ce duh rău m-a aruncat în această ţară străină ?... Dacă mă va scăpa cumva Dumnezeu nu voi mai intra uşor într-o astfel de corabie“ [10].

---

[10] Ipolyi Arnold, *op. cit.*, scrisoarea din 16.X.1531 către un prieten.

www.dacoromanica.ro

Încetul cu încetul se acomodează noilor condiţii de viaţă şi recunoaşte chiar că „din panon am devenit batav". Totuşi reîntoarcerea în patrie îl obsedează. Lui Cornelius Duplicius Scepperus, unul din prietenii lui cei mai apropiaţi, i se destăinuie astfel : „Dacă se va face pace cu Ungaria şi mi se vor putea restitui lucrurile, nu mă vor mai putea ţine aici nici sunetul măiestrit al clopotelor voastre, nici plăcerea sobelor sănătoase, dar şi pline de funingine, nici gingăşiile femeiuştilor ; numai libertatea şi prietenia cu oamenii învăţaţi mă atrag în oarecare măsură, dar libertatea cea mai mare o voi avea în patrie. Căci nu sînt om ambiţios şi mă mulţumesc cu puţin" [11].

Activînd ca secretar, consilier, apoi ministru al regentei, Nicolaus Olahus s-a remarcat curînd ca poet şi istoric. Poeziile lui au apărut abia în 1906 [12] şi 1934 [13]. Lucrarea istorică *Atila* [14] a circulat o vreme în manuscris, iar *Ungaria* [15], terminată în 1536, în care se ocupă pe larg de cele trei ţări româneşti [16] (Moldova, Transalpina şi Transilvania) a fost tipărită în 1735.

Acestei activităţi literare şi ştiinţifice i se alătură, ca un titlu de merit, vasta corespondenţă pe care umanistul Nicolaus Olahus a avut-o cu peste 120 de personalităţi ale epocii, printre care amintim pe papa Clement al VII-lea, împăratul Carol Quintul, regi, principi, voievozi, cardinali, duci, diplomaţi, episcopi, egumeni, literaţi, profesori, medici etc., la care adăugăm pe fratele său Matei de la Orăştie, precum şi prietenii din patrie.

Ca secretar, consilier şi ministru al regentei, Nicolaus Olahus a întreprins numeroase acţiuni care au servit politicii orientale

---

[11] *Idem*, scrisoarea din 7 martie 1533.

[12] Vezi ediţia I a lui Stephanus Hegedus, *Carmina Nicolai Olahi*, Budapesta, 1906, în *Hungaria litterarum spectantia*, p. 371—427.

[13] I. Fogel şi L. Juhász, *Nicolaus Olahus, Carmina*, Lipsae MCMXXXIV, în *Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum*.

[14] A fost tipărită prima dată de Joannes Sambucus în *Antonius Bonfinius, Rerum Hungaricarum decades quatuor*, ediţia Basileia din 1568 (anexă), p. 107—196.

[15] A fost tipărită de Bel Mathias în *Adparatus ad historiam Hungariae sive collectio miscella*, Possonii, MDCCXXXV.

[16] Pentru întreaga operă istorică a lui Nicolaus Olahus, dar mai cu seamă pentru părţile ei privitoare la istoria românilor, vezi lucrarea *Umanistul Nicolaus Olahus* de I. S. Firu şi Corneliu Albu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968.

www.dacoromanica.ro

a lui Carol Quintul[17]. El întrunea toate condițiile impuse de împrejurări în care papii și principii nu se puteau dispensa nicidecum de umaniști în ceea ce privește redactarea scrisorilor, a discursurilor publice sau solemne. Epistolografia vremii nu se putuse sustrage nici ea clasicismului. Existau colecții de scrisori aparținînd lui Cicero, Pliniu sau alții. Încă din secolul anterior circulau tratate de specialitate și formulare de scrisori în latinește, a căror cantitate enormă în bibliotecile occidentale procură și astăzi uimire[18]. Alături de maeștrii epistolografi, foarte apreciați, Nicolaus Olahus i-a luat ca model pe Aeneas Silvio Piccolomini (Papa Pius al II-lea) și Erasmus din Rotterdam.

*

Corespondența lui Nicolaus Olahus, în ansamblul ei, are o valoare documentară excepțională. Dacă ea n-a fost utilizată de istoricii mai vechi care au studiat epoca anterioară Mohaciului, aceasta se explică, după Ipolyi Arnold (1823—1886), episcopul de Oradea, prin faptul că pînă în anul 1875 ea a stat uitată în arhiva prințului Észtérházy.

Desigur, la început, corespondența lui are un pronunțat caracter intim. Ulterior ea se dezvoltă în două direcții bine conturate; pe de o parte o corespondență literară, filologică și istorică iar pe de altă parte o corespondență consacrată marilor probleme politice și diplomatice ale vremii sale.

Din cît s-a păstrat[19], cea mai mare parte a ei datează din anii refugiului în Țările de Jos. Sarcina lui, mai cu seamă în ceea ce privește redactarea corespondenței politice și diplomatice, n-a fost ușoară. La Bruxelles, oraș care în timpul lui Carol Quintul era centrul diplomației europene a vastului imperiu spaniol, s-a impus curînd ca om de stat, pe cît de cult pe atît de abil. Încrederea în el a monarhilor pe care i-a servit a fost

---

[17] Vezi, în acest volum, corespondența lui Nicolaus Olahus cu diplomatul Cornelius Duplicius Scepperus.

[18] Jacob Burckhardt, *Cultura Renașterii în Italia*, traducere de N. Balotă și Gh. Ciorogaru, Editura pentru literatură, 1969, vol. I, București, p. 275—276.

[19] Pentru întreaga corespondență a lui Nicolaus Olahus vezi Ipolyi Arnold, *op. cit.* Pe ani, această corespondență se repartizează astfel: 1 scrisoare în 1527, 2 în 1528, 17 în 1529, 117 în 1530, 67 în 1531, 107 în 1532, 131 în 1533, 89 în 1534, 32 în 1535, 24 în 1536, 16 în 1537 și 8 în 1538, total 611 scrisori.

www.dacoromanica.ro

totală, ceea ce i-a îngăduit să intervină adeseori cu îndrăzneală pe lîngă toţi cei puternici, îndemnîndu-i la unire şi la luptă comună împotriva invaziei otomane, să susţină moralul foarte scăzut al celor care au supravieţuit după Mohaci, să îndemne la realizarea păcii în ce priveşte cele două regate ungare şi la armistiţii cu turcii pentru cîştigarea de timp în vederea concentrării tuturor forţelor antiotomane. Nicolaus Olahus a fost foarte activ mai cu seamă în perioada cînd prietenii săi, diplomaţii Cornelius Duplicius Scepperus şi Leonard Treiher van Vels, arhiepiscopul de Lund, au tratat şi realizat efemera pace de la Oradea (1538), între regii Ferdinand I de Habsburg şi Ioan Zapolya.

În relaţiile personale, cît şi în cele epistolare cu scriitorii umanişti, Nicolaus Olahus se comporta ca un tovarăş de breaslă. Dădea şi cerea sfaturi. Comunica proiectele lucrărilor sale istorice, traducerile din clasicii elini şi latini, ultimele sale creaţii poetice, cerînd totdeauna să fie citite cu bunăvoinţă şi îndreptate cu severitate. Cînd corespondenţii săi din Ţările de Jos erau bolnavi, le trimitea medicul său personal. Îi ajuta băneşte. Le publica lucrările literare din fonduri proprii, le prefaţa. Ori de cîte ori se putea sustrage de la obligaţiile de curtean şi sfetnic al regentei se refugia la prietenii săi de la Colegiul celor trei limbi de la Louvain pe care-i avea în mare cinste şi-i sprijinea în toate împrejurările. Din acest punct de vedere, el se exprimă astfel într-o scrisoare adresată preceptorului copiilor viitorului împărat Ferdinand I de Habsburg : „Zilele acestea regina s-a dus pentru patru zile la vînătoare... Eu obţinînd un concediu de la ea, m-am dus la vestita universitate a celor trei limbi de la Louvain, departe de patru mile, ca să-mi mai înviorez sufletul, pentru că, după cum regina vînează mistreţi şi fiare prin codri, tot astfel eu să vînez la Louvain pronunţia grecească“ [20]. Cînd totuşi nu se poate sustrage obligaţiilor de la curte ştie să găsească prilejul pentru a discuta, la un pahar de vin bun şi o masă copioasă, cu literaţii care-l căutau la reşedinţă. Pe de altă parte, în cursul deselor deplasări ale regentei, cînd era obligat să facă parte din suită, proceda în aşa fel încît călugării umanişti, care trăiau închişi între zidurile mînăstirilor şi erau corespondenţii lui, să fie

[20] Ipolyi Arnold, *op. cit.*, scrisoarea către Ursinius Velius, p. 205.

www.dacoromanica.ro

invitaţi, chiar din ordinul regentei, la banchetele oficiale, prilej de a se întreţine cu ei vreme îndelungată.

Corespondenţa lui Nicolaus Olahus se încadrează în cunoscutul gen de „epistolae familiares" (epistole intime), foarte la modă într-o epocă în care ziarul nu fusese încă inventat iar necesităţile oamenilor de a-şi comunica ştirile şi faptele mai importante luau amploare.

Din acest punct de vedere umanistul Nicolaus Olahus nu este un inovator. Dintre predecesori să amintim pe Ambrosio Camaladose Traversari (1356—1439), Bruni Leonardo care a compus în limba italiană o biografie a lui Dante, Poggio Bracciolinii (1380—1459), cel care a descoperit în firida unei mînăstiri elveţiene un însemnat număr de opere ale scriitorilor latini ce erau considerate pierdute, Calconini Celio (1479—1541) şi, îndeosebi, Aeneas Silvio Piccolomini (1405—1458), viitorul papă Pius al II-lea.

Dacă scrisorile lui Nicolaus Olahus, mai cu seamă cele cu pronunţat caracter politic şi diplomatic, sînt supuse unor cercetări istoriografice atente, se constată că, uneori, ştirile lor sînt pripite. Concepţiile şi părerile sînt formate sub impresia momentului, determinate de anumite interese. Este însă neîndoios că aceste scrisori pot fi considerate o sursă care dezvăluie faptele direct. Aceasta ne îngăduie să aruncăm o privire adîncă în cuprinsul unor probleme pe care le prezintă cu sinceritate, să scontăm intenţiile, vederile, dispoziţiile şi caracterul corespondenţilor săi.

Nu odată scrisorile lui Nicolaus Olahus demască intrigile politice şi diplomatice în legătură cu marile probleme la ordinea zilei. „Ele ne ajută să înţelegem evoluţia evenimentelor viitoare, aflate în pregătire, ca şi părerile şi ştirile în legătură cu aceste evenimente. Firele istoriei se deapănă şi se ţes aievea în faţa ochilor noştri, putînd lua astfel cunoştinţă de opiniile bărbaţilor care acţionează, de cauzele care i-au îndemnat să acţioneze. Întreaga lui corespondenţă este o interesantă sursă chiar şi în ce priveşte cunoaşterea istoriei culturale şi literare a epocii sale" [21].

Cele 611 scrisori rămase de la Nicolaus Olahus sînt copii după original, executate de copişti diferiţi. Ele au fost cusute într-un dosar voluminos de 582 pagini şi păstrate, de la 13 iunie 1684, în arhiva prinţului Észtérházy [22] de la Kismárton sub titlul

[21] Ipolyi Arnold, *op. cit.*, prefaţa.

[22] Familia Észtérházy descinde din Ursula Olahus, sora lui Nicolaus Olahus.

www.dacoromanica.ro

Protocollum Litterarum Nicolao Olahinarum ad diversos missarum. În interior, pe prima pagină, titlul lucrării este scris de mînă şi are următoarea redactare : *Epistolae familiares de Olaho ad amicos* [Scrisorile intime ale lui Olahus către prieteni].

Este evident apoi că tot ce a tipărit Ipolyi Arnold cuprinde numai scrisorile din anii 1527—1538.

Toate scrisorile, atît cele trimise cît şi cele primite, sînt redactate în limba latină. Nu se găseşte nici una redactată în limba română (cum sîntem îndreptăţiţi să credem că a primit şi trimis fratelui său Matei, vărului său Radu Paisie VII, voievodul Ţării Româneşti [1535—1545], ca şi celor două surori, Ursula şi Ileana), — şi nici în limba maghiară.

Cercetările ce vor trebui să se mai facă, în vederea cunoaşterii mai temeinice a activităţii epistolare a lui Nicolaus Olahus, vor călăuzi pe iubitorii de istorie literară, politică şi diplomatică, mai cu seamă spre Bruxelles, Louvain, Besançon, Madrid, Milano, Vatican, Bratislava, Tirnavia, Viena, Budapesta etc., unde nu ne îndoim că vor găsi multe materiale inedite.

*

Cînd a păşit pe teritoriul Ţărilor de Jos, Nicolaus Olahus era mai cunoscut acolo decît regenta pe care o însoţea.

Într-adevăr, pe plan politic şi diplomatic se impusese atenţiei celor puternici în cursul dezbaterilor dietei convocate de Carol Quintul la Augsburg în 1530.

Prestigiul lui era mare mai cu seamă în lumea oamenilor de ştiinţă, a literaţilor, a tuturor umaniştilor. Aceasta s-a datorat faptului că la prima scrisoare trimisă lui Erasmus la 1 iulie 1530, răspunsul i-a venit în numai şapte zile, deşi distanţa de la Friburg la Augsburg este apreciabilă iar mijloacele de circulaţie erau pe atunci rudimentare.

Aceiaşi umanişti aflaseră cu repeziciune, spre uimirea generală că „inegalabilul" a acceptat să-l considere pe Nicolaus Olahus prieten al său, onoare de mulţi rîvnită, să-i reţină un tacîm la masă, chiar şi în lipsă, ori de cîte ori va avea oaspeţi, şi să corespondeze cu el, tot atîtea motive puternice ca secretarul şi consiliierul regentei să fie acceptat ca al lor cu cea mai mare bunăvoinţă. Dintre aceşti grabnici binevoitori, în număr de douăzeci şi unu, atenţia noastră a fost reţinută de un grup de

www.dacoromanica.ro

doisprezece. Categoriile sociale cărora aparţin, ca şi îndeletnicirile lor, sînt dintre cele mai diferite. Toţi aveau o trăsătură comună : erau umanişti studioşi şi-l venerau pe Erasmus.

Din lectura corespondenţelor lor reiese că tot ce scriau era redactat cu deosebită grijă, că introducerile sau încheierile corespondenţelor vădesc respect datorat dar uneori şi exagerat. Astfel Hadrianus Amerotius i se adresează cu „preastrălucite bărbat", Levinus Ammonius îl asigură că „este singurul om din lume căruia doreşte să-i fie recomandat", Franciscus Craneveldius îl consideră „bărbat preaîmpodobit cu virtuţi", Conradus Goclenius remarcă „marile daruri ale spiritului tău şi modestia de necrezut a unui spirit atît de generos", Cornelius Grapheus Scribonius foloseşte formule ca : „preabunule Mecena" şi „preacultivatule Olahus", Nicolaus Grudius îi doreşte ca „prinţii noştri să aibă mai mulţi consilieri ca tine căci atunci şi tihna publică ar cîştiga şi literele", Petrus Nannius vede în el „sprijinul şi dulcea mea podoabă", Rutgerus Rescius îl consideră „unicul patron cultivat" iar Cornelius Duplicius Scepperus îl asigură că-i este „cel mai distins dintre prieteni".

Cît priveşte corespondenţa lui Erasmus cu Olahus, ea are un ton amical, de la egal la egal, este plină de confidenţe şi intimităţi, prinţul umaniştilor sfîrşind prin a stabili că numele de „Olahus" este identic cu noţiunea de „prietenie".

În general, umaniştii din Ţările de Jos au văzut în Nicolaus Olahus pe „optimus et eruditissimus omnium doctorum patronus" [23]. Superlativele acestea n-au fost infirmate niciodată de vreun istoric belgian sau olandez. În pragul secolului al XX-lea, rolul de mentor şi protector al lui Nicolaus Olahus a fost afirmat cu vigoare : „Olahus a protégé nos humanistes, se liant d'amitié avec beaucoup d'entre eux, ce qui permettait à ces derniers de faire souvant appel à la haute influence et à ses bons offices" [24].

Opera istorică şi poetică, împreună cu vasta-i corespondenţă, din care înfăţişăm cititorului român doar o infimă parte, dar poate cea mai semnificativă, fac din sibianul Nicolaus Olahus un prestigios scriitor în veacul de maximă înflorire a umanismului în Ţările de Jos. El este primul român care a semnalat, prin informaţii certe, existenţa celor trei ţări româneşti şi pe

[23] Cel mai darnic şi cel mai erudit sprijinitor al tuturor oamenilor de ştiinţă.

[24] Alphonse Roersch, *La correspondance de Nicolaus Olahus*, Gand, 1904.

www.dacoromanica.ro

locuitorii lor, depășind în amploarc și obiectivitate pe toți cei ce făcuseră ceva, în această privință, pînă la el.

În deceniul de la Bruxelles, Nicolaus Olahus s-a manifestat ca versat curtean, diplomat, om de cultură și scriitor cu preocupări multiple. În restul vieții a fost conducătorul politic și spiritual al Ungariei neocupate de turci, cu atribuții mai ample decît avuseseră Iancu de Hunedoara și regele Matei Corvin, respectiv unchiul și vărul său. Va trebui apoi să se mai rețină că sibianul Nicolaus Olahus nu și-a negat niciodată originea română, nici stirpa Basarabilor din care era așa de mîndru că se trage. Proveniența lui transalpină a enunțat-o de nenumărate ori în lucrările sale istorice, în poezii și în corespondență, ea fiindu-i confirmată și de diploma de înnobilare din 1548.

CORNELIU ALBU

www.dacoromanica.ro

NOTA EDIȚIEI

Activitatea epistolară a lui Nicolaus Olahus, cu pronunțat caracter politic, diplomatic, științific și literar, reprezintă, la mijlocul secolului al XVI-lea, o prețioasă contribuție la promovarea culturii umaniste.

În anii exilului (1526—1541), dar mai cu seamă în anii trăiți la Bruxelles (1531—1541), secretarul și consilierul regentei Țărilor de Jos a corespondat cu prietenii din patria adoptivă a tatălui său și cu numeroși bărbați remarcabili din tot cuprinsul Europei. Cele 611 scrisori, trimise sau primite, cîte s-au păstrat, au fost tipărite la Budapesta abia în 1875 de către Ipolyi Arnold, episcopul romano-catolic de la Oradea, sub titlul generic : *Oláh Miklos, II Lajos és Mária királyné titkára, utóbb Magy. Orsz. káncéllár, Esztergomi érsekprimás és kir. helytartó, levelezése.* [Corespondența lui Nicolaus Olahus, secretarul lui Ludovic al II-lea și al reginei Maria, apoi cancelar al Ungariei, arhiepiscop de Strigoniu și regent].

Din ceea ce Ipolyi Arnold a tipărit cu aproape o sută de ani în urmă, înfățișăm cititorului român un singur sector, acela care cuprinde corespondența lui Nicolaus Olahus cu umaniști batavi și flamanzi. Am procedat astfel deoarece, în relațiile avute cu aceștia, predomină preocupări de ordin social, științific și literar sau probleme care, atunci cînd este vorba de relațiile Erasmus-Olahus, continuă să fie de cel mai mare interes pentru cunoașterea preocupărilor lui Erasmus în ultimii ani ai vieții sale. Dar chiar și din totalul de douăzeci și unu de corespondenți care se încadrează în această categorie, nouă au fost omiși, cele

www.dacoromanica.ro

relatate de ei fiind nesemnificative, motiv ca Olahus de cele mai multe ori să nu-i onoreze cu vreun răspuns.

Corespondența pe care o publicăm a fost riguros selectată. Ea aparține umaniștilor : Hadrianus Amerotius, Levinus Ammonius, Joannes Campensis, Carol Quintul, Franciscus Craneveldius, Desiderius Erasmus, Conradus Goclenius, Cornelius Grapheus Scribonius, Nicolaus Grudius, Petrus Nannius, Rutgerus Rescius și Cornelius Duplicius Scepperus.

Personalitatea fiecăruia este înfățișată în scurte note biobibliografice care prefațează corespondența trimisă sau primită.

Textele, scrisori trimise și primite de Nicolaus Olahus, respectă succesiunea alfabetică, după numele corespondenților, și cea cronologică.

În ce privește ordinea cronologică a textelor, am respectat cu strictețe pe cea indicată în ediția de la 1875. Sînt însă unele scrisori — cum ar fi o parte din cele ale lui Petrus Nannius — cărora le lipsește uneori anul, alteori ziua și luna. Și în asemenea cazuri, la includerea în volum am păstrat ordinea fixată de Ipolyi Arnold, ea avînd o succesiune logică în contextul corespondenței respective.

Peste tot, textele traduse sînt însoțite de note explicative care ușurează înțelegerea lor. De asemenea, am întocmit o bibliografie care a necesitat migăloase cercetări la bibliotecile din țară și solicitări la instituțiile de cultură din Belgia și Olanda ce ne-au venit în ajutor cu bunăvoință.

Pentru cititorul român, majoritatea corespondenței publicată acum este inedită. Excepție face corespondența cu Erasmus, apoi scrisoarea lui Nicolaus Olahus către împăratul Carol Quintul din 11 martie 1530, cea din 7 martie 1533 a aceluiași către Cornelius Duplicius Scepperus și scrisoarea lui Petrus Nannius din 11 martie 1537 care au fost incluse și în monografia *Umanistul Nicolaus Olahus* de I. S. Firu și Corneliu Albu, apărută la Editura Științifică în 1968.

Materialul cuprins în acest volum reprezintă traducerea în limba română a textului original latin a unei părți a corespondenței lui Nicolaus Olahus, publicată în 1875 de Ipolyi Arnold. Originalul prezintă frecvente abateri de la sintaxa clasică latină. explicabile oarecum, datorate atît gradului diferit de cunoaștere a limbii latine de la un corespondent la altul, cît și faptului că mulți dintre ei introduc în exprimarea latinească folosită în scrisorile pe care le publicăm construcții sintactice specifice limbii lor

www.dacoromanica.ro

materne. Traducătoarea le-a analizat şi le-a păstrat, respectînd particularităţile de stil ale fiecărui corespondent, numai acolo unde a fost posibil, fără a renunţa la corectitudinea şi claritatea versiunii româneşti.

Întrucît cea mai mare parte a acestei corespondenţe se traduce pentru prima oară, n-am putut beneficia, ca în alte cazuri, de lecţiuni comparate, de aceea lecţiunea adoptată este cea pe care am considerat-o optimă. Orice altă interpretare documentată şi orice contribuţie ulterioară va fi binevenită şi apreciată. Pentru numeroasele şi valoroasele sugestii primite în acest sens. aducem călduroase mulţumiri prof. univ. Toma Vasilescu de la catedra de Filologie clasică a universităţii din Bucureşti.

Originalul prezintă, de asemenea, şi greşeli, care, supuse unei analize minuţioase, s-au dovedit a fi simple greşeli de imprimare. Pe acestea le-am corectat şi ne asumăm răspunderea.

Epitafele şi versurile cuprinse în volum sînt lipsite de o valoare artistică certă, ele reprezentînd simple exerciţii de versificaţie ; traducerea a urmărit, în acest caz, respectarea ideii.

În majoritatea cazurilor datarea scrisorilor s-a făcut, în original, conform sistemului de datare al romanilor. În traducere s-a respectat originalul întocmai şi s-a adăugat, în paranteze drepte, data conformă calendarului contemporan.

Transcrierea numelor proprii ale corespondenţilor respectă originalul latin. Indicarea funcţiilor sau titlurilor corespunde de asemenea cu originalul latin, inclusiv atunci cînd o parte din apelative sînt rezumate în „etc."

În transcrierea denumirilor geografice s-a adoptat o poziţie consecventă, redîndu-se într-un singur fel, în tot volumul, numele aceleiaşi localităţi, deşi în original sînt variante multiple.

În stabilirea acestei forme unice s-a avut în vedere corectitudinea transcrierii, frecvenţa unei anumite forme în text sau aria ei de răspîndire.

Toate titlurile de lucrări au fost redate în traducere cu caractere cursive.

Fragmentele de text care în original sînt în limba greacă apar, în ediţia noastră, imprimate cu caractere cursive spaţiate.

CORNELIU ALBU şi MARIA CAPOIANU

www.dacoromanica.ro

HADRIANUS AMEROTIUS

www.dacoromanica.ro

Amerot Guenvelle (Hadrianus Amerotius) s-a născut la Soissons la sfîrşitul veacului al XV-lea şi a murit în 1560. Reputat elenist, umanist şi pedagog a funcţionat ca profesor de elină la universitatea celor trei limbi din Louvain, singura de altfel în Ţările de Jos pînă la 1575. Corespondenţa lui cu Nicolaus Olahus datează din anul 1534 cînd, îndemnat de Erasmus şi îndrumat de Iacobus Danus şi Panagathus Levinus, Nicolaus Olahus studia cu perseverenţă limba elină a cărei cunoaştere, scrisă şi verbală, constituia o necesitate pentru orice umanist.

Coroborînd textul singurei scrisori ce o avem de la Hadrianus Amerotius cu alte corespondenţe, reiese oarecum metoda folosită de Olahus pentru a-şi însuşi limba lui Homer : făcea lecturi, traducea şi interpreta texte vechi, făcea ample şi savante incursiuni în morfologie şi sintaxă, conversa. Folosindu-se odată. în acest scop, de dialogul lui Lucian din Samosata *Despre parazit*, Iacobus Danus şi Panagathus Levinus, renumiţi elenişti de altfel, n-au putut interpreta satisfăcător pasajul în care se dădea definiţia parazitului social şi deci s-au văzut constrînşi să apeleze la o somitate. Hadrianus Amerotius a fost mai mult decît binevoitor. Dovedindu-se un adînc cunoscător al problemei, el a dat explicaţii mulţumitoare solicitatorilor, arătîndu-le pînă şi metoda utilizată, aceasta ca un îndreptar pentru viitoarele lor investigaţii : „Mai întîi, însă, am tradus pasajul respectiv. L-am redat apoi, mai pe larg şi mai mult prin perifraze, dezvăluindu-l după metoda artei dialectice, prin care concluziile se leagă şi se organizează între ele, una cîte una".

www.dacoromanica.ro

Pe deplin satisfăcut de rezultatul consultării, Nicolaus Olahus laudă erudiția binevoitorului său și îi cere îngăduința de a apela și în viitor la bunele lui oficii.

Alte dovezi că Nicolaus Olahus ar mai fi recurs la ajutorul și sfaturile lui Hadrianus Amerotius nu avem. Totuși e greu de presupus că pînă la însușirea elinei într-atît încît să poată alcătui versuri apreciate de contemporani în această limbă, el să nu mai fi avut legături cu eruditul profesor din Louvain mai cu seamă că acesta era autorul unor studii de specialitate de care un umanist nu se putea dispensa.

Scrieri : 1. *Compendium graecae Grammaticae, perspicua brevitate complectens quidquid est Octo Partium Orationis,* Paris, 1520 ; 2. *De Dialectis diversis Declinationum graecaricarum ex Corintho et aliis,* tipărită la Paris în 1534 și 1536.

I se atribuie și tratatul *De Arithmetica* păstrat în biblioteca Vaticanului.

HADRIANUS AMEROTIUS CĂTRE NICOLAUS OLAHUS, SECRETAR AL MAIESTĂȚII-SALE REGALE ETC.

Cît de tîrziu am răspuns la scrisoarea prietenului nostru Levinus [1] ! Mult mai tîrziu decît am voit și decît se cuvenea pentru bunăvoința ta față de mine ! S-a întîmplat așa, fiindcă atunci, cînd mi-a fost înmînată scrisoarea lui, nu aveam la mine ediția florentină [2] a lui Lucian [3] și nu voiam să răspund în grabă, fără s-o consult. Apoi, chiar cînd am pus mîna pe ea, n-am voit să risc trimițînd-o prin oricine, mai cu seamă fiindcă știam că tovarășul meu M. Claudius, acela care ți-a înmînat-o, va pleca într-acolo peste cîteva zile. Am preferat s-o încredințez acestuia, pentru o mai mare siguranță, deși era cu întîrziere.

Află, deci, preastrălucitule bărbat, ce argumente mi-au venit în minte, pentru a explica acel pasaj [4] din Lucian. Mai întîi, însă, am tradus pasajul respectiv. L-am redat apoi, mai pe larg și mai mult *prin perifraze,* dezvăluindu-l după metoda artei dialectice, prin

www.dacoromanica.ro

care concluziile se leagă şi se organizează între ele, una cîte una. Am făcut această operaţie cu atît mai multă rîvnă, cu cît acolo Lucian îndeplineşte cu migală rolul unui dialectician. Dar ascultă-l vorbind pe Lucian însuşi, sau mai curînd pe Parazitul lui :

„Parazitul : După cît îmi amintesc, am auzit pe un anumit înţelept spunînd : «Arta este un ansamblu de noţiuni puse în practică, pentru un anumit scop folositor în ce priveşte lucrurile care ţintesc la vieţuire».

— Tychiades : de bună seamă ţi le-ai amintit exact cum le-a spus acela.

— Parazitul : Dacă, aşadar, arta parazitică are parte de toate acestea, ce altceva este ea decît o artă ?

— Tychiades : De bună seamă, artă, dacă situaţia se prezintă astfel.

— Parazitul : Hai să aplicăm «parazitica» tuturor reprezentărilor artei, rînd pe rînd, şi să vedem dacă raţiunea ei de a fi se acordă cu acele reprezentări, procedînd aşa cum se obişnuieşte la încercarea oalelor care au cusururi, cînd se cercetează dacă, lovindu-le, sună dogit. Aşadar, trebuie ca şi parazitica să fie un ansamblu de noţiuni ca orişice artă.

Într-adevăr, cine vrea să ducă o viaţă de parazit, trebuie mai întîi să-l pipăie şi să-l descopere pe cel care ar fi în stare să-l hrănească ; şi dacă şi-a făcut în acest fel debutul în «parazitică», nu se va căi nicidecum, schimbîndu-şi părerea şi hotărîrea.

Oare vom spune că zaraful posedă o anumită artă, prin care ştie să deosebească monezile calpe de cele bune, dar vom susţine în schimb că omul nostru deosebeşte fără vreo artă pe oamenii de proastă calitate de cei de soi bun ? Şi aceasta în situaţia cînd oamenii nu-şi dau arama pe faţă, aşa cum şi-o dau monezile. Toate acestea le atacă şi înţeleptul Euripide [5], cînd se plînge spunînd că oamenii nu au pe corp nici un semn de la natură, ca să se poată deosebi care e ticălos. Prin acest argument, arta parazitică, prin natura ei, este, firește, foarte importantă, din moment ce ea vede şi recunoaşte — mai pătrunzător decît oricare artă profetică — lucruri atît de schimbătoare şi de ascunse privirilor oamenilor. Sau, nu ţi se pare că arta de a şti cînd să rostească cuvintele potrivite,

www.dacoromanica.ro

cînd să acţioneze tot aşa, ca să se strecoare în intimitatea aceluia care-l hrăneşte şi să se arate cît mai devotat faţă de el, este dovada unei straşnice inteligenţe şi a spiritului de observaţie ?"

Pînă aici sînt cuvintele parazitului lui Lucian. Urmează, apoi, scholiile[6] la cuvintele de mai sus. Ca să-şi fundamenteze disputa, parazitul pune înainte definiţia artei sale — după obiceiul artei şi al maeştrilor dialecticii. Însă, fiindcă trebuie ca orice definiţie să fie alcătuită din „gen şi diferenţă specifică" — sau din cele care îi ţin locul — trebuie ca, în definiţia prezentată înainte, „ansamblul de noţiuni puse în practică" să fie acceptat ca „gen", iar restul să ţină loc de „diferenţă specifică". Această definiţie se dă, însă, plecînd de la părţile formale ale artei în sine, pe cînd scopul lor este „folosinţa lucrurilor acelora, care privesc ducerea vieţii". Căci nimeni n-a învăţat vreo artă, dacă n-a învăţat, mai întîi, primele elemente ale acesteia de la un magistru al artei şi dacă nu s-a exersat în folosirea lor. Însă, în oricare artă, vor fi de primit tot atîtea noţiuni cîte învăţături sînt, iar punerea lor sîrguincioasă în practică va crea posibilitatea de a acţiona conform acestei arte pe care, pe bună dreptate, Aristotel a numit-o ἕξιν, adică comportare. Aceasta trebuie să ocupe, de drept, primul loc în definiţia lui, din moment ce este „genul" artei. Parazitul lui Lucian, însă — sau acela pe care el îl urmează — plecînd de la părţile formale, a preferat să le numească σύστημα ἐγκαταλήψεων ἐγγεγυμνασμένων, firește avînd în vedere originea şi izvorul artei însăşi — dacă este adevărat, după consensul tuturor filozofilor, că comportarea este generată, de obicei, de repetarea actelor exercitate, care sînt numite aici ἐγκαταλήψεις ἐγγεγυμνασμέναι; κατάληψις sau ἐγκατάληψις, sau ἐκκατάληψις — căci copiile variază — înseamnă, însă, actul de a cuprinde, sau a prinde, a lega la un loc, de la verbul καταλαμβάνω care, în latineşte, sună apprehendere sau comprehendere. Iar σύστημα este şi el un nume verbal şi îşi ia înţelesul de „strîngere" sau „mulţime adunată" de la verbul συνίσταμαι care, între alte înţelesuri, are şi pe acela de „a strînge". Parazitul, însă, prezintă această

www.dacoromanica.ro

definiţie ca pe una dată corect de un adevărat înţelept şi, aşa cum se cuvine, o potriveşte cu interesul său. Plecînd de la definiţie, el argumentează prin acest citat că respectiva definiţie se potriveşte cu capacitatea parazitică tot pe atîta, cît se potriveşte cu celelalte arte. Dar, cui i se potriveşte definiţia, i se potriveşte şi ceea ce este definit, iar cui i se potriveşte ce este definit, i se potriveşte şi definiţia.

Ceea ce se citeşte însă, în tipăritura de la Louvain, Ἀλλὰ μὴ καθάπερ αἱ πονηραὶ χυτραι, e mult schimbat în celelalte copii. Într-adevăr, acele două vocabule ἀλλὰ μὴ lipsesc în ediţia de la Florenţa, pe care am urmat-o eu însumi în traducere. Însă această lecţiune mi s-a părut mai potrivită şi mai adevărată. Parazitul vrea, însă, să spună că — după cum se obişnuieşte ca oalele mucezite de vechime şi de locul unde au fost aşezate, pline, de altfel, de cusururi să fie făcute să răsune, lovindu-le cu degetele, să se cerceteze dacă nu dau un sunet dogit — tot astfel, trebuie să cercetăm dacă acea definiţie se potriveşte şi concordă cu capacitatea parazitică, atunci cînd îi adaptăm pe rînd, fiecare parte a definiţiei. Apoi, acolo δεῖ τοίνυν εἶναι arată că prima parte a definiţiei i se potriveşte parazitului şi ne învaţă că primul precept este acela că oricine voieşte să fie parazit trebuie, mai înainte de toate, să-şi aleagă pe cineva, să-l recunoască cu iscusinţă şi să fie în stare să discearnă dacă acesta este capabil să-l întreţină cu largheţe.

Şi atunci, după ce îşi va fi pus o astfel de temelie vieţii de parazit, nu-şi va schimba nicidecum hotărîrea, ca unul care ar fi ageamiu în artă. Dar ce înseamnă aceasta „a putea să discerni" el o dovedeşte procedînd prin metoda similitudinii (acolo ἢ τὸν μὲν) : după cum însuşirea de a deosebi monezile bune de cele calpe este artă, tot astfel, priceperea de a deosebi pe oamenii fără de cusur de aceia care îl au, trebuie să fie considerată şi ea o artă. Iar aceasta, afirmă el, trebuie numită arta parazitică, dacă ea este, într-adevăr, facultatea respectivă. Apoi în pasajul καὶ τ'αυτα etc., spune că şi monezile şi oamenii sînt asemănători prin aceea că atît calităţile cît şi defectele amîndurora sînt recunoscute : ale celor dintîi, de zaraf, prin arta sa, ale celor din urmă

www.dacoromanica.ro

de parazit, firește, prin arta parazitică. Mai departe, expresia αὐτά μέν τοι etc., ne pune înainte autoritatea lui Euripide, care se plînge că oamenii n-au pe corp nici un semn de la natură, ca să putem deosebi pe cel fără de cusur de acela care îl are, argument prin care se pare că ar putea fi respinsă asemănarea celor două arte înfățișată mai înainte. Apoi întoarce, după procedeul oratoric, însăși această autoritate împotriva adversarului și o folosește în avantajul său, procedînd în argumentare „a maiori" în ce privește însușirea de a deosebi pe oamenii cu purtări corecte de cei cu purtări incorecte.

Într-adevăr parazitica trebuie să fie considerată o artă, cu atît mai mult cu cît este considerată astfel zarafia, deoarece după cum zarafia se folosește de semnele exterioare ale monedelor, ca să-și verifice probele cerute de funcția sa, tot astfel parazitica recunoaște pe omul integru și pe cel cu defect, fără vreun semn evident pentru simțurile noastre, cu mai multă agerime decît arta profetică. În cele din urmă parazitul întărește chiar această afirmație, exagerînd dificultățile artei sale în ce privește alcătuirea dibace a cuvîntărilor și a celorlalte multe lucruri, care trebuie făcute pentru a cîștiga bunăvoința oamenilor, de către care trebuie să fie hrănit parazitul ; iar ceea ce este mai greu de atins, trebuie să fie considerat ca aparținînd cu atît mai mult unei arte majore.

În legătură cu problema în dezbatere, acestea au fost, o, bărbate preaîmpodobit cu virtuți, cele ce am avut de răspuns la scrisoarea lui Levinus, prietenul nostru, conform dorinței tale.

Dacă se va ivi ceva, fie în această privință, fie în altele pentru care să dorești să-mi dau osteneala, să fii convins definitiv că eu sînt al tău pe cît pot și mă pricep. Iar lui Levinus, prietenul nostru, căruia i-aș fi scris, dacă timpul prea scurt mi-ar fi dat răgazul, dă-i foarte multe salutări de la mine.

Fii sănătos.

La Louvain, în casa noastră, în chiar marea zi a sfințirii cenușii [19 februarie], anul 1534.

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE HADRIANUS AMEROTIUS

Deoarece, citind de curînd dialogul lui Lucian, *Despre parazit*, un pasaj mi s-a părut mai greu, şi deoarece, în mijlocul grijilor de la curte şi ale ocupaţiilor de care eram reţinut, nu aveam nici o clipă de răgaz, ca să-ţi scriu, l-am însărcinat pe Levinus să copieze acel pasaj în care ne împotmoleam şi să te consulte asupra lui, în numele meu — ceea ce el a făcut personal. Desigur tu ai răspuns dorinţei mele şi l-ai explicat cu atît de multă grijă, atît de doct şi desăvîrşit, încît se dovedeşte că n-ai lăsat la o parte nimic în privinţa elucidării acestui pasaj. Eu, însă, îi atrăsesem atenţia prietenului tău intim M. Claudius, care mi-a adus această lămurire a pasajului, să nu se întoarcă la tine fără să mă înştiinţeze, ca să-ţi răspund şi să pot să-ţi aduc mulţumiri pentru rîvna, osteneala şi veghile pe care le-ai luat asupra ta în locul meu. Totuşi, — nu ştiu prin ce întîmplare a sorţii — acela n-a revenit la mine, ocupat, poate, cu chestiuni mai importante. Iar eu, de asemenea, în mijlocul obişnuitelor ocupaţii de la curte, n-am avut timp îndeajuns, ca să pot să mă achit de datorie faţă de tine, fie şi prin altcineva. Iată, însă, că, nu ştiu nici eu prin ce ghinion, mi-a fost răpită şi o altă ocazie de a-ţi aduce mulţumiri. Ai venit la Bruxelles, la mijlocul acestui interval de timp, şi m-ai căutat de două ori la mine acasă. Eu, însă, reţinut atunci la curte, la regina noastră, de îndatoriri şi alte treburi asemănătoare de stat, multă vreme n-am ştiut nici măcar că ai fost aici. Cînd, însă, m-am reîntors după aceea acasă, şi Danus mi-a comunicat că ai fost acolo şi m-ai căutat, Dumnezeule bun, de cîtă tristeţe am fost copleşit, cum era şi firesc, fiindcă nu putusem să ajung să te văd. De aceea, dragul meu Adrian, fac acuma ceea ce trebuia să fac mai înainte. Îţi aduc mulţumiri şi-ţi port recunoştinţă că ai răspuns cu plus de măsură la cele ce ţi-a scris Levinus şi încă şi la dorinţele mele. Fii convins în totul, că — dacă mi se va prezenta vreodată ocazia să pot să-ţi fac vreun serviciu — voi face, la rîndul meu, pentru cinstirea ta, cu cea mai mare plăcere, tot ce vei voi să fac. Iar dacă, la sfîrşitul scri-

www.dacoromanica.ro

sorii tale, adaugi că vei fi al meu în toate lucrurile, în care voi dori să-ţi dai osteneala, mă bucur să-ţi făgăduiesc acelaşi lucru despre mine : că, la rîndul meu, nu voi neglija nimic din cele în care vei voi să mă îngrijesc şi să-mi dau osteneala.

Fii sănătos şi iubeşte-mă ca de obicei şi foloseşte-te după cum voieşti de toate serviciile mele, foarte prompte în îndeplinirea hotărîrii tale. Iar dacă ţi-am răspuns mai tîrziu decît cerea iubirea ta faţă de mine, iartă-mă şi pune-o mai curînd pe seama ocupaţiilor mele — de care am fost copleşit foarte în toate zilele acestea — decît pe seama faptului că am uitat serviciile tale.

La Bruxelles, 5 martie 1534.

[1] *Levinus Panagathus*, secretar şi unul din profesorii de limba elină ai lui Nicolaus Olahus, recomandat de Erasmus din Rotterdam.

[2] A fost tipărită în anul 1496, fiind considerată cea mai veridică.

[3] *Lucian din Samosata*, născut în Siria (125—192 e.n.), celebru scriitor, orator şi filozof grec.

[4] Se referă la dialogul *Despre parazit*.

[5] Fiu al cîrciumarului Menesarc şi al precupeţei Clio, *Euripide*, unul dintre cei mai mari tragedieni ai Eladei, s-a născut la Salamina în anul 480 î.e.n., în chiar ziua celebrei bătălii dintre atenieni şi perşi. Prieten al lui Pericle şi al lui Socrate. De la el au rămas 18 tragedii şi o dramă satirică. A murit în anul 406 î.e.n.

[6] Note explicative la operele scriitorilor greci şi latini, compuse de gramaticii vechi, care se numeau scholiaşti. Prin note scurte, aceştia explicau conţinutul unei cărţi. Scholiile se deosebesc de glose prin faptul că acestea din urmă se ocupă de cuvinte izolate, pe cîtă vreme scholiile se ocupă de text în întregime. Ele se deosebesc şi de comentarii prin aceea că sînt scurte şi evită orice digresiune. De la scholie se cerea : o scurtă introducere, o explicaţie clară a celor expuse, o critică a textului.

www.dacoromanica.ro

LEVINUS AMMONIUS

www.dacoromanica.ro

Legăturile de prietenie ale lui Nicolaus Olahus cu savantul călugăr Levin von der Mande (Levinus Ammonius), izolat într-o mînăstire, situată în apropiere de Gand, sînt de-a dreptul înduioşătoare. Nicolaus Olahus îl trata ca pe un frate al său, a făcut din el un confident şi-i bucura viaţa cu cele mai proaspete tipărituri ale clasicilor greci şi latini sau ale umaniştilor contemporani, la care un călugăr, obligat să trăiască în sărăcie, nu ar fi avut acces.

Născut la Gand în 1485 şi decedat la Raygen în 1556, un asemenea călugăr nu poate avea biografie, mai cu seamă pentru uzul laicilor. Cel de-al cincelea conducător al ordinului, înfiinţat de Sf. Bruno (1050—1101), a stabilit, în anul 1228, reguli de conviеţuire deosebit de aspre ; post în tot cursul vieţii, tăcerea aproape perpetuă, totală abstinenţă de la consumul oricărui fel de carne, ieşirea din mînăstire numai în baza unei autorizaţii speciale, capul ras, vara togă de lînă albă încinsă cu o curea albă din piele tăbăcită, iarna glugă şi manta neagră. Programul zilei : muncă (manuală sau intelectuală) şi rugăciuni. Din cauza regimului la care erau supuşi, şartrezii erau consideraţi „oameni îngropaţi de vii".

Pe acest călugăr, iubitor al studiului şi al umaniştilor, admirator al lui Erasmus, Nicolaus Olahus l-a cunoscut la un prînz pe care magistratul oraşului Gand l-a dat în onoarea reginei-regente, prînz la care Levinus Ammonius participa ca reprezentant al mînăstirii. O seară întreagă cei doi ecleziarhi au discutat despre arte, literatură şi filozofie, sfîrşind prin a constata

www.dacoromanica.ro

că sînt admiratori ai lui Erasmus şi făuritori de versuri în limba elină. De aici începutul trainicei lor prietenii. Ulterior, Nicolaus Olahus l-a ţinut la curent pe călugăr cu toate fazele asiduei sale încercări de a-l readuce pe Erasmus în patrie, comunicîndu-i lungi fragmente din făgăduielile scrise ale Inegalabilului că va reveni în Ţările de Jos.

Scrisorile lui Levinus Ammonius sînt pline de stăruitoare îndemnuri ca Nicolaus Olahus să nu renunţe la studiul limbii eline, să dea sprijin unor protejaţi de-ai lui „vrednici de toată încrederea", să intervină pentru uşurarea mînăstirii de unele sarcini fiscale oneroase etc.

Corespondenţa dintre cei doi umanişti — atît cît ne este cunoscută — se termină la 7 iulie 1534 cu un îndoit sentiment de durere din partea lui Levinus Ammonius : a căpătat convingerea că prinţul umaniştilor nu se va întoarce la Bruxelles şi că Nicolaus Olahus va părăsi Ţările de Jos pentru a se reîntoarce în patrie. Ultima scrisoare trimisă de Nicolaus Olahus călugărului a fost însoţită, la cererea insistentă a acestuia, de opusculul lui Erasmus : *Despre pregătirea pentru moarte.*

LEVINUS AMMONIUS,
LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Iată la ce sînt bune ceremoniile ! M-au împiedicat să mă bucur de conversaţia cu un bărbat ca tine. Acestea mi le spuneam, preabunule bărbat, ieri spre seară, supărat, în tăcere, cînd, după ce ne-am strîns mîinile şi ne-am dat bineţe unul altuia, eram silit să renunţ la aşteptata întîlnire cu tine, ca să merg la dineu.

Între făgăduinţele pe care mi le făcusem, era, mai întîi, să-ţi mulţumesc personal pentru tratatul *Despre obiceiurile grecilor,* apoi să mă informez ce mai este nou în legătură cu Erasmus. Căci tare mă mai tem ca vreun lucru să nu-l împiedice pe acesta pentru care teme-te chiar şi de lucrurile cele mai sigure. În sfîrşit, doream să schimbăm, între noi, păreri despre alte lucruri, dar toate aceste vestite ceremonii, asupra cărora nu ştiu ce rău să mai chem, sînt foarte supărătoare (ţi-o spun la ureche). Şi totuşi, în acest timp, cînd sînt silit să le dau

www.dacoromanica.ro

ascultare, poate cîteodată prietenii reclamă de la mine obligaţiile de societate, fără să înţeleagă clar cît de mult sînt apăsat de tirania acestor ceremonii. Dacă m-aş elibera de ele, n-ar exista nimeni, care să simtă vreo lipsă la mine în ce priveşte obligaţiile de societate şi serviciile îndatoritoare.

Dar trebuie să le socotim ca bune pe cele prezente şi să ieşim învingători din orice împrejurare a sorţii, suportînd-o.

Pe tine însă, bărbatule de seamă, să te păstreze Isus Hristos cît mai îndelung teafăr şi înfloritor, pe tine căruia — atît cît trăiesc, o spun — doresc să-i fiu preaplecat.

Dată în ziua următoare celei a Fericitei Fecioare, [5 august] 1533.

LEVINUS AMMONIUS, MONAH CARTHUSIAN, LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Cu greu ai crede, preastrălucitule bărbat, cît am fost în dezacord cu mine însumi, cînd am început să cercetez mai de aproape, în tăcere, în sinea mea, acel vestit pasaj al lui Ioan Hrisostomul[1] din predica a patra, *Despre providenţă*, ceea ce am făcut imediat după plecarea excelenţei-tale. Căci, după ce am cîntărit cu o judecată dreaptă, atît acelea care sînt înainte, cît şi pe cele ce urmează, am văzut pe dată că expresia ἀμφιάσεως nu este folosită în înţelesul pe care-l spusesem, ci cu unul mult diferit — firește cu înţelesul de îmbrăcăminte — încît întreg acest pasaj s-ar reda în acest fel: *aşadar, ce lucru mai avut decît acea masă şi acea îmbrăcăminte ar putea să existe* pentru ca acela, care se ospăta zilnic în mod strălucit, să-şi întoarcă privirile spre masa bogatului şi spre veşmintele cu care se îmbrăca — firește de purpură şi de in fin.

Acest pasaj este, însă, dacă nu corupt, cu totul obscur şi întrerupt de apostrofuri, la care va transpira, ca să-l aducă la lumină, acela care îi va da o bună traducere. Am socotit că trebuie să-ţi comunic acestea, ca să fiu

www.dacoromanica.ro

plăcut inimii tale şi să vin, la rîndul meu, la tine în vizită prin scrisoare : singurul chip în care pot !

Vei arăta aceste observaţii, dacă ţi se va părea cu cale, prietenului nostru Iacobus Danus [2], om cu totul învăţat şi vrednic să fie în slujba celui mai strălucit bărbat.

Aş dori, însă, să mi se dea un prilej cît mai important, ca să pot binemerita de la excelenţa-ta. Aceasta poate se va întîmpla îndată ce prietenul nostru Erasmus se va retrage aici — dacă se va retrage, totuşi, — ceea ce eu doresc din toată inima.

În rest, ca să nu fiu, în prima scrisoare, mai vorbăreţ decît se cuvine, mă opresc aici.

Fii sănătos şi continuă să fii foarte fericit în acţiunile tale. Salutare prietenului nostru Iacobus.

Din Valea regală carthusiană,
18 august 1533.

LEVINUS AMMONIUS, MONAH CARTHUSIAN, LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Inima mea a tresăltat de bucurie, pe de o parte la vederea scrisorii tale, preastrălucitule bărbat de seamă, pe de alta la preadoritului vestitor al prietenului nostru Panagathus, căci este cu totul limpede că, dacă nu va interveni nimic (lucru de care să ne ferească cei de sus), nu vor trece multe zile, de acum înainte, şi-l vom vedea pe Erasmus. Pentru această veste îţi port, de bună seama, o foarte mare recunoştinţă, fiindcă m-ai încărcat cu atîta bucurie, ştiind cît de mult doresc eu să-l văd reîntors în patrie din exil. Totuşi, mă voi bucura numai în sinea meu — după hotărîrea şi voinţa [3] ta — şi n-am să duc vestea în afară, profanilor. O, dacă oamenii ar afla mai degrabă că a venit, decît că va veni şi dacă el însuşi ar putea-o lua înaintea zvonului prin repeziciunea întoarcerii! Mă voi arăta, în toate împrejurările, un Harpocrate [4].

În ce priveşte, însă, faptul că-mi aduci atît de grijuliu mulţumiri pentru zelul meu faţă de un astfel de semn de preţuire şi-mi răspunzi cu atîta bunăvoinţă pentru un serviciu atît de mărunt, prin care puteam să par mai

www.dacoromanica.ro

degrabă că am purtat grijă de obrazul meu, decît să-ţi fac un serviciu, tu procedezi prieteneşte şi foarte omenos. Într-adevăr aş dori să am o astfel de cultură, încît să pot face să înainteze studiile tale, fiindcă îmi face plăcere să văd că bărbaţii eminenţi prin rang şi autoritate sînt mînaţi de iubire pentru „frumoasele litere". Căci între atît de mulţi impostori, de pretutindeni, ele au neapărată nevoie de sprijinul unui om ca tine. De altfel nu mă îndoiesc că s-a ajuns pînă acolo încît frumoasele litere au biruit aproape invidia adversarilor, prin meritul lor, şi şi-au cîştigat chiar la curţile principilor un loc şi un rang de care n-ar trebui să le pară rău; ne bucură, firește, să vedem că barbaria, care pusese stăpînire în lung şi în lat peste lucruri în vremea de mai înainte, este doborîtă încetul cu încetul din îndeletnicirile şi sufletele oamenilor; şi vedem clar cît s-a progresat de cîţiva ani. Dar încotro mă răpeşte mintea *(să filozofăm asupra raţiunilor în spaţiul strîmt al unei scrisori?!)*. Nu voi continua, deci, să-ţi fiu împovărător.

Scrisoarea ta, cea mai sigură chezăşie a sufletului tău, o voi păstra între lucrurile care-mi sînt cele mai dragi. Dacă socoţi că pot să fac ceva în interesul tău, porunceşte cu toată îndrăzneala. Îţi sînt cel mai supus, fie client, fie frate (aşa cum m-ai învrednicit să mă numeşti), de care te poţi folosi după hotărîrea ta.

Isus Hristos să te păstreze cît mai îndelung teafăr, atît pentru slava ta, cît şi pentru vaza şi propăşirea credinţei creştine.

Din Valea regală carthusiană, aproape de Gand[5], 21 august 1533.

ACELAŞI, LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

La ce te-ai gîndit, preabunule bărbat, de te scuzi cu atîta sîrguinţă? Ori eşti de părere că Ammonius este atît de supărăcios, încît să se simtă ofensat de negii de felul acesta de pe un trup plin de haruri, de altfel? Sau so-

www.dacoromanica.ro

coţi, într-adevăr, că eu sînt perfect în toate privinţele, încît nimic asemănător să nu mi se poată întîmpla ? Ei bine, sînt atît de departe de a fi fost jignit, ori să pot fi jignit în vreun fel, încît, dimpotrivă, uşurinţa modului tău de exprimare şi împodobita alcătuire a cuvintelor preaalese m-au desfătat în chip minunat. Cu greu aş putea realiza eu ceva asemănător, dacă ar trebui să fac acelaşi lucru pe dată. Însă din moment ce acolo nu este nimic, care să nu poată fi scuzat în mod cuvenit de un om de bună credinţă, te întreb de ce a mai fost nevoie ca, prin jena ta, să mă faci să mă jenez eu ?

Într-adevăr, grecii glumesc cu atîta variaţie în cuvintele lor, care sînt în tot locul şi pentru orice necesitate la dispoziţia vorbitorilor, încît cu greu s-ar putea spune ceva atît de absurd, ca să nu aibă posibilitatea de a scăpa, prin mijlocirea cuvintelor, de judecata *criticii, a blamului sau de acuzaţia impostorului!* Aşadar, dacă în această frază a ta cineva ar înţelege prin acel cuvînt pe Pythia, preoteasa *lui Apolo*, care obişnuit aducea la cunoştinţă oracole, cuvîntul lui Apolo nu se va părea că este frumos corectat ? Deşi poate să fie motivat încă şi într-alt fel, dar ar fi prea lung să le urmărim pe toate. Nu este, deci, nimica de care trebuie să-ţi fie ruşine, mai ales faţă de mine ; orice scrii, ştiu să interpretez cu bună credinţă. În această privinţă ţine loc de mare binefacere chiar faptul că l-ai socotit vrednic (pe acest omuleţ, nu de un atît de mare preţ) să-i trimiţi o scrisoare, care îi va fi spre cinstire — dacă aş voi s-o arăt prietenilor, cu îngăduinţa luminăţiei-tale.

Căci cine ar putea să nu ştie că de mult timp Olahus a fost recomandat lumii în scrierile dragului nostru Erasmus ! Şi nu voi suporta nici acea expresie prin care afirmi, că, dîndu-ţi silinţa în studierea operelor grecilor, „osteneala şi timpul ţi s-au dus în zadar" ; căci văd că această fire fericită din naştere poate orice. Într-adevăr, dacă ai putut să înaintezi pînă într-acolo în mijlocul atîtor ocupaţii de curte, cine nu simte că, în scurtă vreme, te-ai ridica la cea mai înaltă strălucire literară, dacă ai voi să te încordezi într-un efort puţin mai mare ! De aceea, te rog să nu conteneşti cu studiile tale, „ci, dimpotrivă,

www.dacoromanica.ro

să păşeşti mai îndrăzneţ" ; sigur că, în cele din urmă, munca ta nu va fi zadarnică. Într-adevăr, o fire talentată poate orice, numai să meargă de-a dreptul, să nu deplîngă ceea ce nu-i aparţine încă, ci să-l dorească cu pasiune.

Isus Hristos să-ţi dea bun noroc, ţie şi tuturor îndeletnicirilor tale, spre slava lui, ţie, singurul om căruia doresc să-i fiu foarte mult recomandat.

Dă-i, te rog, lui Danus cartea sa, pe care i-o restitui.

Din Valea regală carthusiană, scrisă pe fugă, la 22 august 1533.

LEVINUS AMMONIUS, LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Preastrălucitule bărbat, astăzi 12 septembrie, se spunea că prealuminata regină va asculta slujba religioasă la noi şi se pregăteau toate în vederea sosirii sale. Şi erau toate gata, cînd, deodată, vine nu ştiu care rău vestitor, spunînd că regina nu va mai veni. O, din cît de mare speranţă am căzut atunci ! Auzisem că prietenul nostru Panagathus se reîntorsese de la Erasmus şi speram că voi lua cunoştinţă, în mod sigur, de ceea ce aş putea să cred despre Desideriu ; căci acest lucru mi-l spuseseşi, pe cît cred, sau tu însuţi, sau îl aflasem de la Panagathus.

Pînă atunci sînt cu sufletul neliniştit. Dar sper că te voi vedea încă o dată înainte să plece de aici regina.

Îmi place să aflu că pentru mine ai pus să se caute cu atenţie la librari *Meditaţiile* lui Clenardus [6]. M-aş bucura să fi şi fost găsite.

Fii bine sănătos, acuma şi întotdeauna, seniore, căruia eu trebuie să-i aduc cinstire.

Te rog să-i dai aceste mici răspunsuri prietenului nostru Danus.

Din Valea regală, 1533.

www.dacoromanica.ro

LEVINUS AMMONIUS, MONAH CARTHUSIAN,
LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETAR DE STAT

Iată, viu iarăşi la excelenţa-ta. Vezi, însă, de ce mare preţ socotesc că este să fiu îndatoritor cu fraţii mei monahi, pentru a căror mulţumire cred că aş purta şi funie în piaţă, dacă cineva mi-ar impune o atît de nevîrstnică neghiobie.

Ieri, pe seară, după ce ţi-am trimis scrisoarea, fraţii au venit în număr mare la mine ; văzuseră, între preparativele pentru prealuminata regină, cîteva noi instrumente muzicale, a căror cîntare, în ansamblu, cu greu ai crede cît de mult doresc s-o asculte maiestatea-sa. Şi astfel vin ei, prin mijlocirea mea, la senioria-ta — crezînd că eu pot ceva în faţa ei — rugînd-o stăruitor să binevoiască (dacă îngădui, totuşi, ca eu să cer un lucru, care să nu-ţi fie considerat ca o abatere) să-mi permită să expun prealuminatei regine cererea lor : să facă azi, adică sîmbătă, ceea ce ar fi făcut ieri, dacă n-ar fi intervenit nu ştiu ce ; să vină, adică, la noi şi să facă sufletele mai dornice de Dumnezeu prin acea dulce armonie. Căci nu ştiu cum se face, dar totuşi, am constatat eu însumi că se crează o astfel de atmosferă, încît sufletul îmboldit de dulcile melodii şi îndemnat de instrumente, care-ţi învăluie simţurile, pare că este răpit la Dumnezeu. Cît de nemăsurat de dulci sînt cîntările îngerilor şi sfinţilor în cer, lăudînd pe Dumnezeu !

M-am achitat în această misivă de însărcinarea tovarăşilor mei faţă de tine : excelenţa-ta să arate cît îl preţuieşte şi voieşte să fie preţuit Ammonius.

Isus Hristos să păstreze cît mai îndelung pe a ta demnă de respect seniorie, căreia eu doresc din tot sufletul să-i fiu recomandat.

Din Valea regală, în ziua menţionată, anume în 13 septembrie, anul Domnului 1533.

www.dacoromanica.ro

LEVINUS AMMONIUS,
LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Era între dorinţele mele, preaîmpodobitule cu virtuţi Nicolaus, să păstrezi pentru tine cărticica, pentru ca imaginea acestui neînsemnat prieten să-ţi vină din cînd în cînd în minte.

Negreşit, ţi-aş fi trimis-o înapoi prin aceleaşi persoane, dacă nu m-ar fi împiedicat teama să nu-i dau mereu de lucru cuviosiei tale. Căci nu-mi scapă din vedere ce provoacă în sufletele prinţilor acest sentiment. Şi, de bună seamă, din această pricină, tare aş voi să fi existat între mine şi tine o familiaritate puţin mai mare, ca să cunoşti mai de aproape şi mai adînc pe Ammonius şi să înţelegi că eu, deşi cu trupul încordat în strînsorile ceremoniilor religioase am, totuşi, un suflet care este prea puţin de rob.

Însă, preagrabnica (pentru sufletul meu) plecare a prealuminatei regine nu îngăduie aceasta — o şi însoţesc la plecare, în măsura în care este permis — şi te rog să primeşti cu bunăvoinţă, aşa cum obişnuieşti, această scrisoare, în care, la rîndul meu, îţi ofer, pecetluit, sufletul meu.

Îţi mulţumesc pentru fructele zaharate de care m-ai socotit vrednic să mi le trimiţi şi pentru atît de marea ta bunăvoinţă faţă de mine, încît să spui că, „oriunde ţi-ar fi dat să te afli, mă vei iubi nespus întotdeauna". O, dacă cei de sus mi-ar da asemenea posibilitate, încît să fac lucruri deopotrivă cu ale tale ! Desigur, cu sufletul mă voi strădui în toate chipurile să te imit, iar dacă vei lăuda strădania mea, voi fi dobîndit, negreşit, ce voiesc. Aş vrea să fii convins că nici un lucru, care-mi stă în putere, nu este atît de greu, încît să nu-l fac pentru tine cu foarte mare plăcere.

Isus Hristos, căruia iarăşi şi iarăşi mă încredinţez, să te păstreze, cît mai îndelung, teafăr.

Prin Danus al nostru, ţi-am trimis trei sîmburi din grădiniţa noastră, pe care o sădire atît de departe de aici mă tem că n-o să-i poată face să rodească deplin.

Din Valea regală, 18 septembrie 1533.

www.dacoromanica.ro

LEVINUS AMMONIUS,
LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETAR AL REGALEI MAIESTĂȚI

Găsind un mesager atît de bine venit, care pleacă într-acolo, o, preascumpule Olahus, am socotit că nu trebuie să mă fac de loc vinovat de scăparea prilejului, ca să-ți trimit salutări. Știu, și nici nu este necunoscut faptul, că foarte multe scrisori trec repede, în zbor, de pretutindeni spre Curte, fie din alte cauze, fie din aceasta, pe care-ți place să o numești subvenție sau impunere.

Într-adevăr, în măsura în care fiecare are un prieten, sau crede că îl are, în aceeași măsură îi comunică, dacă i se întîmplă vreun lucru mai deosebit. Și astfel, se cuvine să consideri că aceasta este o scrisoare de felul acelora, pentru că a fost scrisă la un asemenea prilej. Căci administratorul casei noastre a fost trimis, ca să răspundă el în locul nostru la chemarea pentru impunerea unei taxe asupra unei jumătăți din bunurile noastre. Vei face, desigur, un lucru mult prea plăcut mie, dacă vei binevoi să folosești, în această chestiune, trecerea ta, dacă, însă, ți se pare că este un lucru, care merită prea puțin să interpui ajutorul tău, să faci ca, oricum vei proceda, legătura noastră de prietenie să fie nevătămată. Voiesc ca prietenia aceasta, de curînd începută — și inaugurată, în orice caz, sub bune auspicii — să fie neîntreruptă și nemuritoare, așa încît să fie cunoscută nu numai de oamenii din vremea noastră, ci încă și de posteritate. Și aceasta așa e, cel puțin pînă acuma.

Aud că ești stăpînit de un năvalnic dor de pămîntul natal și, de bună seamă, nu e lucru de mirare, căci nu există om care să nu fie mînat de un asemenea simțămînt. Însă, dragul meu Nicolaus, nu sînt de părere că trebuie totuși să grăbești pînă într-atîta reîntoarcerea în patrie (căci este o impietate să spun că o persoană atît de gravă se zorește), încît să nu poți suporta să aștepți acea zi, care ne va fi redat pe dragul nostru Erasmus. Doar nu-ți scapă din vedere cu cîtă neliniște și cu cît dor vrem să-l vedem reîntors. *Eu nu știu cît suferă alții. Pentru mine orice zi în plus este cît un an.* Și nici nu cred că am văzut vreo iarnă mai lungă și nici n-am petrecut, în toată viața mea (cît de

www.dacoromanica.ro

lungă a fost), vreuna, cu mai mare silă, decît va fi aceasta — care abia că n-a început bine —, fiindcă nici Erasmus n-o să vină înainte ca „noua rîndunică să readucă noul anotimp“ și nici eu n-aș voi să apuc primăvara (deși sînt foarte dornic să-l revăd pe Erasmus). O, cîtă teamă va chinui între timp acest biet suflet, să nu i se întîmple lui Erasmus vreuna din obișnuitele nenorociri omenești și să nu fiu amăgit în marea mea speranță de a-l vedea !

Depun la sînul unui prieten aceste temeri.

Iar dacă tu vei pleca înainte ca Erasmus să se întoarcă aici, ceea ce nu doresc de loc, te conjur pe toate cele sfinte ca, mai înainte de a ne părăsi, să-l inviți la tine pe Ammonius al tău ; fiindcă eu, legat de regulamentul acestei instituții, nu pot să vin altfel la tine. Dacă situația n-ar fi aceasta, crede-mă, cu greu ai număra vreo zi, în care să nu am legături familiare cu dragul meu Olahus. Căci firea aceasta foarte generoasă și necuprinsă de gînduri vulgare și superstițioase tare m-a desfătat, firește, pe cît mi-a fost îngăduit mai degrabă s-o presupun decît s-o cunosc întru totul, dintr-o conversație tare scurtă.

Isus Hristos să te păstreze cît mai îndelung teafăr. Mă bucur că și tu ai început *să-i cultivi pe greci.*

Salutări lui Danus și lui Panagathus. „Să-ți amintești (îmi spui) că Olahus acesta, oriunde s-ar afla te va iubi nespus de mult totdeauna“. Acestea le-ai scris în ultima scrisoare către mine, cînd ai plecat de aici. Te rog să-ți amintești tu însuți că mai curînd o să mă părăsească viața, decît o să mă părăsească amintirea ta.

Încă o dată, fii bine sănătos.

Din Valea regală, aproape de Gand,
la 23 noiembrie 1533.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE AMMONIUS LEVINUS

Administratorul comunității voastre mi-a înmînat preaînvățatule Levinus, scrisoarea ta, mărturie a prieteniei noastre de curînd începute și a iubirii noastre frățești.

www.dacoromanica.ro

Scrisoarea mi-a plăcut foarte mult nu numai pentru că îmi ceri, cu încredere, cum este obiceiul între prieteni adevărați, un lucru care se pare că este în interesul ordinului vostru, dar și fiindcă îmi arăți în ea dorul de care ești stăpînit, ca să poți să-l vezi, în sfîrșit, pe dragul nostru Erasmus.

Afară de aceasta, mă conjuri, „pe toate cele sfinte", să-ți fac o vizită înainte de a-mi fi dat să mă reîntorc în patrie. Eu, dragul meu Ammonius, desigur că aș minți, dacă aș tăgădui că nu sînt stăpînit de dorul de a revedea pămîntul meu natal și de a mă reîntoarce, pe cît îmi este îngăduit, mai degrabă, în bune condiții, acolo unde m-am născut, am crescut și am fost dăruit cu multe bucurii. Dragostea de preaiubita mea patrie, oricît ar fi de mare, nu mă stăpînește, totuși, pînă într-atîta, încît să uit de prieteni — asemănători ție în cea mai mare parte — și să nu-i vizitez personal, sau printr-o scrisoare, înainte de a trebui să plec. Cînd, așadar, voi hotărî să mă întorc în Ungaria, n-am s-o fac, în niciun caz, fără să te anunț. Se pare, într-adevăr, că iubirea noastră reciprocă pretinde aceasta de la mine.

În ce privește faptul că dorești foarte mult să-l vezi pe Erasmus, desigur dorința mea este aceeași ca și a ta. Și nu știu dacă am să mă las mai prejos în această chestiune. Chiar tu însuți știi, din convorbirile intime cu mine, ce simțăminte am nutrit totdeauna față de Erasmus. Dorința mea nu poate fi îndestulată nici prin scrisori, nici prin vreun alt lucru, decît prin șederea față în față cu el. Facă, așadar, Dumnezeu, ca, dispărînd această iarnă și apropiindu-se primăvara, să-l putem vedea, după cum singur a promis !

Cu regina am vorbit și astăzi despre micșorarea impunerii cu care este împovărată comunitatea voastră, căci ieri n-am putut să merg la curte din pricina unor ocupații ale mele. Mi-am dat osteneala fără vreun folos. Administratorul casei voastre înțelesese pe de o parte, de mai înainte, din cuvintele lui Panormitanus [7] care este cauza acestui refuz, iar pe de alta i-am explicat eu cu de-amănuntul. El îți va putea vorbi mai pe larg despre întreaga situație.

www.dacoromanica.ro

Dorești ca eu *să elinizez* în chip fericit. O, dacă aș avea parte de asta în asemenea măsură! Dar cît de lipsit de rod „am elinizat" pînă acum, o constat eu în fiecare zi.

Ți-am trimis aceste cărți tipărite de curînd. În scurt timp am să-ți trimit și *Meditațiile* lui Clenardus și omilia lui Ioan Hrisostomul, *Despre folosirea vinului în cantitate mică*, pentru care am scris la Louvain.

Dragii mei Levinus și Danus te salută din nou.

Fii sănătos și nu mă uita.

La Bruxelles, 29 noiembrie 1533.

LEVINUS AMMONIUS CARTHUSIANUS,
LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL MAIESTĂȚII REGALE

Cele trei tratate, pe care mi le-ai dăruit, preastrălucitule bărbat, mi-au fost cu atît mai plăcute, cu cît le-ai însoțit cu scrisoarea ta foarte prietenească și îndatoritoare, pentru care m-am abținut, totuși, deliberat, să-ți aduc mulțumiri pînă acuma, deși m-am bucurat în sinea mea că am la îndemînă ceva cu care să-mi reînnoiesc amintirea ta. Sigur că *administratorul comunității noastre* (mă folosesc cu plăcere de cuvintele tale), atras și de generoasele făgăduințe ale excelenței-tale și ale celorlalți, se va reîntoarce acolo pentru a ușura și a îndulci greaua povară a celei de a doua plăți. Căci nu sîntem lipsiți de orice speranță, în cazul că ar putea să aibă acces la prealuminata regină — fie cu tine, fie prin recomandarea ta.

De altfel nu ne-a fost atît de ușor să găsim un alt curier într-acolo, mai cu seamă mie, care mă țin mereu de un singur loc, *după legea plantelor*, căci dacă s-ar găsi ușor un mesager, socot că în nici un caz n-ai primi atît de rar scrisori de la mine, *și ca dovadă*, știi tu însuți cu cît mai des le primeai, cînd te aflai la Gand.

O, dacă sau eu aș fi în vecinătatea ta, sau tu ai fi mai aproape de mine! Atunci am putea sau să tratăm și să

www.dacoromanica.ro

împărtăşim cu aceeaşi rîvnă cele sfinte şi cele profane, sau să învăţăm unul de la altul ceva nou în legătură cu ele. Căci mi se pare că nu se va acorda prea rău, una cu alta, firea amîndurora. Gîndesc că dovada destul de evidentă pentru aceasta a fost faptul că sîntem purtaţi de un simţămînt foarte asemănător în admiraţia faţă de dragul nostru Erasmus, dacă, de pildă, e adevărat (după cum şi socot foarte mult că este), ce-mi scrii : că tu nu-mi cedezi nici cu atîtica în iubirea faţă de el. O, cu cîtă plăcere aş face eu aceasta, dacă mi-ar sta în putere *să insuflu* tuturor un asemenea simţămînt faţă de el ! Dar, dragul meu Olahus, oare iarna aceasta n-a durat mai mult decît un deceniu ? Cînd va reveni adierea înseninătoare să ni-l arate, aducîndu-l ? Orice zăbavă îmi este împovărătoare şi mă tem de orice ar putea să i se întîmple. De cîte ori n-am dorit, cu juruinţe, un cer mai îndurător. Şi mi se pare că Hristos mi-a auzit rugăciunile, căci surîde acum o adiere primăvăratică. O, dacă Erasmus şi-ar lua zborul încoace odată cu rîndunelele şi cu berzele !

Dar ce fac eu ? Îmi revărs simţămintele în faţa ta, un bărbat atît de grav ! Este de-ajuns cît am aiurat pînă acuma. Totuşi, dacă îl iubeşti deopotrivă pe Erasmus, nu poţi să nu ştii ce îndură sufletul meu, cît timp el este departe.

Îţi sînt recunoscător, cît mai mult cu putinţă, pentru acele trei lucrări date mie în dar şi le aştept pe celelalte, pe care dărnicia ta a binevoit să mi le promită : *Meditaţiile* lui Clenardus şi omilia lui Ioan Hrisostomul, *Despre folosirea vinului în cantitate mică* şi pentru tot ce vei voi să mai trimiţi aici afară de acestea.

Isus Hristos să te păstreze cît mai îndelung sănătos şi teafăr.

Din Valea regală, alături de Gand,
în 7 februarie 1534.

Ruda mea, seniorul Ioannes Molanus, de la care am primit foarte recent o scrisoare, mă invită să adaug salutul său în această epistolă adresată ţie.

www.dacoromanica.ro

NICOLAUS OLAHUS,
LUI LEVINUS AMMONIUS, MONAH CARTHUSIAN, SALUTARE

Îţi trimit, o Levine, preaînvăţatule bărbat şi mie prea drag, opusculele promise de curînd. *Meditaţiile,* în limba greacă, ale lui Clenardus şi omilia lui Ioan Hrisostomul, *Despre folosirea vinului în cantitate mică.* Le-aş fi trimis mai înainte, dacă aş fi putut să găsesc vreun curier credincios, care să plece la tine.

Fiindcă ştiu că tu doreşti să cunoşti totul despre dragul nostru Erasmus, află că zilele acestea el mi-a trimis două scrisori. În prima scrie că n-a renunţat de loc la gîndul de a se reîntoarce; în cea de-a doua, de mai tîrziu, anume în cea scrisă pe ziua de 23 ianuarie, pune aceste cuvinte: „Dragul meu Olahus, chinul acela al mădularelor mă apucă de atîtea ori, încît nu ştiu ce trebuie să mai sper de la acest trupşor mai fragil decît sticla. Din ziua Naşterii Domnului am suferit foarte greu şi tare mă tem pentru mine, de îndată ce acest îngheţ se va fi dus... Şi astfel, mi-am scris testamentul şi este în lucru cartea mea *Despre pregătirea pentru moarte.* Celelalte sînt în mîna Domnului. Pe voi m-am hotărît din nou să vă vizitez, spre sfîrşitul lunii aprilie, dacă Dumnezeu îmi va da o sănătate mulţumitoare."

Am vrut să-ţi aduc la cunoştinţă aceste lucruri, pentru iubirea noastră, care de multă vreme este reciprocă.

Fii sănătos şi iubeşte-l, ca de obicei, pe al tău iubitor.

La Bruxelles, în ziua de 7 martie 1534.

LEVINUS AMMONIUS CARTHUSIANUS,
LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETAR DE STAT

Preastrălucitule Olahus, te rog să-mi ierţi această întîrziere, din cauza căreia, prin rîvna ta de a binemerita, s-a făcut s-o iei înaintea mulţumirilor mele pentru darurile pe care le-am primit. Aceasta nu s-a întîmplat, totuşi, dacă mă crezi cît de cît, din vina mea. Ca să crezi mai uşor lucrul acesta, ascultă, te rog, în puţine cuvinte

www.dacoromanica.ro

această apologie. Nu-ţi scapă nicidecum din vedere, gîndesc, ba o ştiu — ai destul de proaspăt în amintire faptul că încă de multă vreme *administratorul nostru* a fost aci pentru a îndulci plata contribuţiei de mai înainte, atunci cînd, la reîntoarcere, mi-a adus de la tine tratatul lui Vives [8], *Despre arta vorbirii* — foarte corectă, de bună seamă — împreună cu alte două tratate şi o scrisoare prea plăcută mie. Aveam de gînd să răspund pe loc la scrisoarea ta şi să-ţi aduc mulţumiri pentru daruri, dacă nu m-ar fi împiedicat hotărîrea anumitora, cu o foarte mare putere aici, care spuneau că nu este nevoie de atîta grabă în a răspunde, deoarece, după puţină vreme, acelaşi administrator va reveni, obligatoriu, acolo, din aceeaşi cauză : pentru uşurarea celei de a doua plăţi. Mai departe, fiindcă nu se putea găsi nicidecum, cu uşurinţă, vreun mesager sau vreun curier, spuneau că este lucru mai chibzuit să se amîne pentru cîteva zile sarcina de a scrie din nou. Am socotit că trebuie să rămîn la sfatul dat de ei, fiindcă se părea că este de acord cu raţiunea, deşi împotrivindu-mă, întrucîtva, în sinea mea. Într-adevăr, vedeam promisiunile tale — că vei trimite în scurt timp şi alte cărticele în dar — şi mă temeam să nu o iei înaintea întîrzierii mele prin promptitudinea generoasei dărnicii. Ceea ce s-a şi întîmplat.

Totuşi, nu s-ar fi întîmplat de loc aşa, dacă administratorul ar fi putut să aducă la timpul, în care fusese compusă, scrisoarea ce-ţi fusese trimisă de mine. Avea de gînd să se reîntoarcă acolo, în orice caz în timpul în care sînt celebrate, de la o vreme, sărbătorile Hilaria [9], înainte de cele patruzeci de zile ale postului, şi, timp de două zile, s-a căutat în tot locul un mijloc de transport cu care să fie dus. Dar vrăjmăşia sorţii a fost atunci asa de mare încît n-a putut fi găsit niciunul, iar administratorul n-a putut să meargă pe jos, fiindcă suferea de picioare, atunci mai mult ca oricînd. În timpul cînd el era muncit de gîndul plecării, a venit, din întîmplare, la noi, un anumit senior din acest consiliu, pe nume Scardanus, cu soţia — dacă nu mă înşel — şi cu alţi cinstiţi bărbaţi, împreună cu femeile lor. Scardanus, auzind de intenţia şi cererea celor de la noi, l-a sfătuit pe administrator să nu plece în asemenea vreme, cînd în toate şi

www.dacoromanica.ro

pretutindeni răsună în jur bucuria, spunînd că nimeni n-o să-şi aplece urechile şi n-o să dea atenţie în acest timp neînsemnatei noastre cereri. Că, mai degrabă, trebuie să aştepte pînă ce lumea o să-şi vină în fire din acea stare de beţie în purtări, obişnuită în timpul sărbătorilor, şi, că, după ce sufletele or să se reîntoarcă la împlinirea gravă a îndatoririlor, se va obţine mai uşor ce voia comunitatea noastră. Aşa s-a făcut că, tot ivindu-se alte şi alte treburi, aducătorul acestei scrisori n-a putut să se întoarcă pînă acum acolo şi nici să-ţi înmîneze, aşa cum doream, scrisoarea mea, pe care încă şi acum o păstrează la el, cu gîndul s-o predea la timpul potrivit, dacă îi va fi posibil cîndva. Eu, însă, n-am socotit nicidecum că trebuie să procedez astfel, încît să amîn iarăşi, la sfatul dat de ceilalţi, răspunsul la scrisoarea ta foarte prietenoasă, ci, pe dată, nemaizăbovind de loc, am socotit că trebuie să-ţi scriu. Iar această scrisoare, legată cu sforicele şi sigilată cu ceară, mi-a adus-o, împreună cu două tratate, bărbatul acela foarte bun prieten cu mine, seniorul Andomarus Edingus, pe care ai putut să-l cunoşti din scrisorile dragului nostru Erasmus, dacă nu din altă parte. El este de la secretariatul senatului din Flandra. S-a întîmplat ca această scrisoare să fie adusă tocmai în acea zi în care, dacă nu mă înşel, se săvîrşea pentru mine ultimul act — de bună seamă în ce priveşte orînduirea vieţii de pînă acum — la care se strînseseră, să-i dea strălucire, foarte mulţi prieteni. Între aceştia nu era nimeni, care să nu fie foarte învăţat şi să nu jure pe dragul nostru Erasmus. Totuşi primele roluri le-au jucat Gulielmus de la Vala, Edingus şi Carolus Utenhovius. Întrebi care a fost actul ? M-am legat de această comunitate, în aplauzele reunite ale întregii asistenţe. Iar scrisoarea ta, dragul meu Olahus, cercetînd-o cu grijă — să nu fie în ea vreun lucru, care nu ar suporta citire publică, am văzut că ne dă veşti despre dragul nostru Erasmus. Pe dată am trimis-o prin Iacobus Robbius, bărbat foarte elocvent, să o citească cu voce tare tuturor comesenilor, căci eram la masa de prînz, ca, dacă, întîmplător, apăruse ceva mai întristător între ei, să se risipească prin această lectură, ca într-un desert atic şi să-i readucă la veselie. Au primit scrisoarea cu

www.dacoromanica.ro

aplauze extraordinare, admirînd, în sală, un mod de exprimare atît de luminos și savant și nu era nici unul, care să nu dorească foarte mult să cunoască de aproape pe autorul acelor rînduri. Scrisoarea ți-a fost (ceea ce desigur știam că se va întîmpla) spre mare cinstire, nu numai pentru că era savantă, dar și prin aceea că mai erai și atît de generos față de neînsemnatul tău prieten, dăruindu-i două tratate. O, dacă mi-ar sta în putere să-ți aduc, dacă nu o mulțumire corespunzătoare, ceea ce văd că s-ar putea face cu greu, cel puțin să ajung prin ceva pînă la aceeași generoasă dărnicie! Desigur nu voi face niciodată un lucru, prin care să fiu socotit că am fost nevrednic de bunăvoința ta. Îți voi fi recunoscător și voi face cum voi putea mai bine, ca să nu ignoreze cineva această bunăvoință a ta față de mine.

Dragul meu Olahus (căci îmi voi îngădui să mă adresez astfel excelenței-tale, cu îndrăzneala familiarității și a prieteniei) ai aici explicația de ce n-ai primit pînă acum răspuns la acea scrisoare însoțită de daruri, ca, atunci cînd îți va fi înmînată, să-ți vie în minte cu cît timp mai înainte a fost scrisă și să-l eliberezi pe dragul tău Ammonius de orice bănuială — atît de întîrziere, cît și de nerecunoștință!

Ajung acum la această a doua scrisoare. Mă tem ca dorința de a se reîntoarce în patrie să nu se răcească la dragul nostru Erasmus, fie că, survenind vreo boală, ar împiedica-o, fie că ar curma-o de-a dreptul moartea, care pînă în cele din urmă, trebuie să fie îndurată odată și odată de o ființă trecătoare. Căci, dacă trebuie să moară și a venit acum vremea și ziua hotărîtă de soartă (ca să spun așa), desigur eu aș prefera să ajungă la deznodămîntul vieții, mai bine în patrie decît *în emigrație*, iar noi să auzim din vecinătate cuvîntul lui din urmă „rămîneți sănătoși și aplaudați". Și, dacă lui Hristos i se pare astfel cu cale, aș prefera să moară acasă, cu toate că, în ce-l privește, sufletul îi este atît de întărit în credință, încît nu-l interesează de loc în ce parte a lumii își dă duhul său Domnului. Sufletelor pioase li se întinde din orice loc un drum drept către ceruri. Cine n-o știe? Dar reputația noastră este interesată, în mare măsură, ca un bărbat atît de însemnat să-și aibă mormîn-

www.dacoromanica.ro

tul la noi, în patrie, atunci cînd Hristos îl va socoti demn să-l cheme. Iată, este de acum multă vreme de cînd doresc, cu nepotolită ardoare, cartea lui *Despre pregătirea pentru moarte,* pe care o aştept după tîrgul de la Frankfurt [10], care are loc acum. Căci, de obicei, cînd se apropie acest tîrg, apare cîte ceva nou, care să fie închinat folosului obştesc — după cît îmi amintesc, ceva care ţine totdeauna de mîntuirea tuturor. Negreşit, aş cere şi această carte de la bunătatea ta, dacă n-ar fi un lucru lipsit de ruşine, ca tot cerîndu-i una şi alta, să-i faci mai departe de lucru aceluia, de la care ai primit atît de multe binefaceri. Căci, dacă nu mă înşel, este limpede că acest tratat va fi pus în vînzare acolo, chiar înainte să ne fie adus aici. După aceea, însă, dacă va trebui să-ţi trimit ceva, voi trimite prin amintitul Edingus, care va găsi cu uşurinţă pe aptul şi credinciosul curier, prin care avusesem de gînd să-ţi trimit scrisorile de mai înainte. Acestea (după cum am amintit) ar fi acum ţinute şi pipăite de mîinile tale, dacă trimiterea lor n-ar fi depins de alţii.

Scrisorile mele către tine le voi încredinţa lui Edingus numai dacă nu va porni într-acolo alt mesager special şi te rog ca, la rîndul tău, să le trimiţi pe ale tale la acelaşi Edingus, dacă voieşti să-mi scrii.

În prezenta ai într-adevăr o scrisoare plină de nimicuri şi mai lungă decît se cuvine. Te rog să o iei în nume de bine şi să fii convins că, orice îi este cu putinţă acestui omuleţ să facă, va face pentru tine.

Hristos să te păstreze teafăr şi să te facă mai plăcut în faţa lui, prin progrese în fiecare zi. Îţi recomand pe Ammonius al tău.

Din Valea regală, aproape de Gand,
a doua zi după ce am primit scrisoarea, adică 16 martie 1534.

LEVINUS AMMONIUS, MONAH CARTHUSIAN, LUI NICOLAUS OLAHUS

Iată îţi trimit, preastrălucitule Olahus, scrisoarea despre care ţi-am scris mai de mult, pe care avea să ţi-o înmîneze *administratorul nostru,* dacă ar fi

www.dacoromanica.ro

putut să plece acolo la data care este însemnată în ea. Acesta mi-a înapoiat-o, în cele din urmă, spunînd că nu voieşte să se ostenească în zadar, fiindcă aici nu are mulţumire din partea nimănui. Eu ţi-o trimit, ca să ştii că ţi-am răspuns la timp şi că ţi-am adus mulţumiri pentru serviciile făcute.

Dacă vei avea cît de puţin răgaz, te rog să-mi scrii dacă mai este încă speranţă pentru reîntoarcerea dragului nostru Erasmus. Abia ai crede cît de mult mă tem să nu i se întîmple ce este omenesc să se întîmple. Dacă, însă, în mijlocul atîtor treburi, n-ai nici măcar atîta răgaz, este, cred, îngăduit să-i spui, la ureche, omului care ţi-a înmînat scrisoarea, ce trebuie să sperăm.

Aud că la Anvers este pus în vînzare tratatul *Despre pregătirea pentru moarte,* pe care, totuşi, pe cît ştiu sigur, nu l-a văzut nimeni.

Isus Hristos, căruia mă încredinţez cu totul, să te păstreze teafăr.

Din Valea regală, aproape de Gand.
18 aprilie 1534.

LEVINUS AMMONIUS CARTHUSIANUS ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETAR, TREZORIER DE ALBA

Oare pînă cînd vei păstra tăcerea *sau nu vei face prietenilor parte de bucurie?* Astăzi a fost la noi un oarecare monah, benedictin, dacă nu mă înşel, care ne-a adus o veste foarte mult aşteptată şi pe care simţeam de multă vreme nevoia s-o auzim, anume : că Erasmus al nostru este la Bruxelles, la regină. Ca să primim mai uşor vestea şi să-i dăm crezare, a afirmat că, în timp ce venea din Colonia Agrippina [11] aici, i-a fost cîtăva vreme tovarăş de drum lui Erasmus — dat fiind itinerarul. Atunci, de ce nu eşti pentru mine autorul veştii, ca s-o cred ? Oare acel monah a fost un mincinos, (aşa cum se prezintă situaţia în general) ? Ştiu că se întîmplă frecvent ca unii, în speranţa de a fi primiţi mai fastuos, să aducă unele noutăţi, care cred că vor fi plăcute

www.dacoromanica.ro

gazdelor. Şi mai toţi ştiu că aici sînt foarte mulţi oameni, care tare mai duc dorul după reîntoarcerea lui Erasmus, iar aceşti călugări ştiu bine că poţi fi convins uşor de ceea ce, în primul rînd, voieşti să fie în totul adevărat. Căci de care lucru ai fi mai repede convins dacă nu de acela pe care-l doreşti în cea mai mare măsură ? Mărturisesc că, într-adevăr, pe cît doresc să nu fie nimic mai adevărat decît vestea adusă, tot pe atîta îmi este suspect personajul, care ne-a împărtăşit-o. Şi nici nu-mi scapă din vedere la ce spectacole se pretează îndeosebi măştile de acest soi, prin ale căror înşelăciuni se ajunge ca tagma monahilor să aibă o reputaţie foarte rea în această epocă. Desigur este un lucru foarte nedrept, ca vicleniile puţinora să aducă pagubă tuturora. Cu toate acestea, însă, nesăbuinţa oamenilor este de asemenea natură, încît ei cred că vina este comună tuturora, dacă unul sau doi n-a făptuit *nimic sănătos*. De aceea, îmi stă fixat în suflet să nu cred ceea ce aş voi foarte mult să fie adevărat, mai înainte de a fi sosit la mine un mesager sigur de la tine, sau de la altul. Totuşi, dacă între timp acela a spus adevărul o, *dacă n-ai avea parte de nici o invidie pentru această fericire* pentru care eu te felicit în totul ! Cunosc cît eşti de stăpînit de dorul lui Erasmus, sau, ca să vorbesc mai apropiat, *îţi este foarte bun prieten*. Satură-ţi, în fine, sufletul însetat, şi cînd te vei fi săturat — dacă, totuşi, poate cineva să se satură de a duce viaţă comună cu un asemenea bărbat — să-i aminteşti de prieteni, să-i transmiţi cel puţin salutul, cu cuvintele mele.

Dar de ajuns cu acestea. Cu greu ai crede, dragul meu Olahus, cît de rău mă simt fiindcă, din cauza acelei foarte rele boli, Danus a fost silit să părăsească slujba de la tine. Îţi mărturisesc că este adevărat. Cînd mă vizita, anul trecut, împreună cu tine, faţa aceea lucioasă îmi vădea o boală neobişnuită, care avea să izbucnească în curînd. Mă doare totuşi că am fost profet adevărat, căci aş dori mult să nu întrerupi de loc cursul studiilor de limbă greacă. Dar Buccius al meu, vorbesc de carmelitanul acela, care a luat împreună cu tine prînzul aici, de ziua sfîntului Marcu [12] (dacă nu-mi spune şi acesta minciuni), m-a înviorat. El afirmă că acum Olahus s-a

www.dacoromanica.ro

aşternut mai mult ca oricînd la obişnuitele studii — cum se spune, a început să înoate fără plută — şi că este ocupat să traducă unul după altul, pe scriitorii greci în limba latină. E lucru de mirare să spun cît de mult aş dori ca Buccius să fie cît mai puţin mincinos în chestiunea aceasta. Căci de acest fel de sprijinitori duc lipsă „literele", care duc o luptă cu rezultat incert împotriva prostiei, ce se pregăteşte să foşgăiască şi să se răsească din nou. Dar am bună speranţă că sosirea lui Erasmus va pune pe fugă toată acea armată de ignoranţi aducători de nenorocire, o va culca la pămînt, o va zdrobi. Căci ce incult ar putea să ţină piept unui atît de mare restaurator al unei literaturi mai şlefuite? Ba, ca să spun adevărul, îmi pare a vedea că nu numai „frumoasele litere" umaniste au luat faţă veselă în vederea sosirii acestuia, dar că şi-a ridicat capul şi acea sinceră teologie germană. Continuă, te rog, o, tu, dragul nostru Olahus, să însufleţeşti prin rîvna ta „frumoasele litere" şi să joci rolul de patron al tuturor studioşilor.

Dacă ai putea să obţii ceva de la regină, aş dori foarte mult să ocroteşti pe ruda mea, seniorul Ioannes Molendinus, canonicul din Tournoi [13], în această foarte grea impunere, ca, pe cît este posibil, să-i fie uşurată. Acest lucru îl merită erudiţia lui prea puţin comună, îl merită studierea neobosită a tuturor cărţilor bune, vechi şi noi, îl merită, în fine, marile sale eforturi de a forma o bibliotecă strălucită. Într-adevăr, cu greu aş crede că, atît de la autori profani cît şi de la cei sacri, de la noi şi străini, există vreo operă pe care să n-o găseşti în biblioteca aceea. Adaugă la acestea o anumită înclinaţie deosebit de afectuoasă faţă de toţi cei care se ocupă cu bunele învăţături, pe care mă tem că o să fie silit să o reducă întrucîtva, dacă o să fie nu atît de tuns, pe viu, pînă la sînge, cît o să fie de jupuit. Nu pledez cauza trîntorilor ăstora, care, după cum nu cunosc nimic bun în ce priveşte cultivarea spiritului, tot astfel nu fac aproape nimic altceva, decît să risipească şi să piardă bani din belşug, în orice fel, cu femeile desfrînate, la jocul cu zaruri, în chefuri, în distracţii şi călătorii în locuri depărtate (şi pentru care este timpul să se curme cu asemenea prilejuri), ci pledez cauza unui bărbat în-

www.dacoromanica.ro

vățat și protector al adevăratei învățături și al studioșilor. Negreșit, a fost lucru nemeritat ca el să fie pus în rînd cu ceilalți, cu care nu are nimic comun, decît că face parte din aceeași confrerie. Este, însă, vrednic de sprijinul tău, ca să i se facă măcar oarecare favoare.

Iar dacă, nu poți să obții tu însuți, sau nu-ți face plăcere chiar să încerci, doresc ca acela să știe că eu ți-am trimis, ca să-l ajut, prezenta scrisoare. Căci acest bărbat e foarte mult stimat de mine. Să nu crezi, totuși, că aș vrea să obțin pentru el această favoare de la tine, ca și cum, într-adevăr, este tot aceea că aș solicita-o eu însumi, ci că eu o fac cuviincios, spontan și cu dragostea firească față de ruda mea, bizuindu-mă pe legătura mutuală, care ai binevoit să existe între noi — fondată nu pe meritul meu, ci pe amabilitatea ta. Din această cauză am socotit că trebuie să te deranjez.

Îți trimit înapoi, cu mare dobîndă, salutările pe care l-ai invitat pe Buccius să mi le transmită și rog pe Hristos să te păstreze cît mai îndelung teafăr.

Salutări lui Panagathus.

Prealuminatei regine îi doresc o durabilă și bună sănătate, fie chiar pentru situația ta (ca să nu amintesc nimic altceva), pe care ai dobîndit-o, aproape singur, atît de departe de solul natal, muncind printre străini.

Din nou, fie în bună sănătate senioria-voastră reverendisimă și să încuviințeze îndrăzneala mea.

Din Valea regală, aproape de Gand,
la 29 mai 1534.

NICOLAUS OLAHUS,
LUI LEVINUS AMMONIUS, MONAH CARTHUSIAN, SALUTARE

Te miri, preascumpule Ammonius, că, împotriva felului meu de a fi, zilele acestea am fost cam neglijent în a-ți răspunde. Să nu te miri. Căci, negreșit, nu m-aș fi făcut vinovat de un asemenea lucru, să te țin atîta vreme neliniștit, în așteptarea răspunsului meu, pe tine prieten atît de drag și plăcut mie. Îți trimiteam de mult răspuns, dacă împotriva voinței mele, nu m-ar fi în-

www.dacoromanica.ro

depărtat, pentru acest puţin timp, de la îndatorirea de a-ţi scrie, mai întîi prea multele mele ocupaţii, de care am fost reţinut de la multe ocazii de a-ţi răspunde ; apoi absenţa, în timpul căreia, în toate aceste ultime douăsprezece zile şi eu şi regina am fost ocupaţi cu vînătoarea, prin împrejurimile oraşului Louvain. Dar cunoşti ocupaţiile noastre — vorbesc de cele de la curte. Voiam să enumăr grijile mele şi agitaţia pe seama cărora aş voi să pui faptul că am întîrziat pînă acum, mai degrabă decît să socoţi că m-am îndepărtat de tine sufleteşte. Inima mea nu numai că nu se va îndepărta cu voia mea de tine, cît timp va fi în viaţă, ci, după cum sper, va spori în afecţiune, odată cu înaintarea noastră, a amîndurora, din zi în zi în vîrsta matură.

Am primit două, ba trei scrisori, de la tine (căci într-una era pusă o alta, mai veche). Pe cea dintîi am primit-o (dacă nu mă înşel) în ultima zi a lunii aprilie, pe cea de a doua astăzi, în timp ce ne întorceam de la Louvain. Pe cea de mai înainte a primit-o unul din tinerii mei slujbaşi, nu ştiu de la care necunoscut curier, pe care eu nu l-am văzut ; pe aceasta din urmă mi-a înmînat-o Ioannes Langhius de la secretariatul lui Panormitanus. Acum primeşte răspuns la amîndouă.

Îmi aduci mulţumiri pentru tratatele pe care ţi le-am trimis în dar şi te dezvinovăţeşti, ca să nu te acuz de nerecunoştinţă, pentru faptul că nu mi-ai adus mulţumiri mai înainte. Nu este îngăduit *între prieteni* să se treacă la scuză, căci ce mulţumire se cuvine să fie adusă prietenului, care doreşte în mod spontan să-i facă pe plac prietenului ? Şi, pe de altă parte, *prietenia sau iubirea* adevărată, ca să mă folosesc de cuvîntul apostolului Pavel, nici nu aşteaptă de la prieten să-i aducă mulţumiri, nici *nu se gîndeşte la lucru rău,* ci interpretează în sens bun tot ce face prietenul, fie că păstrează tăcere, fie că se foloseşte de o mulţime de cuvinte pentru aducere de mulţumiri. Nu era, aşadar, nevoie nici să treci, faţă de mine, la scuze pentru tăcerea ta, nici să-mi aduci mulţumiri. Este prea mic lucru acela, pentru care îmi mulţumeşti. Primeşte sufletul meu devotat faţă de tine, nu micile daruri de hîrtie, care merită puţină mulţumire.

www.dacoromanica.ro

Dorul şi iubirea ta faţă de dragul nostru Erasmus îmi sînt de-ajuns de cunoscute. Căci de multă vreme, din cuvintele tale împărtăşite între noi, stînd faţă în faţă, am aflat ce înclinare sufletească şi ce afecţiune ai faţă de el. Îmi scrii că a fost în trecere pe la tine un oarecare benedictin, care spunea că l-a însoţit pe Erasmus, cînd venea încoace din Colonia Agrippina. Eşti bucuros că Erasmus este acum la regină şi mă feliciţi că mă bucur de prea plăcuta comunitate de viaţă cu el. O, dacă n-ar fi acestea, dragul meu Ammonius, tot atît de adevărate, cum este ce ţi-a povestit benedictinul acela despre Erasmus; toate sînt lucruri de acelea pe care unii monahi răutăcioşi — mînaţi, după cît socot, mai curînd de invidie, decît de o adevărată religiozitate, — au obiceiul să le răspîndească în mod deşănţat împotriva lui Erasmus. Poate va fi visat că l-a văzut! Cred că Erasmus încă n-a putut să se aştearnă la drum, căci ar fi trimis înainte pe cineva [14], să-mi anunţe sosirea. Starea lui sufletească o vei cunoaşte din aceste fragmente din scrisoarea trimisă mie pe ziua de 22 aprilie: „La întîi mai, am început să mă simt nu cu adevărat bine, dar ceva mai puţin rău, şi am dobîndit bună speranţă. Dar, după opt zile, boala a cuprins în chinuri cumplite partea stîngă a capului şi a gîtului cu umărul şi braţul; şi aşa stă încleştată acolo, încît pare că n-o să mai plece vreodată. Cinci luni, nu scosesem piciorul afară din casă. Slujba religioasă am făcut-o acasă chiar şi în ziua de Paşte. Violenţele monahilor nu m-ar fi oprit de la reîntoarcere, dacă nu mă temeam de paralizie. Iar dacă ar fi drum de patru sau cinci zile, m-aş îngriji să fiu transportat acolo chiar cu lectica. O, dacă această acuzaţie ar rămîne, imobilizată, la mine!... Lui Hillenius [15] marchionul nu-i va face nici un rău, căci favorizează pe purtătorii de sfori [16], iar volumele au şi fost vîndute, cu amănuntul. Totuşi, acea carte [17] neroadă nu va aduce multă vătămare numelui meu. Aici mă tem de lucruri mai grave din partea celor care sprijină sectele, care îşi tot bagă în cap, ei înşişi, că Erasmus le este zăbava, ca să nu domnească pretutindeni fără nici o răspundere. Luther a dat o scrisoare publică, de-a dreptul furioasă şi nerespirînd altceva decît ură paricidă. Îmi atragi atenţia să-mi

www.dacoromanica.ro

amintesc negreşit de rîvna ta pentru mine, preascumpul meu Olahus, şi ştiu cît de multe şi mari creanţe ai faţă de mine. O, dacă aş putea să răscumpăr această încredere prin vreun serviciu de seamă! Levinus îmi dă de ştire că îţi pregăteşti plecarea în Ungaria, care, pe cît mă rog să-ţi fie cît mai fericită, tot pe atîta îmi va fi de dezavantajoasă, fie că mă reîntorc, fie că nu mă reîntorc. *Prietenii care rămîn departe nu sînt prieteni.* Din cauza durerilor, abia am putut să-ţi scriu acestea. Crede-mă, nu este nevoie de multe îndemnuri pentru a mă reîntoarce. Nu voi scăpa prilejul".

Prin urmare, n-a venit pînă acum şi nici n-a renunţat la gîndul de a veni, decît dacă acei vrăjmaşi mortali ai vîrstei sale, bătrîne de-acuma, n-ar năvăli excesiv şi mai aprig, afară de orice cuviinţă. Îţi voi comunica dacă va veni, sau dacă voi şti ceva sigur despre el. Am cunoştinţă că te-ai îndrăgostit, împreună cu mine, de virtuţile lui.

Danus, în cazul că ar suferi de acea boală, nu va părăsi slujba de la mine. Suferă *de hidropizie,* boală primejdioasă. M-am îngrijit pentru el şi de găzduire şi de medici şi de alte lucruri necesare. Nu voi îngădui să ducă lipsă de nimic după ce, sănătos, mi-a slujit.

Studiile mele greceşti au fost întrerupte în asemenea măsură din cauza bolii lui şi a celorlalte treburi ale mele, împovărătoare pentru mine, nu numai de la curtea aceasta, dar încă şi din cauza acelora ale regelui Ferdinand, pe de o parte, pe de alta de treburile publice ale patriei şi de cele particulare ale mele din Ungaria — ajunse în dezordine — încît fac puţine progrese acuma.

Buccius al nostru a fost, de curînd, la mine. Îi arătasem cîteva lucruri traduse din greceşte ca exerciţiu. Ele sînt, în fine, aşa cum se poate aştepta de la un începător.

Impunerea aceea, cu care sînt împovăraţi acum toţi oamenii bisericii din această regiune, este atît de strîns, atît de indestructibil legată şi *fără îndurare,* încît nu cred că i-a fost anulată cuiva şi uşurată, măcar în cea mai mică parte, chiar la rugăminţile unor magnaţi oricît de mari ai voi. Treaba e făcută de financiari, nu de regină. Cred că ai auzit ce fel de oameni sînt aceştia.

www.dacoromanica.ro

Se pare că au mai mare plăcere să primească de la alţii, decît să dea ; pe ei îi presează *b a n c h e r i i,* care în vederea acestei impuneri au dat, mai demult, bani pentru treburile împărăteşti. Din cauza lor e stabilită această impunere. Primeşte, aşadar, vestea aceasta cu sufletul împăcat, dacă nici eu nici alţii nu putem să-i facem pe plac în această chestiune lui Molendinus al nostru, care nici n-a fost la mine şi nici nu l-am văzut. Nu există lucru pe care să nu-l fac cu plăcere, pe de o parte pentru tine, pe de alta pentru acela, care a avut faţă de mine mai multe manifestări de îndatoritoare politeţe, atunci cînd eram cu împăratul la Tournoi. Dacă aş putea să fiu cu ceva pe plac dorinţei sale, aş face-o.

Îţi trimit tratatul lui Erasmus *Despre pregătirea pentru moarte* şi *Apologia* aceluiaşi, ca răspuns la scrisoarea lui Luther, pentru ca, deşi pînă acum nu poţi să-i vorbeşti lui Desideriu în persoană, citindu-i lucrările, să ţi se pară că discuţi cu el.

Fii sănătos şi iubeşte-mă.

La Bruxelles, 6 iunie, anul 1534.

LEVINUS AMMONIUS, MONAH CARTHUSIAN, LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Negreşit, eşti vrednic, preastrălucitule bărbat de seamă, să te însoţesc cu o iubire veşnică, nu numai fiindcă mi-ai dat în dar aceste cărticele, ale lui Erasmus, foarte plăcute mie, dar şi fiindcă doreşti mai degrabă să-ţi cercetez tot acest suflet al tău şi să-l cuprind mai adînc. Acest lucru, pe de o parte mă îndeamnă să-l fac simţul onoarei, pe de alta, mă îndeamnă simţul prieteniei. Nu pot, totuşi, să nu-ţi aduc mulţumiri şi prin cuvinte. Deşi, de bună seamă, e adevărat că sufletul înclinat de la sine spre generozitate nu caută cuvinte de laudă în acest fel, este, totuşi, potrivit ca un suflet mulţumitor să recunoască cu plăcere serviciul plăcut, chiar în cazul cînd nu poate să-l răsplătească cu nimic afară de cuvintele de mulţumire.

www.dacoromanica.ro

Cumplit de rău mă simt că a fost pe la noi benedictinul acela mincinos, care a voit să ne facă plăcere cu o minciună deşartă, şi pentru că o boală după alta îl cuprinde pe dragul nostru Erasmus şi-l zăboveşte de la reîntoarcere. Căci mă tem să nu-l reţină cu totul. Greu mi-au străpuns inima acele cuvinte din scrisoarea lui: „fie că mă reîntorc, fie că nu mă reîntorc". Dar trebuie să fim cu sufletul împăcat faţă de ceea ce nu se poate schimba.

Primesc în totul scuzele tale în privinţa intereselor lui Molendinus, deşi altfel, straşnic mai doresc să se aibă grijă de binele lui. În faptul, însă, că-mi oferi cu atîta bunăvoinţă un suflet grabnic să binemerite — şi aceasta în totul, pentru orice prilej — recunosc, de bună seamă, excepţionala ta frumuseţe sufletească, în acord perfect cu binecunoscuta ta măreţie. Totuşi, sînt la o atît de mare distanţă de a putea să-ţi fac servicii corespunzătoare, că nu rămîne decît un lucru excesiv să-l doresc: aş dori mult ca nici să nu mai fie, de acum înainte, vreun prilej de adus mulţumită, firește, fiindcă ar fi ruşine să te achiţi printr-o atît de uşoară sarcină — ca aducerea de mulţumiri — pentru o grămadă de acte de generozitate. Totuşi, nu resping şi nici nu refuz ceea ce oferi, cu gîndul să mă folosesc, dacă împrejurările vor aduce astfel lucrurile, fără să-ţi fac neajunsuri. Iar faptul că te porţi atît de omenos cu sărmanul nostru Danus încît ai grijă, cînd e bolnav, de medici, găzduire şi celelalte lucruri necesare, cu cîte laude nu trebuie slăvit. Dar ştiu că tu nu eşti cu nimica zăbavnic, că eşti mulţumit numai cu virtutea şi că răsplata o aştepţi de la Hristos. Aşa să acţionezi, dragul meu Olahus, aşa să acţionezi! Prin aceste servicii vei merita pînă la sfîrşit pe Hristos. Aşa ne înălţăm la stele. În nici o parte nu vei depune mai în siguranţă comorile tale. Căci acel lucru este cel mai puţin sortit pieirii, care se cheltuieşte în acte de milostenie.

În vremea cînd îţi scriam scrisoarea, iată că a venit la mine ruda mea, seniorul Ioannes Molendinus. Întrebîndu-mă ce fac, după ce a auzit că scriu o scrisoare lui Olahus, a spus: „Ei, aş voi să-i spui, cu cuvintele mele, multă sănătate!"

www.dacoromanica.ro

Pe de altă parte, dragul meu Olahus, n-aș voi să audă de la mine ce am pledat în fața ta în ce privește interesele lui, aceasta aș dori s-o știe mai degrabă prin altul. Căci am făcut-o din proprie inițiativă, fără ca el să știe ce pun la cale. Dar m-a poftit, hotărît, să-ți scriu în numele lui că este gata, dacă este ceva în puterea lui, sau dacă poate prin el însuși să ajungă să-ți facă vreun serviciu, ție, căruia îți aparține din suflet. Aveam de gînd să-ți scriu mai multe, dar fiindcă se oferea înlesnirea ca mîine dimineață *administratorul* casei carthusiene de la Bruxelles să plece acolo ca mesager, m-am hotărît să mă opresc aici. Și din acest moment trebuia, de altfel, să am o convorbire cu numitul senior Ioannes Molendinus.

În scurt timp, ne vom întreține, poate, mai pe larg. Îți doresc o bună sănătate, preastrălucitule senior! La această încheiere am socotit că trebuie să adaug: eu îl voi socoti pe Olahus în locul de frunte între prieteni!

Din Valea regală, de la Gand,
2 iulie 1534.

LEVINUS AMMONIUS CARTHUSIANUS, LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETAR AL MAIESTĂȚII-SALE

Nu cu prea multe zile mai înainte, seniorule Olahus, ți-am scris că seniorul Ioannes Molendinus, rudă a mea și mai ales prieten, intervine pe lîngă tine cu scrisoarea mea, pe care o aveai atunci în mîini. Acesta a fost la mine timp de două zile, deși tot acest timp de două zile întregi mi se părea, într-adevăr, prea scurt pentru dorul meu după un atît de însemnat bărbat. Căci cine poate să se satureze vreodată de conversația cu un asemenea om? Între multe altele, vrednice să fie amintite, el a spus acest lucru demn mai cu seamă de reținut. A fost la mine, zicea el, nu cu prea mult timp înainte, un anumit bărbat din Paris, oaspete de vază și cu mare putere, care-mi relata, sub jurămînt, că la Paris au început să fie tipărite în greceşte toate operele Sf. Hrisostomus, din care jura că a văzut cîteva foi și că pentru amatorii

www.dacoromanica.ro

să le cumpere, în cele din urmă, ele se vor urca în total (după socoteala calcografilor [18]), la vreo șase livre sau puțin mai mult (mă exprim mai degrabă în felul comun, decît în cel latin !). Presupune, a mai spus el, că toate acestea nu urmează să fie publicate odată, ci una cîte una și în tomuri — lucru care ar fi de mare valoare și importanță. Ce să spun acum dragul meu Olahus, decît să-i felicit pe aceia care, născuți sub o stea bună și fericită, au putut să-și procure un astfel de tezaur. Căci socot că, în această situație, numai acest lucru îmi va aparține pe deplin, afară doar dacă soarta își schimbă rolul ei față de mine ; ceea ce desgiur abia de mai socotesc că trebuie să sper, cînd întocmirea acestei instituții este așa cum o cunoști. Totuși, nu este cu putință să vorbesc mai pe larg despre condiția vieții mele, mai cu seamă în scrisoare și poate nici nu prea este nevoie să spun mai multe lucruri, pe care tu însuți nu le știi ; doar cunoașterea ta este lipsită de experiența vieții monahale. Fiindcă, însă, aici eu sînt singurul, nu voi spune cunoscător, ci studios al limbii grecești, nu este vreo speranță ca cei care chivernisesc averea comunității să vrea să cheltuiască pentru mine măcar un sfert de as, ca să procure cărți grecești, cînd nici chiar pe cele latinești nu le-au dobîndit decît prin bunăvoința prietenilor. Aibă-le, dar, cei care pot să le aibă !

În afară de acestea, în conversația dintre mine și ruda mea s-a vorbit mult despre senioria-ta și, zic, spuneam că mi-ai scris că ai avut de gînd să te duci la Tournoi și să te întîlnești cu el, ca să-i dai înapoi cartea, pe care o împrumutaseși de la el. Ruda mea spunea că regina n-a fost anul trecut la Tournoi și că nici nu te-a văzut pe tine sau vreun mesager de la tine. Pe de altă parte, dacă are de gînd, zicea el, să-mi restituie cartea, să o trimită încoace, la Gand, — ceea ce va fi ușor — prin seniorul secretar Andomarus Edingus. Această carte este Gramatica lui Sanctus Pagninus Lucensis [19]. Așadar, dragul meu Olahus, dacă te-ai folosit îndeajuns de această carte și voiești să i-o dai înapoi — ceea ce el a dorit să fie lăsat la buna ta voie, dacă ai s-o faci sau nu — vei avea grijă să fie adusă la mine, iar eu am să i-o restitui fără întîrziere. Căci, de altfel, aș voi foarte mult ca și eu să mă

www.dacoromanica.ro

folosesc cîtva timp de această carte, iar seniorul Molendinus este dotat cu atîta bunăvoinţă faţă de mine, încît ar îndura cu plăcere să stea imobilizat, cu cartea, cîteva luni la mine. Căci are obiceiul să-mi trimeată, rînd pe rînd, o carte sau alta, spre folosire ; spun (să nu se înşele cineva asupra cuvîntului) ad usuram în înţelesul plautin [20]. Şi a început pentru el folosirea acelui corpus.

Am suportat cu greu ştirea din scrisoarea ta, că — deşi Erasmus ţi-a dat răspuns în scris, despre întoarcerea ta în Ungaria — nu cu prea mult după aceasta, tu grăbeşti plecarea. Desigur, dragul meu Olahus, eu n-aş voi să te influenţez în hotărîrile tale ; ştiu că temeiul acestei hotărîri este îndreptăţit şi nici n-aş voi să aduc în ceva zăbavă fie cinstirii, fie interesului tău, eu, care aş pune cu plăcere şi ceva din al meu în cîntar, dacă aş avea ceva al meu. Dar, totuşi, eu aş voi mult şi chiar aş socoti că trebuie să-ţi cer, să nu pleci de aici în patria şi pămîntul natal, înainte de a avea cunoştinţă că acolo toate sînt ocrotite sigur de o pace nezdruncinată şi statornică. Ce nevoie are un om, dedicat muzelor şi frumoaselor studii, să se vîre în învălmăşelile şi chiotele războaielor ? Nu este nimic mai nepotrivit decît să slujeşti şi Muzelor şi lui Marte. Smuls, cu ani în urmă, din mijlocul primejdiilor şi de la o pieire atît de fulgerătoare, nu este de loc necesar să ispiteşti pe Dumnezeu şi să te vîri din nou în primejdie, cînd, de altfel, îţi este îngăduit să te bucuri de linişte şi tihnă. Aş voi, totuşi, preabunule bărbat, să socoteşti că chiar acest lucru a fost spus, nu ca s-o iau înaintea hotărîrii tale, ci ca să ştii că îţi doresc tot binele şi că vreau ca toate lucrurile tale să se menţină la un adăpost şi un refugiu sigur.

Mai tîrziu, cu greu mi se pare că mai este vreo speranţă de reîntoarcere pentru Erasmus al nostru, pînă într-atît năvălesc asupra acelui preabun bărbat relele, una după alta, încît el are întotdeauna motiv de amînare, justificator pentru el, totuşi de nesuportat pentru noi.

Mult aş vrea să ştiu ce s-a făcut cu Morus [21] şi cu episcopul Roffensi [22] în Anglia, dacă ai vreo ştire sigură ; căci aici umblă din gură-n gură zvonuri felurite şi nesigure ; şi este în firea lucrurilor să crezi că acolo, la curte, lucrurile relatate sînt ceva mai sigure.

www.dacoromanica.ro

De asemeni aș voi mult să știu, dacă Ioannes Clauthus a plecat la Erasmus, ca să rămînă cu el și să-l slujească ; căci auzisem de la un oarecare nou prieten, că va obține de la tine, pentru el, scrisoare de recomandație către Erasmus, pentru că Erasmus cerea, ca slujitor, pe cineva din locurile noastre. Chiar acest lucru îmi pare, desigur, că arată preaputina-i dorință de a se reîntoarce. Nu știu cum ți se par ție lucrurile.

În sfîrșit, te rog să mă încunoștințezi dacă ai de gînd cu adevărat să pleci curînd în țara ta. Căci doresc în mod expres să-ți pregătesc un mic dar, neînsemnat într-adevăr, dar totuși așa cum poți să te aștepți de la un monah, care vrea, mai departe, să nu fie străin, de bunele studii.

Buccius al nostru îmi cere să adaug în scrisoare multe salutări de la el. Mă bucur că Panagathus a avut parte de o soartă pînă într-un punct suportabilă și aceasta în cea mai mare măsură datorită recomandației tale.

Domnul Isus Hristos să păstreze nevătămată pe senioria-ta și să facă să iasă bine toate hotărîrile tale.

Din Valea regală carthusiană, aproape de Gand, 7 iulie 1534.

[1] *Sfîntul Ioan Gură de Aur* (347—407), arhiepiscopul Constantinopolului, celebru orator și scriitor ecleziastic. Exilat de mai multe ori și persecutat de împărăteasa Eudoxia a fost canonizat la 7 ani după moarte. Una din cele trei evanghelii ale bisericii orientale este opera lui.

[2] *Jespersön Gaspari (Danus Gasparus Arusiensis)*, poet de limbă elină și latină, umanist remarcabil, născut în orașul Aaruhs (Danemarca), a fost unul din profesorii de limbă elină și secretar al lui Nicolaus Olahus. Era foarte apreciat pentru erudiția și firea lui veselă, ca și pentru felul cum știa să conducă rînduiala cupelor la petrecerile și ospețele umaniștilor.

[3] Nicolaus Olahus ceruse intimilor săi să nu popularizeze intenția lui Erasmus de a reveni în Țările de Jos, aceasta pentru a nu se dezlănțui intrigile franciscanilor și dominicanilor, dușmanii de moarte ai prințului umaniștilor.

www.dacoromanica.ro

[4] Harpocrate — Horus reprezintă soarele de iarnă care străluceşte, dar nu încălzeşte. Prin analogie, un om care nu-şi dă pe faţă intenţiile.

[5] *Gandanum — Gand — Ghendt — Gent*, capitala Flandrei orientale (Belgia), la confluenţa rîului Lys cu Escaut.

[6] *Cleynaerts Nicolas (Nicolaus Clenardus)*, 1495—1542, filozof olandez, profesor de limba elină şi latină la universitatea din Louvain. Dornic să studieze limbile orientale, în 1535 a părăsit Ţările de Jos şi a plecat la Paris unde colaborează cu Budé. De acolo a trecut în Spania şi a studiat araba la universitatea din Salamanca. Chemat de regele Juan al III-lea în Portugalia, a fost cîtva timp preceptorul fiului acestuia, Henri. După aceea a trăit vreme îndelungată în Africa de nord, unde a studiat diferite dialecte ale limbii arabe. Titlul complet al lucrării la care se referă Levinus Ammonius este *Meditationes graecanicae*, apărută la Louvain în 1531.

[7] Arhiepiscop şi cancelar al Ţărilor de Jos.

[8] *Vives (Johannes Ludovicus)*, erudit spaniol (1492—1540). A studiat la Paris, Bruges şi Louvain, publicînd lucrări de istorie, lingvistică şi pedagogie. Prieten şi corespondent al lui Erasmus.

[9] Carnavalul (Hilaria), sărbătoarea veseliei (cîşlegi), se ţinea în zilele premergătoare postului mare, cînd se organizau petreceri şi nunţi.

[10] *Frankfurt am Main (Francofurtum)*, oraş renumit în evul mediu pentru tîrgul de cărţi ce se organiza acolo în fiecare an, primăvara.

[11] *Colonia (Colonia Agrippina-Ubiorum oppidum — Keulen — — Köln)*, azi Köln.

[12] Unul din cei patru evanghelişti. Moaştele lui sînt păstrate în domul San-Marco din oraşul lagunelor încă din anul 845. Evanghelistul Marcu e comemorat la 25 aprilie.

[13] *Tornacum Nerviorum — Turancensum — Thornua — Tornacum — Dornic — Dornik*, veche aşezare în Belgia pe malul rîului Escaut, în arondismentul Hainaut.

[14] Trimisul lui Erasmus se numea Quirinus.

[15] *Marchius Hillenius*, tipograf din Anvers, cel care a tipărit o lucrare injurioasă la adresa lui Erasmus.

[16] Călugării franciscani îşi încing sutana lor cafenie cu un şnur (sfoară) gros şi alb.

www.dacoromanica.ro

[17] Autorul, stigmatizat de Erasmus în scrisoarea către Olahus din 23 ianuarie 1534, a fost călugărul franciscan Nicolas Erborus.

[18] *Calcografie,* arta de a grava pe plăci de aramă.

[19] *Sfîntul Pagninus* (1470—1536). La etatea de 16 ani a intrat în ordinul călugărilor dominicani. E autorul mai multor lucrări, dintre care amintim *Thesaurus Linguae Sanctae* (1529).

[20] Se referă la *T. Maccius Plautus,* autor de comedii şi actor (254—184 î.e.n.). *Plautin* — în zeflemea, în derîdere.

[21] *Thomas Morus (Thomas More)* 1478—1535, renumit om politic şi filozof englez. A ocupat numeroase înalte demnităţi, iar în 1529 a fost cancelar al regelui Henric al VIII-lea. Refuzînd să aprobe divorţul şi supremaţia spirituală a regelui a fost acuzat de înaltă trădare, condamnat la detenţiune perpetuă în Turnul Londrei şi apoi decapitat.

[22] *Fisher John* (1459—1535), episcop de Rochester (Roffa). Deoarece s-a opus la desfacerea căsătoriei lui Henric al VIII-lea cu Catherina de Aragon şi a refuzat să-l recunoască pe rege ca şef al bisericii anglicane a fost închis în Turnul Londrei şi decapitat la puţine zile după ce primise de la Roma pălăria de cardinal.

www.dacoromanica.ro

JOANNES CAMPENSIS

www.dacoromanica.ro

Joannes din Campen sau din Kampen, filolog olandez. S-a născut în localitatea Campen (Over-Yssel). A făcut strălucite studii de latină, elină și ebraică, avînd ca profesor pe Reuchlin (1455—1522). Umaniștii de la mijlocul veacului al XVI-lea l-au considerat un profund cunoscător al limbii ebraice vechi.

Campensis a funcționat un timp ca profesor de limba elină la universitatea din Louvain.

Numindu-l „dragul și preaînvățatul meu Campensis", Nicolaus Olahus a văzut în el un maestru, i-a citit cu admirație operele și i-a acordat întreaga lui prețuire la care a adăugat-o și pe aceea a regentei, pasionată de studiul limbilor clasice.

Ajutat de Olahus, în anul 1531, Joannes Campensis a părăsit universitatea din Louvain, plecînd într-o lungă călătorie prin Germania, Polonia și Italia. A poposit vreme mai îndelungată la Veneția, unde s-a întreținut cu rabini eruditi, mai cu seamă cu Elias Levita, care trăia în orașul lagunelor. De acolo Joannes Campensis a plecat la Roma, unde a fost investit canonic.

În drum spre patrie s-a molipsit de ciumă și a murit la Friburg, în ziua de 7 septembrie 1538.

Scrieri : *De Natura litterarum et poëticarum hebraicarum, ex variis Eliae Levitae opusculis libellus*, Paris, 1520, Louvain, 1538 ; *Grammatica Ebraica. Psalmorum omnium justa ebraicam varietatem paraphrastica interpretatio*, 1532 ; *Commentarioli in Epistolas Pauli ad Romanos et Galatas*, Veneția, 1534 ; *Paraphrasis in Solomonis Ecclesiastem*, 1546, Lyon.

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNSUL LUI JOANNES CAMPENSIS CĂTRE NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL ŞI CONSILIERUL SERENISIMEI REGINE MARIA

O, bărbate în toate chipurile preaîmpodobit, rodnicia talentului şi excepţionala cultură pe care mi-o atribui, pînă într-atît n-o recunosc la mine, încît sînt conştient chiar că este foarte departe de mine.

Dacă am flecărit atîta despre lucrările mele, mult peste obiceiul meu, de vină este numai acel vestit cavaler spaniol, care auzise, nu ştiu de la cine, că eu avusesem oarecari ciocniri cu teologii din Louvain. Fiindcă acest lucru nu era adevărat, am vrut să distrug pînă în temelie nefericita incertitudine din sufletul lui. De aceea am spus vrute şi nevrute, care, deşi erau adevărate, m-au pedepsit totuşi în timpul discuţiei şi multă vreme după terminarea colocviului — mai ales pentru uşurinţa vorbirii mele. Deci tu, domnul meu, mă vei ierta, dacă mi-a scăpat vreo vorbă mai mult decît a trebuit.

Eu niciodată n-am putut să jur pe vorbele unui om. Totdeauna am luat ca argument pe autorii scrierilor sfinte. De aceea, după ce fusesem, timp de mulţi ani, aproape distrus din cauza binecunoscutelor dispute teologice, pe care semenii noştri le numesc scolastice, am observat că în ele sînt şi multe lucruri, care nu trebuiesc condamnate definitiv, fără discernămînt, însă care au o pondere cu totul neîndestulătoare pentru adevărata înţelegere a scrierilor sfinte. Pentru acest motiv mi-am chinuit mintea, ca să învăţ limbile de care se folosiseră autorii sfintelor cărţi biblice în scrierile lor.

În vreme ce încercam să-mi clarific aceste lucruri, s-a ivit pe neaşteptate Luther şi, mai cult decît el, Filip Melanchton [1]. Cărţile acestora le-am citit — pe cît a fost îngăduit pînă acum de către împărat — şi am discutat cu toţi învăţaţii despre principiile lor nu pentru vreun alt motiv, ci ca să înţeleg problema şi, dacă se va ivi ocazia, să pot răspunde ambelor părţi cu argumentele aceloraşi vestite scrieri, argumente în care operele lor îşi dau silinţa să se încătuşeze. Clarificarea acestei probleme încă nu m-a chinuit pînă într-atît, încît să doresc ca cei care se alătură frămîntărilor timpului acestuia,

www.dacoromanica.ro

care trebuiau liniştite, să se folosească de aceeaşi libertate mai ales pentru cugetare şi nu pentru îndulcirea propriilor patimi. Dar destul cu acestea.

Fiindcă şi tu şi mulţi alţii mă roagă, voi face pentru Daniel şi pentru ceilalţi ceea ce voi putea şi nu voi lăsa să-mi scape vreo ocazie, în care să mă pot consulta mai sigur cu evreii. În Germania sînt foarte mulţi evrei cu care m-aş putea sfătui, însă este unul, Elias [2], mai înţelept ca toţi învăţaţii, care au trăit în ultima mie de ani. Preaînţeleptul Elias este german după naţionalitate, dar a trăit aproape toată viaţa în Italia şi chiar acum se află la veneţieni în familia reverendisimului patriarh de Aquilegensia [3]. Eu m-aş socoti preafericit, dacă aş putea izbuti să trăiesc cîteva luni în preajma acestui învăţat.

Cu bine domnul meu şi, dacă nu mă vei considera ingrat, îţi voi scrie deseori, de pe unde voi umbla, căci eu iubesc pătimaş sinceritatea ta. Domnul Iacobus Danus oferă opera sa, în care va fi slăvită cunoscuta carte a psalmilor, ca să fie redată în versuri. De bună seamă îi aduc mulţumiri, căci mai sînt şi alţii care au mai prelucrat sau doresc din nou să alcătuiască astfel de opere. Eu, desigur, dacă voi putea realiza ceva, nu-mi îngădui să nu transcriu măcar un cînt din cartea lui Dante.

Din nou cu bine.

Din Louvain, la 4 februarie 1532.

NICOLAUS OLAHUS
ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI JOANNES CAMPENSIS

Dragul şi preaînvăţatul meu Campensis, deşi din frazele tale, şi docte şi preacultivate, putusem bănui încă mai de mult de ce eşti în stare, abia acum cînd, săturaţi la prînzul iubitului nostru Dante, reflectăm la cele ce ai realizat, înţelegem că nimica mai de preţ nu sălăşluieşte în tine, ca o admirabilă rodnicie a talentului, îngemănată cu o muncă egală, după cum declari tu însuţi.

Totuşi, din acele admirabile conversaţii familiare — care ne aduceau bucurie şi prietenie reciprocă, simţind

www.dacoromanica.ro

atunci pentru prima oară că sîntem atraşi unul de celălalt — n-am putut să-mi dau seama, la vremea aceea, atît de bine ce fel de bărbat eşti, cu ce virtute eşti înzestrat, cu ce ştiinţă şi erudiţie, cu ce daruri ale talentului. Am remarcat, însă, foarte bine toate acestea mai tîrziu în *Ecleziastica*[4] ta tradusă din ebraică în latină. După ce mi-ai făcut mie — sau mai degrabă reginei mele — o copie a acestei lucrări, n-am putut să-mi aflu liniştea pînă cînd n-am citit şi n-am recitit pe nerăsuflate şi cu cea mai mare plăcere, rodul talentului tău. De mirare cît de mult mi-ai plăcut şi de cîtă admiraţie s-a bucurat din partea mea erudiţia ta unică !

Am comparat vechea traducere cu noul rod al nopţilor tale de veghe şi mi se părea că această traducere a ta stă cu atîta distanţă în fruntea vechilor traduceri, cu cît întrece soarele celelalte stele ale bolţii prin strălucirea lui. Dacă vei continua să faci astfel lumină în scrierile sfinte, după cum ai început, nu-ţi vei cîştiga puţine laude de la întreaga lume creştină şi posteritatea va mărturisi deschis tuturora că îţi datorează foarte mult. De aceea, dragul meu Campensis, stăruie în această activitate a ta, care este şi folositoare tuturora şi însănătoşitoare pentru disputele teologice şi munca aceasta să nu te obosească, ci să-ţi aminteşti întotdeauna că preabunul şi atotputernicul Dumnezeu de aceea te-a împodobit pe tine cu această comoară de talent şi ştiinţă, pentru ca prin lucrările tale să devii podoaba şi frumuseţea sfintei sale biserici în primul rînd, apoi a tuturor oamenilor de bine, care te onorează.

Ştii că Daniel se străduieşte să atragă cît mai mulţi de partea sa. Eu cred că această atitudine a lui se naşte fie din misterele ascunse în el, fie chiar din faptul că el n-a putut să cunoască acea sinceritate şi francheţe de care ai fost tu condus, în chip fericit, în traducerea celorlalţi codici sacri. Desigur, apreciezi mult prietenia noastră, care acum se naşte, dacă, la rugămintea mea, l-ai dăruit pe Daniel cu cunoştinţe de latină. După părerea mea acest efort nu este foarte mare pentru un om cult ca tine, sclipitor şi foarte bun cunoscător al limbii ebraice ;

www.dacoromanica.ro

şi nu-mi va fi plăcut şi foarte drag acest efort numai mie, ci şi altora, mai ales tuturor cercetătorilor scrierilor sfinte.

Cu bine şi iubeşte-mă.

Bruxelles, la 10 februarie 1532.

[1] *Melanchton (Filip Schwarzerd)*, 1497—1560. Umanist şi reformator german, profesor de limba elină şi latină la Universitatea din Wittenberg. Principalul colaborator al lui Luther. A fost numit „Fenelon" al Reformei şi „dascăl al Germaniei".

[2] *Elia Levi ben Ascher (Elias Levita)*, gramatician, critic şi poet. S-a născut în localitatea Neuschtadt-an-der-Aisch în Germania şi a murit la Veneţia în 1549. A trăit un timp la Padova, unde a funcţionat ca profesor. Războaiele din Italia de nord l-au obligat să caute adăpost la Veneţia, apoi la Roma unde a trăit 18 ani în preajma cardinalului Aegidius de Witerbo. La chemarea tipografului Paul Foggias, revine în Germania, la Isny, unde conduce o tiparniţă evreiască. În 1547, Elias Levita e iarăşi la Veneţia. Pentru profunda cunoaştere a limbii ebraice şi a scrierilor ebraice vechi, contemporanii l-au considerat o somitate, fiind consultat adeseori de umanişti.

[3] Patriarhia de Aquileia a fost înfiinţată în vremea ultimului imperiu roman şi desfiinţată de papa Benois al XIII-lea, în 1871, la cererea împărătesei Maria Tereza.

[4] Titlul complet : *Paraphrasis in Solomonis Ecclesiastem.*

www.dacoromanica.ro

CAROL QUINTUL

www.dacoromanica.ro

Fiul cel mai mare a lui Filip cel Frumos, arhiduce de Austria, născut la Gand (Belgia) în 1500. La vîrsta de 16 ani i-a urmat lui Ferdinand de Aragon la tronul Spaniei, iar în 1519, după moartea lui Maximilian I, bunicul său dinspre tată, a moştenit coroana de împărat al Germaniei.

Lacom de putere, intenţiona să cucerească toată Europa. El era împărat al imperiului german şi rege al Lombardiei. În regatul Danemarcei, Suediei şi Norvegiei era regină sora lui, Elisabeta, soţia lui Cristiernus II cel Crud. În Ţările de Jos guverna, ca regentă, sora lui Maria, fosta regină a Ungariei. În Boemia şi o parte din Ungaria era rege fratele său mai mic, Ferdinand I. O soră a lui, Eleonora, a fost soţia regelui Francisc I al Franţei, iar o altă soră, Ecaterina, era regina Portugaliei. Dacă la toate aceste teritorii mai adăugăm şi coloniile de peste mări şi oceane, atunci înţelegem de ce se spunea că în imperiul lui Carol Quintul soarele nu apune niciodată.

În calea aspiraţiilor la cucerirea lumii, Carol Quintul s-a izbit de sultanul Soliman Magnificul şi de Francisc I, regele Franţei, cărora li s-au alăturat, cu multă eficacitate, luteranii. Carol Quintul a luptat împotriva tuturor cu dîrzenie şi cruzime, însă fără rezultat. Amintirea lui e aceea a unui monarh ambiţios, orgolios şi despot.

Bolnav de gută şi dezgustat de domnie, Carol Quintul a renunţat la Ţările de Jos, în 1555, la Spania, la teritoriile de peste mări, Milano, Neapole şi Lumea Nouă, în 1556, iar coroana imperiului german a cedat-o fratelui său Ferdinand, rege al Boemiei

www.dacoromanica.ro

și al Ungariei. S-a retras într-un somptuos palat de lîngă mînăstirea Sf. Yust din Estramadura, unde, înconjurat de o curte numeroasă, a manifestat, pînă la sfîrșitul vieții, cel mai viu interes pentru afacerile politice ale fiului său, Filip al II-lea.

Ascensiunea lui Nicolaus Olahus în ochii contemporanilor se datorează și corespondenței lui cu împăratul, cît și faptului că în ziua de 1 octombrie 1530, în calitate de mandatar al lui Ferdinand I și al surorii acestuia, Maria, fosta regină a Ungariei, a rostit în Dieta din Augsburg două renumite discursuri prin care a rugat, a mustrat și a admonestat, atît pe împărat, cît și pe principii germani, pentru dezinteresul ce-l manifestau față de unirea tuturor forțelor pentru alungarea invadatorilor turci din Europa.

CĂTRE ÎMPĂRATUL CAROL

Multe motive mă îndeamnă, împărate invincibil, să nu-ți trimit scrisori într-o situație ca aceasta ; însă și mai multe mă provoacă să-ți scriu, dacă nu ca să-ți dau sfaturi, măcar din credință, din sinceritate și din apropierea sufletului meu față de tine și de casa ta. Căci te socotesc printre ai mei cînd mă gîndesc, mai ales, la virtutea ta, la talentul și disciplina militară și la vitejia ta unică, prin care ai strălucit atît de puternic între ceilalți împărați. Dimpotrivă, cînd îmi amintesc de loviturile pe care puterea creștină le-a primit mulți ani de la dușmanii credinței, socotesc că este foarte nedemn pentru virtuțile tale ca, prin tine, conducătorul și fruntașul creștinilor, dușmanii lui Hristos să-și adune puteri atît de mari prin care sărmanii creștini să poată fi duși chiar pînă la ultima nenorocire.

După moartea regelui Ludovic al Ungariei, tiranul turcilor [1], dușmanul și atacatorul aprig al credinței creștine, a comis de curînd, cu multă cruzime, aceleași crime față de sora ta nu numai în Ungaria, ci chiar în Austria, în ducatul părintelui tău. Nu mă îndoiesc că vei fi auzit, numai, ci că vei fi înțeles chiar limpede ce se petrece, căci, cu știrea mea, fratele tău mai mic, Germanul, regele Ferdinand, cu toată cruzimea acelui tiran, a comunicat mai des cu tine și prin soli și prin scrisori. Fără îndo-

www.dacoromanica.ro

ială, aceste grozăvii s-au petrecut în mijlocul oamenilor de toate vîrstele, bărbaţi şi femei, încît ele vor putea întrece cu uşurinţă orice altă amintire şi regiunile peste care s-a năpustit această ciumă îşi vor aminti necontenit de o astfel de calamitate.

Acum se pare că Dumnezeu, preabunul stăpîn ceresc al lucrărilor omeneşti, a vegheat în bunătatea lui neţărmurită şi a vrut ca tu, împărate invincibil, înfruntînd cu succes toate primejdiile mării şi ale uscatului, să ajungi la noi sănătos şi teafăr, tu, în a cărui sosire şi-au pus toţi atîta speranţă. Căci numai prin tine împărate, cu ajutorul lui Dumnezeu, vor lua sfîrşit abuzurile tiranilor, dacă ai hotărît că a sosit ziua. Tocmai aceste lucruri le vei fi discutat, tratat şi hotărît de curînd, cu atîta pricepere la Bologna [2] cu preaînaltul şi preabunul pontif şi cu alţi principi ai Italiei; acum ele sînt cunoscute tuturora. Ai făcut toate acestea nu din interes, ci mai degrabă, neglijînd folosul tău personal, ai vegheat la salvarea publică şi ai dobîndit pacea pentru toţi.

Căci ce altceva poate rezulta din tratative atît de armonioase, de umane şi de bine intenţionate decît o pace veşnică ?

Cu toate că am dorit pacea cu o patimă extraordinară de mai mulţi ani, după ce interesele tuturor creştinilor ajunseseră într-o foarte mare primejdie, am fost cu totul istoviţi de nenorocirile permanente ale unor nemaipomenite calamităţi, pe care le-am îndurat resemnaţi. Totuşi soarta nu ne-a dat pînă acum nici un om, prin a cărui strădanie şi vitejie unică să fi putut dobîndi această pace. Acum tu, împărate preaputernic, eşti darul nostru dumnezeiesc, care ne va aduce această pace veşnică şi singurul în care ne-am putea pune speranţa salvării noastre şi a liniştii statornice. Căci, după ce a fost încheiată pacea cu aproape toţi principii creştinătăţii şi după ce ai primit din mîna celui mai înalt prelat, la Bologna, în 24 februarie, cu cea mai mare cinste, coroana imperială, care de multă vreme era hărăzită capului tău, ai pregătit drumul pentru convenţia imperială, unde potolind sufletele tuturor şi îndepărtînd de asemenea revoltele interne şi rivalităţile reciproce ale principilor pentru putere, îi îndemni acum să înfrunte războiul împotriva

www.dacoromanica.ro

turcilor. Chiar dacă adeseori mulţi au dus zadarnic tratative, şi regi, şi împăraţi, şi pontifi, toţi nutresc acum cea mai mare speranţă că prin calităţile tale, prin iscusinţa şi înţelepciunea ta, ceea ce zadarnic s-a încercat înainte vreme, acum se va rezolva lăudabil. Ori de cîte ori s-a încercat pînă acum să se soluţioneze această problemă, apăreau totdeauna foarte multe piedici şi greutăţi care nelinişteau puterea creştină. Însă prin prevederea ta, prin integritate şi modestie, ai temperat lucrurile şi ai avut grijă să nu laşi la o parte nici un amănunt, care te-ar fi putut întîrzia să îndeplineşti planul tău sfînt şi drept.

În aceste împrejurări, împărate invincibil, mai întîi Ungaria toată, care acum este aproape deznădăjduită, apoi Austria, Carintia, Carniola, Stiria, provinciile mamei tale, şi întreaga creştinătate, care au suportat cea mai mare nenorocire din cauza trecutei invazii şi sălbăticii a turcilor, în fine, toţi oamenii de bine, în mijlocul unor primejdii atît de mari, îşi îndreaptă privirile spre tine. După ce s-au potolit mai întîi animozităţile imperialilor şi, pentru prima dată, nemulţumirile lor reciproce au fost readuse la înţelegerea şi scopul dorite, să nu întîrzii expediţia turcă. Eliberează creştinătatea de această sălbatică şi odioasă sclavie şi adu pacea şi liniştea tuturor drept-credincioşilor pentru ca amintirea, vitejia şi dreptatea ta să fie pomenită veşnic de toată viitorimea cu nesfîrşite laude şi casa ta să fie glorificată pururea pentru această aleasă glorie şi vitejie a ta.

Cu bine şi primeşte cu bunăvoinţă plecăciunea mea, care deşi firavă este totuşi credincioasă.

Din Linz, la 11 martie 1530.

CUVÎNTARE IMPROVIZATĂ CĂTRE CAROL QUINTUL, ÎN NUMELE REGATULUI UNGARIEI ŞI AL SCLAVONIEI, ROSTITĂ ÎN LOCALITATEA AUGSBURG[3] LA 1 OCTOMBRIE, ANUL 1530

Împărate invincibil ! Prelaţii, conţii, baronii şi ceilalţi nobili ai regatului Ungariei şi Sclavoniei, doresc să fie încredinţată cu umilinţă, maiestăţii-tale, supunerea lor, ascultarea, credinţa şi toate celelalte îndatoriri, care de-

www.dacoromanica.ro

curg din supunere şi îţi urează multă fericire, viaţă îndelungată, cel mai norocos progres tuturor înfăptuirilor tale şi un sfîrşit cît mai îndepărtat. Ei îl mai roagă pe preabunul şi atotputernicul Dumnezeu să-ţi îngăduie să te bucuri de fericire veşnică pentru salvarea creştinătăţii. Te felicită, de asemenea, pentru virtuţile tale, pentru numeroasele şi însemnatele succese, fiindcă ai smuls de la toţi duşmanii, pe care i-ai avut pînă acum, cele mai bogate prăzi.

Într-adevăr, împodobindu-l cu trofee, tu n-ai adăugat strălucitorului tău imperiu numai acea parte a lumii occidentale, care este foarte bine cunoscută, ci ai supus puterii tale şi insula aceea maritimă, necunoscută înainte, pe care oamenii o numesc Lumea Nouă. Dar ceea ce este demn de laudă şi mai salutar este faptul că populaţiilor acelei insule, care trăiau pînă acum ca animalele, fără vreo religie, lege sau dreptate, le-ai făcut cunoscută religia noastră creştină, le-ai statornicit legi şi te-ai îngrijit ca adevărul evangheliei să ajungă pînă la conştiinţa lor [4].

De aceea nu există nici un muritor, care să nu fi cunoscut, să nu fi auzit cel puţin cît de strălucit îţi conduci ţara, să nu aibă speranţa cea mai fermă că prin maiestatea-ta, întărită îndeajuns de trimisul lui Isus Hristos, răscumpărătorul nostru, va fi respinsă atît de puternica şi numeroasa armată a sultanului turcilor, va fi recîştigată strălucit dominaţia pierdută a creştinilor şi, în cele din urmă, se va realiza chiar expulzarea preacrudului tiran din propriile lui aşezări.

Împărate preaputernic, toţi ai noştri au o imensă bucurie că tu, după toate avantajele personale obţinute, ai preferat mai degrabă să te îngrijeşti de pacea împrejurimilor şi de readucerea principilor creştini — de multă vreme dedaţi la atacuri reciproce — la bunăînţelegere, decît să te ocupi de interesele tale, ale copiilor tăi sau ale domeniilor casei tale. Readucînd astfel la linişte deplină întreaga Italie, ai primit cu pompă, după obiceiul strămoşilor, podoabele şi însemnele imperiale din mîna pontifului suprem, Clement al VII-lea (fericit şi prosper fie !). Iată de ce noi şi fruntaşii noştri mărturisim că îţi

www.dacoromanica.ro

datorăm ţie această viaţă trecătoare a noastră, fiindcă, într-un timp atît de scurt, în deplina liniște a tuturor, înfăptuind toate minunat și cît era necesar pentru viitoarea pace a creștinătăţii și fără să neglijezi nici o legătură, străbătînd de bună voie drumuri lungi și grele, ai venit repede din Italia și Germania, ai sărit în ajutorul Austriei, provincia mamei tale, care suporta vitează, zile și nopţi, sălbăticia turcă și ai redat Ungariei, aproape istovită, o speranţă sigură în eliberarea ei.

Această sosire a ta, extraordinara bunătate și grija de a salva creștinătatea, a fost cu atît mai dorită și mai plăcută pentru noi toţi, cu cît nutream o mai mare speranţă și încrederea că vom fi salvaţi de atîtea rele și nenorociri zilnice. Înţelegeam că maiestatea-ta eşti singurul om dat nouă de Dumnezeu, în care să ne punem toată speranţa, liniștea și siguranţa, singurul care poate să ne readucă vechea libertate.

Și nu numai noi, ci toţi ortodocșii, cărora maiestatea-ta le este cunoscută, socotesc că eşti un dar al milei divine. Căci plecînd de lîngă împărătească, preaiubita ta soţie, și de lîngă copiii tăi, din Spania, ai venit pînă aici nu atît ca să-ţi ajuţi fratele, pe preastrălucitul și preaînţeleptul nostru rege [5], cît pentru a reface puterea creștină, pentru a o apăra și a-i fi de folos.

Acestei speranţe, de multă vreme nutrită de tine, noi i-am fost martori odinioară. Căci, după moartea regelui de fericită amintire Ludovic [6], chiar dacă nu ne lipseau multe și însemnate ocazii de a alege un alt rege asemenea lui, pe oricare am fi vrut, totuși puterea ta, preavenerate împărate, înţelepciunea ta, virtuţile tale, prin care ai depășit cu ușurinţă pe ceilalţi principi ai vremii acesteia, ne-au însufleţit pe noi și pe nobilii noștri să-l alegem rege pe fratele tău, Germanul, să-l investim cu puterea și să-l încoronăm. Fiindcă speram că regele, fratele tău, poate să ne readucă mai ușor vechea libertate — prin forţele, puterea și virtuţile lui însuși și prin ale tale, — și că, după ce toată lumea creștină va îndepărta de pe grumazul ei tirania turcilor, el însuși avea să statornicească adevărata libertate, religie și pace.

Dar mai bine să readucem cuvîntarea noastră la punctul de la care am început să facem digresiuni, trecînd

www.dacoromanica.ro

peste această lungă evocare a virtuților și fericirii tale, căci trebuie să amintim pe larg nenorocirile noastre, catastrofale, ruina și jafurile suportate de sărmana noastră patrie, sîngerînd timp de 130 de ani. Dacă aceste nenorociri sînt cunoscute tuturor, atunci cu atît mai mult îți sînt cunoscute ție, împărate invincibil, care ai aflat, de multă vreme, chiar din gura fratelui tău, a preastrălucitului nostru rege, despre dezastrele Austriei și ale provinciilor învecinate cu ea și despre nenorocirile nenumăraților creștini siliți la o robie veșnică prin cele mai mari chinuri. Să-și imagineze maiestatea-ta, cîte mii de creștini a smuls turcul anul trecut și din provinciile părinților tăi și din Ungaria noastră, într-o singură incursiune ! Dacă vei încerca să-ți imaginezi această situație vei observa, cu ușurință, grozăvia nenorocirilor și catastrofelor, pe care noi le-am îndurat (din nefericire de la turci, timp de 130 de ani, după cum am mai spus). Nenorocirile acestea au fost cu atît mai mari, cu cît dușmanul nostru era mai puternic.

Așadar, gloria străbunilor tăi, măreția casei și a numelui tău strălucitor s-o îndemne pe maiestatea-ta imperială, să se gîndească la aceea că speranța și eliberarea tuturora de tine atîrnă și că ochii tuturor spre tine unul sînt acum îndreptați.

Să înțelegi că Dumnezeu te-a pus în fruntea poporului său, te-a împodobit cu atîtea daruri, ți-a îngăduit atîtea trofee însemnate și a vrut ca nenumărate popoare și națiii să fie sub ascultarea ta, ca mai ales prin tine să poată ține pe îngrozitorul tiran departe de hotarele creștinătății, să-i păstreze pe creștini în libertatea lor, să întărească și să extindă puterea creștină.

Acum, preastrălucite împărate, acum este momentul potrivit, dacă nu pentru exterminarea dușmanului, măcar pentru izgonirea lui departe de hotarele noastre.

Dacă turcul, istovit fără îndoială de expediția anterioară, i-ar vedea pe soldații tăi și ai celorlalți principi ai creștinătății gata de luptă, ar fi silit să dea înapoi, să evacueze cetățile cucerite de la noi și să se retragă, după cum sperăm, pînă la granițele statului său. Acum, cît timp sînt uniți principii creștini, acum trebuie să se

www.dacoromanica.ro

discute, să se conchidă şi să se hotărască ce trebuie întreprins împotriva duşmanilor, cum s-ar putea rezista pacostei lor, prin ce legături ar putea fi slăbite puterile turcilor. Căci dacă această dietă asupra căreia sînt aţintiţi ochii tuturor, se va dizolva, fără nici un rezultat, ce pot spera după aceea bieţii unguri şi sclavoni ? Vor ajunge, fără îndoială, la cea mai cumplită disperare, din cauza căreia se gîndesc — chiar dacă refuză acum din toate puterile acest gînd — să nu fie zdrobiţi definitiv. Dintr-o astfel de împrejurare, puterile duşmanilor ar spori mult, căci pentru trupele ungurilor şi ale sclavonilor, care-i înfruntă, nimic nu este mai de temut ca sălbăticia turcilor, manifestată nu împotriva Germaniei, pe care au rîvnit-o cu înfocare mai mulţi ani, ci împotriva restului creştinătăţii, pe care turcii doresc s-o supună în întregime tiraniei lor şi spre care ţintesc cu tot curajul.

Fă, aşadar, maiestatea-ta imperială, să simţim că izvorul nenorocirilor şi amărăciunilor noastre a secat. Dacă noi am fi fost ajutaţi şi protejaţi prin ocrotirea şi apărarea maiestăţii-tale, n-ar fi existat nici o îndoială că am fi putut fi de folos mai mult decît orice altă naţie de pînă acum şi maiestăţii-tale şi credinţei creştine în lupta împotriva duşmanilor.

Şi n-ar fi trebuit să îndemne nimeni pe nici unul dintre unguri să nu colaboreze cu guvernatorii turcilor, căci astfel de oameni n-au fost nici prea numeroşi, nici atît de înflăcăraţi încît să nu vie de bună voie la ascultare, văzînd că aici, prin maiestatea-ta şi prin strălucitul nostru rege, lucrurile se dezbat serios. Toţi aceşti oameni ar fi înfruntat duşmanii alături de trupele regale şi ar fi luat vitejeşte armele împotriva turcilor. Iar dacă printre unguri există un număr de iubitori ai guvernatorilor turci, o parte au fost aruncaţi în această ruşine de frică, o parte din cauza situaţiei disperate, pentru că au socotit că, nici maiestatea-ta imperială, care atunci nu te gîndeai la salvarea creştinătăţii, nici preastrălucitul nostru rege, fratele tău, nu sînteţi suficient de puternici pentru a îndeplini o sarcină atît de grea.

www.dacoromanica.ro

De aceea, împărate invincibil, pentru dragostea nemărginită a celui care şi-a dat sîngele său sfînt, ca să-l elibereze pe poporul său din veşnica sclavie, pentru salvarea poporului creştin, te conjurăm şi te rugăm să te îngrijeşti să trimiţi Ungariei ajutoare cît mai curînd. Să nu îngădui ca Ungaria să alunece definitiv, că a şi ajuns la fundul prăpastiei, zdrobită de nenorocirile permanente. Te-am ruga să nu permiţi nici măcar să fie chinuită. Dar ceea ce dragostea ta pentru republica creştină te determină să faci, fă mai repede şi pînă mai permite situaţia, căci mai tîrziu zadarnic te vei mai strădui să readuci înapoi vremea trecută, după ce vei fi scăpat din mînă ocazia.

Dacă nu vei avea grijă să prinzi momentul potrivit pentru interesele noastre, ajunse la limita supremă a primejdiei, ne îndoim că mai întîi noi, apoi Austria, — în fine întreaga Germanie — vom putea scutura de pe grumazul nostru jugul turcilor.

Ca să înlături acest jug, strălucite împărate, necontenit te implorăm şi-ţi încredinţăm într-un glas salvarea noastră, viaţa, averile şi soarta noastră.

1530

[1] Sultanul Soleiman Magnificul (1520—1566).

[2] *Bolognia,* oraş în Italia de nord, întemeiat de etrusci. În ziua de 24 ianuarie 1530, papa Clement al VII-lea l-a încoronat acolo pe Carol Quintul rege al Lombardiei şi împărat al Germaniei.

[3] *Augsburg (Augusta vindelicorum).* În octombrie 1530 s-a întrunit acolo Dieta imperială la care a participat şi Carol Quintul. Cu acea ocazie principii aderenţi ai doctrinei lui Luther i-au prezentat, în 28 articole, profesiunea lor de credinţă, cunoscută sub numele de „Confesiunea de la Augsburg", elaborată minuţios de Luther şi principalii săi discipoli. Confesiunea a fost susţinută de Melanchton, dar a fost respinsă de împărat care, pentru apărarea catolicismului, a răspuns cu alcătuirea Ligii de la Augsburg. Ca o contramăsură, protestanţii au pus bazele Ligii de la Smalkade, la care au aderat 9 principi şi 11 oraşe im-

www.dacoromanica.ro

periale. Cele două ligi n-au luptat împotriva turcilor, cum a cerut Nicolaus Olahus, ci s-au războit între ele.

[4] În 1530, Nicolaus Olahus nu avea de unde să cunoască nici gradul de cultură al popoarelor mai evoluate din Lumea Nouă, nici metodele folosite de conchistadori (Cortes, Pizzaro) pentru cucerirea acelor pămînturi.

[5] Ferdinand I de Habsburg, fratele mai mic al lui Carol Quintul, rege al Ungariei.

[6] Ludovic al II-lea, regele Ungariei, a pierit pe cîmpul de luptă de la Mohácі.

www.dacoromanica.ro

FRANCISCUS CRANEVELDIUS

www.dacoromanica.ro

Doctor în drept, magistrat şi jurisconsult cu renume, Frans van de Craneveld (1485—1564), originar din Nimegue, a fost unul dintre oamenii de ştiinţă şi litere din Ţările de Jos foarte ataşat lui Nicolaus Olahus. După strălucite studii la universitatea celor trei limbi din Louvain şi obţinerea calificării de „primus" din partea Colegiului „Saint Lys", împăratul Carol Quintul l-a numit consilier al marelui sfat al oraşului Malines. Umaniştii vremii l-au considerat un desăvîrşit cunoscător al limbii eline, deşi a început s-o studieze abia la vîrsta de 60 de ani. Nicolaus Olahus îl aprecia ca pe „un bărbat preaînvăţat" şi recurgea, adeseori, la serviciile lui, pentru a-i revizui lucrările literare. Poeziile scrise de Nicolaus Olahus în limba elină au fost traduse în latineşte de Craneveldius. Printre acestea se numără şi epitaful scris cu ocazia morţii lui Erasmus.

Franciscus Craneveldius face parte din grupul umaniştilor, care, aflînd de moartea lui Matei, fratele mai mare al lui Nicolaus Olahus, judele crăiesc al Orăştiei, survenită la 4 mai 1536, a compus o emoţionantă elegie.

Pentru Craneveldius, Olahus era un „verus vates", un adevărat poet îndrăgit de zei, autor de „elegantissima carmina", căruia îi trimitea „pentru a fi îndreptate" poeziile sale.

Şi unul şi celălalt sînt cuprinşi în volumul tipărit la Louvain, în 1537, pentru cinstirea memoriei prietenului comun : Erasmus din Rotterdam. Preţuirea reciprocă este evidentă. La cererea prietenului său, Nicolaus Olahus îi va da cîte o copie din *Ungaria* şi *Atila*, cele două opere istorice ale sale terminate în

www.dacoromanica.ro

1536. La rîndul său, consilierul marelui sfat din Malines, îl informează pe Nicolaus Olahus despre toate proiectele lui literare și științifice și cere cu insistență amănunte cu privire la situația politică și militară din sud-estul Europei, unde presiunea otomană se făcea tot mai simțită. Franciscus Craneveldius a tradus din elină și latină, a compus lucrări laice și ecleziastice și o poemă epică al cărei erou este Carol Quintul. A tipărit : *Bazilii magni Homiliae tres,* Louvain, 1534 și tratatul lui Procopius *De Justiniani imperatoris aedificiis, libri VI,* Paris, 1537.

SCRISOAREA LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE FRANCISCUS CRANEVELDIUS

Reîntors aici de la Malines [1], în vederea îngrijirii treburilor mele, abia începusem să respir, cînd prietenul nostru comun, Rutgerus Rescius [2], mi-a trimis predica Sfîntului Vasile împotriva beției, tradusă în latinește de tine, bărbat foarte de seamă, și dedicată mie. Nu pot, o bărbate preaîmpodobit cu toate virtuțile, să am și să-ți aduc îndeajuns de cuvenită mulțumire, fiindcă m-ai ales pe mine — dintre mulții tăi prieteni — ca să mă onorezi, să mă faci fericit și să mă împodobești, în primul rînd, cu această lucrare a ta. Căci, deși, în urma unor scurte convorbiri și schimburi de vești, au fost puse, pînă acum, anumite temelii de prietenie și iubire între noi, totuși, nu fiindcă nu am voit, ci fiindcă nu s-a ivit nici un prilej, nu au plecat de la mine, spre tine, astfel de manifestări ale unui suflet de prieten, încît să fiu învrednicit de tine cu atîta cinstire. Dacă, totuși, se va ivi cîndva vreo împrejurare în care voi putea să arăt limpede recunoștința sufletului meu față de tine, nu voi scăpa din vedere nici un lucru pe care îl voi socoti că ține ște s-o facă îndoit, iar acest dar al tău, chezășie statornică a prieteniei noastre reciproce, îl voi păstra ca și acum în adîncul sufletului meu și între tovarășii mei adesea am să corectez neîncetat cunoscutele stricăciuni și neajunsuri ale beției, pe care Sfîntul Vasile le-a înfățișat în chip foarte ales înaintea ochilor noștri.

Dar văd că beția, acest flagel, căreia și eu i-am fost vrăjmaș, din anii tinereții, a năpădit acum pînă într-atîta

www.dacoromanica.ro

sufletele tuturor, obiceiurile şi purtările oamenilor încît contemporanii noştri nu pot fi reţinuţi şi îndepărtaţi prin scrieri de la această rea deprindere, ci prin nenumărate lovituri de ciomege.

Fii sănătos şi socoteşte-mă, aşa cum sînt, că voi fi al tău iubitor.

Bruxelles, 1 august 1535.

FRANCISCUS CRANEVELDIUS, DE LA CONSILIUL ÎMPĂRATULUI CAROL, TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Îţi trimit, preaînvăţatule bărbat, aşa cum este, epitaful neasemuitului Erasmus din Rotterdam, pe care iubirea faţă de acesta mi l-a smuls din suflet, în mijlocul furiilor dezlănţuite asupra Belgiei, deşi simt că Muzele au început de mai înainte să păstreze tăcere în mijlocul armelor, ca nişte copile sfioase. Dar chiar şi acest modest epitaf va putea să capete strălucire prin şlefuirea dată de tine, cu toate că nu este elegant prin el însuşi.

Mulţi cred cu uşurinţă ce se spune aici îndeobşte despre predarea cetăţii Damm [3] şi despre căderea regelui [4] în captivitate. O, dacă statul creştin ar termina cu aceste războaie cu cît mai puţină pierdere de sînge creştin !

Fii deplin sănătos, o seniore demn de foarte mare respect !

Din Muzeul nostru, în ziua a zecea, luna septembrie, 1536.

EPITAFUL LUI ERASMUS DIN ROTTERDAM

O zi a răpit pe bărbatul cum muza istoriei doar odată,
demult, pe vreun muritor îl putuse ciopli.
Pierit-a Erasmus cel împodobit cu aleasă virtute !
Ca el de-nvăţat, pe pămînt, pe nimeni putea-vei găsi.
Jelească-l acum tineretul cuprins de-ale muzelor trude
şi neîncetat să tot verse pe drept scurse lacrimi amare.
Căci oricui doreşte să ia cunoştinţă de înţelepciune şi
oricui doreşte, avid, să mistuie sfintele scrieri,

www.dacoromanica.ro

Ca autor de-ajuns îi va fi să-l aibă, în loc de o mie, pe drumul ce-ntins, peste astre, la polul eterului duce.
Şi el chiar, deşi obosit de greaua-i povară de studii, s-a înfiorat la sfîrşit de soarta „Negrului" său.
Dar totdeodată s-aşează pe culmea Olimpului sus, scutit în sfîrşit de a vieţii condiţie-ntr-una incertă.
Cînd Carol, cezarul, şi-a dus, cu zgomot, armata în Franţa, Erasmus aici s-aşezase, în loc cu-apărare mai bună,
Să nu vadă fraţii luptînd cu îngrozitoarele arme, el, cel care ne-a învăţat că nimic nu-i mai bun decît pacea.
Trăieşte şi fii sănătos, cititor ce vei fi venerat pe Erasmus a cărui cinstire nu-i nici de ocean stăvilită.

ALT EPITAF

Poeţii pios azi rostească-şi mereu elegiile triste şi lacrimi să verse precum la moartea unui părinte ;
Podoabe de limbă, de gînd şi-ndemnuri mult folositoare, cuvintele pline de spirit, pierit-au de-acum pe pămînt !
Căci mort e de-acuma Erasmus, răpit de nu ştiu ce boală, dar ştiu, vai, eu ştiu că mort e spre paguba-mi mare !
El, care alese bucate gătitu-ne-a lacomei minţi o, ce strălucite dovezi de-nvăţătură ne-a dat !
Că moartea invidioasă ades cruţă corbul, ori cerbul în fugă, dar cărpănoasă cum e nu-ntîrzie un om strălucit !
Să-şi ducă voioasă, nebună, azi crudul cîştig unde-i place, dar afle că tot ce a scris bărbatul ilustru trăi-va !
Trăi-va mereu, nedistrus de vreo lovitură a sorţii, cît Tibrul mereu către larg mîna-va mîloasele-i ape...

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE ACELAŞI

Am stat cîtăva vreme la îndoială, o preaîmpodobitule cu virtuţi Craneveldius, dacă la poeziile tale, după judecata mea, pline de eleganţă, îţi voi răspunde în proză sau în versuri ; căci de versuri m-am dezobişnuit de mulţi ani. Totuşi, ca să nu se pară că la moartea unui atît de seamă prieten al meu — desigur prea amarnică pentru mine, din cauza mutualei noastre prietenii — eu singur

www.dacoromanica.ro

nu-i deplîng sfîrşitul, am lăsat să se reverse mai curînd decît am scris, în mijlocul urgentelor şi apăsătoarelor mele ocupaţii dregătoreşti, aceste versuri pe care ţi le trimit. Va fi rolul tău să scoţi ce este nelalocul lui, să le şlefuieşti şi, în fine, să mi le restitui împodobite din belşug cu ştersături.

Împăratul a pus stăpînire pe Arelatum [5], după ce au fost ucişi, cum se spune, toţi soldaţii din garnizoana acestui oraş şi toţi cetăţenii. După ce au recrutat, cu bani francezi, soldaţi în Italia, exilaţii din Florenţa au atacat de curînd, din două părţi, Genova, dar după un mare măcel au fost respinşi. Se speră că armata împăratului, care a fost lăsată acolo, ca să păstreze pacea, îi va zdrobi definitiv în curînd. Asediul Peronei [6] a fost ridicat. Şi nu sper că ne va reveni vreo mare laudă din această expediţie, din moment ce, după cum aud de pe acum, soldaţii doresc să se reîntoarcă acasă. Cetatea Damm s-a predat împăratului încă de mai înainte. Acum a fost trimisă o flotă îndeajuns de puternică la Oceanul din partea Britaniei — pentru cazul că ai noştri ar putea să facă ceva bun. Comandanţi ai acesteia sînt seniorul De Benuir şi Brodarod. Drept comisari le-au fost daţi dragii noştri Cornelius şi Gotschalcus, care acum trei zile au ridicat, de aici, ancora spre Zeelanda.

Se spune că perşii presează foarte aprig asupra turcilor, din care pricină, sultanul şi-a rechemat toţi soldaţii garnizoanelor sale din hotarele Ungariei. Acum ar fi timpul ca principii creştini să fie alături de regele nostru Ferdinand, pentru a redobîndi Ungaria. Altă noutate nu mai am acum.

Fii bine sănătos.

Bruxelles, 16 septembrie 1536.

ELEGIE LA MORMÎNTUL LUI ERASMUS

De vrei să cunoşti o, drumeţe, cu sufletul îngrijorat,
Osemintele cui le apasă aici lespedea rece
Opreste din mersul tău grabnic şi-ascultă plîngerea noastră
Opreşte-ţi dar pasul că fi-ţi-va zăbava-ndeajuns
răsplătită !

www.dacoromanica.ro

De-al lui Erasmus nume divin auzit-ai, socot :
Pe globul acesta nici unul nu este mai cunoscut.
Cu trupul e-aici, prăbuşit în groapa aceasta prea tristă,
Dar cu-mbelşugată ambrozie sufletul lui e hrănit.
Din anii prea fragezi un mare talent s-arătase
Şi laude primise mereu din partea egalilor săi.
În adolescenţă, cînd vîrsta-i era delicat înflorită,
Pornirile lui sufleteşti arătat-au atunci ce dor poartă
Neîntreruptelor studii i-a fost tinereţea-nchinată,
Cînd Sfînta Scriptură o tot răsfoia cu nesaţ.
Iar cînd a crescut, mereu o minte-nţeleaptă şi gînduri
De om matur avu şi fost-a el stea pe tot globul !
Dar cînd, cu picior tremurat, bătrîneţea se apropiase,
Nici lumea n-a mai cuprins cuprinzătoarea lui minte,
Chiar vîrsta cea înaintată, ce forţele minţii slăbeşte,
Numai la el, pe toate, mai pline de rod le făcu.
Cum să arăt, pe rînd, acum calităţile marelui suflet ?
Sînt sigur că nu e vreo gură să poată da seama
de-acestea !
Astfel, tuturor, înainte a luat-o prin nalta-i virtute,
Cum soarele obişnuieşte să-ntreacă-ale cerului stele.
Atît de pur a trecut prin toate-ntîmplările vieţii
Încît şi ţie să-ţi dea exemplul cel fericit.
Sînt multe la număr învăţături, mărturii credincioase,
pe care
Scrisu-le-a el cu duh sfînt şi neegalatu-i talent.
Căci poţi să refaci azi din ele-al învăţătorului chip.
Nobilele-i moravuri şi deosebita credinţă
Taie azi drum către piscuri de azur mai înalte
Pe cerul cel de stele plin, loc celor buni pregătit.
Iar dacă-ntrebi pentru care motive în ochi-mi lumina
De lacrimi e înrourată, ascultă aceste cuvinte :
În vreme ce Carol, cezarul, aici ţine cîrmele lumii,
Cu spaniolii luptînd, într-una biruitor,
Iar sora-i conduce, cu pondere şi chibzuinţă,
Pe mărinimoşii flamanzi şi pe brabanţii precauţi,
Atunci slujea celui pios, Erasmus, drept reşedinţă
Basilea [7], oraşul cu nume de rege numit.
Sufletul ni s-a legat atunci prin credinţă, virtute,
Convingîndu-ne să trăim şi să murim împreună.

www.dacoromanica.ro

De lucruri multe de-aici ne-a venit lung schimb de scrisori
Ce-acuma, acasă la noi, ferit trebuieşte ţinut.
Şi însăşi regina a fost cuprinsă de afecţiune,
Firește pentru firea lui talentată, divină.
Cu multă-nfocare aceasta dorea pe Erasmus să-l vadă
Şi totdeodată să ducă poveţele-i sfinte departe.
Aşadar, în vreme ce scrierea mea sfătuieşte şi cere
Cu mari rugăminţi ceva atît de plăcut tuturora
Şi prin multe scrisori trimise de el însuşi mie
Re-ntoarcerea sa promisese, c-aici o să fie acuma
Şi multe ce trebuie-n taina de inimi curate păstrate
Cu propria-i mînă chiar el scriindu-le le-a mai notat ;
Şi se pregătea pentru drum, ca prietenii dragi să-şi revadă
Şi casa în care el s-a născut şi pămîntul lui dulce,
Cînd invidioasa Lachesis [8] firele sorţii le rupe
Şi Atropos [9] cruda în mînă firul acuma tăiat îl adună.
Din cauza aceasta nu şi-a putut ţine făgăduinţa,
Zeiţa desfăşurîndu-l şi zeul apoi hotărînd.
De-aceea-s acum răvăşit eu de mari suferinţe şi cazne ;
Eu cel ce pe cei întristaţi îi consolam, eu sînt trist.
Cu o pietricică neagră cuvine-se deci însemnată
Această zi ce-a răpit pămîntului marea-i podoabă,
Poeţii-n colegiul sacru reverse-şi, vai, tristele cînturi,
Muzele şi Pieride [10] zeiţe-mpreună să plîngă !
Pierit-a a lumii podoabă, Erasm, înţeleptul vestit
Printr-ale părinţilor noştri frumoase cuvinte slăvit.
O, ce fericit aş fi fost de soartă de-mi era dat
În viaţă şi-acuma să văd chipul omului drag !
Dar ce foloseşte prin lacrimi durerea s-o facem să crească,
Cu mînă neîmblînzită pieptul să ni-l izbim,
Cît firele sorţii le ţes şi le taie surorile triste
La fel pentru oameni umili ca şi pentru cei mai vestiţi ?
Că nu este dat nimănuia să treacă dincolo de pragul
Ursitei de neclătinat şi ceasul oricăruia-i vine.
De-aceea tu cel care paşii spre-acest mormînt ţi-i îndrepţi
Rostește, de-acolo, aceste cuvinte cu bunăvoinţă :
Cu bine rămîi, cu bine, pe veci strălucite Erasmus
Trecut în numărul celor din cer de astăzi, cu bine rămîi !

www.dacoromanica.ro

EPITAFUL ACELUIAȘI, DE ACELAȘI

Sub soarele cerului-naltul, nici n-a existat vreun altul
Ca prea-mpodobitul Erasm, acest divin Desideriu.
Și de-ar cîntări cineva finețea-i și marea-nzestrare,
de cîtă suflare a divinității era-mpodobit,
Și de-ar cîntări judecata și sufletul lui curajos,
dreptatea și toată credința bărbatului evlavios!
Prin toate virtuțile-acestea mereu pe glob strălucit-a
cît timp l-au lăsat în viață mereu ne-nduratele Parce.
Savante volume sînt martori de mare destoinicie,
nescrise fără de vocea din nalta tărie venită.
Trupul ce-n viață le scrise depus e-n mormîntul acesta,
dar duhul i-l ține de-acuma polul lumii de sus!

ALTUL, AL ACELUIAȘI

Cînd papa Paul [11] vroit-a pe mult învățatul Erasmus
la sfîntul sinod să-l invite și-aprins era parte să ia,
Atunci Domnul atotputernic l-a dus în văzduhul de sus,
pre cel preadivin, divinelor cete să-l dea.
Sinodul lui Paul putut-a dezbate lucrările tale,
dar Domnul, el însuși a spus: „Prefer să-ți duci
viața la mine!"

ALTUL, AL ACELUIAȘI

Nu dezideratul [12] i-a fost, ci soarta să moară Erasmus
și totuși acum noi jelim din pricina ambelor nume!

FRANCISCUS CRANEVELDIUS,
LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Am primit scrisoarea senioriei-voastre, bărbate prea-împodobit cu virtuți, cu foarte savantul epitaf pe care, ținînd seama de iubirea noastră deosebită față de prietenul nostru [13], l-am citit, desigur, cu cea mai mare plăcere.

www.dacoromanica.ro

Tare mult mi-a plăcut, apoi, ce era adăugat despre succesele împăratului şi despre greaua nelinişte a turcilor. O, dacă ar putea să se stabilească o pace deplină între principii şi regii creştini, ca forţele lor să se distingă în lupta împotriva duşmanilor numelui de creştin, spre lauda celui care a spus : „A mea este răzbunarea şi eu voi da plata !"

În ce priveşte faptul că-mi încredinţezi misiunea de a corecta foarte savantele tale poezii, eu nu-mi îngădui un lucru atît de grav, încît să cutez să făgăduiesc intervenţia mea în această chestiune, deoarece mi-au plăcut şi cînd le-am citit prima dată şi mi-au plăcut din ce în ce mai mult, după ce le-am citit de mai multe ori. După ce vor fi transcrise, ţi le voi restitui. Că nu le transcriu pe loc, de vină este graba mare a bărbatului de faţă.

Aici unii şoptesc că au venit de la împărat scrisori prin care se anunţă lucruri bune. Dea Dumnezeu să fie mai bine decît aşteptările noastre !

Să fie sănătoasă senioria-voastră reverendisimă.

La Malines, 22 septembrie 1536.

FRANCISCUS CRANEVELDIUS, LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Nu este cazul să te aştepţi, bărbate preaîmpodobit cu virtuţi, ca foarte corectele tale poezii să fie corectate de mine, fiindcă eu n-aş putea să realizez nimic asemănător, chiar dacă m-aş strădui foarte mult. Scrii că de mulţi ani te-ai dezobişnuit să compui poezii. Dar este adevărat ceea ce spune Hieronymus [14] : „Boul obosit îşi înfige mai cu putere piciorul". Apoi este lucru de mirare cît poate să realizeze simţirea unui suflet arzător.

Zilele trecute a murit, la sanctuarul sfîntului Amandus [15], neasemuitul tînăr Joannes Secundus Hagiensis, care, în afară de faptul că excela prin multe alte daruri ale unei firi talentate, mai şi scria, în chipul cel mai fericit şi în orice gen de poezie. Dar a murit de o moarte prematură tînărul, care ne dădea cele mai mari speranţe, fiindcă aşa voise destinul, cu care nici un înţelept nu stă să lupte. Dacă acela şi-ar fi exercitat în acest domeniu

www.dacoromanica.ro

puterile talentului său, ar fi ocupat primul loc, după cît socot.

Îţi mulţumesc pentru poeziile lui Grapheus [16], şi ale lui Franciscus de Burgundia [17]. O, dacă ar păşi odată cu ale tale în faţa publicului, astfel încît aceia, care ţin la reputaţia lui Erasmus, să vadă că mai sînt admiratori ai virtuţii şi să nu îndrăznească, după aceea, să facă rebeliune — *biciuitorii lui Erasmus,* dacă mai sînt vreunii, cînd vor vedea că el este elogiat de bărbaţi vestiţi. Dar, de la înmormîntare, invidia începe să tacă, după ce, de-acum, el a biruit prin virtute toată firea ei.

De la Malines, în chiar ziua sfîntului Franciscus. [4 octombrie], în anul 1536.

LA CHIPUL LUI ERASMUS

Al cui este chipul acesta ? De trei ori vestitul Erasmus !
Dar cine-i femeia de sub picioarele lui ? Ignoranţa.
Şi cum i-a ajuns sub picioare ? Prin scrieri cu rîvnă acela
a-nvins-o şi a doborît-o, pierdutu-o-a şi a ucis-o.

FRANCISCUS CRANEVELDIUS TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Preastrălucitule bărbat, de curînd, după ce soţia mea a fost la Louvain şi s-a reîntors acasă, ca după un exil. s-a făcut — cum se întîmplă în timpul discuţiilor — menţiune despre excelenţa-ta.

Atunci ea a spus : „Vai, îmi amintesc că nu mi-am ţinut cuvîntul, nu m-am eliberat de obligaţia luată prin făgăduirea brînzeturilor, anul trecut, cînd doream tare mult să cunosc unele condimente ale mîncărurilor, cum se fac în Ungaria ; de aceea m-am hotărît să mă eliberez cît mai repede de această obligaţie şi să trimit un om să aducă preparate de Leyda". Nu am trimis bucate din cele vechi şi învîrtoşate, ci mai moluţe, deoarece, dacă ascultăm de indicaţiile medicilor, brînza este cu

www.dacoromanica.ro

atît mai prielnică sănătății, cu cît este mai apropiată de starea laptelui, iar cele învîrtoșate sînt greu digerate de stomac.

Mă bucur dacă Iacobus [18] al nostru este în bună sănătate : știu că este cu totul al literelor. Dacă va fi ceva în care va fi posibil să fac pe placul excelenței-tale, îl vei avea foarte expeditiv și foarte prompt pe Craneveldius al tău.

Fii sănătos, bărbat preaîmpodobit cu virtuți !

La Malines, 2 noiembrie 1536.

FRANCISCUS CRANEVELDIUS ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

O, bărbate preaînzestrat cu virtuți, astăzi am găsit, între hîrtii, foarte erudita ta scrisoare, trimisă mie la 8 noiembrie. O pusesem de o parte și m-am acuzat de neglijență, fiindcă nu ți-am răspuns atît de îndelungă vreme. M-am delectat cu poezia ta în grecește, pe care, alcătuind-o, ai împodobit-o să fie prea vrednică de pomenire în toate veacurile. Negreșit, ea este atît de frumoasă încît nici cetatea Atena însăși n-ar putea să dea naștere uneia mai șlefuite și mai erudite. Și, deoarece poruncești, am să aștern și culorile mele, deși mă tem să nu aduc mai multă umbră decît lumină. Nu s-a putut, totuși, să-mi scape din vedere acele părți, care — sub rezerva judecății senioriei-tale — ar putea să fie redate ceva mai armonios. În prima poezie, aș scrie : „în mormînt se află cadavrul", adăugîndu-se, firește, articolul, pentru ca variația acestuia să adauge o notă agreabilă. La sfîrșit, unde ai (πνεύματα οὐράνια) eu aș pune : πνεῦματ' ἐπουράνια. Vezi ce judecător cicălitor sînt, dar învinovățește-te pe tine însuți, care ai folosit drept critic nu pe un artist, ci pe un criticastru.

Fii sănătos, preaînvățatule bărbat și socotește că, atîta cît trăiește, Craneveldius e al tău.

La Malines, în ziua de 20 noiembrie 1536.

www.dacoromanica.ro

N. B. Epitaful din limba greacă, scris de tine, l-am tradus astfel :

Aici, în mormînt, e-ngropat cu trupu-nţeleptul Erasmus,
sufletul, însă, îl ţine etericul cer.
Lumea întreagă va plînge la înmormîntarea aceasta,
dar cetele cele cereşti pios bucuroase-or sălta !

CRANEVELDIUS ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

De multă vreme doresc să-mi fie dat prilejul să plec într-acolo, ca să am posibilitatea să văd Ungaria. Dar pînă acum soarta a fost invidioasă cu acest fel de dorinţă. Eu, însă, te plictisesc cu nimicurile mele dacă nu trebuie, mai degrabă, să spun că nici nu sînt ale mele, ca unul care, într-adevăr, m-am folosit de resurse străine şi am transformat în lucrul meu munca lui Claudianus [19].

Am grămădit un centon, dar nu după legile folosite pe vremuri de cei vechi şi de care s-a folosit Ausonius [20] în centonul său împrumutat din dragul său Vergilius. Totuşi, preaînvăţatul bărbat şi prieten comun al nostru, seniorul Petrus Nannius, a găsit de cuviinţă să insiste foarte mult să-l public. Îţi trimit lucrarea, odată cu scrisoarea acestuia, ca senioria-ta să-mi arate ce trebuie să fac. Îţi dau neîngrădită libertate de a hotărî, aşa încît, dacă ţi se pare că trebuie publicată. să fie trimisă direct lui Nannius ; dacă nu, atunci „să se azvîrle în burete", asa cum spunea vestitul împărat despre Aiax[21].

Fii sănătos, o bărbate preaînzestrat cu virtuţi, şi, aşa cum şi faci, iubeşte-l pe Craneveldius al tău.

La Malines, 27 aprilie, anul 1537.

FRANCISCUS CRANEVELDIUS ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Mi-este ruşine, o bărbate preaînzestrat cu virtuţi că atît de îndelungă vreme n-am răspunse nimic la scrisoarea ta şi nici nu ţi-am trimis înapoi odrasla preascumpă şi preadoctă. Dar, atît timp cît senioria-ta lipsea, nu în-

www.dacoromanica.ro

drăzneam să încredinţez lucrarea niciunui om, oricare ar fi fost el.

Acum, găsind un curier credincios, îi încredinţez lucrarea ta, cu ştersăturile mele. Dar mă tem că am exercitat cenzura cu prea mare libertate. Scrierea *Halcion* n-o am în greceşte şi nici la alţii n-am găsit-o, oricît am căutat-o. Mai departe, senioria-ta să ia în nume de bine cele adnotate, mai curînd pe ghicite, decît pe văzute.

Acolo voi auziţi, acum, în fiecare zi despre succese războinice. O, dacă acestea ar fi, cîndva, şi imbolduri de pace! Căci războaiele sînt duse, ca să se ajungă odată şi odată la pace; dar mă tem să nu fie purtate şi mai îndelungă vreme, spre marele rău al altora. Dar acestea sînt la hotărîrea cetelor zeilor, cum stă scris la Homer.

Am alăturat poeziile mele, pe care le vei preţui mai mult după simţămintele mele faţă de tine, decît după eleganţa lor. Am început, de curînd, să cînt aceste biruinţe ale noastre într-o poezie [22], nu în stilul lui Claudianus, ci al lui Vergilius. Dar este potrivit să le ţinem în sertar zece ani şi să ţinem minte că mîinile prinţilor sînt lungi. Cîndva, tatăl meu, bărbat foarte înţelept la vremea sa, mi-a atras atenţia că nu trebuie să vorbim cu uşurinţă de rău prinţii. Aici este, fireşte, la locul său, să-l lauzi pe unul, pe celălalt de asemeni să-l pictezi în culori favorabile, căci nu ştim „ce ne-aduce seara tîrzie" [23]. Deşi acestea mă îndepărtau de la publicarea poeziilor lui Claudianus, totuşi, după îndemnul tău, i-am încredinţat dreptul de dictatură şi cenzură lui Nannius al nostru.

Dar nu ştiu ce lucrări mai fac ai noştri; de curînd, unul dintre ei, din anturajul nunţiului papal, mi-a adus acasă, în absenţa mea, un tratat *Despre construcţiile lui Justinian* tipărit la Paris. Pe acesta îl tradusese, de bine de rău, cu trei ani mai înainte şi l-a lucrat, cu foarte iscusite caractere, Vecgelius, cu adnotările şi explicaţiile lui Theodoricus Adameus Zwalembergus. Acest tînăr foarte învăţat a rămas, din nenorocire, la începutul acestui război, la Paris; lui îi aduc mulţumiri, printr-o scrisoare deschisă, pe care am alăturat-o rîndurilor de

www.dacoromanica.ro

față, ca să-i fie trimisă — dacă se poate. Dacă nu, să rămînă aici, mărturie a probității mele.

Fii sănătos, bărbatule preaînzestrat cu virtuți.

La Malines, 2 iulie 1537.

FRANCISCUS CRANEVELDIUS TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Am primit, o bărbate preaînzestrat cu virtuți, scrisoarea ta, odată cu *Atila* și *Ungaria*, dar înainte de a mă așterne la citit, am voit să mă dezvinovățesc față de tine printr-o scrisoare, ca să nu mă bănuiești că din neglijență s-a întîmplat să-ți răspund atît de tîrziu. Am lipsit cîteva zile din Malines, ca să iau parte la examenul de recapitulare și de licență, cum se spune, al fiului meu, pe care l-a luat, la Louvain, la 26 septembrie. Cred că din această cauză s-a întîmplat ca scrisoarea ta să-mi fie dată mai tîrziu ; am primit-o chiar în ziua sfîntului Hieronym, la terminarea prînzului și, după ce am citit epitafele, pe cel scris în grecește l-am tradus de două ori în limba latină. Cît e de reușită această traducere, vei judeca tu însuți, căruia îți este încredințată, ca, sau să alegi ceea ce ți se va părea mai deosebit, sau să le condamni, cu virgula cenzorială, și pe una și pe cealaltă.

Se spune că Nannius al nostru suferă de ochi. Mă tem că se prăpădește prea mult cu lucrul în timpul nopții, de aceea suferă de oftalmie. Și Cicero se plîngea prietenilor săi de inflamarea ochilor.

Voi citi *Ungaria* și ți-o voi restitui cît voi putea de repede. Pînă atunci îți trimit epitaful tradus de două ori nu atît de reușit pe cît aș fi voit.

Sper că vom auzi vreun lucru bun, cînd se va reîntoarce seniorul Cornelius Scepperus. Iar dacă situația va părea că înclină iar spre război și se va statornici astfel în sufletul prinților, mă tem că a sosit timpul să scriem un epitaf pentru pace. Dar acestea sînt lăsate *la voia zeilor*.

Fii sănătos, distinsule bărbat !

Din Muzeul nostru, chiar în ziua sfîntului Hieronymus, [30 septembrie], 1537.

www.dacoromanica.ro

FRANCISCUS CRANEVELDIUS, LUI NICOLAUS OLAHUS SALUTARE

Bărbate preaîmpodobit cu virtuţi, am citit de la un capăt la altul, cu cîtă iuţeală am putut, *Ungaria* ta, în care am admirat foarte mult pe de o parte dărnicia naturii, iar pe de alta talentul tău foarte viu. Cu această ocazie ai putut să cuprinzi atît de îngrijit, cu o atît de mare claritate în vorbire, atîtea bogăţii ale unor locuri însemnate, atîtea cursuri de fluvii, atîtea preastrălucite fapte ale oamenilor. Dacă timpul mi-ar fi îngăduit, aş fi transcris-o pe loc. Acum, cînd înţeleg că te pregăteşti de o nouă călătorie, nu am îndrăznit să reţin mai multă vreme, fără voia ta, pe *Atila* al tău, ca să nu-mi tot facă şi mie de lucru. Totuşi eu doresc să obţin ca un atît de mare bărbat să nu mai stea ascuns între hîrtiile tale, ci să păşească în lume, ca să producă o minunată plăcere tuturor studioşilor. Căci ce poate fi mai strălucit decît cunoaşterea exactă a istoriei ? Mă tem să nu se ridice iarăşi — din pricina crimelor oamenilor — chiar şi în vremea noastră vreun bici al lui Dumnezeu, ca să îndrepte moravurile şi să potolească excesele. Împotriva oricărui viciu s-a deschis o prăpastie şi cît este de lipsit de conţinut în fond ? ! O, dacă Dumnezeu s-ar îndupleca să se îndure de noi pentru rugăciunile oamenilor buni şi evlavioşi ! Deşi este o mare îndurare şi aceea pe care tatăl o arată fiului căzut în excese, cînd foloseşte chiar biciul, ca să-l îndrepte, dacă el nu voieşte să-l însănătoşească într-alt fel şi desconsideră leacurile mai blînde.

Am auzit de la cineva din oraşul Bruges, un om care a fost şi s-a ascuns la Paris în timpul acestui război, că francezii au scos la lumină, în ediţie recentă, o carte care cuprinde aproximativ douăzeci şi şase de foi in octavo în care se află multe calomnii la adresa maiestăţii-sale imperiale. Este lucru de mirare că prinţii încredinţează mulţimii cauza judecăţii şi dezvăluie anumite taine, care, după aceea, poate că ar dori să fi rămas ascunse. Aşa ar trebui să poarte războaiele, ca şi cum ar ţine minte că pot să revină cîndva la împăciuire. Aşa să urăşti un om, spune înţeleptul acela, ca şi cum ai avea de gînd să-l iubeşti cîndva.

www.dacoromanica.ro

Alăturată acestor rînduri îţi trimit o scrisoare adresată lui Zwalembergus, care este la Paris, în Colegiul Cameranesia ; vei avea toată libertatea să o deschizi şi să o trimiţi mai departe, dacă pleacă cineva de la voi într-acolo. De aici nu pleacă nimeni.

Acum trei zile ţi-am trimis o scrisoare odată cu epitafele tale latineşti. Am adăugat pe cel grecesc, tradus în latineşte, după puterile mele, în dublă versiune, aşa încît dacă una îţi surîde mai puţin, să te foloseşti de cealaltă. Dacă nu cumva preferi să se azvîrle amîndouă în burete !

Fii sănătos, bărbate preaîmpodobit cu virtuţi şi socoteşte-l între ai tăi pe Craneveldius.

La Malines, 3 octombrie, anul 1537.

[1] *Malines Mechlina-Malines-Mecheln*, oraş în provincia Anvers (Belgia), situat pe malurile rîului Dyle, azi citadelă industrială şi principalul nod de cale ferată al ţării.

[2] Tipograf şi profesor la universitatea din Louvain, umanist remarcabil, prieten al lui Erasmus şi Olahus.

[3] Localitate fortificată în Flandra occidentală, la 15 km de Bruges.

[4] Informaţia, nefondată de altfel, se referă la Francisc I, regele Franţei.

[5] *Arles (Arelatum)*, oraş în Franţa pe malul stîng al Rhônului, la 90 km de Marsilia, ridicat pe ruinele unui vechi castru roman. După moartea împăratului Constantin cel Mare (306—377), Arelatum a fost capitala Galiei.

[6] Localitate fortificată în Franţa, la 51 km de Somme. În 1536, pe vremea lui Francisc I, ea a susţinut un victorios asediu împotriva trupelor lui Carol Quintul.

[7] *Bâle (Basilea-Basel)*, oraş în Elveţia, pe ambele maluri ale Rinului, format în jurul unui castel, construit de împăratul Valentin I (321—375), nu departe de ruinele vechii aşezări romane Augusta Rauracorum.

[8] A doua zeiţă a Infernului din grupul celor trei parce, stăpîne ale vieţii oamenilor de la naştere pînă la moarte. Învîrtea pe fus firul vieţii.

[9] A treia parcă ; tăia cu foarfeca firul vieţii strîns pe fus de Lachesis din caierul ţinut de Cloto.

www.dacoromanica.ro

[10] Cele şapte fiice ale lui Pireus, regele Macedoniei. Îndrăznind să se ia la întrecere cu cele nouă muze au fost aspru pedepsite de Apolo.

[11] Papa Paul III (1534—1550).

[12] Joc de cuvinte între „desiderium" (dorinţă) şi „Desideriu" (numele lui Erasmus).

[13] Desiderius Erasmus din Rotterdam.

[14] *Hieronymus*, părintele bisericii latine. S-a născut la Stridonia (Dalmaţia), pe la anul 346 şi a murit în anul 422, la Bethleem. Scriitor ecleziastic cu faimă. Între altele a tradus *Sfînta Scriptură* din ebraica veche în latină. Această operă purtînd denumirea de *Vulgata* a fost adoptată de Consiliul din Trente (1544—1549, 1551—1552 şi 1562—1563), ca fiind singura canonică. E comemorat la 30 septembrie.

[15] *Amandus* s-a născut în anul 594. A predicat Evanghelia printre belgieni şi a fost episcop de Tongrès şi Tournoi. A fondat mai multe mînăstiri, printre care şi cea din Elnon, unde a fost înmormîntat.

[16] *Cornelius Grapheus Scribonius*, umanist, prieten şi corespondent al lui Nicolaus Olahus.

[17] *Franciscus de la Burgundia*, umanist. A trăit la Bruxelles şi era unul din prietenii şi corespondenţii lui Nicolaus Olahus.

[18] Jacobus Danus.

[19] *Claudianus*, poet latin, născut în Alexandria Egiptului, pe la anul 365 e.n., deseori comparat cu Homer şi Virgiliu.

[20] *Ausonius Decimus Magnus* (309—394), originar din Burdigala (Bordeaux), poet, gramatic şi retor cu renume. Sub împăratul Valentin şi fiul acestuia, Gratian, a deţinut cele mai înalte demnităţi în imperiu, între care şi pe aceea de consul (392). A scris epigrame şi poeme.

[21] Aluzie la următorul pasaj din *Vitae duodecim caesarum*, lucrarea istorico-anecdotică a lui Caius Suetonius Tranquillus (69—125), care în ultimul aliniat al capitolului 86, privitor la Caesar Octavianus Augustus, menţionează că acesta „Începuse, cu mult entuziasm, o tragedie, dar nemulţumindu-l stilul a distrus-o". Întrebat de prieteni ce face *Ajax* al său, a răspuns că „*Ajax* s-a aruncat în burete".

[22] Craneveldius se referă la un poem al său în care elogiase faptele de arme ale lui Carol Quintul.

[23] Horaţiu, *Ad Licinium*.

www.dacoromanica.ro

DESIDERIUS ERASMUS

www.dacoromanica.ro

Geart Geart (Erasmus Desiderius, 1467—1536), scriitor umanist şi teolog reformator, adept al libertăţii de gîndire, a fost după cum ne informează însuşi epitaful lui : „un om ilustru din toate punctele de vedere, de o erudiţie universală şi incomparabilă, de-o prudenţă egală ştiinţei sale". Considerat „Voltaire al Renaşterii", nici un om din acea epocă n-a fost mai celebru şi mai onorat decît el. Împăratul, papii şi regii, nobilii de toate categoriile, laicii şi ecleziarhii se întreceau în a-i mărturisi dragostea şi admiraţia lor. Cu toate că a trăit într-un secol de mari convulsiuni sociale şi n-a fost lipsit de duşmani cumpliţi (pe catolici i-a stigmatizat în *Stultitiae Laus* [Elogiul Nebuniei] iar pe luterani, cărora le-a deschis calea, nu i-a urmat). Nici un om de litere n-a ajuns vreodată la atîta glorie şi consideraţie. Oricine avea cea mai mică pretenţie de a fi savant sau literat voia să-l vadă, să-l cunoască. Împăratul Carol Quintul, pontificii de la Roma, regii, cardinalii, împreună cu marile oraşe din Ţările de Jos, Elveţia, Franţa şi Germania au dus lupte acerbe pentru a fi al lor în exclusivitate, cerîndu-i să le dedice operele sau solicitîndu-i scrisori. Pentru a-şi menţine libertatea de a acţiona şi scrie, Erasmus a refuzat toate onorurile, chiar şi pălăria de cardinal. S-a retras în Elveţia, la Bâle şi Friburg, oraşe din care a dominat ca un adevărat „prinţ al umaniştilor".

Erasmus şi Olahus nu s-au văzut niciodată. Cu toate acestea între „Inegalabilul" olandez şi argeşan-sibianul Olahus s-a statornicit o prietenie exemplară, atestată de vasta lor corespondenţă.

www.dacoromanica.ro

Firul roşu al corespondenţei celor doi umanişti constă în repetatele demersuri ale lui Olahus de a-l convinge pe Erasmus să revină în Ţările de Jos, urmate de tot atîtea evazive promisiuni, care se explică prin teama pe care *Magister Europae* o avea faţă de franciscani şi dominicani, foarte puternici în imperiul lui Carol Quintul, ca şi prin permanenta lui preocupare de a nu fi acaparat nici de catolici, nici de luterani.

Alături de această problemă centrală, corespondenţa cuprinde cele mai variate informaţii pe care cei doi literaţi, care se interesau şi de disputele teologice şi de cele politice, le schimbau între ei. În totalitatea ei, această corespondenţă lasă să se întrevadă o comunitate de idei şi preocupări, dragoste faţă de promovarea adevărului şi o statornică încredere în posibilităţile omului de a făuri o lume mai bună. Lăcomia şi reaua credinţă a principilor, comportarea necugetată a papilor, faptele reprobabile ale lui Henric al VIII-lea, regele Angliei, rivalitatea dintre Franţa şi Spania, primejdia otomană şi venalitatea feudalilor, îl dezamăgeau profund pe Erasmus.

Erasmus a decedat la Bâle, la cîteva zile după ce Olahus terminase redactarea operelor sale istorice *Ungaria* şi *Atila*.

Toată averea lui Erasmus în bani (şi nu a fost neînsemnată) a testat-o pentru „ajutorarea bătrînilor săraci şi infirmi, orfanilor minori şi tinerilor de mari speranţe".

Erasmus a fost, în toate împrejurările şi în toate scrierile sale, un susţinător şi apărător al adevărului.

Raporturile lui cu secretarul şi consilierul de la curtea regală din Bruxelles le-a caracterizat el însuşi prin cuvintele : „Olahus ! În acest nume sînt cuprinse toate binefacerile prieteniei !"

NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA, SECRETARUL ŞI CONSILIERUL SERENISIMEI REGINE MARIA, TRIMITE SALUTĂRI LUI ERASMUS DIN ROTTERDAM

Deşi nu mă îndoiesc că şi mai înainte ai înţeles desluşit, din scrisorile prietenilor tăi, cîtă plăcere şi cîtă mîngîiere i-a adus serenisimei mele regine Maria [1] — şi nouă tuturor — tratatul *Despre văduva creştină* editat de tine şi dedicat numelui său, aş dori, totuşi, să afli şi

www.dacoromanica.ro

Nicolaus Olahus, litogravură.

www.dacoromanica.ro

Iancu de Hunedoara, unchiul lui Nicolaus Olahus.

Radu Paisie, voievodul Țării Românești (1535—1545), vărul lui Nicolaus Olahus.

www.dacoromanica.ro

Matei Corvin, vărul lui Nicolaus Olahus.

Tabla înrudirii neamurilor Huniade şi Olah cu Basarabii.

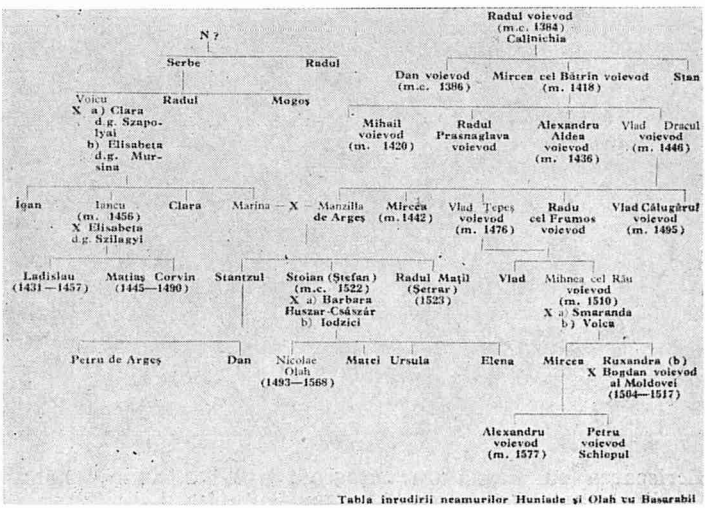

www.dacoromanica.ro

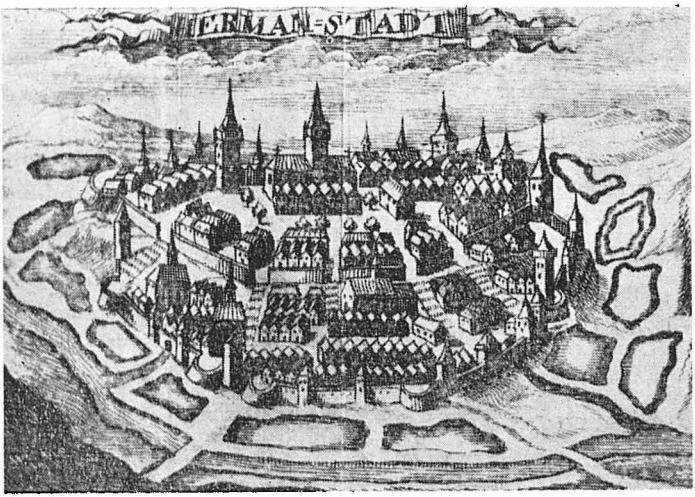

Sibiul.

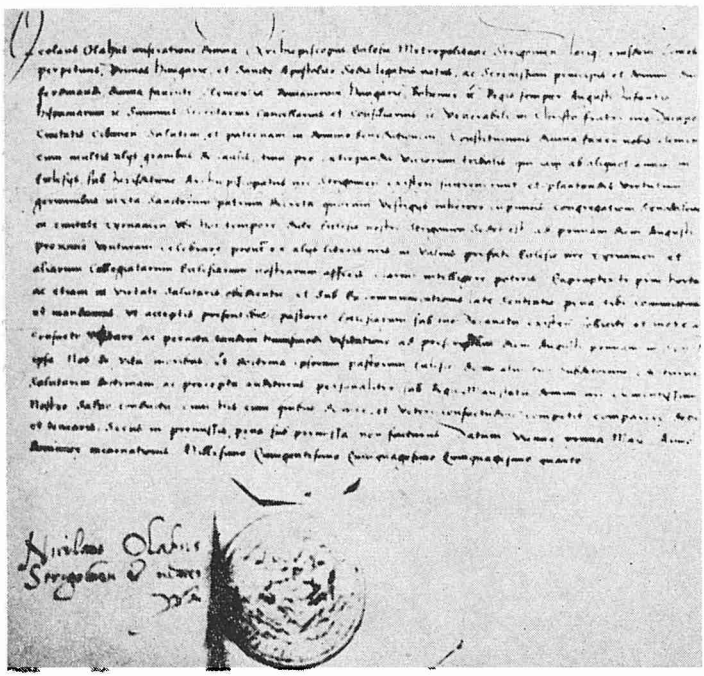

Scrisoarea cu semnătura autografă a lui Nicolaus Olahus din 1 mai 1556, adresată comunității săsești din Sibiu.

www.dacoromanica.ro

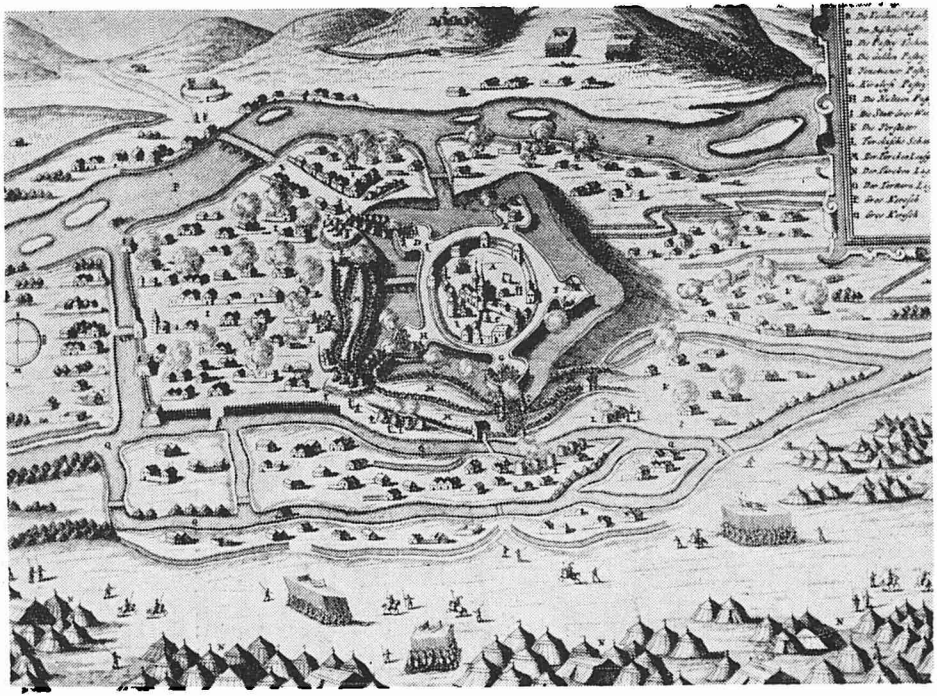

Oradea.

www.dacoromanica.ro

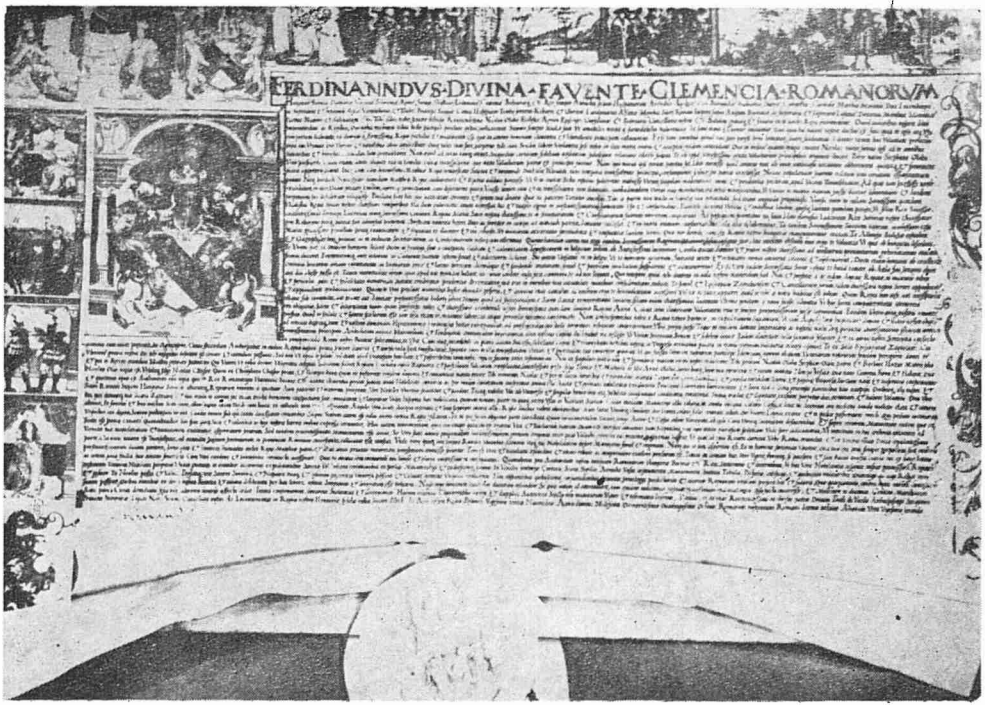

Diploma de înnobilare a lui Nicolaus Olahus din 23 noiembrie 1548.

www.dacoromanica.ro

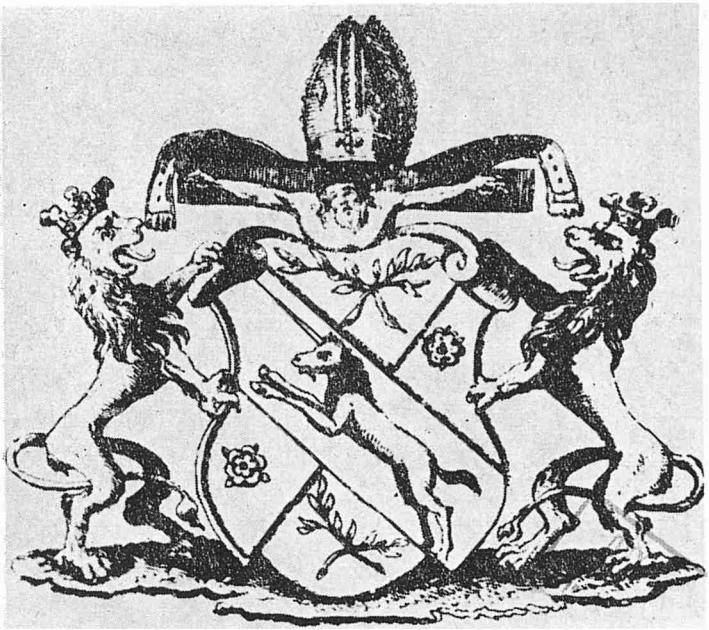

Blazonul lui Nicolaus Olahus. Detaliu din diploma de înnobilare.

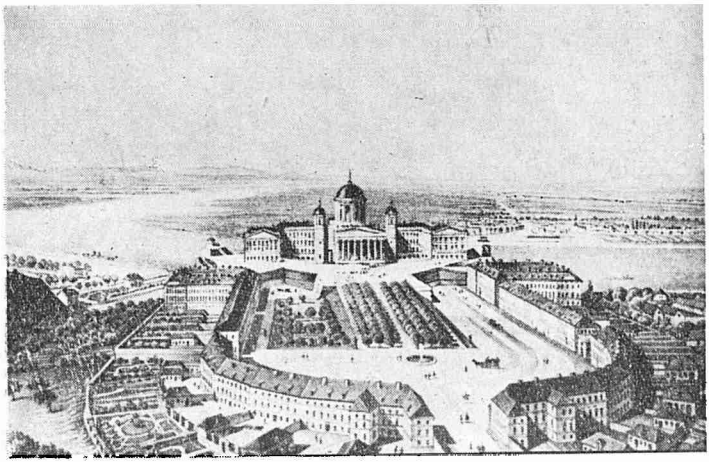

Strigoniu, litogravură.

www.dacoromanica.ro

NICOLAI OLAHI, METROPOLITAE, STRIGONIENSIS, PRIMATIS HVNGARIAE, LEGATI summi & Secretary & Cancellarij S. Cæs. Regiæq. M. ac Locumtenentis Regni, &c. utri doctissimi,

ATILA.

CAPVT I.

QVo primùm tempore Hunni, sub ducibus Bela, Cheua, & Cadica, & in ripa Tibisci castra posuêre, Pannonias incolebãt diuersę gẽtes: quarũ limitib. ad arcendos barbarorũ excursus, aduersa Danubij ripa, Maternus, aut (ut alij tradũt) Matrinus præfectus fuit. Hic nõ eas modo prouincias quę nũc Hungaria appellatur, sed etiam Dalmatiã, utrasq; Mysias, Achaiã, Thraciã & Macedoniã administrabat. Igitur certior à suis factus, Hunnorũ gentis antea incognitæ multitudinẽ intra prouinciam suã magna ui in ripa Tibisci castra posuisse, statuit Detrici, qui id tẽporis nõ minimæ Germaniæ parti pręerat, quod se obijcere tantæ barbarorum multitudini uereretur, auxilium implorare. Is conscripto celeriter magno uicinarum omnium gentium uelut ad commune extinguendum incendium exercitu, in Pannoniam adueniens, in eo qui nunc Zaazhalom uocatur campo, non longe à meridionali ripa Danubij considit. Vrbs nõ multum ab eo loco aberat Potentiana, inter campum memoratũ, & oppidum Thethem, ad eiusdem fluminis ripam sita, loco alijs q; cõmoditatibus memorabilis. Hic quũ Maternus ageret, copiasq; ad arcẽdum repentinũ hostium aduentũ cõscriptas haberet, eò profectus est Detricus, ut quid facto opus esset, cũ eodem consultaret: decernerentq;, pręstaret ne traiecto Danubio Hũnos in castris imparatos adoriri, an aliã rationẽ eos opprimendi inire, quis ue modus cũ hostib. tam inopinatis atq; incognitis esse deberet pugnãdi. Qua re per exploratores Hunnis nũciata, dum eõ insultatio iusto diutius inter Imperatores protrahitur, relicto in castris ad uxores & res suas tuendas præsidio, Hunni cum cætera militum multitudine, Tibisco traiecto ad loca Danubio propinqua peruenêre. Licet aũt Detricus & Maternus ab exploratorib. accepissent, hostes appropinquare: arbitrati sunt tamẽ inter eos murũ fortẽ interiectum esse, Danubij flumen, quẽ barbari nõ facile essent superaturi. Hac ducti fiducia, quum segniores in re sua curãda essent: Hungari, haud multi laboris esse rati, post tot arduos plurimosq; inuios montes, præcipitia & flumina superata, Danubio trasuehi: utribus, quorũ magnũ numerũ ad usum castrorũ habebant, Danubiũ, præter spẽ hostiũ, infra Budã ciuitatẽ traiecêre. cui loco, ubi nũc oppidum est, ob hũc trasectũ postea Hungaricè Kelenfeuuilde, id est terra traiectus, nomẽ est inditũ. Hic coactis & in ordinem redactis militib. Maternũ & Detricũ in tentorijs ad urbem Potentianã, tũc quietos, somnoq; deditos nocte intempestate subitò inuasêre. Qui insuetis Hunnorũ, quos more Scythico edebant, clamoribus exciti, quid facerent, quà erumperent, quà hostibus resisterent, non satis sciebant. Milites quoque & socij eorum non minus quàm duces, tam repentina hostium irruptione perculsi, arma & castra deserere. Hunni fugientes persequi, tota nocte cædere, trucidare, & ferro omnia delere. Lucescente die insequẽti, Hũni, ut se & milites cæde hostium nocturna iam fessos reficerent, in ualle Tharnok, nõ longè à Potentiana urbe, castra metãtur. Hac clade & internecione suorum Detricus & Maternus uehementer perturbati, uersabant dies & noctes animo, quo modo acceptã ignominiã insigni aliquo facinore delerent. Contractis igitur qui adhuc à clade supererant militibus, & his ac omnib. alijs quocunq; qui in præsidio urbis atque alijs in locis erant, in ordinem redactis, antequam Hunni uires recenti cædefatigatas recuperare possent, eos in ipsa ualle Tharnok inuadunt. Hunni tum clade noctis præteritæ, sine magno labore hostibus à se illata, animati, tum suorum multitudine confisi, strenuo animo contra hostes tendere, acriter se defendere. Duces partitis inter se exercitus ordinibus, quisque nunc monendo, hortando, nunc hostium impotentiam & paucitatem eleuando, ut milites acrius fortius ue

Tharnok ualles.

hostibus

Atila, foaie de titlu.

www.dacoromanica.ro

de la mine — cu toate că sînt un prieten încă necunoscut de tine — că valoroasa ta operă i-a plăcut atît de mult reginei mele, încît nu i s-ar fi putut oferi altceva care s-o bucure mai tare. Căci cartea ta i-a alinat de minune sufletul greu încercat de pierderea preaiubitului ei soţ, a informat-o în chip savant care sînt virtuţile, pe care trebuie să se fondeze şi după care trebuie să se conducă văduvia şi a făcut să-i sporească minunat reginei dragostea şi bunăvoinţa faţă de tine. Acest lucru cred că l-ai şi aflat pînă acum din rîndurile maiestăţii-sale, scrise de propria-i mînă.

Trăim cu marea dorinţă de a te vedea aici. Este extrem de necesar să fii aici, mai ales într-o vreme ca asta, cînd s-au ivit neînţelegeri în chestiunile religioase [2] — spre paguba multora ; este extrem de necesar să fii aici, spun, pentru ca, asistînd la controverse, să ne poţi spune şi nouă care ar fi părerea ta în aceste dispute îndoielnice. Sperăm, aşadar, că vei veni aici dacă nu la îndemnul prietenilor tăi, măcar pentru liniştea generală. Tocmai din cauza acestei nelinişti prezente nu ţi-am scris mai multe în epistola de faţă. Totuşi, am socotit că nu trebuie să trec cu uşurinţă peste un lucru : discipolul tău, *despre care s-a vorbit atît de mult* şi care prezentase reginei, în numele tău, cartea pe care i-ai trimis-o, n-a lăsat la o parte nici un lucru, care ţinea de datoria unui bun, credincios şi sîrguincios protejat al tău şi toate cîte îi fuseseră încredinţate — atît pentru regină, cît şi pentru ceilalţi nobili, devotaţi ei — au fost îndeplinite cu grijă.

Deşi tu nu m-ai văzut niciodată la faţă, îmi eşti atît de drag şi atît de bine cunoscut din cărţile tale, pe care le ţin ore întregi în mîinile mele, citind fără întrerupere, încît cel puţin în această privinţă nu m-aş putea socoti nedreptăţit, chiar dacă mă compar cu cei care trăiesc zilnic cu tine şi se bucură de fermecătoarea ta companie. Ursinus Velius [3], Henkellus [4], de asemenea *omul despre care s-a vorbit atît de mult*, care ţi-a adus aceste rînduri şi încă aiţi mulţi prieteni ai tăi şi ai mei sînt foarte buni martori ai dragostei şi interesului ce-ţi port. Dacă preabunul şi atotputernicul Dumnezeu te va readuce aici sănătos, după cum sper, sau dacă mi se

www.dacoromanica.ro

va oferi o altă ocazie de a te vedea, vei remarca tu însuți acest lucru și te vei convinge personal de stima pe care o nutresc față de tine, încă mai de mult, pentru talentul tău divin și pentru virtuțile tale strălucite.

Te rog fierbinte să primești respectul meu și să binevoiești a mă înscrie printre prietenii tăi.

Cu bine și să mă ai recomandat și pe mine, care te iubesc din tot sufletul.

Augsburg, 1 iulie 1530.

D. ERASMUS DIN ROTTERDAM CĂTRE NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA, SECRETARUL ȘI CONSILIERUL MAIESTĂȚII-SALE

Bucuros acopăr cu sărutări acest minunat suflet al tău umanisime Nicolaus ; am de gînd să înscriu numele tău între cei mai aleși prieteni ai mei.

Henkellus, a cărui apreciere are mare greutate înaintea mea, adeseori mi-a elogiat în scrisorile sale pietatea și umanitatea unică a preabunei regine. De altfel, din partea reginei n-am primit nici un rînd, nici scris de mîna ei, nici de a altcuiva. În această stare disperată a bolii mele, dacă aș fi primit din partea reginei o scrisoare, ar fi fost o mare mîngîiere pentru mine.

Iartă scurtimea acestei misive : sînt încă firav și scriu multora.

Îi doresc reginei toate bucuriile și fericirile.

Rămîi cu bine.

Friburg, 7 iulie 1530.

Înainte de a semna aceste rînduri, după cină, mi-a fost înmînată scrisoarea reginei și a lui Henkellus, dimpreună cu pocalul [5].

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE ERASMUS DIN ROTTERDAM

Nu pot să nu te felicit, preaonorate Erasmus, pentru alesele tale virtuți și pentru umanitate, căci, după cum scrii, te gîndești să mă înscrii, pe mine și numele meu,

www.dacoromanica.ro

printre distinşii tăi prieteni. Prin umanitatea, virtutea şi noblețea unică a sufletului tău încă mai de mult ai meritat ca toți oamenii să te cultive, să te stimeze şi să te venereze. De aceea mergi înainte pe drumul acesta, cum ai început.

Socotește-mă printre ai tăi şi fă în așa fel încît să simt că-ți sînt drag.

Cu bine.

Augsburg, 20 septembrie 1530.

PREADISTINSULUI DOMN DESIDERIUS ERASMUS
DIN ROTTERDAM,
DOCTOR ÎN SACRA TEOLOGIE ETC.,
DOMNULUI ŞI PRIETENULUI PREASTIMAT, SALUTARE

Cu greu poate fi redat în cuvinte, preadistinse domnule doctor, dacă aş fi putut fi desfătat mai mult de scrisorile tale mai lungi, decît de aceste rînduri puține, pe care mi le-a înmînat Felix. Căci din ele am aflat același lucru pe care-l puteam cunoaște dintr-o scrisoare mai lungă : adică, aprecierea şi viitoarea ta bunăvoință unică față de mine. Aşadar mi-a făcut foarte multă plăcere că mi te-ai adresat cu atîta economie de cuvinte. Socot că nu era necesară nici scuza pe care tu o formulezi în rîndurile acelea şi pe care mi-a transmis-o şi Felix în numele tău.

De aceea dragul meu domn doctor, îndeplinește ceea ce făgăduiești — că mă vei avea între prietenii de seamă. Şi eu mă voi strădui ca tu să nu te rușinezi de prietenia mea.

Regina nutrește şi acum aceeași clemență şi pietate pentru tine, pe care a avut-o şi înainte totdeauna pentru înaltele tale virtuți ; voi purta de grijă, cu toată străduința de care voi fi capabil, ca această apreciere a reginei să devină cît mai mare.

Cînd Quirinus al tău s-a întors la tine şi şi-a luat rămas bun de la mine, n-am vrut ca el să plece, cum

www.dacoromanica.ro

se spune, cu mîna goală... ca să-ți amintești de mine ori de cîte ori prînzești și cinezi.

Cu bine și iubește-mă și socotește-mă al tău.

Din Augsburg, 21 septembrie, în anul Domnului 1530. Nicolaus Olahus al tău, tezaurar de Alba, secretarul și consilierul reginei etc.

ERASMUS DIN ROTTERDAM CĂTRE NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA, SECRETARUL ȘI CONSILIERUL REGINEI MARIA

Dragul meu Nicolaus, este o mare mîngîiere pentru mine faptul că se mai găsesc, totuși, cîteva spirite sincere și cinstite în acest secol, care naște pretutindeni tot felul de monstruozități din partea oamenilor, un secol în care credința, caritatea și umanitatea nu numai că îngheață, dar se pare că sînt definitiv omorîte și îngropate. Din existența acestor cîteva spirite sincere și cinstite mi se înfiripă speranța că odată și odată tot se va închega mult rîvnita generație de aur a muritorilor.

Am avut cîțiva prieteni atît de devotați și de strîns legați prin jurămîntul de credință, încît păreau că ar fi gata să-și dea și viața pentru binele meu, dacă ar fi fost nevoie. Pe toți aceștia îi suport acum ca dușmani, chiar mai aprigi ca cei de moarte; și pînă într-atît au încetat să-mi mai fie prieteni, încît au încetat chiar să mai fie oameni. Nici amintirile vechilor legături de prietenie și a înlesnirilor făcute, nici respectul credinței, nici simțul umanității, nimic nu-i oprește de la ticăloșii.

Dar după cum starea aceasta de lucruri a făcut ca vechii prieteni, care mi-au rămas credincioși, să-mi fie și mai dragi, tot astfel ea mi-i recomandă într-o măsură mai mare pe cei noi, pe care îi voi cîștiga de acum înainte. Eu însumi m-am născut cu o fire deschisă și mă desfată prietenia oamenilor cinstiți, precum mi se pare că ești și tu, după cum am înțeles limpede și din scrisorile tale și din relatările prietenului meu Quirinus [6], astfel că

www.dacoromanica.ro

nu mai era nevoie de micile tale atenţii, de altminteri foarte drăguţe şi cu totul pe placul meu.

Chipul lui Olahus s-a întipărit atît de adînc în sufletul meu, încît nu mai poate fi scos, sau şters, de acolo; mi-a făcut, totuşi, o mare plăcere solicitudinea ta stăruitoare, care îmi dau seama că porneşte din preaplinul dragostei tale. Tot aşa mi-au făcut plăcere lingura şi furculiţa, pe care mi le-ai trimis, desigur, cu gîndul că-l voi avea astfel comesean pe dragul meu Nicolaus şi că voi putea spune totdeauna dragilor mei prieteni: acesta este iubitul meu Olahus, cîtă vreme soarta ne va refuza bucuria de a convieţui.

Însă cu drag ne putem felicita reciproc, fiecare pentru fericirea lui: tu, fiindcă s-a întîmplat să ocupi un post de mare cinste în preajma unei suverane cum nu e alta mai bună şi mai sfîntă... în purtări între principese; eu, pentru că am un prieten atît de sincer pe lîngă preaputernica regină, căreia aş dori foarte mult să-i fiu recomandat şi a cărei bunăvoinţă faţă de mine aş dori să fie veşnică.

M-am convins încă mai de mult, prin fapte, ce mare influenţă poate avea binevoitorul meu comesean. Vechiul proverb grecesc „cine se aseamănă, se împrieteneşte“ nu minte; sînt sigur că datorită purtării tale alese şi caracterului tău cinstit eşti atît de mult preţuit de regină. Nu-mi scapă, de asemenea, nici faptul că ea se bucură de mare trecere pe lîngă fraţii săi, împăratul Carol [7] şi regele Ferdinand [8] şi nu ştiu ce m-aş face acum, cînd dau piept cu atîtea nenorociri, dacă aş pierde favoarea lor. Desigur şi pînă acum mi-au fost de folos toate favorurile, pe care a trebuit să le aştept de la preabinevoitorii principi. Nu ne rămîne decît să ne luăm la întrecere în această preafrumoasă competiţie a prieteniei, în care cu cît ne vom strădui mai mult, cu atît mai puternică va fi prietenia amîndurora.

Preavenerabilei regine Maria îi urez fericire deplină.

Rămîi cu bine.

Dată în Friburgul Brisgoniei, la 9 octombrie 1530.

www.dacoromanica.ro

Nu mă îndoiesc că vei fi auzit de cruzimea, pe care a comis-o zilele trecute în Ungaria Mehmet-beg turcul, prefectul fortăreței Jaurinum [9], pe care noi am scăpat-o din mînă acum cîțiva ani, spre extraordinara nenorocire a creștinătății.

Căci se spune că Mehmet-beg, cu cei vreo zece mii de turci, pe care-i comanda, a ajuns atît de repede de la Jaurinum pînă la locul unde a făcut dezastru și prăpăd, încît a străbătut această distanță mai mare de cincizeci de mile ungurești [10] în circa șapte zile și a trecut prin foc tot ținutul, pe care ai noștri îl numesc Țara lui Matei [11]. Pe bărbații și tinerii, care erau mai robuști și mai viguroși — mai mult de cincisprezece mii de prinși — i-a trimis în Turcia.

Se zice că turcii au făcut trei popasuri în niște sate ale lui Alexius Turzo [12]. După plecarea turcilor, Turzo a ieșit la fața locului, ca să vadă cu ochii lui cruzimile săvîrșite de aceștia. Cînd a ajuns la al doilea popas al lor, a găsit acolo peste cinci sute de copii măcelăriți : unii fuseseră tăiați cu paloșul, alții izbiți de pămînt. Înfiorat de cruzimea turcilor și cuprins de milă pentru copiii pe jumătate morți, a cules dintre ei cincizeci, care mai respirau încă, și așezîndu-i în două care, i-a trimis la tabăra sa de lîngă Semthe [13], ca să poată fi readuși la viață prin vreo îngrijire.

Vezi, dragul meu Erasmus, cu ce cumplită tiranie este strivit poporul creștin ! Și Ungaria, care odinioară era renumită prin triumfuri deosebite, care strălucea datorită vitejiei și măreților fapte de arme ale fiilor săi, suportă acum o sclavie atît de grea, încît nici ziua, nici noaptea, nu este pusă la adăpost de jafurile și prădăciunile dușmanilor dreptei credințe.

Cu bine.

Augsburg, 13 octombrie 1530.

www.dacoromanica.ro

Am citit şi cu atenţie şi cu dragoste rîndurile pe care mi le-ai adresat. Din ele am înţeles tulburarea sufletească de care se pare că eşti extraordinar lovit şi asta din cauza perfidiei prietenilor tăi, care trebuiau să-ţi fie recunoscători.

Nu-i de mirare, dragul meu Erasmus, că pe tine unul te îndurerează nelegiuirile şi perfidia lor. Căci, deşi se pot găsi mulţi prieteni înzestraţi cu virtute, cu cinste şi cu alte daruri sufleteşti, totuşi cît de mic este numărul unor astfel de prieteni faţă de mulţimea acelora, care sînt plini de răutate, de ticăloşie şi de rea-credinţă. De aceea nu numai tu, ci aproape toţi oamenii se pot plînge, pe bună dreptate, de prieteni necredincioşi.

De prietenia mea nu te vei căi, dacă voi fi înţelept. Mai ales că eu aflu în prietenia intimă cu tine atîta plăcere, că n-aş schimba-o cu nici o comoară.

Cred că doreşti să cunoşti situaţia Ungariei, ţară prosperă odinioară datorită măreţelor fapte săvîrşite, iar acum oprimată cum nu se poate spune. Ţi-am scris mai pe larg, în altă scrisoare, ce au făcut de curînd turcii în această ţară. Mai deunăzi regele nostru a trimis într-acolo o armată de douăsprezece, sau paisprezece, mii de soldaţi, după cît socot eu. Se spune că regele a înaintat pînă la Strigoniu [14] cu toate cele necesare expediţiei sale, bine echipat şi întărit şi cu forţe navale. Ce va fi făcut acolo, nu ştiu nimic sigur pînă acum. De un singur lucru mă tem : să nu fie slăbit şi înfrînt din cauza asprimii timpului şi astfel forţele duşmanilor, care se pot afla în ţara noastră, mai adaptabile la greutăţi şi mai bine aprovizionate, să se dovedească (doamne fereşte !) superioare. Dacă s-ar întîmpla aşa ceva şi-i va pîndi vreo nenorocire pe oştenii noştri, n-am mai putea avea după aceea nici o speranţă să redobîndim Ungaria. Căci, după cum ştii, turcii sînt duşmani foarte puternici, iar puterea lor stă mai ales în iuţeală. Între timp, pînă se hotărăsc principii imperiului să întreprindă ceva împotriva lor, ei ar putea să treacă prin foc şi sabie întreaga Germanie şi eu mă tem mult că profeţia „cînd doi se ceartă, al

www.dacoromanica.ro

treilea cîştigă" se va verifica în vremea noastră din cauza dezbinărilor interne şi a nepăsării principilor creştini ; se va întîmpla adică să ajungă turcii pînă la Colonia Agrippina şi să trebuiască să ne luptăm cu ei acolo.

Noi trăgeam foarte mare nădejde că împăratul, regele şi ceilalţi principi ai Germaniei vor preciza în Dieta imperială [15] acele acţiuni, care trebuie întreprinse pentru alungarea turcilor din Ungaria. Dar s-a întîmplat altfel de cum doream noi. Căci aproape toată consfătuirea s-a consumat în certuri şi, sub pretextul apărării credinţei şi a religiei noastre, toate celelalte au fost neglijate, aşa încît se poate spune că nu s-a tratat şi nu s-a hotărît nimic temeinic în această consfătuire, afară doar de faptul că s-a stabilit să se pună la dispoziţia Ungariei patruzeci de mii de pedestraşi şi opt mii de călăreţi pentru viitoarea expediţie generală împotriva turcilor, dar numai cu această condiţie : dacă împăratul va fi pacificat Germania şi îi va fi pus de acord pe principi în problema credinţei. Dar cînd se vor putea obţine acestea şi dacă s-ar putea obţine acum, nu ştie nimeni, atît de învrăjbite sînt spiritele şi atît de divergente sînt intenţiile principilor. Aşa stînd lucrurile şi toţi fiind preocupaţi mai degrabă de lupta lăuntrică decît de pacea generală, la ce altceva ne putem aştepta decît la primejduirea creştinătăţii şi, după pierderea Ungariei, la pieirea întregii Germanii.

Doream să-ţi scriu mai multe, dar plecarea neaşteptată a curierului m-a întrerupt. Aşadar, nu mă judeca rău, dragul meu Erasmus, dacă nu vei citi rîndurile elegante pe care le aştepţi.

Cu bine.

Din Augsburg, în 25 octombrie 1530.

CĂTRE ERASMUS

Dragul meu Erasmus, au trecut de acum treisprezece zile de cînd n-am mai primit nici o înştiinţare de la Buda. Desigur este de mirare că de atîta vreme n-am putut primi nici o veste sigură de acolo, de unde atîrnă toată salvarea noastră.

www.dacoromanica.ro

Acum de curînd, după ce am auzit despre asedierea Budei [16], de la prima ciocnire am fost foarte siguri că vom cuceri acel oraş în scurt timp şi că Ioan [17] va cădea în mîinile noastre dimpreună cu ceilalţi, care s-au închis în fortăreaţă. Acum, însă, ne-am pierdut orice speranţă. Şi nu ne îndoim numai de izbîndă, însă, din cauză că ea întîrzie atît de mult, ne temem ca nu cumva situaţia noastră în acel asediu să se înrăutăţească. Iar neobositul căpitan Wilhelm de Rogendorff [18] de aceea nu ne-a scris nimic pînă acum, pentru că aştepta sfîrşitul asediului. pentru ca, dacă împresurarea s-ar încheia cu succes, să ne poată da *o* noutate mai plăcută, pe neaşteptate. Poate că aceasta este cauza tăcerii lui atît de îndelungate. Noi, însă, am prefera să cunoaştem din timp toate lucrurile, fie bune, fie rele, pentru ca în oricare din situaţii ar trebui prevăzut ceva, să ne putem îngriji din timp de acest lucru : dacă asediul ar avea şanse de succes, să ne bucurăm, iar dacă nu, să chibzuim, ca să luăm din timp toate măsurile posibile în privinţa căilor de acţionare şi a remediilor care ar putea exista pentru toate aceste lucruri.

De fapt, oricum se vor desfăşura lucrurile, trebuie să cerem îndurare preabunului şi atotputernicului Dumnezeu, în a cărui mînă stă soarta tuturor muritorilor. Şi, dacă se va întîmpla să ieşim biruitori şi fericiţi, lui trebuie să-i mulţumim, iar dacă vom fi năpăstuiţi, trebuie să punem această nenorocire pe seama fărădelegii noastre şi s-o considerăm o pedeapsă, care pe drept ne-a izbit pentru păcatele noastre.

Tu, care pe drept cuvînt eşti socotit cel mai învăţat dintre toţi contemporanii noştri, lămureşte-mă în problemele despre care îţi scrisesem de curînd.

Cu bine şi consideră-mă vrednic de iubirea ta.

Din Augsburg, la 19 noiembrie, în anul Domnului 1530.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE ERASMUS DIN ROTTERDAM

Să nu te prindă mirarea, dragul meu Erasmus, că nu am răspuns pînă astăzi la rîndurile tale, primite de curînd la Augsburg. Dacă te gîndeşti între cîte griji, oste-

www.dacoromanica.ro

neli şi ocupaţii ne zbatem la curţile principilor şi cît de nesigură este şederea noastră într-un loc, mă vei ierta uşor pentru tăcerea de pînă acum, mai ales dacă după asta îţi voi da veşti mai des.

Îmi scriseseşi că acest secol a născut multe monstruozităţi omeneşti, care te-au adus la foarte mare suferinţă, că nu mai are trecere acum nici caritatea, nici umanitatea, că prieteniile sînt false, că mulţi, pe care i-ai socotit prieteni credincioşi, cărora le-ai făcut bine şi care trebuiau să-ţi fie recunoscători, lăsînd la o parte orice urmă de omenie, s-au lepădat de tine în mod ruşinos şi din prieteni ţi-au devenit duşmani de moarte. Nu e de mirare, dragul meu Erasmus, dacă în vremea din urmă, în acest secol, oamenii se schimbă odată cu timpurile, deşi statornicia celor buni este totdeauna aceeaşi, aceeaşi virtutea şi umanitatea şi bunăvoinţa faţă de prieteni. Se întîlneşte însă prea adesea acel soi de oameni, care îşi permit să se schimbe în mod ruşinos, cînd timpurile ajung nesigure. Soiul ăsta de oameni mai bine nu se năştea, sau mai bine murea înainte de a-şi schimba moravurile ! Nu trebuie, aşadar, să te amărăşti din cauza nestatorniciei unora ca ei. Mai curînd să te bucuri că tu eşti un astfel de om, pe care, Dumnezeu vrea să-l înalţe chiar faţă de cei care au fost ingraţi cu tine — deşi le-ai fost prieten — şi prin ei Dumnezeu vrea să facă încă şi mai strălucită răbdarea ta în ochii celorlalţi.

Pentru lingură şi furculiţă n-ai de ce să-mi mulţumeşti Nu considera că ţi le-am trimis ca dar, ci ca să-ţi aduci aminte de mine cînd prînzeşti şi cînd cinezi.

Cu toate că virtuţile tale au făcut să fii destul de apreciat de regina mea, totuşi în patria ta vei fi preţuit cu atît mai mult, cu cît ne vom strădui noi aici, unde, trebuia mai degrabă ca tu să mă protejezi pe mine, care sînt străin şi vremelnic călător pe aceste meleaguri. Dar eu nu voi înceta să-ţi ofer ajutorul meu, pe cît va depinde de mine.

Cît timp voi rămîne aici, ca oaspete, voi avea mai mult răgaz. Aşadar, vom putea să ne fim de folos unul

www.dacoromanica.ro

altuia, scriindu-ne mai des, sau schimbînd între noi mai multe servicii prietenești.

Cu bine și iubește-mă așa cum ai început.

Dată la Ratisbona, în 25 ale lunii martie, 1531.

NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA ETC., TRIMITE SALUTĂRI LUI ERASMUS DIN ROTTERDAM

După ce a rezolvat în Anglia toate problemele tale — după cum mi-a spus — Quirinus al tău s-a întors de acolo pe la mine acum trei zile. Nu ți-am trimis prin el o scrisoare mai lungă, fiindcă despre toate te înștiințasem mai înainte prin dragul tău Levinus [19], atît prin scrisori, cît și prin mesaje. Aștept să te întorci. Ce fericire și ce bucurie ar fi !

Chestiunea lui Petru de Monfort o iau acuma sub protecția mea, pe cît va depinde de mine. Se pare însă că ar fi mai prudent și mai sigur să se pună de acord cu fostul administrator, ca să fie ales el încă în timpul vieții protectorului. În legătură cu prepozitura de Harlem se duc tratative acum. Cu privire la ea, ca și la alte funcții ecleziastice, împăratul a luat nu știu ce fel de măsuri — după cum spun unii — ca locurile vacante să fie acordate unor anumite persoane. Dacă nu intervine ceva, putem spera că acest *atotputernic, care ne este foarte drag amîndurora,* îi va îndeplini dorința.

Regina pleacă poimîine să viziteze Flandra, unde cred că va rămîne două sau trei luni. Dacă s-ar întîmpla să se întoarcă mai devreme de acolo, trimite-l înainte pe Levinus.

Cu bine.

Bruxelles, 25 iulie 1531.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA

Nu m-am îndoit, desigur, niciodată de bunăvoința unică pe care mi-a arătat-o dragul meu Olahus și nici nu am obiceiul să măsor prietenia după amabilitatea

www.dacoromanica.ro

scrisorilor. Lui Erasmus îi scriu și unii, care-i vor prea puțin binele. Însă de la prieteni ca tine, pe cît e de plăcut să primești scrisori, pe atîta este de ușor să rabzi cînd nu primești, fără îndoială fiindcă ești sigur de sentimentele lor.

Polyphemus mi-a scris mai de mult că are intenția să plece din Augsburg. Ce s-a întîmplat cu el și pe unde umblă, nu știu. Mi-a făgăduit că-mi va da de știre, dar pînă acum n-a făcut-o. În schimb a smuls scrisori de la o seamă de prieteni, ca și cînd avea de gînd să plece drept la mine, dar n-a venit. Scrisorile adunate pentru mine le-a încredințat unui dominican la Ulm [20] și numai printr-o fericită întîmplare mi-au fost înmînate, totuși, de acel călugăr.

Polyphemus mă înștiințează că-mi vei scrie și tu, dar nu mi s-a înmînat nici un rînd de la Olahus. Bănuiesc că ai promis că vei scrie, dar a intervenit ceva și n-ai mai putut să faci ceea ce aveai de gînd ! De fapt, dragul meu Nicolaus, tu nu ai pentru ce să te scuzi : să fi foarte convins că sufletul tău nepătat nu va înceta nicăieri să facă servicii prietenilor, ori de cîte ori va fi nevoie. Cînd exagerezi vorbind de serviciile pe care ți le-am făcut eu, nu-ți pierzi totuși candoarea, ca și cînd eu aș fi avut pînă în prezent vreun merit deosebit în fața ta. Nu pot să-ți cer nimic altceva, decît să continui a fi Olahus, căci în acest nume sînt cuprinse toate binefacerile prieteniei, așa cum socotea învățatul acela, că într-un singur adverb toate se pot exprima regește.

L-am recomandat reginei Maria pe prietenul meu Levinus. Mînat de o dorință neobișnuită, vrea să intre în serviciul acestei regine, dar eu nu înțeleg prea bine care este motivul. Te rog să-l ajuți, numai dacă se dovedește capabil pentru slujba pe care o solicită. Mie mi se pare mai potrivit pentru funcția de secretar, datorită talentului său și a cunoașterii literaturii.

Durerile de picioare, care m-au chinuit mai înainte, de vreo trei zile m-au părăsit, dar a urmat o hemoragie gastrică, pe care, însă, Dumnezeu mi-a oprit-o. De altfel cum pe vizitatori nu-i poți servi cu un trup plăpînd, am căzut în altă suferință, dar și de data asta mi-am revenit pe dată. După aceea am început să mă simt ceva mai

www.dacoromanica.ro

bine ca înainte cu stomacul. Sper că locuința actuală va fi întrucîtva mai bună.

Nu ți-am mai scris, pentru că nu eram sigur că te mai afli și acum în serviciul reginei. Căci scrisorile lui Levinus mi-au fost date tîrziu.

Nu odată m-am gîndit la reîntoarcerea în Brabant. Dar niște prieteni m-au convins să rămîn aici, pînă cînd acolo vor fi puse la punct lucrurile prin intervenția împăratului. Aici am scăpat de o mare teamă după moartea preoților Zwingli [21] și Oecolampadiu [22]; sfîrșitul lor a produs o schimbare de necrezut în inimile celor mai mulți. Aceasta este mîna binecuvîntată a lui Dumnezeu, o, dacă ar sfîrși ceea ce a început spre gloria numelui său!

Cu bine. Fii sănătos.

Dată la Friburg, în a unsprezecea zi a lui decembrie, anul 1531.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE ERASMUS DIN ROTTERDAM

În ce stadiu se află afacerea lui Levinus vei afla din scrisorile lui. Voi avea grijă să îndeplinesc tot ceea ce depinde de mine, ca să-i fie satisfăcută dorința, atît pentru că vrei tu, cît și pentru că are purtări bune și calități de preț.

Mă bucur, ba sînt fericit chiar, că acum ai scăpat și de durerea de picioare și de celelalte suferințe trupești, care te-au chinuit. Doresc fierbinte ca preabunul și atotputernicul Dumnezeu să-ți îngăduie să te bucuri multă vreme de această sănătate, dorită de atîta vreme. Dar nu înțeleg prea bine, cum poți fi fericit și cum te poți bucura că ești sănătos, cîtă vreme trăiești departe de patrie, sub cer străin. Alții se opintesc cu mîinile și cu picioarele, ca să poată duce o viață liniștită în patria, în care s-au născut, unde au crescut și unde sînt cinstiți cu toate onorurile și avantajele; ei se străduiesc să-și împodobească patria cu virtutea și cu înțelepciunea, cu care sînt înzestrați. Dar tu, — ca să vorbesc cu tine deschis, după obiceiul meu, — de mai multă vreme lași

www.dacoromanica.ro

impresia că ai făcut altfel. Căci, deşi pretutindeni pe unde ai umblat ai fost o podoabă de preţ şi o mîndrie pentru patria ta, datorită remarcabilelor tale virtuţi şi calităţi sufleteşti, nu mai puţin decît dacă ţi-ai fi petrecut toată viaţa aici, se pare, totuşi, că patria se plînge într-un fel de tine : că n-a avut din partea ta nici o preţuire şi nici un folos, de vreme ce ai părăsit-o şi n-o onorezi cu prezenţa ta. Poţi invoca multe motive, pentru care ţi-ai părăsit patria de atîta vreme şi ţi-ai lipsit concetăţenii de prezenţa ta. Nu tăgăduiesc că pînă acum ai putut avea unele motive. Dar întrucît în momentul de faţă nu mai observ aici nimic, care ar putea fi piedică serioasă, pentru ca un om să poată duce o viaţă tihnită şi onestă, nici o situaţie, care să nu surîdă unui om superior, eu consider că nu se cuvine să rămîi în continuare departe de patrie mai ales acum cînd — după cîte îmi dau seama -- regina mea serenisimă te preţuieşte foarte mult pentru virtutea şi învăţătura ta şi e plină de bunăvoinţă faţă de tine.

Din scrisorile tale reiese, mi se pare, că tu apreciezi cinstea şi sinceritatea în comportarea mea faţă de un prieten. Tocmai pentru că mi se pare că mă lauzi pentru această sinceritate îţi scriu aşa, ca unul care aş dori ca întotdeauna prietenii mei să nu se poarte cu mine altfel, de cum mă port eu cu ei. Îmi scrii că ţi-ai cumpărat altă casă la Friburg şi că, totuşi, nu odată te-ai gîndit la întoarcerea ta în Brabant, dar că nişte prieteni te-au convins să rămîi acolo, pînă cînd vor fi liniştite toate în Brabant prin intervenţia împăratului Carol. Casa nu trebuie să te reţină de la ce ţi-ai propus. Căci, dacă ai vinde-o, ai putea găsi un cumpărător, care să-ţi dea un preţ bun. Mie nu mi se pare că aici lucrurile sînt atît de tulburi şi de nesuferite, încît să te poată opri să te întorci. Împăratul, după ce a potolit lucrurile, cît a trebuit şi cît a putut, le-a lăsat pe toate celelalte în puterea reginei. Ţi-am oferit sprijinul meu şi mai înainte : eşti liber să te foloseşti de el în orice privinţă, numai să înţeleg ce vrei Dacă te-ai hotărît să te reîntorci, nu văd de ce n-aş putea să te servesc şi să te ajut în chestiunea asta. Căci şi fără să mă fi rugat tu, eu am amintit nu odată de situaţia ta aceluia, căruia trebuia să-i amintesc,

www.dacoromanica.ro

fie aici, fie în altă parte. Şi n-am neglijat nici un lucru, nici o situaţie, care putea să te cinstească şi să te înainteze. Dar aş prefera să-ţi explic toate acestea mai degrabă într-o conversaţie, decît într-o scrisoare — desigur, cînd mi se va ivi prilejul. De aceea, dacă vrei să asculţi sfatul unui prieten, care te iubeşte, caută să vii şi să-ţi revezi patria, unde, afară de dragostea patriei însăşi şi de bunăvoinţa pe care o are principesa faţă de tine, ai mulţi prieteni şi nu văd nimic aici, care să te stînjenească să duci de acum înainte o viaţă liniştită şi tihnită şi să ai şi timp liber, ca să te ocupi de literatură. Dacă nu cumva te temi de franciscani [23] şi de dominicani [24]. Dar fiind sub ocrotirea celor mari, nici unul dintre ei nu va îndrăzni să-ţi facă vreun rău prin limbuţia lui. Neobrăzarea lor nerușinată o vei reteza uşor atît datorită situaţiei favorabile ţie, cît şi prin prezenţa ta.

Nu numai eu, ci toţi oamenii de bine se bucură că aţi scăpat acolo de ciuma zwingliană şi oecolampadiană. O, de ar scăpa *biserica celor slăbiţi* [25] şi de ceilalţi persecutori ! Atunci ar avea mai puţine neplăceri şi necazuri oamenii de ispravă.

Fii sănătos şi dă-mi de ştire ce ai de gînd, sau mai degrabă, cînd să te aştept aici.

Să mă ierţi, dacă sinceritatea şi libertatea, cu care ţi-am scris, te-au tulburat : m-am obişnuit să fiu sincer cu prietenii sinceri.

Fii sănătos şi iubeşte-mă şi răspunde-mi.

Bruxelles, 12 februarie 1532.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL SERENISIMEI REGINE

În rîndurile tale, dragul meu Olahus, am sărutat această inimă a ta cum nu se poate mai curată. Îmi face deosebită plăcere că i-ai fost de ajutor lui Levinus ; sper că, ajutat de îndrumările tale, se va dovedi demn de o curte atît de vestită şi de faptul că este în serviciul unei regine atît de mărinimoase.

www.dacoromanica.ro

Patria nu se poate plînge de mine. Dacă trăiesc spre cinstirea ei, nu știu, dar cu siguranță patria nu mi-a adăugat mult nici în privința cinstirii, nici a avantajului. Trăgînd învățăminte din întîmplarea cu Sylvagius [26], am disprețuit norocul, pe care îl puteam avea în Anglia și, după ce i-am spus să nu se aștepte la vreun act de supunere din partea mea, el mi-a aprobat atitudinea. Mai tîrziu mi-a reproșat că nu aștept în fiecare zi la poarta lui, ca să prînzesc sau să cinez cu el. Ba mai mult, așteptîndu-l adesea pînă la miezul nopții, trebuia să mă întorc acasă flămînd, sau prin gerul aspru al iernii, lucru care la vremea aceea nu era de loc lipsit de primejdie din cauza spaniolilor.

Din pensia fixată de împărat n-am primit nimic, decît timp de un an și jumătate de la plecarea lui [27]. Nu mi s-a plătit nici un sfert de florin, deși împăratul i-a scris din Spania în două rînduri mătușii sale, doamna Margareta [28], să fiu plătit din fonduri speciale.

Subvenția din fondurile Courtrai mi-a suprimat-o cu o nemaipomenită nerușinare Petrus Barbirius, decanul din Tournoi, teolog și un prieten atît de bun pînă atunci, încît n-aș fi stat la îndoială să-i încredințez zece vieți, dacă aș fi avut zece.

Cum am fost tratat de către unii din Louvain nu-ți mai spun acum ; trebuia ori să plec, ori să mă supun torturilor ce mi se pregăteau.

De curte, însă, nu mă plîng ; favorii ei îi datorez faptul că în țară scrierile mele n-au fost arse.

Apoi acolo nu am nici un prieten cu adevărat sincer afară de unul, Conradus Goclenius, pe cînd în Anglia am găsit prieteni binevoitori, înțelepți și statornici. La voi domnesc călugării — mai ales în Brabant — acest soi de oameni cum nu se poate mai prost și mai crud. Pe mine mă consideră dușman, fiindcă am arătat în ce anume constă adevărata pietate, iar ei preferă ca poporul să fie cu desăvîrșire ignorant. Prezența mea acolo nu numai că nu le va impune tăcerea, dar mai degrabă le va aținta huiduielile. Ei sînt înarmați cu edicte oribile. L-am văzut pe cel tipărit la Anvers.

Aleander, arhiepiscopul de la Brundusi, odinioară n-a scăpat nici o ocazie, ca să mă piardă și nu mă îndoiesc

www.dacoromanica.ro

că ar face-o din nou oricît de bine reușește să se prefacă acum. Au așternut frumos calea pentru ceea ce urmăresc : a apărut cartea lui Albertus Pius, de o tîmpenie remarcabilă, dar în care îmi aduce mie obiecții cu privire la claritate. Au trecut-o prin cenzurile Sorbonei, spre marea dezonoare a teologilor. Totuși cei mai mulți membri ai facultății mă copleșesc doar cu invidia, fiindcă lucrurile nu se pun la cale de facultate, ci de un decan nebun și de Bedda [29], un om pur și simplu turbat. Am răspuns și lui Pius și facultății. A urmat apoi, la Paris apariția altei fițuici, sub numele Iulius Caesar Scaliger, plină toată de minciuni nerușinate, de injurii furioase, așa fel ticluite încît nici minciuna însăși n-ar fi putut minți cu mai multă nerușinare și nici o furie nu s-ar fi putut dezlănțui mai furios. Stilul, în întregime, îl trădează pe Aleander ca autor, așa cum îl trădează pe un om chipul lui. De altfel, îmi sînt prea bine cunoscute și stilul și chipul lui.

Deosebita înțelepciune a reginei Maria, ca și bunătatea ei, sînt cunoscute de toată lumea și eu știu că față de mine este binevoitoare ; desigur pentru această bunăvoință îi datorez foarte multă recunoștință. Dar regina este cu gîndul numai la guvernare și este înconjurată de mulți colaboratori. Iar împăratul, cum aud, după ce a secerat, a lăsat-o pe ea să adune spicele.

Sănătatea mea este atît de șubrezită, încît nu sînt în stare nu numai de nici o supunere, dar nici măcar de respectarea convențiilor sociale. Abia veghez asupra vieții mele. În Spania nici împăratul însuși n-a putut să impună tăcerea călugărilor dominicani furioși. Așa că mă îndoiesc că va putea s-o facă regina aci.

Deși acestea sînt părerile mele intime, mă tem că trupșorul acesta abia întremat nu va putea suporta clima acelui ținut și rece și bîntuit de vînturi.

Casa n-o voi vinde fără o pierdere de o sută cinci florini. Dar aș trece ușor și peste asta. Voi aștepta însă drepturile bănești de la tipografia din Frankfurt.

Dacă mă voi hotărî să mă reîntorc în patrie după Paști, voi trimite poate pe unul din slujitorii mei, ca să mă informeze exact și să-mi pregătească viitoarea

www.dacoromanica.ro

locuință. Pînă atunci te rog mult să cultivi, ca și pînă acum, favoarea ilustrisimei regine.

Adepții lui Zwingli sînt puțin mai blînzi, dar mă tem să nu se înrăiască din nou. Oecolampadius are deja urmaș : pe soțul văduvei lui. Ce pun la cale tigurinii, nu știm.

Dragul meu Olahus, nu ai de ce să-ți ceri iertare pentru vina de a-mi fi scris cu îndrăzneală ; faptul că mi te-ai adresat direct și atît de sincer mi-a plăcut foarte mult, fiindcă dă pe față o inimă binevoitoare, lipsită de prefăcătorii.

Am răspuns cenzurii de la Sorbona, însă foarte moderat. Aștept rezultatul.

Scrisoarea ta și a lui Levinus le-am primit la 26 februarie prin cineva, pe care marele magistru al curierilor l-a trimis la Spira [30] numai ca să-mi aducă mie scrisorile. Am așternut pe hîrtie acestea toate, ca răspuns, a doua zi, adică la 27 februarie 1532.

Rămîi cu bine.

Scrisă la Friburgul Brisgoniei.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL SERENISIMEI REGINE

Am primit rîndurile tale prin care mă sfătuiești să mă întorc în Brabant. Ți-am și răspuns prin același conducător al curierilor, care-mi adusese epistola.

Împotriva dorinței mele, rămîn totuși pe loc și îmi construiesc o casă. Abia în casă îmi pot închide sufletul istovit și iarăși frămîntat de gîndul fugii. Acum îmi lipsește vinul burgund și mă primejduiesc schimbîndu-l. O neînsemnată înrăutățire a vremii, sau un vînt mai supărător, mă bagă în pat.

Nu văd cu ce i-aș fi de folos serenisimei regine. Apoi mă tem că, dacă mă voi întoarce, din cauza vieții de la curte n-o să-mi mai pot îngriji acest trupșor mai fragil ca sticla. Nu-mi va fi greu să mă adîncesc în studii. Și, totuși, cît de plăcut ar fi să-ți poți petrece

www.dacoromanica.ro

ultimele zile ale vieţii — ale unei vieţi căreia abia de i-au mai rămas *cîteva* — pe lîngă o astfel de suverană !

Episcopul din Culm[31] s-a cam supărat pe Jacobus Danus, pentru că a arătat tuturora scrisoarea, pe care i-am scris-o lui.

Îţi recomand pe dragul meu Levinus, căruia aş dori să-i sădeşti convingerea, că trebuie să-şi aleagă o astfel de viaţă, în care să aibă prilejul să-şi cultive inteligenţa şi erudiţia. Căci este născut pentru litere şi s-a exersat stăruitor şi cu bun rezultat. Am auzit că şi tu *cultivi limba greacă;* la aceasta Levinus ţi-ar putea fi de folos.

Îţi trimit această scrisoare prin Gerardus Henricus din Amsterdam, care s-a întors din Italia cu titlul de doctor în medicină. N-aş vrea să te împovărez cu recomandarea lui şi nici el nu cere ceva precis.

Tu, dragul meu Olahus, caută să rămîi neschimbat şi. ori de cîte ori vei avea prilejul, destinde-ne cu rîndurile tale.

Serenisimei regine îi doresc toate cele bune.

Cu bine.

La Friburg, în 3 (martie, mai) 1532.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL SERENISIMEI REGINE, CĂTRE ERASMUS DIN ROTTERDAM

Aşteptînd cu nerăbdare servitorul, despre care scriai că îl vei trimite aici după Paştele trecut, ca să-ţi aducă informaţii sigure şi să-ţi pregătească viitoarea locuinţă, m-am gîndit să nu-ţi mai răspund la scrisoare, pentru ca mai bine să afli de la servitorul tău, decît din scrisoare, ce vreau precum şi altele în legătură cu chestiunile tale. Iată, însă, că a venit la mine, la Gand, Gerardus Henricus din Amsterdam, medicul, cu scrisoarea ta. Cînd l-am văzut, m-am bucurat mult, crezînd că el este servitorul tău, pe care ai promis că îl trimiţi aici. Dar, după ce ţi-am citit scrisoarea şi am stat de vorbă cu el despre tine şi despre chestiunile sale, pentru care a venit la mine, mi-am dat seama că m-am bucurat zadarnic.

www.dacoromanica.ro

De aceea, după ce m-am eliberat de așteptare, prin sosirea omului tău, n-am mai vrut să prelungesc tăcerea.

Îmi scrii că-mi ești foarte recunoscător pentru că l-am ajutat pe Levinus. Nu numai pe el, ale cărui purtări și a cărui erudiție le cunosc, ci și pe oricine altul, pe care mi-l recomanzi tu, nu pot să nu-l ajut, pe cît îmi stă în putință. Am avut grijă să i se plătească lui Levinus, în numele reginei, cîte opt groși pe zi, pînă cînd va putea să găsească un alt post mai potrivit, fiindcă toate posturile de pe lîngă regină erau ocupate mai dinainte. Regina l-a lăsat pe lîngă mine, să mă folosesc de ajutorul lui în rezolvarea diferitelor probleme. Mă port cu el totdeauna cu familiaritate, atît pentru că este elevul tău și mi-a fost recomandat de tine, cît și pentru că nu văd nici un motiv, care m-ar putea îndepărta prea mult de el. Dar, vai, ascultă ce s-a întîmplat. De curînd, sosind la Gand cu regina, după ce am vizitat orașele din Brabant și din Flandra, am fost primit, din întîmplare, ca oaspete în casa lui Antonius Clana cu care, după cum am înțeles, ai fost prieten pe cînd era în viață. De la el a rămas o nepoată, fiică a fiicei lui : acum are vreo optsprezece ani. Este o tînără nu urîtă, cu purtări onorabile și, după cum mi s-a părut, înzestrată cu multe daruri sufletești. Tatăl vitreg al acestei fete este Damianus Vissenacus, un medic priceput și în litere. Levinus a început să se îndrăgostească nebunește de acea fată și ea de el. Eu n-am știut nimic. Am stat acolo aproape trei săptămîni. În timpul acesta n-am putut să observ nimic sigur cu privire la dragostea lor, doar că unii din ai mei mi-au șoptit nu știu ce cu privire la aceasta. N-am spus nimic, gîndindu-mă că, dacă este între ei o dragoste adevărată, vor vorbi ei înșiși cu mine. Cu trei zile înainte de a ne pregăti să ne întoarcem aici, Levinus l-a trimis pe Iacobus Danus, *crainicul,* cel care totdeauna îți aduce elogii, care și el e la mine, să mă roage să intervin pe lîngă Damianus, medicul, ca să se poată căsători tinerii. Eu, cu mult înainte am vorbit cu Levinus și i-am arătat și avantajele și dezavantajele căsătoriei, dacă s-ar întîmpla ca lucrurile să nu meargă cum trebuie. Pînă la urmă am cedat rugăminților, ca să încerc cel puțin să aflu ce gînduri

www.dacoromanica.ro

are Damianus şi am vorbit cu el în această chestiune. După ce mai întîi s-a sfătuit cu soţia sa, după cum l-am rugat, mi-a răspuns că încă de acum doi sau trei ani fata a avut peţitori cu o situaţie bună şi are şi acum cîţiva pretendenţi destul de bogaţi, care umblă să o ia în căsătorie. Totuşi, fiind eu la mijloc, va face tot ce va putea ca, după ce va cere mai întîi părerea rudelor din partea tatălui şi a mamei fetei, să mi-o dea pentru Levinus. Astfel, lăsînd lucrurile pe jumătate discutate, ne-am întors aici. Vissenacus, după ce s-a sfătuit cu rudele, acasă, a venit aici, la mine, după vreo zece zile, şi mi-a dat acelaşi răspuns, că adică, el vrea să respecte voinţa mea şi că va respinge pe ceilalţi peţitori, care au avere mult mai mare decît Levinus, lucru pe care cu greu l-ar face pentru alţii. După plecarea lui, l-am lăsat pe Levinus să se gîndească şi ziua şi noaptea la căsătoria cu acea fată, să facă cercetări la Gand, să vadă ce zestre şi ce moştenire are fata, apoi, după ce se va fi sfătuit cu prietenii săi în această chestiune şi va fi obţinut informaţii în legătură cu zestrea, să se întoarcă la mine cu lucrurile lămurite, urmînd ca după ce te vom fi consultat şi pe tine, să facem aşa cum va fi mai avantajos şi mai folositor pentru el, ca nu cumva din cauza unei dragoste nesocotite, să ia o fată fără zestre şi să se căiască mai tîrziu de ce a făcut. I-am pus însă în vedere ca nu cumva să-şi ia vreo obligaţie înainte de a se întoarce la mine şi înainte de a-ţi fi scris, ca să-ţi cerem părerea. Pînă la urmă s-a întors şi, desigur spre marea mea durere, mi-a spus că s-a şi logodit cu fata. Certîndu-l şi acuzîndu-l că a nesocotit condiţiile pe care i le-am pus, n-a ştiut să-mi răspundă altceva, decît că şi-a amintit bine de aceste condiţii, dar, fie din pricina dragostei sale nebuneşti, de care este aprins destul de rău, fie din pricină că a fost încîntat de alţii, n-a putut face altceva decît să încheie logodna depunînd jurămîntul solemn. L-am întrebat de zestre. Mi-a spus că logodnica lui va avea optsprezece ducaţi pe an, iar după moartea mamei sale va moşteni o parte din venituri şi din avere. „Vai de mine, îi zic, crezi tu că vei putea să trăieşti cu soţia ta, timp de un an, din aceşti puţini bănişori ? Şi ce speranţă mare îţi pui în averea ce-i va reveni după

www.dacoromanica.ro

moartea soacrei ? Şi pînă atunci ce vei face şi tu, şi soţia ta, pe care va trebui s-o hrăneşti şi să o îmbraci ?" Cu toate acestea, după ce lucrurile s-au făcut în aşa fel încît nu se mai puteau schimba, mi-am dat seama că vorbesc în vînt ; dar nu puteam face altfel, pe de o parte fiindcă eram supărat, iar pe de alta fiindcă voiam să aibă o situaţie mai bună. În cele din urmă, l-am sfătuit să amîne nunta pentru timp cît mai îndelungat, pînă cînd vom putea să-i facem o situaţie mai bună şi mai sigură şi pînă cînd îţi vom scrie şi ţie. Mi-a spus că după logodnă a trecut de la Gand pe la decanul din Bruges, care de curînd a legat cu mine o aleasă prietenie şi că l-a invitat pe el şi pe alţii la nuntă, pentru ziua de şase august viitor. Auzind acestea şi văzînd că s-a grăbit fără judecată : „Fă, îi zic, cum vrei, însoară-te aşa cum ţi-ai băgat în cap ! Mă tem, însă, că îţi va părea rău odată de ce ai făcut".

Iată isprava lui Levinus ; îmi pare rău că a căzut în laţ atît de repede. Fata, după cum aud, este cinstită, s-a născut din părinţi cumpătaţi şi bine văzuţi şi, după cum mi s-a părut din purtarea ei, e muncitoare şi nu e de loc obişnuită să-şi piardă vremea. Are însă o zestre mică şi un bărbat cu o situaţie slabă, care va trebui să o întreţină. Se putea întîmpla ca trăind pe lîngă mine, sub oblăduirea reginei, Levinus să fi putut găsi o fată cu zestre mai mare. Aşa că, dacă această căsătorie îi va fi spre bine sau spre rău, numai nebunia şi imprudenţa lui sînt de vină şi nimeni altul.

Acum îngăduie-mi, preaînvăţate şi de mine preaiubite Erasmus, să-ţi scriu despre chestiunile tale, pe scurt. Foarte îngrijorat de bunul tău nume şi de liniştea ta, ţi-am scris de mult să te reîntorci şi, dorind din suflet să ai o viaţă comodă şi liniştită, te-am rugat să-mi comunici, dacă ai de gînd să te întorci, ca să ştiu ce să vorbesc cu regina cu privire la situaţia ta şi la tihna ta viitoare. În cele două scrisori, pe care mi le-ai trimis tu, probabil fiind nehotărît, mi-ai dat un răspuns ambiguu. Înşirînd motivele tale şi necazurile pe care le ai cu sănătatea, n-ai luat nici o hotărîre precisă în nici una din cele două scrisori. S-ar părea că vrei şi nu vrei să te reîntorci. Printre alte motive, spuneai că n-ai mai

www.dacoromanica.ro

putea suporta oboselile curții, din pricina vîrstei. Crezi oare că eu nu m-am gîndit la întreaga ta situație, înainte de a-ți fi trimis ultimele mele scrisori? Să nu te impresioneze exemplul lui Sylvagius. Dacă te vei reîntoarce, nu te va sili nimeni să faci altceva, decît ceea ce vrei tu de bunăvoie, ca să te ferești de robia curții. Ți se va îngădui să-ți alegi locul unde vrei să locuiești, fie aici, pe lîngă regină, fie acolo unde îți va plăcea mai mult. Totuși, după părerea mea, aici, pe lîngă regină, vei avea un loc mult mai comod, din mai multe pricini și pentru a te ocupa cu literatura, așa cum faci acum acolo, și pentru a purta de grijă intereselor creștinității și a le sprijini. În timpul acesta, în patrie te vei bucura în pace și liniște de pensia fixată de regină. O vei vizita pe regină, cînd vei avea plăcere, sau cînd va vrea ea și nu vei depinde de nimeni altul decît de ea.

De fapt, te temi de călugări, ca nu cumva să te calomnieze și să te jignească. Dar de asta nu vei scăpa oriunde vei fi și cît timp vei trăi, mai ales din pricina multor scrieri, pe care le-ai publicat, pe drept, împotriva călugărilor fățarnici. Dar care dintre muritori poate scăpa de clevetirile altora? Și Hristos le-a îndurat și a fost chinuit și fizicește pînă la moarte. De aceea, ca să nu te chem numai eu, ți-a scris și seniorul Panormitanus. Văzînd că n-am putut să am de la tine un răspuns precis, i-am arătat scrisorile, pe care mi le-ai trimis; așa că hotărăște-te și înștiințează-mă, în caz că vrei să revii. Vei avea aici nu numai vin de Burgundia, care te reține acolo, ci toate celelalte vinuri, pe care le-ai avut mai înainte și cu care ți-ai susținut sănătatea odinioară. Vei avea cîteodată și vin unguresc, nu mai rău, nu mai puțin gustos ca cel burgund și care se aduce aici cu navele pentru regină. Iar dacă se va face pace în Ungaria mea, se va aduce în fiecare an.

Dacă vei păgubi puțin cu prilejul vînzării casei tale de acolo, vei avea răsplata pe pămîntul patriei, împreună cu ai tăi, precum și toate celelalte înlesniri ale țării tale, iar noi, care îți sîntem prieteni, îți vom întoarce acea pierdere cu dobîndă. Scrie-mi, deci, ceva hotărît. Din partea mea, eu voi face tot ce îmi va sta în putință pentru ca tu însuți să te poți convinge că te-am servit,

www.dacoromanica.ro

în interesul tău, din suflet, ca un bun prieten. Căci atîta timp cît vei sta în cumpănă şi nu ne vei spune lămurit ce ai de gînd, nu e cinstit, nici îngăduit, să o îndemn pe regină să facă ceva pentru tine. Împăratul n-a secerat cîmpul chiar într-atîta, încît să nu-i lase şi reginei secerişul ei, din care să-i poată ajuta pe cei buni.

Nu numai episcopul de Culm, ci şi eu m-am supărat pe prietenul meu Danus, pentru că ţi-a dat în vileag scrisoarea, dar a făcut acest lucru după obiceiul lui, aşa că poate fi iertat. Eu mă folosesc de el numai în ceea ce priveşte rudimentele gramaticii greceşti, în celelalte lucruri mai puţin. Este în adevăr priceput, de copil, în aceste exerciţii literare. Dacă vrei să te foloseşti de serviciile lui, pentru a-ţi releva meritele şi a-ţi preamări numele, scrie-i şi foloseşte-te de el ca *panegirist*, căci este un om foarte apreciat.

Pe medicul Gerardus l-am văzut cu plăcere şi am avut grijă să obţin un răspuns destul de favorabil din partea reginei. Voi continua să cultiv bunăvoinţa reginei faţă de tine, aşa cum mă rogi.

Ia în nume de bine această istorie lungă şi încurcată, mai curînd decît scrisoare, precum şi libertatea cu care îţi scriu, ca fiind pornită dintr-o inimă sinceră şi deschisă; dacă îmi vei trimite în schimb scrisori mai lungi, îţi voi scrie iarăşi scrisori mai lungi, ca să-ţi alung urîtul prin citirea lor.

Cu bine şi iubeşte-mă.

Bruxelles, 26 iulie 1532.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA, SECRETAR ŞI CONSILIER AL SERENISIMEI REGINE

Preadistinse bărbat, ţi-am scris de curînd. I-am scris şi dragului nostru Levinus. Mă bucur că îţi este drag şi că îi porţi de grijă. Aud că s-a însurat. Numai de ar fi fericit. Te rog să fii alături de el şi de acum înainte cu sfatul şi cu sprijinul tău.

www.dacoromanica.ro

Îl trimit acum pe dragul meu Quirinus în Anglia. Cînd se va înapoia, poţi să-mi scrii cu încredere prin el, dacă doreşti să-mi comunici ceva deosebit. Îmi vei indica, poate, prin ce mi-aş putea arăta recunoştinţa faţă de serenisima regină, sau faţă de tine.

Salută-l pe Levinus din partea mea.

Cu bine.

Friburg, la 29 august 1532.

Ţi-am trimis *Tragedia din Basileea*, descrisă fidel, dacă ai dori cumva s-o cunoşti. A fost o crimă îngrozitoare şi năprasnică, dar memorabilă.

TRAGEDIA DIN BASILEEA

Zilele trecute, la 4 august — asta era într-o duminică — la Basileea s-a petrecut un lucru într-adevăr tragic şi de o cruzime asemănătoare prînzului lui Tieste.

Un cetăţean oarecare, onest şi bogat, Cristofor Bomgartner, o bănuia pe soţia sa Elisabeta, fiica unui negustor foarte bogat, Henric David, că are relaţii pe ascuns cu servitorul său pe nume Angelus. Era numai o gelozie tipică, neîntemeiată pe nici o dovadă. Prezumtiva dovadă i-a oferit-o o întîmplare. Pe cînd servitorul lipsea de acasă, fiind trimis de stăpîn să încaseze banii de la datornici, soţul a intrat în odaia servitorului cu gîndul, cred, la dovada pe care o căuta, ca să se convingă de ceea ce bănuia şi a găsit printre vestmintele lui nişte limbuţe de mătase de la ghete. Soţia, chemată imediat, a fost întrebată, dacă recunoaşte aceste limbuţe. Zice soţul : de unde are servitorul aceste limbuţe, căci sînt ale mele ? Soţia a mărturisit că i le dăduse ea. Atunci soţul, ca să smulgă adevărul, a îndreptat un pumnal spre pîntecele soţiei, promiţîndu-i că nu-i va face nici un rău, dacă mărturiseşte, dar ameninţînd-o cu moartea pe loc, dacă nu recunoaşte. Ca s-o înduplece şi mai mult să mărturisească, i-a luat-o înainte spunînd că el însuşi păcătuise şi bănuieşte că şi ea a făcut la fel, dar că bănuieşte numai şi nimic mai mult. La început ea a negat, dar pînă la urmă, ameninţată de soţ, a mărturisit că şi ea l-a înşelat.

www.dacoromanica.ro

După ce a mărturisit, soţul a lăsat-o în pace. Ea, îngrozită, a fugit la o soră a ei în satul numit Prattelen. Soţul i-a trimis vorbă prin rude şi vecini să se întoarcă şi să se împace. Bărbatul s-a arătat iertător. Femeia s-a întors sîmbătă, în ziua de 3 august, însoţită de cîteva rude şi de vecini, pe care soţul i-a primit bine şi le-a oferit un mic ospăţ vesel. Totul s-a terminat cu bucurie şi, după cum se spune, în noaptea aceea soţii au dormit împreună, ca să nu rămînă nici o urmă de jignire.

În ziua următoare — asta era duminică — au luat masa împreună, cu aceeaşi bună dispoziţie. S-a zvonit că au fost invitate şi nişte rude la acest prînz, care s-a încheiat cu mulţumirile invitaţilor şi cu rugămintea soţului de a lua parte şi la cină, dacă ar voi, adăugînd că el îi va primi cu aceeaşi ospitalitate. De fapt, acest zvon nu este demn de crezare. Este însă sigur că, îndată ce au prînzit, a trimis servitoarea la horă, iar pe copiii de la prima soţie i-a trimis să cumpere pere. Rămînînd astfel singuri, a pus zăvorul la uşă şi şi-a străpuns mai întîi soţia gravidă, apoi fiica în etate de patru ani abia. După ce a săvîrşit toate acestea, a scris o scrisoare către senat, s-a urcat în grabă pe acoperiş şi, după ce a strigat de trei ori numele lui Hristos, s-a aruncat în aşa fel încît „odată cu creierii să-şi risipească şi viaţa" cum spune o zicală hazlie, dar nu mai puţin tragică.

Scrisoarea a legat-o cu una din limbuţele de la ghete. În ea era cuprins ceea ce am spus adineaori : de ce a făptuit ce a făptuit, şi ce avea să făptuiască după aceea. A ucis o adulterină, care mărturisise : deci ea îşi meritase pedeapsa. Şi-a ucis copila, ca să nu mai rămînă nimeni, care, pe urmă, să condamne crima mamei şi a tatălui. El s-a sinucis, ca să nu moară după un chin lung, condamnat prin sentinţa judecătorilor.

Acum, cu corpul strivit, cu oasele frînte, a fost aşezat pe carul mortuar, apoi, după ce a fost băgat într-un sac simplu, a fost aruncat în Rin. Ce se va întîmpla cu sufletul lui, ştie Dumnezeu !

Crima aceasta îngrozitoare l-a lovit atît de greu pe socru, tatăl soţiei, încît a paralizat. Fratele soţului, Iacobus Bomgartner, de durere şi-a ieşit din minţi şi acum e în lanţuri.

www.dacoromanica.ro

Exemplul, deşi nelegiuit, n-a fost totuşi inutil, pentru a împiedica adulterul, care a început acum să fie un amuzament chiar şi printre evanghelici.

CĂTRE ERASMUS DIN ROTTERDAM

Atît de greu suportam rămînerea noastră la Binsiens — din multe motive, dar mai ales din cauza incomodităţii locuinţei mele şi a beţiei, sau mai bine zis a nebuniei gazdei — încît abia am putut aştepta clipa în care urma să fiu eliberat de acea neplăcere şi să ne mutăm aici la Berga [32], unde şi oraşul este foarte plăcut şi oamenii sînt de omenie.

Cu cîtă bucurie am fost primiţi de locuitori, de copii, de tineri şi de mame nu mai trebuie să-ţi spun, cred eu, de vreme ce Quirinus al tău, care venise la regină, ca să-ţi aranjeze treburile, ţi-a putut povesti toate acestea odată întors acasă. Dar să nu crezi, dragul meu Erasmus, că din cauza asta am uitat de interesele tale. Quirinus a văzut el însuşi, au văzut şi toţi prietenii tăi, de aici, că pe cît a depins de noi, n-am scăpat nici un prilej pentru ca cererile tale să fie satisfăcute, oricît de importante ar fi fost problemele de rezolvat şi oricît de ocupată ar fi fost regina. Aşadar, să nu te îndoieşti nicidecum de noi. La cele ce ţi-a adus acum dragul tău Quirinus — care nu ţi-au displăcut sper — vom adăuga în curînd şi altele mai bogate, dacă vom fi înţeles că eşti mulţumit de răspunsul care ţi s-a dat acum.

Cu bine.

La Berga Hannoniei, în
26 noiembrie 1532.

NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA. TRIMITE SALUTĂRI LUI ERASMUS DIN ROTTERDAM

În iulie trecut ţi-am trimis, dragul meu Erasmus, o scrisoare destul de lungă, în care îţi comunicam printre altele, care este părerea mea şi a seniorului Panormi-

www.dacoromanica.ro

tanus în problemele tale. Ţi-a trimis şi el o scrisoare laolaltă cu rîndurile mele. Din ce cauză n-am primit de atîta vreme nici un răspuns de la tine nu ne putem explica îndeajuns. Ne temem ca nu cumva din neglijenţa şefului curierilor să nu-ţi fi fost înmînate scrisorile. Dacă s-a întîmplat aşa, zeii să-l pedeapsească pe acel om.

Problema cea mai importantă în scrisorile noastre era că, dacă ai dori să te reîntorci acasă, ar trebui să ne comunici intenţia ta mai deschis ; pe cît ne va sta în putinţă şi el şi eu vom purta de grijă să ai aici, lîngă regină, o situaţie de care să fii mulţumit. De aceea, fie că ai primit scrisorile anterioare, fie că nu le-ai primit, dă-ne de ştire, care ar fi dorinţa ta, ca să te putem ajuta. Panormitanus, cu care adesea sînt împreună, m-a întrebat de mai multe ori, dacă am primit vreun răspuns de la tine. Noi am pus tăcerea ta pe socoteala şefului curierilor. Îngrijeşte-te aşadar, dacă îţi convine, să ne comunici ce ai de gînd să faci. Dar ce să te mai deranjez cu răspunsul, cînd vicarul aceluiaşi Panormitanus, care este din Besançon, sosind aici zilele acestea, a spus că a aflat ca lucru sigur că tu şi de la împărat şi de la regele Ferdinand ai scrisori către cetăţenii din acel oraş, ca să te primească acolo, unde ai vrea acum să te muţi. Dacă este adevărat, tu ce altceva faci, decît să nu-ţi mai revezi niciodată patria şi prietenii de aici ? De unde această schimbare neaşteptată ? Poate că lăcomia după vinul burgund mi te-a răpit ? ! Dar, după cum ai putut să înţelegi din scrisorile mele anterioare, aici puteai avea, din cămara reginei, şi vin burgund şi unguresc, cu care să-ţi încălzeşti bătrîneţele. Prin urmare răspunde-mi care este situaţia.

Despre căsătoria lui Levinus şi despre hotărîrea lui pripită şi cu totul împotriva părerii mele cred că ai aflat şi din scrisorile lui şi din ale mele, pe care socot că le-ai primit pînă la data asta şi nu mă îndoiesc că ai înţeles cum stau lucrurile. Dacă acesta ar fi ascultat de sfaturile şi de recomandările mele, am fi găsit în scurtă vreme o fată cu avere şi cu dotă mai mare. Acum este cerut de nu ştiu care secretar al împăratului ca ajutor. Ca să poată cîştiga mai mult, nu l-aş fi sfătuit să nu primească, dacă n-aş fi văzut cît este de necreştinesc şi de periculos

www.dacoromanica.ro

ca un bărbat să părăsească după un an sau doi, după cum văd că fac deobicei concetăţenii tăi, o soţie tînără şi însărcinată.

Dragul tău Quirinus, pe care l-ai trimis în Anglia, s-a abătut pe la mine în luna septembrie cu o scrisoare a ta foarte scurtă. S-a grăbit să plece în Anglia, după cum îi porunciseşi şi obţinusem de la el, sub legămînt, promisiunea că va trece pe la mine la întoarcere.

Regina a fost plecată din Bruxelles trei luni şi în toată vremea asta am cutreierat Hannonia [33] de la un capăt la altul. Cred că din această cauză Quirinus nu s-a mai abătut pe la mine, ci a venit de-a dreptul la tine. Dacă am greşit cu ceva că nu ţi-am scris, notează că l-am aşteptat mereu pe Quirinus.

Cu bine. Şi fie că te întorci, fie că rămîi într-alt loc, unde socoteşti că e mai bine pentru situaţia şi pentru vîrsta ta, să-ţi aminteşti de mine şi să mă socoteşti întru totul al tău.

Bruxelles, în ultima zi a lunii
ianuarie 1533.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL SERENISIMEI REGINE

Te rog să citeşti această scrisoare singur şi să nu comiţi vreo indiscreţie faţă de acest curier. Danus să nu ştie nimic despre aceste rînduri, ci doar atîta : că ai primit o scrisoare închisă.

Sînt multe lucruri care mă îndeamnă să renunţ la Germania, chiar dacă s-ar întîmpla să fie linişte acolo. Şi iarăşi sînt multe care mă împiedică. În primul rînd, dragul meu Olahus, starea trupului meu este atît de şubredă din cauza vîrstei şi a suferinţelor, încît abia dacă pot veghea asupra vieţii mele închis în casă. Trupşorul meu, mai găurit ca un ciur vechi, adeseori nu mai suportă nici clima de vară. Dacă vrea curtea să mă smulgă din această linişte, asta ar fi pentru mine moarte sigură, o ştiu precis. Dacă aş putea să vă fiu de folos cu ceva

www.dacoromanica.ro

rămînînd în casă, aş face-o cu cea mai mare plăcere. Îl iubesc pe reverendisimul senior Panormitanus în mod deosebit, dar este un *hristolog*[34] în toată puterea cuvîntului. Dacă eu cunosc destul de bine talentul acestuia de curtean, apoi abia de se poate compara cineva cu el.

În primul rînd te-aş ruga să ai grijă să mi se trimită aici o scrisoare, fie din partea domnului cancelar, fie una în numele reginei, prin care să fiu rechemat — ca să am aici o motivare onorabilă, că mă întorc în ţară şi să nu mi se pară că plec din cauza urii cuiva.

Să mi se trimită, apoi, bani de drum în sumă potrivită. Doar mi se datorează pensia pe zece ani şi mai mult. N-ar fi mare lucru, dacă mi s-ar trimite pensia pe un singur an şi, dacă socoteşti că nu trebuie solicitaţi financiarii pentru acest lucru, mi se poate trimite un dar în numele reginei. Doar cînd mi s-a cerut să scriu cartea *De vidua christiana* mi-au venit şase scrisori cu privire la acest lucru ; însă după ce au fost predate toate manuscrisele, Henkellus n-a mai dat nici un semn de viaţă.

Pentru mine strămutarea va fi grea atît din cauza bagajelor, cît şi a sănătăţii mele şubrede, dar înainte de toate vreau să fie onorabilă.

Dacă scrisoarea nu poate fi trimisă prin acest curier friburghez, să se trimită cu prilejul tîrgurilor de primăvară prin Erasmus Schaetus la Hieronymus Frobenius[35] şi tot la el să se trimită şi darul reginei, dacă îl va da. Dar oricum se va întîmpla să-mi dai de ştire din vreme, ca să-mi orînduiesc toate chestiunile. Mi-e dor de patrie. Rog, totuşi, să nu se afle că mă pregătesc de plecare, ca să-mi fie călătoria mai sigură, căci felurite sînt capcanele oamenilor. Te rog încă odată ca, în această situaţie, să-ţi arăţi candoarea sufletească pe care mi-au dezvăluit-o scrisorile tale. Se zvoneşte că Levinus al meu s-a însurat Dacă acest lucru este adevărat, mă rog lui Dumnezeu să aibă noroc şi să fie fericit. Căci nu mă îndoiesc că vînatul ales este demn. Dacă ar fi perseverat în studiul literelor, acum era mare. Era înzestrat cum nu sînt mulţi.

Mă grăbeşte curierul.

Iartă-mă că n-am recitit cele scrise.

La Friburg, în ziua de 7 februarie 1533.

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE ERASMUS DIN ROTTERDAM

De curînd ţi-am scris veşti prin vicarul domnului Panormitanus, care este din Besançon ; din scrisoare ai putut afla că eram aproape disperaţi din cauza tăcerii tale cu privire la reîntoarcere. Aici nu se îndoia nimeni că te vei stabili la Besançon şi ne miram de o schimbare atît de neaşteptată a planurilor tale. Dar, pe cînd ne aflam în această îndoială, ne-a redat speranţa reîntoarcerii scrisoarea ta, care mi-a fost adusă zilele acestea din Anvers de către un curier pe care nu-l cunosc. Îmi scrii, prietene, că doreşti să te întorci la noi şi mă înştiinţezi cum vrei să decurgă reîntoarcerea ta ; îmi atragi atenţia prietenește că de această hotărîre a ta să nu ştie nu numai Danus, dar nici altcineva. Eu, preaînvăţatul meu prieten Erasmus, te felicit şi mă bucur că voi avea prilejul de a te vedea aici pe tine, a cărui prezenţă va fi o mare onoare pentru patrie. Iar pentru prietenii tăi, care ţin la onoarea şi la gloria numelui tău, o bucurie. După cum mi-ai scris mai înainte, am făcut tot ce am putut, cu toată grija, ca reîntoarcerea ta să fie cît mai în siguranţă şi să nu afle de aceasta nimeni, afară de regină, Panormitanus şi Langius însuşi, însărcinatul cu problemele secrete, fără de care, după cum poţi să-ţi dai seama, nu se puteau întocmi scrisorile. Chiar şi pe ei i-am îndemnat, cu toată grija, să nu vorbească nimic. De altfel, tu însuţi ai amintit de reîntoarcerea ta în scrisorile către prietenul nostru Conradus Goclenius, care se afla cu mine zilele acestea la Louvain şi chiar astăzi a fost aici. El, pe care întotdeauna l-am cunoscut ca pe un om care te iubeşte foarte mult, a pomenit de tine singur, de la sine. Eu m-am prefăcut cîteva zile că nu ştiu nimic ; după aceea, ieri, pe cînd voiam să-ţi scriu, m-am dat pe faţă şi i-am comunicat hotărîrea ta, ca unui prieten deosebit şi credincios atît al meu, cît şi al tău, atrăgîndu-i, totuşi, atenţia să nu spună nimic despre cele ce fac pentru tine. De aceea, am vrut să afli această situaţie mai înainte de a-ţi scrie despre celelalte.

Problema ta am tratat-o cu regina cu tot devotamentul, grija şi dragostea, aşa cum eram dator faţă de tine

www.dacoromanica.ro

și cum aș fi procedat în interesul meu. Regina, după cum ți-am scris înainte, are pentru tine o deosebită afecțiune și bunăvoință, atît pentru că așa meriți, datorită virtuților tale strălucite, cît și pentru că am fost și eu, și voi fi, ori de cîte ori va fi nevoie, unul dintre aceia care te laudă în fața reginei cu mult zel. Ea vrea și dorește foarte mult să te reîntorci. Dar, fiindcă și mai înainte s-a amintit despre tine în fața împăratului, care atunci se afla aici, a socotit că nu se cuvine să te recheme înainte de a încerca să-i sugerezе fratelui său că, dacă el ar vrea, ar putea să te convingă să te reîntorci. Trebuie, însă, să știi, că acest lucru s-a făcut în urma sfatului meu, nu atît din considerație pentru împărat, cît pentru interesul tău propriu, pentru liniștea și siguranța ta. Căci, ca să vorbesc cu tine mai pe față, deși nu mi-ai scris mai pe larg despre tot ce ține de reîntoarcerea ta — afară de faptul că vrei să ți se trimită scrisori și bani de drum în sumă onorabilă — totuși eu, cunoscînd obiceiurile unor oameni de la noi și de la voi, după ce am primit scrisoarea ta și după ce am aranjat chestiunea ta pe lîngă regină, m-am gîndit că e de datoria unui prieten adevărat să se intereseze și să rezolve în așa fel chestiunile prietenilor, încît să nu se întîmple după aceea ceva, care să fie spre nesiguranța sau paguba lor. De aceea, am spus reginei, din inițiativă proprie, că rechemarea ta ar fi mai onorabilă și mai comodă, dacă ai avea siguranța că ți se va plăti pensia de la împărat pentru trecut și pentru viitor. Căci să nu crezi că aici curge lapte și miere.

Cît privește rechemarea ta onorabilă, evitarea oboselilor de la curte și celelalte chestiuni, care mi se păreau că te interesează, pentru a-ți asigura o viață onorabilă și liniștită, toate acestea au fost examinate, iar reginei i-au făcut foarte mare plăcere, pentru că și ea vrea să fii în siguranță și liniște. Dar, cum spuneam, tocmai pentru ca reîntoarcerea ta să fie cît mai onorabilă și mai în siguranță, regina a fost de părere, din cauza arătată mai sus, să nu fii rechemat fără știrea împăratului. Această sarcină a încredințat-o seniorului Panormitanus, care, *numai dacă nu e un hristolog*, cum scrii, ține la tine foarte mult. El i-a scris lui Granuellanus, care acum se află în slujba cancelariei de pe lîngă

www.dacoromanica.ro

împărat — fiindcă nu avea pe altcineva — să-i comunice împăratului nu că vrei să te întorci, dar că ai putea să fii atras să revii în patrie, dacă ţi s-ar oferi condiţii bune şi dacă aceasta ar fi hotărîrea împăratului. Granuellanus a fost împuternicit să intervină pe lîngă împărat în acest scop. Pretextul de a scrie împăratului mi s-a părut o motivare mai onorabilă. Am trimis această scrisoare prin curier astăzi. Dar, după cum ştii, la curţile principilor se tratează atît de multe probleme, încît unele sînt neglijate. Dar fiindcă îl cunoaştem pe Nicolaus, fiul prefectului din Malines, succesorul lui Valdesius, ca foarte bun prieten al meu şi foarte respectuos admirator al tău, l-am convins pe seniorul Panormitanus să-l însărcineze pe el să facă împăratului această propunere. I-am scris şi eu, ca să rezolve chestiunea cu grijă, repede şi în secret, iar răspunsul să mi-l trimită mie. Cred că aşa va face.

Prin urmare, trebuie să ai puţină răbdare şi să fii liniştit, pentru ca să te reîntorci, cu ajutorul lui Dumnezeu, în condiţii mai onorabile şi mai sigure. Dacă voi vedea că această chestiune se lungeşte peste prevederile noastre, voi avea grijă să le scriem din nou lui Ganuellanus şi lui Nicolaus. Fii convins că, dacă aş fi socotit că pot face ceva mai bine şi mai convenabil pentru onoarea, situaţia şi siguranţa ta, aş fi făcut cu cea mai mare plăcere. De îndată ce voi avea răspunsul, te voi înştiinţa.

Îţi trimit, împreună cu rîndurile de faţă, şi o scrisoare a prietenului nostru Goclenius, care a venit aici acum două zile, spre a solicita funcţia de canonic la Anvers (el astăzi se reîntoarce la Louvain) precum şi o scrisoare a unui spaniol, care m-a rugat stăruitor să ţi-o trimit. Mi-ar face plăcere, dacă ai comunica spaniolului, oricine ar fi el, că ai primit scrisoarea lui. Ţi-am trimis şi scrisoarea lui Panormitanus.

Financiarii lucrează. Vistiernicul Flandrei n-a fost şi nu se află la curte, ca să pot trata cu el. Ar fi mai indicat, după părerea mea, să aşteptăm răspunsul împăratului. Înţeleg că motivul întemeiat sau neîntemeiat, pentru care nu ţi s-a plătit pensia, a fost absenţa ta.

Dacă va da Dumnezeu să te reîntorci, să nu te temi *în ce priveşte sănătatea,* aşa cum scrii : vei fi liber din partea curţii. Depinde cum vrei tu să trăieşti.

www.dacoromanica.ro

Vei putea *să trăieşti* la tine acasă, după pofta inimii. De aceasta voi avea grijă eu.

Rămîi sănătos şi stăruie în dragostea ta pentru mine, care te iubesc.

Bruxelles, 29 martie 1533.

RĂSPUNSUL LUI ERASMUS DIN ROTTERDAM CĂTRE NICOLAUS OLAHUS

Citeşte singur.

Am primit ultima ta scrisoare, o dovadă neîndoielnică a deosebitei tale înţelepciuni şi a bunăvoinţei excepţionale, pe care o ai faţă de mine. O, de-aş putea să-ţi întorc cu ceva binele pe care mi l-ai făcut !

Bănuiesc că de aceea s-a cerut asentimentul împăratului, ca să mi se plătească pensia într-o formulă mai acceptabilă. De altfel, e lucru dovedit că n-am plecat de aici ca un exilat, ci în bună înţelegere. Şi nu fiindcă nu aveam ce face la Basileea. Împăratul a scris de mai mulţi ani mătuşii sale, Margareta Doamna, să mi se plătească pensia în mod excepţional — restul plăţilor fiind suspendate — ca să nu am motive să mă alătur altui principe. Am fost chemat şi în Franţa, de regele Francisc, cu mari promisiuni, prin scrisori scrise chiar de mîna lui. Îmi şi destinase prepozitura de la Tongren [36], cu venit mare şi de vază, dar am pus mai presus de orice răgazul de a mă ocupa cu literatura. După ce chestiunea a fost trecută prin consiliu, Margareta Doamna mi-a mulţumit în scris că n-am părăsit serviciul regelui şi mi-a motivat că nu mi s-a plătit pensia din cauza absenţei mele şi că dacă aş vrea să mă întorc mi s-ar oferi nu numai pensia, ci şi alte avantaje mai mari.

Cauza principală pentru care am plecat a fost că cineva l-a sfătuit pe împărat să mi se încredinţeze mie problema luterană. Autorul acestui sfat a fost Ioannes Glapion [37]. Credeam că mi s-a făcut această propunere cu intenţii bune ; însă, fiindcă eram considerat suspect — deşi fără nici un temei — ei se străduiau să mă încurce în această treabă, pentru ca ori să-i nimicesc

www.dacoromanica.ro

pe luterani, pe care, după cum credeau ei, îi simpatizam, ori să mă trădez pe mine însumi şi să cad în cursa, pe care mi-au întins-o. Regret multe lucruri, dar această plecare nu am regretat-o niciodată, deşi nu mi-am lepădat credinţa şi aş fi putut să îmbătrînesc acolo destul de liniştit. Oraşul acesta e friguros, aerul stricat, poporul *neospitalier*, şi nici nu am unde să ies ; peste tot, zgomote de toate felurile şi continue. Şi totuşi mi-ar face bine pentru sănătate, dacă m-aş mişca.

Oecolampadianii m-au urît cu înverşunare, dar şi eu pe ei. La Besançon e mare vrajbă între cler şi senat. Senatul mă cheamă, clerul are oroare de venirea mea. La noi spiritele sînt mai calme şi nicăieri nu poate trăi un om bătrîn mai onorabil decît în patrie. Nu prea-mi convine să trăiesc printre principii din Germania. Mă tem că în lipsa împăratului să nu se nască acolo tulburări, căci urzelile se înmulţesc. Nu sînt ispitit atît de pensie, cît de cinstea care mi se face să mă întorc acolo din nou. Nimeni nu-i întrece pe aceşti evanghelici în vorbărie şi îngîmfare. Cred însă că am declarat şi monarhilor şi teologilor destul de clar că sînt în total dezacord cu autorii de secte. din partea cărora sînt foarte primejduit aici. Căci nu încetează cu uneltirile şi nu există un soi de oameni mai răzbunători.

Lui Levinus îi doresc tot binele, dar sînt îndurerat că e atît de uşor la minte, încît adesea scapă din mînă ocaziile ce i se oferă la tot pasul. Era născut pentru carte şi trebuia să se ocupe la Louvain cu medicina. A dus-o acolo în petreceri şi face acelaşi lucru la Paris. Pînă la urmă, după ce a vîndut cărţile şi a isprăvit cu toate, a început să cerşească, fără nici un succes, ici şi colo slujbe. I-a mers destul de bine la curtea de la Augsburg. A cîştigat bani buni, dar i-a risipit pe toţi. După exemplul lui Scepperus l-am sfătuit să-şi caute o soţie cu zestre bună, dar s-a însurat cu una săracă. În nici o privinţă n-a ascultat de sfaturile prietenilor şi, după obiceiul lui, e uşuratic. Ce fel de viaţă duce acum, nu ştiu. Am primit scrisoarea ta în care mă înştiinţai despre căsătoria lui aventuroasă. De fapt, din anumite motive, eu m-am prefăcut că nu ştiu. Am primit şi prostiile lui Danus, pe care l-aş dori episcop în Dania lui ; poate că nu mă urăşte, însă prin

www.dacoromanica.ro

bunăvoința lui intempestivă strică mai mult decît ar face-o un dușman. Ce poate fi mai inutil, decît să-l faci praf pe Scaliger, prin niște versuri ușurele ; ar fi fost mai bine să nu se apuce de o astfel de poezie.

Îți scriu acestea mai fără ocolișuri, pentru că-ți trimit această scrisoare printr-un slujitor, care mi-e foarte credincios ; nu e, însă, nici o primejdie dacă se răspîndește acolo vestea, că mă străduiesc să fiu rechemat în Brabant în condiții onorabile. E mai prudent, totuși, ca acest lucru să-l știe puțini. Desigur, n-aș vrea să se știe sau să se creadă că mă zbat ca să-l obțin. Dacă nu sînt rechemat vara aceasta, călătoria îmi va pune în primejdie sănătatea. Dacă lucrurile vor progresa, nu voi întîrzia așteptîndu-l pe Quirinus al meu să se întoarcă din Anglia, voi zbura la voi. În caz contrar, va trebui să îndur aici iarna aceasta, dar numai după ce voi perfecta testamentul, pe care îl întocmisem la Basileea. Posed scrisoarea regelui Ferdinand către magistratul acelui oraș, posed pașaportul deschis și general de la împărat, posed breva pontificelui ; și cu toate acestea, dacă voi neglija ceva, abia de voi face vreo ispravă cu acest magistrat, după cum prevăd din mai multe exemple. Prădalnic neam de oameni !

Rămîi cu bine.

Friburg, 19 aprilie 1533.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL SERENISIMEI REGINE

Dacă îl cunoști pe acest Petrus de Montfort la fel ca mine, nu mă îndoiesc că ți-e la fel de drag. Căci mie mi-e nespus de drag, datorită virtuților cu care l-a înzestrat norocul și natura, virtuți pe care le-am remarcat ducîndu-mă zi de zi în casa lui. Cred că tu i-ai remarcat mai bine ca mine calitățile, fiindcă ești un om mai pătrunzător. Și prin urmare, fiindcă tu ești un bărbat mai umanitar și un mai mare iubitor al virtuților decît ceilalți, socotesc că vei face mai mult pentru el.

Se pare că și împăratul și-a dat seama ce fel de om este, de vreme ce i-a încredințat o slujbă foarte impor-

www.dacoromanica.ro

tantă, dovedind o bunăvoință neobișnuită, dar, după părerea mea, el merită un post mai strălucit. Ca unul care cunoști bine obiceiurile de la curte, știi că multe harpii rîvnesc după asemenea prăzi și nu rareori necinstea învinge virtutea. Și împăratul, și Maria, sora bună a împăratului, îi sînt la fel de favorabili, așa încît sînt sigur că va izbuti și dacă bate un vînt prielnic și dacă bate unul potrivnic. Dar se va apropia mai repede de portul dorit, dacă, întocmai ca niște vîntrele, îi va veni în ajutor o vorbă bună pusă la momentul potrivit.

Te-aș ruga foarte mult să iei asupra ta această grijă, dacă n-aș avea convingerea că ai și luat-o mai înainte, fără îndemnul nimănui.

Suferințele dragului tău Erasmus le vei cunoaște mai bine din cele ce-ți va povesti iubitul nostru Montfort. Aștept de la Quirinus al meu *toate amănuntele despre toate.*

Rămîi cu bine, ocrotitorul meu: așa trebuie să răspund unui filoelen.

În ziua Rusaliilor, [1 iunie] 1533.

NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA, SECRETAR ȘI CONSILIER AL REGINEI MARIA, TRIMITE SALUTĂRI LUI ERASMUS DIN ROTTERDAM

Dragul meu Erasmus,

Ce am rezolvat de curînd în chestiunea ta, cu grija pe care obișnuiesc să o am față de interesele prietenilor mei, ți-am scris pe larg în ultimele mele scrisori.

Îți promisesem că te voi înștiința ce răspuns vom fi primit de la împărat. Și nu degeaba ți-am promis, ci pentru că nu voiam să întreprind sau să fac ceva pripit în ceea ce te privește. Între timp a sosit Quirinus al tău cu o scrisoare din care am înțeles clar ce ai de gînd să faci : toate au ieșit așa cum am vrut noi și nimic nu poate împiedica reîntoarcerea ta, pentru care te-am sfătuit de la început și te-am rugat din dragostea ce o am pentru tine.

www.dacoromanica.ro

Deşi principii ţi-au fost şi mai înainte favorabili, totuşi, pentru virtuţile tale alese şi pentru calităţile tale sufleteşti, am făcut tot ce ne-a stat în putinţă, ca să ţi-i facem şi mai favorabili. Ce a răspuns din nou împăratul cu privire la tine, vei înţelege din copia scrisorii sale pe care ţi-o trimit laolaltă cu aceste rînduri. Ce hotărîre a luat apoi regina, în numele împăratului şi la rugămintea mea, vei înţelege de asemenea din scrisoarea seniorului Panormitanus, iar aprecierile şi bunăvoinţa reginei faţă de tine le vei cunoaşte din rîndurile scrise chiar de mîna ei.

Seniorul duce de Arshoth te iubeşte de minune. Pe toţi i-am făcut să te iubească şi să te dorească. De aceea, dragul meu Erasmus, nu mai ai nici un motiv să întîrzii acolo. Dacă vrei să fi îngrijit în cele mai bune condiţii, spre înlesnirea, tihna, sănătatea şi liniştea ta, la o vîrstă de acum înaintată, şi încă în patrie, unde ai o climă prielnică, printre rude, prieteni şi vechile tale cunoştinţe, caută să vii cît mai repede. E mai bine să-ţi petreci ultimele zile ale bătrîneţii pe pămîntul unde te-ai născut, unde şi principii şi toţi oamenii de bine te doresc, decît acolo unde puţini principi îţi sînt binevoitori şi unde mulţi cetăţeni sînt ingraţi faţă de tine.

Ştii că eu, încă de pe vremea cînd am aruncat prima punte a prieteniei şi familiarităţii noastre prin scrisori, niciodată nu m-am purtat faţă de tine nechibzuit ; cu atît mai puţin aş stărui acum să te reîntorci, dacă aş socoti că lucrul acesta n-ar fi spre folosul liniştei şi al vîrstei tale, de acum tot mai plină de greutăţi. De aceea, fă tot ce poţi, ca să te reîntorci cît mai curînd.

Fiindcă am socotit că totuşi nu se pot scrie toate într-o scrisoare, am avut grijă ca regina să-l trimită la tine pe Levinus. Tot ce am făcut, ce ştie şi ce a aflat de la mine cu privire la chestiunile tale personale şi ce nu ţi s-a putut comunica altfel, îţi va povesti Levinus cu atît mai fidel, cu cît, dacă nu mă înşel, ne este devotat amîndurora. Poţi avea încredere în spusele lui. Quirinus al tău a plecat de la mine în Anglia, dar nu s-a întors pînă acum ; îl aştept, însă, din clipă în clipă.

Cu bine şi iubeşte-mă ca de obicei.

Bruxelles, 21 iunie 1533.

www.dacoromanica.ro

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL SERENISIMEI REGINE

Mulţumesc tuturor pentru grija şi dragostea cu care au rezolvat chestiunea mea, dar îndeosebi ţie, preaiubitul meu Olahus.

Terminînd cu pregătirea îmbrăcăminţii şi a cailor, aştept acum momentul potrivit, ca să închiriez corabia şi vîslaşii, ca să pot pleca de aici în siguranţă. Pînă acum, însă, timpul a fost aşa de rău, că abia mi-a îngăduit să veghez asupra vieţii mele. Februarie m-a predat grav bolnav lui martie, duşmanul de moarte al tuturor bătrînilor. Toată vara timpul a fost ca şi în martie. A urmat apoi un august foarte agitat pe mare. Cum va fi vremea de aici încolo nu ştiu. Aşa că am socotit că este mai bine să ajung puţin mai tîrziu acolo, unde doresc foarte mult să fiu, decît slăbit şi istovit să-mi fac moartea inevitabilă.

L-am trimis pe Levinus înainte ca, prin mijlocirea unor prieteni siguri, să-mi pregătească acolo o locuinţă, în care să mă pot adăposti îndată. Mă tot mir, cine l-o fi sfătuit pe Levinus să primească banii la Dola. I se puteau încredinţa lui Fugger sau lui Schaetus şi i-aş fi primit aici prin mandat. Acum la trei sute de florini pierd peste şaizeci, pentru că aici se socoteşte o coroană la treizeci şi şapte de florini, iar la Dola una la patruzeci şi şapte. Dacă s-a făcut aşa de teamă că drumul va fi nesigur, apoi Levinus a făcut drumul de la Dola în şase zile şi prin locuri foarte primejdioase.

Margareta Doamna m-a rechemat în condiţii mai generoase decît cele de acuma. Dacă nimic altceva nu m-ar chema acolo, afară de generozitatea curţii, n-aş face un pas. Mă mînă însă dragostea de patrie.

Dacă se va întîmpla să fiu nevoit să iernez aici, să mă aştepţi odată cu zefirul şi cu prima rîndunea, cînd voi fi puţin mai întremat, după cum sper. Vina principală a slăbiciunii mele o poartă vinul burgund : cel care mi s-a trimis este greţos şi îmi face rău la stomac. Acum mi se pregăteşte altul mai suportabil. Iar dacă voi ajunge la acea cumpănă grea, *cînd nici zeii nu te mai*

www.dacoromanica.ro

ajută — cum spune proverbul — nu va mai fi posibil să-mi mut tabăra de aici. În acest caz voi înapoia banii de drum, ca să nu fiu bănuit de cineva că mi-am însușit oricît de puțini bani, cu toate că din pensia împăratului mi se datorează pînă acum peste trei mii trei sute de livre franceze. Din multe cauze nu s-a dat dezlegare să-mi fie plătită aici, decît după întocmirea testamentului. Ori asta este foarte greu de făcut în acest oraș pentru un străin. Eu mă zbat de mult și n-am realizat nimic.

Te implor, dragul meu Olahus, sprijine-l pe Levinus al nostru ca și mai înainte, pînă își va face o situație bună. Multe îți datorează ție și eu de asemenea, pentru el. Du pînă la capăt bunăvoința ta.

Serenisimei regine nu-i scriu acum cu toate că Levinus a insistat ; am alte lucruri de făcut.

Rămîi cu bine, neasemuitule protector !

Friburg, 23 august 1533.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA ETC.

O, dacă ar fi primit la curtea voastră cum se cuvine un om ca acest Viglius Schvichemius, aducătorul acestor rînduri ! Este un tînăr foarte cinstit, doctor în drept, care a profesat la Padova pe cît de pasionat, pe atît de glorios. Și nu este mai prejos nici în privința literaturii. Cît despre suflet, nu există un cristal mai curat ! Cei ce nu sînt demni de nici o recomandare, storc multe recomandații. El nu mi-a cerut nici măcar un cuvînt de recomandare. Numai așa, de la mine, te rog să binevoiești a-l lua în seamă pe acest tînăr remarcabil prin atîtea daruri.

Mi se scrie că biserica cea mare din Anvers a fost incendiată. Ce-o fi cu atîtea incendii ? Mi s-a scris, de asemenea, că lîngă Colonia Agrippina a ars un orășel. Un altul, așezat ca la o zi depărtare de aici, a ars complet, în urma unui foc pus de diavol, după cum se zvonește mereu. Povestesc oamenii că și în Elveția au ars cîteva

www.dacoromanica.ro

sate. Ian Dantiscus [38], episcopul din Culm, scrie că acolo a ars catedrala orașului ; apoi, un alt oraș, unde era și o fortăreață, a fost pînă într-atîta mistuit de flăcări, că n-a rămas aproape nimic afară de zidurile de apărare. Dar toate acestea mie mi se par simple coincidențe.

Pe aici se zvonește că regele Angliei ar fi primit-o înapoi, în vechiul lor cămin, pe Catherina lui. Pe cît e de greu de crezut acest lucru, pe atîta aș dori să fie pe deplin adevărat.

În legătură cu reîntoarcerea propusă, din partea mea nu s-a schimbat nimic, numai să nu survină ceva nou.

Te rog să mă păstrezi în inima ta și să cultivi favoarea reginei. Salutări lui Danus și lui Levinus.

Friburg, 7 noiembrie 1533.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA, SECRETARUL ȘI CONSILIERUL SERENISIMEI REGINE MARIA ETC.

Atît de des îmi revine cunoscuta durere a membrelor, încît nu pot ști ce trebuie să mai sper de la acest trupșor mai fragil ca sticla. De la Crăciun m-am chinuit foarte rău și mă tem că totul se va sfîrși odată cu dezghețul. Așa că mi-am făcut testamentul și se va publica tratatul meu *Despre pregătirea pentru moarte*. Celelalte sînt în mîna lui Dumnezeu și dacă el îmi va îngădui o sănătate mediocră, am hotărît să vă revăd spre sfîrșitul lui aprilie.

La Anvers s-a publicat o carte, a unui măscărici incult, preot nerușinat și smintit, care mă împroașcă extraordinar cu insulte. Se pare că nu și-a publicat cu altă intenție cuvîntările, decît pentru a le amesteca cu venin. În toată cartea nu există măcar o scînteie de gînd cinstit. Dacă la voi se îngăduie unor astfel de monștri tot ce le place, nu știu dacă ar mai fi de vreun folos să mă reîntorc, ceea ce totuși, din multe motive, doresc din toată inima. Vei cunoaște mai bine problema din hîrtiile pe care le-am anexat acestei scrisori. Dacă ți se va părea potrivit le vei arăta prietenilor sau acelor oameni, prin

www.dacoromanica.ro

care socoți că ai putea înfrîna pe acești avocați proști. O, dacă împăratul n-ar acorda atîta credit unor astfel de oameni, dacă se pot numi oameni !

De cînd a plecat Levinus de aici, n-am mai primit nimic de la voi ; poate că vor sosi vești cu prilejul tîrgului de la Frankfurt. Pînă atunci recomandă-mă ilustrului duce de Arshoth. Lui Danus transmite-i multe salutări ; lui încă nu i-am scris, fiindcă n-am avut timp liber.

Cu bine.

Friburg, în ziua de 23 ianuarie 1534.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE DESIDERIUS ERASMUS DIN ROTTERDAM

Dacă te simți bine și ești sănătos, mă bucur din inimă. Mă mir foarte mult că nu am primit de la tine, de atîta vreme, nici o scrisoare. Te rog, dragul meu Erasmus, să-mi comunici în ce stare te afli și dacă ești sănătos, căci să știi că îți sînt și acum același prieten ca mai de mult și cît timp voi trăi voi fi și mai departe același prieten sincer, așa cum cred că m-ai cunoscut.

Îți doresc toate cele bune și fericite, cum mi le doresc și mie.

Cu bine.

Bruxelles, 23 februarie 1534.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETAR AL REGINEI MARIA, CĂTRE ERASMUS DIN ROTTERDAM

Zilele acestea am primit ambele tale scrisori, preaînvățatul și preaiubitul meu Erasmus. Una, pe care mi-ai scris-o mai înainte, mi-a fost dată mai tîrziu de către Viglius Schvichemius, iar cealaltă, scrisă după aceea, mi-a adus-o Erasmus Schaetus mai devreme, împreună cu alte scrisori anexate. Am o deosebită afecțiune pentru el, datorită învățăturii, caracterului și purtării lui, precum și datorită scrisorii tale și recomandării lui, încît prețuiesc mult cunoștința și relațiile cu el. I-am promis că îi voi

www.dacoromanica.ro

da cu plăcere tot sprijinul de care sînt în stare şi îl voi ajuta în orice chestiune va fi nevoie, dacă va face apel la mine.

Îmi scrii că la voi se vorbeşte că regele Angliei s-ar fi împăcat cu regina Catherina. De-ar fi aşa ! În realitate, acest rege nu se gîndeşte de loc la aşa ceva. Căci, fiind îndrăgostit de Ana [39] lui şi supărat din pricina excomunicării papale, a închis-o pe regină într-o fortăreaţă, împreună cu cîţiva slujitori. Iar autoritatea papei a dispreţuit-o în aşa măsură, încît zilnic sosesc cu droaia la noi, din Anglia, cărţi infamante, injurioase şi pline de insulte foarte grave. În aceste cărţi, englezii slăvesc umilinţa, curăţenia, sărăcia, răbdarea şi celelalte virtuţi ale lui Hristos şi dau în vileag îngîmfarea, necurăţenia, bogăţiile, tirania, lipsa de răbdare şi alte nelegiuiri ale papei. Afară de aceasta, se spune că regele Angliei a interzis zilele trecute să se mai facă în biserici rugăciuni şi slujbe pentru papă, aşa cum era obiceiul pînă acum. Mînăstirile le-a împărţit baronilor săi, care să le dărîme şi să le folosească cum vor. A emis apoi un edict prin care se porunceşte ca nimeni să nu-l recunoască pe papă decît doar ca episcop al Romei. Şi se mai spune ceva : că trei sau patru principi ai lui, după ce s-au despărţit de soţiile lor legitime, urmîndu-i exemplul, s-au însurat cu altele. Dacă aşa stau lucrurile, mi se pare că aceştia l-au întrecut cu mult pe Martin, schimbîndu-şi soţiile după cum le vine pofta şi cum e obiceiul la popoarele păgîne şi barbare. Ce se va întîmpla nu se ştie. Nu putem spera nimic bun din lucruri care au început rău.

În cealaltă scrisoare a ta îmi comunici că de la Crăciun nu te simţi bine. Îmi pare rău că eşti bolnav : aş vrea să iau asupra mea o parte din boală — dacă s-ar putea împărţi — numai să te pot ajuta şi să-ţi micşorez suferinţele. Sper, totuşi, că după ce va trece vremea rea şi acest martie, cu ajutorul preabunului şi atotputernicului Dumnezeu, se vor duce pe pustii toate durerile fizice.

Am vorbit cu regina, cu Panormitanus — căruia i-am transmis scrisoarea ta — şi cu ducele de Arshoth, despre acel măscărici şi despre cartea lui tipărită la Anvers. M-am îngrijit ca regina să-i dea în grijă marchionului de la Anvers ca acea carte, dacă a fost deja tipărită, să nu

www.dacoromanica.ro

se pună în vînzare și *librarul* să fie pedepsit pentru încălcarea dispozițiilor împăratului. Cum s-ar putea rezolva lucrurile vei înțelege din rîndurile lui Panormitanus. Ce i s-a poruncit marchionului vei afla din copia scrisorii pe care ți-am trimis-o. Nu trebuie să te impresioneze ce vorbesc sau ce scriu acest soi de proști și oameni nerușinați. Își fac rău mai mult lor decît ție prin aceste orăcăieli și atrag ura tuturor oamenilor de ispravă asupra lor, nu asupra ta. Și să nu crezi că vei putea să trăiești sau să mori mai fără grijă în altă parte decît aici. Căci, după cum nu-ți lipsesc protectori în Germania, nu-ți vor lipsi nici aici prietenii care ți-au scris și cărora virtutea ta le e foarte dragă. Chiar și dintre călugări, partea mai sănătoasă, după cum m-am convins îți este favorabilă. Cei cu mai puțină învățătură și care abia de ți-au citit scrierile, dar care au dat crezare născocirilor altora și n-au în ei nimic virtuos, afară de ostentația purei superstiții fariseice, murmură împotriva ta, nu te pot suferi și se înfurie. Dar și aceștia, ce altceva fac afară de faptul că trăncănesc ? Tu ești un om virtuos și cu un suflet mare, așa că poți să-i disprețuiești din toată inima. Oare se poate cineva păzi de lătratul unor astfel de imbecili și insolenți ? Dacă împăratul, regina și alți principi nu duc lipsă de bîrfitori, cu atît mai puțin tu. Dar cine — chiar dintre cei mai vechi, dacă te gîndești la cei de mai de mult — a fost scutit de invidia unor oameni de nimica și a unor măscărici ? De aceea, dragul meu Erasmus, n-ai de ce să îți amîni reîntoarcerea din pricina asta. Așa cum ai hotărît mai înainte și nu numai fiindcă mi-ai promis mie, reginei și altor ocrotitori ai tăi, întoarce-te la sfîrșitul lui aprilie, așa cum ne scrii, sau cît poți mai curînd și cît de repede îți îngăduie sănătatea ; ca nu cumva, dacă faci altfel să fii acuzat de nestatornicie, iar despre mine regina să-și facă nu știu ce părere, căci eu am făcut totdeauna ce am putut și ce a trebuit în interesul tău, din dragostea pe care o am pentru tine, din cele mai sincere și curate sentimente. Despre toate acestea aș prefera să afli din ceea ce îți vor spune și îți vor scrie alții, cu timpul, nu de la mine.

Mi-l recomanzi pe Levinus. Îl ajut totdeauna și cînd e nevoie. Am avut grijă și pînă acum să i se dea opt

www.dacoromanica.ro

groşi pe zi din cămară şi acum m-am îngrijit din nou ca să-i mediteze pe tinerii nobili de pe lîngă regină. Din ocupaţia asta mai cîştigă încă opt groşi pe zi.

Seniorul duce de Arshoth îţi trimite salutări şi doreşte să-ţi fie de folos în tot ce poate.

Bruxelles, 12 martie 1534.

ERASMUS DIN ROTTERDAM TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL SERENISIMEI REGINE

Ceea ce scrii despre întîmplările din Anglia cred că este adevărat în parte ; nu cred toate cîte se aud. Nu s-ar fi ajuns la această tragedie, dacă acei cardinali, trimişi de papă cu şapte ani în urmă, ar fi explicat lucrurile limpede. Aş dori să ne împăcăm cu englezii.

Pînă la calendele lui aprilie m-am simţit dacă nu bine, totuşi ceva mai puţin rău şi am început să am speranţe bune. Dar de la opt aprilie m-a apucat o durere grozavă care mi-a prins partea stîngă a capului, a gîtului, cu umărul şi mîna şi dacă nu-mi va trece, după cîte se pare, nu voi pleca niciodată la drum. De cinci luni nu ieşisem din casă. Chiar şi ziua de Paşti am sărbătorit-o în dormitor.

Dezlănţuirea călugărilor nu m-ar împiedica acum să mă reîntorc, dacă nu m-aş teme de paralizie. Fiindcă, dacă drumul ar dura numai patru sau cinci zile, m-aş îngriji să fiu transportat acolo fie şi în lectică. Spui că te vor acuza de inconstanţă ; o, de s-ar arunca vina asta asupra mea !

Marchionul nu-i va face nimic lui Hillenius ; îi ocroteşte pe purtătorii de sfori, iar volumele au fost deja vîndute. Cu toate acestea, cartea asta imbecilă nu-mi va vătăma prea mult renumele.

Aici mă tem de lucruri mai grave din partea adepţilor sectelor, care au convingerea că Erasmus este acela, care-i împiedică să stăpînească nestînjeniţi peste tot. Luther a publicat o scrisoare pur şi simplu furioasă din care nu respiră altceva decît ură paricidă.

www.dacoromanica.ro

Preastimatul meu Olahus, pe bună dreptate îmi amintești de străduința pe care ai depus-o pentru mine : n-am uitat cît și în ce privințe îți sînt dator. O, dacă aș putea să-mi arăt recunoștința printr-un serviciu oricît de mic !

M-am bucurat că-mi dai vești despre Levinus, însă *numai de ar mulțumi recunoscător* norocului pe care l-a avut. El îmi scrie că te pregătești să te întorci în Ungaria ; dar pe cît de fierbinte mă rog lui Dumnezeu ca pentru tine întoarcerea să fie foarte fericită tot pe atît înțeleg că pentru mine ea va fi o pierdere, fie că mă reîntorc în patrie, fie că nu mă reîntorc. *Prietenii de departe nu mai pot fi prieteni.*

Neputînd să-i scriu și reverendului senior arhiepiscop Panormitanus cîteva rînduri, te rog să înlocuiești epistola mea și să-i mulțumești în numele meu și, dacă ți se va părea util, poți să-i arăți rîndurile acestea ; căci din cauza durerii abia dacă am putut să le scriu pe astea.

Crede-mă, nu este nevoie de nici o insistență cu privire la întoarcerea mea. Nu voi pierde ocazia.

Serenisimei regine îi doresc toate cele bune. Multe salutări ducelui de Arshoth ; poruncește ca Danus să-l salute în locul meu. Poate crede că sînt supărat, fiindcă nu i-am scris. Nu este de vină dorința mea, ci boala.

Cu bine.

Friburg, 22 aprilie 1534.

Citește singur.

Știu ce urmărește Petrus de Montfort și nu-i invidiez succesul. Nu sînt de vină eu, dacă îl ajută cineva. Nimănui nu-i este prieten, nici lui însuși ; mie cu siguranță nu mi-e prieten. E foarte spontan și inteligent, dar e viclean, ușuratic, orgolios și murdar. Ferește-te să ai încredere în el. De pretutindeni stoarce recomandări. A insistat să-mi aducă el donația onorifică pe care mi-au acordat-o șase orașe din Olanda. Mi s-au acordat trei sute de florini-caroli. Mi-a adus două sute, dar mi i-a achitat numai cu vorba. Fiind pe atunci grav bolnav, mă silea să scriu pînă la istovire povești lungi și mincinoase împăratului, unui protector necunoscut, tezaurarilor Olandei și altora. Am preferat să-i dau lui o bună parte

www.dacoromanica.ro

din bani, decît să-mi pierd sănătatea cu acest chin. A mîncat în casa mea cîteva zile cu un coleg de-al lui : nici nu mi-a mulţumit, nici nu s-a învrednicit să-mi scrie trei cuvinte prin Quirinus al meu.

A trebuit să te încunoştinţez de aceste lucruri, dragul meu Olahus, dar ar fi bine să nu-i arăţi că le ştii, pentru că este foarte limbut şi te poate jigni, ceea ce pentru el este foarte uşor.

Cu bine.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE DESIDERIUS ERASMUS DIN ROTTERDAM

Scrisoarea, pe care mi-ai trimis-o în 22 aprilie, am primit-o în 12 mai trecut. N-am vrut ca acest curier să se întoarcă la tine fără cîteva rînduri din partea mea. Aşadar, primeşte la scrisoarea ta acest răspuns scurt.

Îmi scrii că numai în parte dai crezare celor ce a făcut regele Angliei. Dar în scurtă vreme vei crede totul. Se spune că Morus este pînă în ziua de azi întemniţat, împreună cu Roffensi şi după cum povestesc oamenii, nu sînt tocmai în siguranţă.

Îmi pare foarte rău că eşti bolnav ; aş dori să fii sănătos şi să te reîntorci. Îmi scrii, apoi, că marchionul nu i-a făcut nimic lui Hillenius. Te temi de purtătorii de sfori. Dacă ai devenit atît de fricos şi dacă vei continua să stărui în această frică, nu-mi va fi uşor să te scap de ea. Şi, totuşi, eu nu văd de ce anume trebuie să te temi atît de mult. Dacă te temi de defăimările oamenilor din vremea noastră, să ştii că de asta nu poţi scăpa nici tu, nici alţii, toată viaţa. Şi după părerea mea, aici eşti mai puţin expus răutăţilor decît acolo unde te afli, mai ales dacă ai în vedere vremurile în care trăim. De aceea păzeşte-te de luptătorii luterani, a căror ură va pătrunde — zeii să ne ferească de asta ! — pînă în teritoriile acelea, în care trăieşti tu.

Pentru serviciul pe care ţi-l fac şi despre care îmi scrii, nu-ţi cer în schimb nimic altceva, decît mărturia dragostei tale pentru mine şi să-l iubeşti pe Olahus al tău.

www.dacoromanica.ro

Îmi scrii că întoarcerea mea în Ungaria va fi în dezavantajul tău, fie că te reîntorci, fie că nu ; dar oriunde mă va chema soarta, eu voi rămîne pentru tine același devotat Olahus pe care-l cunoști. O, de-aș putea, dragul meu Erasmus, să mă întorc fără primejdie ! Nimic nu mi-ar face o plăcere mai mare ! Patria, prietenii, frații și cei uniți cu mine prin aceleași nevoi mă îndeamnă să revin. Dar abia pot îndrăzni să hotărăsc întoarcerea și nu văd cum aș putea s-o rezolv cît mai bine acum, cînd sînt atît de tulburi toate situațiile. Și nu numai ale Ungariei și ale statului, dar chiar și ale mele personale. De altfel nici ale altor regate nu s`nt mai puțin răscolite. Din cauza aceasta, tocmai, consider că trebuie să mă supun hotărîrii timpului.

Fiindcă n-ai putut scrie reginei mele, ducelui de Arshoth și lui Panormitanus, le-am transmis în locul tău cele dorite.

Cu bine și iubește-mă ca și pînă acum.

Bruxelles, în 25 iunie 1534.

[1] *Maria de Habsburg,* sora lui Carol Quintul și a lui Ferdinand I, fostă regină a Ungariei ; din 1531, regentă a Țărilor de Jos. *De vidua christiana,* tipărită de H. Frobius, a fost, curînd după apariție, tradusă în italiană, cehă, olandeză și suedeză.

[2] În a patra decadă a sec. al XVI-lea, luteranismul și alte curente religioase reformatoare erau în plină ofensivă împotriva catolicismului și a supremației papale.

[3] Originar din Silezia, *Ursinius Gasparus Velius,* numit „cel demn de Lucan", prieten și corespondent al lui Nicolaus Olahus, a fost istoric cu reputație. El a îndeplinit funcția de educator al copiilor lui Ferdinand I de Habsburg, în special al viitorului împărat, Maximilian al II-lea. Printre lucrările lui istorice care nu și-au pierdut actualitatea, se numără *De bello pannonico,* o vastă frescă a cauzelor interne și externe care au dus la dezastrul de la Mohaci (29 august 1526).

[4] Omul de afaceri al regentei Țărilor de Jos.

[5] În evul mediu era obiceiul ca poeților, scriitorilor, pictorilor etc., să li se dea, ca recompensă a meritelor lor și în semn de recunoaștere, diferite obiecte din metale prețioase, pe care, la nevoie, aceștia le puteau transforma în bani.

www.dacoromanica.ro

[6] Omul de afaceri și curierul principal al lui Erasmus.

[7] Carol Quintul (1500—1558).

[8] Fratele mai mic al lui Carol Quintul, rege al Boemiei și al Ungariei.

[9] *Arrabona-Jaurinum-Raab-Györ*, localitate fortificată în Ungaria, la confluența rîului Raab cu Dunărea.

[10] O milă ungurească = 8.354 metri.

[11] În Ungaria, la vest de Dunăre.

[12] Judecător al Curiei regale ungare. Unul din corespondenții lui Nicolaus Olahus.

[13] *Semthe-Sintava-Semtavia-Schintau*, localitate în Ungaria.

[14] *Strigonium-Esztergom-Gran-Strigoniu*, oraș pe malul Dunării, în Ungaria, ridicat pe temeliile unui castru roman, sediul arhiepiscopiei (mitropoliei) catolice a Ungariei. Între 1544—1684 a fost ocupat de turci.

[15] La întrunirea Dietei imperiale de la Augsburg (octombrie 1530), în loc să se realizeze mult dorita coaliție a principilor germani împotriva puterii turcești tot mai amenințătoare, s-a dat prioritate disputelor religioase.

[16] Buda a fost ocupată de turci în 1526 și cedată lui Ioan Zapolya. Armatele lui Ferdinand I l-au izgonit pe voievodul Transilvaniei de acolo în 1527, dar orașul a fost recucerit de turci, în 1529. Asediul din 1530 nu a avut succes. După un asediu de 50 de zile, generalul Ruggendorf s-a retras la Esztergom (Strigoniu).

[17] *Ioan Zapolya*, voievodul Transilvaniei sub regii Vladislav II și Ludovic II. După Mohaci a fost proclamat rege al Ungariei.

[18] General austriac, originar din Stiria. După Mohaci a comandat armata lui Ferdinand I de Habsburg. A murit din cauza mai multor răni primite în luptele din 1541.

[19] Levinus Panagathus, profesorul de elină al lui Olahus.

[20] Oraș în Würtemberg, pe malul stîng al Dunării, la 80 km sud-est de Stuttgart.

[21] Reformator elvețian (1484—1531). A militat pentru un cult simplu și auster. Dușman înfocat al predestinației. El s-a străduit „să deschidă cerul tuturor celor care trăiesc respectînd buna-credință". A murit în ziua de 11 octombrie 1531, pe cîmpul de luptă de la Cappel.

[22] *Johan Hausschein Oecolampadus* s-a născut la Weissenburg (Suabia), în 1482. Faimos reformator. Doctrina și-a pro-

www.dacoromanica.ro

povăduit-o, prin scris și de la catedră, în Elveția. A murit la Bâle, în 1531.

[23] Ordinul călugăresc al franciscanilor a fost înființat de Franciscus de Assisi în 1208 și autorizat să funcționeze de Papa Inocențiu al III-lea în 1210 și de papa Honoriu al III-lea, în 1225.

[24] Rival al franciscanilor, ordinul dominicanilor, înființat în 1215, la Toulouse, de Sf. Dominic, cu scopul de a combate pe eretici, a primit aprobarea de funcționare de la papa Honoriu al III-lea, în 1216. În anul 1229 acest ordin și-a asumat sarcina de a organiza sinistra instituție a inchiziției, considerînd că e destinat să fie păstrătorul dreptei credințe.

[25] În sec. al XVI-lea, autoritatea papală și prestigiul bisericii romano-catolice au fost mult slăbite din cauza reformei.

[26] *Sylvagius*, cancelar al Țărilor de Jos, care l-a determinat pe Erasmus să locuiască un timp în Țările de Jos, în speranța că acesta se va angaja în lupta împotriva luteranilor.

[27] Aluzie la epoca în care Carol Quintul purta războaie în Franța și Italia.

[28] Fiică a împăratului Maximilian I și mătușă a lui Carol Quintul ; regentă a Țărilor de Jos din 1507. Abilă politiciană și diplomată. A rămas cunoscută mai cu seamă prin pacea de la Cambray (1529) încheiată cu regina Luiza de Savoya, mama lui Francisc I, și care poartă numirea de „Pacea celor două doamne".

[29] *Noël Bedier (Bedda)*, originar din Picardia. A fost conducătorul Colegiului lui Montaigne și sindic al Facultății de teologie din Paris. Dușman înverșunat al lui Erasmus. Din cauza numeroaselor intrigi a fost închis în mînăstirea Mont Saint Michel, în care a și murit în 1536.

[30] *Spira (Augusta Nemetorum)*, oraș în Bavaria. În anul 1529, Carol Quintul a convocat aici Dieta imperială care a hotărît punerea celor care voiau să reformeze religia romano-catolică în afara legii. Cei vizați au protestat împotriva acestei hotărîri, de unde și numirea lor de „protestanți".

[31] Oraș în Boemia, la doi kilometri de Teplitz.

[32] *Berg-op-Zoom*, oraș în Brabant, la 36 km sud-est de Bredda.

[33] Regat al confederației germane, cuprins între Ems, Veser și Elba.

[34] În limba greacă, om care vorbește frumos, dar fără sinceritate.

www.dacoromanica.ro

[35] Tipograf renumit din Bâle. Fiul lui Johan Frober (1460—1537), amic al lui Erasmus din Rotterdam căruia i-a publicat *Adagiile* şi *Noul Testament*.

[36] *Tongres-Tongeren-Tondern,* oraş în Belgia, situat la 20 km nord-est de Liège.

[37] *Glapion Jean,* călugăr cordilier, diplomat francez, confesor al împăratului Maximilian I şi episcop de Toledo. Era unul din prietenii foarte cultivaţi de Erasmus.

[38] *Johan von Höfen* (1445—1548), alias *Johan Flachslender* şi *Jan Dantyszek,* umanist, poet de limba latină şi diplomat. A studiat teologia şi a călătorit mult în Grecia, Palestina şi Italia. În 1509 a fost numit secretar al regelui Poloniei, Sigismund I, care l-a înnobilat, numindu-l mai întîi episcop de Culm, apoi arhiepiscop al Emerland-ului.

[39] *Ana Boleyn,* domnişoară de onoare a Catherinei de Aragon, devenită soţia lui Henric al VIII-lea. Îndrăgostit de ea, regele a divorţat şi s-a căsătorit fără aprobarea papei Clement al VII-lea, rupînd apoi orice legătură spirituală cu Roma.

www.dacoromanica.ro

CONRADUS GOCLENIUS

www.dacoromanica.ro

Conrad Wackers Gocklen (Conradus Goclenius), născut în localitatea Mengeringhausen (Westfalia), în 1489, şi decedat la Louvain, în 25 ianuarie 1539, a fost unul dintre cei mai remarcabili umanişti din Ţările de Jos, în prima jumătate a veacului al XVI-lea.

Ca profesor de limba latină al universităţii celor trei limbi de la Louvain, era considerat o somitate. Nicolaus Olahus a apelat de mai multe ori la serviciile lui în ceea ce priveşte interpretarea textelor vechi.

Faima lui Conradus Goclenius se datoreşte neobişnuit de amplei corespondenţe pe care a întreţinut-o cu prinţul umaniştilor, care-l considera nu numai fără egal în specialitatea sa, ci şi unul dintre puţinii lui prieteni sinceri. Despre acesta, Erasmus i-a scris lui Nicolaus Olahus, în ziua de 12 februarie 1532 că „nu am acolo [la Louvain] prieteni cu adevărat sinceri, afară de unul, Conradus Goclenius..."

Imediat după moartea lui Erasmus, executorii testamentari ai acestuia, Amerbach Bonifacius, Heronymus Frobius şi Nicolaus Episcopus, i-au intentat, fără succes, un lung proces, cu intenţia de a anula un legat, în baza căruia Conradus Goclenius avea de primit din partea Inegalabilului, ca preţuire a prieteniei ce i-a purtat, un pocal de aur şi 1900 de ducaţi.

Conradus Goclenius a fost un sincer admirator la lui Nicolaus Olahus.

Dovada prieteniei ce a legat pe aceşti doi umanişti o găsim şi în faptul că printre poeţii care l-au mîngîiat pe Nicolaus

www.dacoromanica.ro

Olahus, în versuri, pentru pierderea fratelui său Matei, a fost şi Conradus Goclenius.

Din lucrările acestui remarcabil umanist şi om de ştiinţă amintim : *Scholia in tutti Officia* şi *Luciani Hermeticarum sive de sectis philosophorum.*

C. GOCLENIUS
TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL ŞI CONSILIERUL REGINEI MARIA

Nu numai că cei buni ajung mai degrabă la ospeţele celor buni, cum spune proverbul, însă, deoarece asemănarea este sfătuitorul prieteniei, cei buni obţin prietenia celor buni nu numai la ospeţe, ci în toate cele omeneşti. Căci puterea virtuţii rezidă în aceea că, în orice loc apare, ea aprinde flacăra unui devotament reciproc în sufletele generoase.

Deoarece însă am lăudat de multe ori faţă de toţi cei vestiţi prin erudiţia lor — după cît îngăduie puterea elocinţei mele — virtuţile tale alese şi rarele daruri ale spiritului, modestia de necrezut şi sufletul tău atît de generos, am insinuat astfel în sufletul lui Dilfus gîndul că numai dacă pătrunde în vreun fel în anturajul tău, viaţa i se va părea cu totul fericită. Aşadar a acţionat asupra mea în tot felul, cu vorbe şi jurăminte, să-i deschid drumul spre prietenia cu tine. Eu, într-adevăr, nu i-am putut refuza acest serviciu nobilului om, fiinţei încîntătoare şi strălucitoare, fiindcă sînt legat de el printr-o prietenie foarte strînsă, între toţi elevii mei acesta fiind cel mai erudit. Are o judecată exactă şi o strălucitoare elocinţă, lucru de care îţi vei da seama uşor din discursul lui către C. Augustin, pe care ţi l-am adăugat ca dovadă.

L-aş fi refuzat cu totul, dacă nu l-aş fi socotit pe dragul nostru Dilfus demn de prietenia ta. Dacă binevoieşti să-l cercetezi de aproape, ştiu sigur că va răspunde astfel la prietenia excelenţei-tale, încît să poţi spune că introducerea acestui bărbat în rîndul prietenilor tăi nu-ţi aduce un cîştig mai mic, decît bucuria, pe care o va simţi el, dacă nu este privat de bunăvoinţa ta.

www.dacoromanica.ro

În ce mă privește este atît de departe de mine teama că m-ar rușina acel vers al lui Horatius „păcatele altora nu-mi îmboldesc rușinea" încît aș îndrăzni să sper că din integritatea și din foarte plăcutele maniere ale dragului nostru Dilfus voi obține și eu o oarecare mulțumire, fiindcă, prin recomandarea mea, l-am încredințat pe Dilfus înălțimii-tale, ca și cînd i l-aș fi pus în mînă.

Cu bine.

Din Louvain, în ziua a patra a nonelor lui ianuarie, [8 ianuarie] 1534.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE GOCLENIUS

Nu pot să nu îndrăgesc fierbinte sufletul tău atît de curat față de prieteni, dragul meu Goclenius, căci te străduiești tot timpul nu numai să faci pe plac în orice situație prietenilor pe care-i ai, ci chiar să sporești și să înfrumusețezi ceata lor cu noi prieteni. Căci ce poate fi mai frumos în viața muritorilor decît mulțimea prietenilor ? Ce este mai plăcut decît prietenia neîntreruptă a unor oameni, care se întrec între ei prin tot felul de virtuți ? Eu am trăit, de bună seama, de la început așa, datorită caracterului meu, sau împrejurărilor, astfel că nimic nu mă bucură mai mult, decît să fac cunoștință cu oameni aleși, să le cîștig familiaritatea și plăcuta prietenie.

Într-adevăr prin acel Dilfus, de care mi-ai scris în ultima scrisoare, prețuindu-l mult, adăugat în numărul prietenilor mei, cu cît nu mi-a sporit plăcerea ! Mi-am dat seama în timpul a două scurte convorbiri — căci diferitele mele ocupații, și ale lui, m-au împiedicat de la mai mult — că te poți încrede în el, că este înzestrat cu farmec, cultură și un deosebit talent și elocință. Îți trimit, așadar, dragul meu Goclenius, veșnice mulțumiri pentru că m-ai fericit cu un astfel de prieten. Voi încerca, pe cît îmi stă în putință, ca nici el să nu se rușineze de cunoștința mea, nici eu de prietenia lui. Dacă mă iubești, procedează tot așa și în viitor, ca să mă împodobești și să mă îmbogățești și de acum încolo cu prieteni de felul

www.dacoromanica.ro

acestuia. Prin nimic altceva nu-mi vei face o bucurie mai mare.

Ieri mi-au fost înmînate scrisorile lui Cornelius al nostru, cu care am primit și rîndurile trimise, pe care ți le-a scris ție. Ți le-am trimis înapoi prin același credincios mesager. Nu am nimic altceva să-i comunic, decît să fie bine sănătos și să se întoarcă repede.

Sănătate și iubește-mă ca de obicei.

Bruxelles, 15 ianuarie 1534.

C. GOCLENIUS
LUI OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA, SECRETARUL REGINEI MARIA

Știu că o să fiu socotit nerușinat și nu văd prin ce argument aș putea să-mi justific vina, că ți-am trimis scrisoarea prin acel franciscan. Dar, ca să spun drept, omul m-a asaltat cu insistențe stăruitoare — căci este de genul celor nu prea sfioși — ca să-i dau vreo scrisoare pentru tine, prin care să obțină mai ușor ceea ce dorește, fără să te deranjeze, după cum susținea el. Dacă spune adevărul, el s-a întors acolo urmînd sfatul tău, ca în cele mai potrivite momente ale unei vînători stabilite dinainte. Prin această afirmație, desigur, mie mi-a insuflat mai multă îndrăzneală, încît nu mi-e rușine să-ți scriu despre el, care poate fi mai prețios pentru tine decît pentru mine. Căci afară de faptul că a asistat la cîteva prelegeri și se dedică cu cea mai mare străduință latinei pe de o parte, ebraicei pe de alta, o apreciere mai fundamentată nu pot formula, deși în familia sa nu se observă trăsături de disprețuit.

Dacă ai hotărît să-i acorzi acestuia vreo favoare pe lîngă regină, e îngăduit să-i faci un bine ca unui om pe care, punîndu-l la încercare, îl vei descoperi ca om bun. Dacă nu ai prilejul sau circumstanțele favorabile, nu mai adaug nici un cuvînt. Căci dacă nici pentru interesele mele, nici pentru ale prietenilor apropiați n-aș cere favoruri de la un bărbat atît de influent, atunci, cu atît mai

www.dacoromanica.ro

mult nu trebuie să le cer, sub nici un motiv, pentru un necunoscut.

Fii sănătos preastrălucitule senior.

La Louvain, 25 mai, anul 1534.

CONRADUS GOCLENIUS
LUI NICOLAUS OLAHUS, PROTECTORUL SĂU

Preastrălucite senior Olahus, nu știu ce mă ține la distanță de sarcina, pe care mi-ai încredințat-o, originea ta sau, mai degrabă, respectul față de tine. Căci de cîte ori iau în mînă *Ungaria* ta, pe care mi-ai dăruit-o, ca s-o îndrept, de atîtea ori spiritul meu rămîne ca împietrit în fața acestei lucrări, mai ales din cauza binecunoscutului tău stil neafectat care nu expune numai evenimentele în chip foarte clar, ci pune sub ochii noștri fapta însăși, pe care mi s-a părut că o înfățișezi cu aceeași măiestrie, deși ai schimbat între timp cîteva locuri.

Dacă te vei hotărî să publici această operă și să înalți onoarea patriei tale prin această strălucitoare scriere, mă voi strădui să iasă de la tipograf fără nici o greșeală și tot astfel să ajungă în mîinile învățaților.

Eu mi-am pregătit de cîteva săptămîni sosirea acolo, însă au survenit mereu afaceri noi, peste hotărîrea mea. De aceea s-a întîmplat să fiu silit să restitui mai tîrziu cărțile, pentru a căror întîrziere am dorit să-mi cer scuze personal, după aducerea lor.

Cu bine. Fii sănătos, preastimate senior.

Louvain, în ziua a patra de la idele lui noiembrie, anul 1536.

CONRADUS GOCLENIUS
LUI NICOLAUS OLAHUS, PROTECTORUL SĂU

Am citit cu mare folos pe *Atila* al tău și *Cronografia Ungariei,* căci am aflat multe lucruri, pe care voi fi fericit să le țin minte. Am adnotat cîteva locuri, dar puține, nu

www.dacoromanica.ro

atît pentru că mi s-ar părea că trebuie schimbate, ci ca să fac dovada că am citit cartea. Aș fi copiat tot, dacă nu din altă cauză, măcar din speranța de a mări devotamentul meu pentru tine spre lauda patriei și ca să nu rămînă în întuneric ceea ce merită să izbucnească în cea mai puternică lumină. Pentru faptul că n-am putut face asta, de vină a fost Nannius, care, nesățios după prima lectură, a dorit să se sature din nou cu același fel de mîncare ; de fapt, chiar dacă nu m-ar fi împiedicat Nannius, n-aș fi putut trimite manuscrisele mai curînd, fiindcă, din cauza războiului, nu se poate procura nici o căruță pentru călători.

Încă n-am examinat poemul, dar am păstrat un exemplar și voi face acest lucru cu mai mult răgaz. Căci slujitorul declară că el trebuie să se întoarcă pe dată.

Fii sănătos, preastrălucite bărbat și senior respectat.

La Louvain, 1 iunie, anul 1537.

www.dacoromanica.ro

CORNELIUS GRAPHEUS SCRIBONIUS

www.dacoromanica.ro

Corneille de Schrijver (Cornelius Grapheus Scribonius), cunoscător al mai multor limbi, printre care elina și latina, arheolog, orator cu renume și poet, s-a născut în localitatea Alost din Flandra, în 1482 și a decedat la Anvers, în 1558, unde funcționase ca arhivar și secretar al sfatului orășenesc. În persoana lui avem un reprezentant de frunte al umanismului din Țările de Jos, în prima jumătate a sec. al XVI-lea și un mare admirator al clasicismului. S-a impus mai cu seamă prin erudiție și prin mulțimea operelor, scrise toate într-o latină de o eleganță și o cursivitate rar întîlnită.

Poeziile lui Cornelius Grapheus Scribonius au cunoscut o largă circulație. Într-un fragment versificat al scrisorii din octombrie 1536, Nicolaus Olahus îl apreciază astfel :

„Se miră regina că bardul ales făcut-a să cînte
Chiar muze latine : «La el priviți și-l ocrotiți
De-acum, spune ea ! Rămînă sănătoase și tăcerea păstreze
Sonorele sistre ! Zeițele castalide să nu invidieze
Savantele poezii din zilele noastre ! Oricare au plăcut,
Grapheus, poetul acesta unic al nostru, le-a întrecut»".

Prețuindu-i caracterul și erudiția, secretarul și consilierul regentei a făcut din secretarul sfatului orașului Anvers un prieten. Nu se sfia chiar să-i trimită, „pentru îndreptare și șlefuire", poeziile latine pe care dintr-o modestie atît de des întîlnită la umaniști, le considera cînd „firave", cînd „pădurețe".

La rîndul său, Cornelius Grapheus Scribonius, simțindu-se foarte onorat de prietenia și încrederea pe care i le acorda

www.dacoromanica.ro

Nicolaus Olahus, îi procură acestuia cărți rare sau îi pune la dispoziție cele mai recente lucrări originale și, fie chiar numai din complezență, îi trimite protectorului său toate creațiile poetice, cu rugămintea de a fi îndreptate „mai-nainte de a cunoaște lumina zilei".

Din excepțional de bogata activitate științifică a lui Cornelius Grapheus Scribonius, amintim : 1. *Expolitio in Diocletianum,* 1515, Louvain ; 2. *Conjugandi et Declinandi Regulae,* 1529, Anvers ; 3. *Conflagratio templi D. Mariae Antwerpiensis,* 1534, Anvers ; 4. *Ex P. Tarentii Conaldiis Latinissimi Colloquiorum,* Anvers, 1535 ; 5. *Monstrum anabaptisticum, rei christianae pernicies, Carmen heredicum, Anvers,* 1535 ; 6. *Sacrarum Bucolicarum eclogae, tres,* 1536, Anvers ; 7. *Pacis inter Carolum V ... et Franciscus I... ad aequos mutuos Descriptio,* 1540 ; 8. *Enchiridion Principis ac Magistratus christiani,* 1541, Colonia ; 9. *Descriptio Senatus Antwerpiani, a Carolo V instituti,* 1541, Anvers ; 10. *Querela proditi Christi per novos hujus temporis Ischariotos turco-christianos,* 1543, Anvers ; 11. *Paraphrasis Psalmi CXXIII,* 1543 ; 12. *Spectaculorum in suspicione Philippi Hispaniarum principis Descriptio,* 1550, Alost ; 13. *Historia de gentibus septentrionalibus...* 1562, Anvers ; 14. *Deliciae Poëtarum Belgiae.*

CORNELIUS GRAPHEUS TRIMITE SALUTĂRI IUBITULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Pe cînd părăseam orașul Bruxelles, după ce m-am bucurat acolo de foarte strînsa și intima ta prietenie, preastrălucitule bărbat, am hotărît acum să mă reîntorc în cel mai scurt timp, cucerit, desigur, de farmecul tău și al celorlalți prieteni, pe care i-am cunoscut la tine, și să înfrunt alături de voi cînd necazurile obștești, cînd neajunsurile personale care m-au impresionat diferit. De aceea fac ceea ce pot și mă întorn la tine prin intermediul scrisorii. Îți trimit în dar această cărticică foarte îngrijită despre *Topografia vechii Rome* despre care am purtat discuții, noi doi, la Bruxelles. Căci dacă acum nu poți vedea aievea cetatea aceea, odinioară stăpîna lumii, măcar să ți-o imaginezi ca și cînd ai avea-o așezată în fața ochilor.

www.dacoromanica.ro

În scurt timp am de gînd să-ţi mai trimit şi alte cărţi, poate, nu tocmai neplăcute luminăţiei-tale. Pînă atunci aş dori din inimă să fiu recomandat preacinstitei tale persoane şi celorlalţi prieteni şi mai ales acelui vestit şi vechi prieten al domniei-tale, seniorului Cornelius Scepperus. Dacă nu par prea îndrăzneţ faţă de tine şi dacă nu-ţi cer o oboseală peste puterile tale, te-aş ruga să binevoieşti să-i aduci mulţumirile mele acestuia, cînd şi unde se va ivi ocazia — sau mai degrabă tuturora — pentru sprijinul dat lui Grapheus al tău în chestiunea cu trezorierul Haller. Fii sănătos, iubitul meu protector!

Din Anvers, cu şase zile înaintea calendelor lui august, [27 iulie] 1535.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE GRAPHEUS

Am primit tocmai acum *Topografia vechii Rome* pe care mi-ai trimis-o în dar, preînvăţate Cornelius. Această carte mi-a produs o foarte mare bucurie din două motive: în primul rînd pentru că îmi dai posibilitatea să cunosc, din fapte, dragostea ta sinceră faţă de mine, pe care acum o mărturiseşti şi prin cuvinte şi pentru că, citind cartea, pot să-mi reprezint în faţa ochilor acea străveche măreţie şi binecunoscuta splendoare a cetăţii care a fost cîndva stăpînitoarea întregii lumi. Aşadar, dragul meu Grapheus, îţi mulţumesc cît pot de mult pentru că m-ai înscris printre prietenii tăi şi pentru că ai binevoit să mă onorezi prin acest mic dar.

Nu voi uita nici dragostea nici serviciile tale faţă de mine ci, în acelaşi fel, am de gînd să-ţi urmez şi eu pilda în orice împrejurare vei avea nevoie de prietenia sau de prezenţa mea. Şi pe acest Olahus, care va rămîne întotdeauna acelaşi faţă de tine şi ai tăi, îl veţi avea ca prieten, aşa cum va cere iubirea noastră reciprocă.

Fiindcă mă rogi să te recomand prietenilor noştri comuni, lui Cornelius Scepperus şi lui Wolffgang Haller, cvestorul reginei, o voi face cu plăcere, după cum poruncesti, cu toate că tu le eşti îndeajuns recomandat — şi eu ştiu destul de bine acest lucru — prin uriaşa ta

www.dacoromanica.ro

virtute şi prin aleasa ta cultură. Nu-mi voi precupeţi niciodată eforturile nici în privinţa rugăminţii prezente, nici în alte ocazii cu mult mai importante, ori de cîte ori voi fi simţit că ţi-ar fi plăcută străduinţa mea şi că o dorești.

Franciscus Craneveldius, prieten excepţional al meu, mi-a trimis această cărticică a lui Basil, dăruită de el cu o latină foarte curată, pe care ţi-o trimit, ca s-o citeşti.

Cu bine şi iubeşte-mă după cum ai început.

Bruxelles, 1 august 1535.

CORNELIUS GRAPHEUS TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

După plecarea mea din Bruxelles, o, foarte de seamă bărbat, am lipsit pînă acum de acasă, străbătînd regiunea în vederea unor interese personale.

Şi astfel, reîntors acasă sub bune auspicii, nu am putut să nu mă adresez ţie şi să nu te salut printr-o scrisoare, deşi nu era vreun alt lucru, care să se înfăţişeze în mod mai deosebit, ca să-l comunic.

Îţi trimit, în şase exemplare, cartea *Monştrii anabaptişti* [1], ca să o împarţi cui voieşti. După ce voi fi şlefuit alte cîteva, de acelaşi fel, care îi vor fi adăugate, ne vom îngriji să fie tipărit epitalamul Fecioarei Maria, dedicat augustei regine [2] şi-ţi voi trimite cîteva exemplare.

Fii sănătos, preabunule Mecena.

La Anvers în ziua întîi după sfîntul Andrei, [30 noiembrie] 1535.

CORNELIUS GRAPHEUS TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Măritule senior! Îţi trimit, în fine, cu alte cîteva, cărticica aceasta tipărită de fratele meu.

Iar, ca lumea să nu ignoreze serviciile tale faţă de mine — anume că tu mi-ai fost călăuză pe lîngă regină,

www.dacoromanica.ro

pentru a-i prezenta cărticica — am pus în fruntea ei o inscripție în care Muza mea îți mărturisește recunoștința. Ți-am mai trimis, împreună cu cele de față, și epitafele pe care le-am scris la moartea lui Erasmus. Te rog, însă, să le iei în nume de bine — oricum sînt.

Fii sănătos și recomandă-mă prietenilor — mai cu seamă seniorilor Cornelius Scepperus și lui Maximilian Transilvanicus [3], cărora le scriu și personal.

Din nou, fii sănătos.

La Anvers, 24 septembrie, anul 1536.

EPITAFUL SENIORULUI ERASMUS DIN ROTTERDAM, DE GRAPHEUS

— A cui este această cenușă, ale cui sînt oasele-acestea ?
— Sînt ale acelui Erasmus,
Prin care barbaria spurcată departe de lume a fost alungată.
— Și ce este-această mulțime de femei mult mîhnite,
Cu lacrimi, șiroaie curgînd, marmura dură brăzdînd ?
— Acestea sînt dulcile Muze, aceea-i Germania, propria-i mamă :
Îl plîng și-l jelesc azi pe el, bărbatul de seamă.
— Și cine-s tinerii aceștia ?
— Cuvintele pline de spirit și grație-aleasă
Care, odată cu moartea acestui mare bărbat,
de-a pururi ne lasă.
— Dar tinerii aceștia-ntristați cine sînt ?
— Adepții lui,
Ce gem cu-ntristare la moartea iubitului dascăl.
— Dar cine-s tinerele-acestea-amîndouă, cu fețele vesele, surîzătoare ?
— Aceasta-i Renumele, aceea e Slava cuvenită omului mare.
— De ce-s zîmbitoare ?
— Fiindcă, pe cînd înainte acesta trăia era muritor,
Acum, devenit un nemuritor, nu poate fi pieritor.
— Ce este acest hîd cadavru, la pămînt întins, doborît ?
— E gotica barbarie, căreia el i-a pus un sfîrșit.

www.dacoromanica.ro

— Ce-nseamnă condeiul, hîrtiile de lîngă monumentul
său funerar ?
— Că sîrguitor
În armele-acestea, ovaţionînd, asupra oştirii vandale
e triumfător.

ALT EPITAF

Războaie crunte cu barbaria purtînd, de lupte-obosit,
Erasmus odihnă-şi găseşte aici în sfîrşit.
Pe goţi i-a supus, vandalele secte, biruitor, le-a distrus,
Iar pacea şi tihna muzelor el a adus.
Te rog, călătorule, nu-i fie de tine somnul cel lin
tulburat,
Vegheze de-acuma şi alţii : de-ajuns el de veghe a
stat.

ALTUL

Aici doarme, acuma, Erasmus. De somnul atît de dorit
Nicicum nu adoarme sufletul său generos dăruit ;
De acum, peste tot, operele în larg pornit-au să zboare
Şi de mulţime de-aplauze răsună numele-i mare.
Se află în file, ca şi respirînd, aievea suflet şi minte
Şi-n fruntea noastră păşind, Erasmus merge-nainte.

ALTUL

Era mic la trup, era mic coşciugul în care a fost îngropat,
Spre ambele stele-ai pămîntului poli, peste tot cunoscut,
Erasmus s-a-nălţat.
Ce mare, însă, şi înalt suflet, Erasmus, tu ai avut,
Pe acesta chiar rodul divinei tale minţi ni l-a făcut
cunoscut.

ALTUL

Cu-adevărat şi coşciugul acesta prea mic se arată,
Cum şi cenuşa în el îngropată ;
Dar, totuşi, cel ce-odihneşte-n acest mormînt

www.dacoromanica.ro

A fost mai mare decît s-ar putea exprima prin cuvînt,
Mai mare decît părerea cea bună a oricui
Deasupra tuturora-nălţat pe bolta cerului.
Prin faima pretutindenea dusă
Deşi adînc îngropate-n întunecimi, oh, îngrozitoare,
Ecoul a restituit lucrările lui literare,
În toată a lor strălucire — cu prietenesc ajutor ocrotite.
El a redus pentru lumea cultă studiile cele frumoase
Şi-a îndepărtat din lumea întreagă înfăţişările hidoase ;
Mizeria grea a cruntei barbarii şi grosolănia toată
De pretutindeni au fost alungate, el repurtînd un triumf minunat.
De vrei, însă, tu, să cunoşti numele-acestui bărbat,
Atunci, haide, şi aceste versuri citindu-le
Să înţelegi elementele formative, desluşindu-le.

NICOLAUS OLAHUS
TRIMITE SALUTĂRI LUI CORNELIUS GRAPHEUS

Cîntările [4], ce tu le-ai compus cu un plectru [5] grandilocvent,
Mariei şi fiecăruia-n parte, plăcute îi sînt prin talent.
Se miră regina că bardul ales făcut-a să cînte
Chiar muze latine : „La el priviţi şi-l ocrotiţi
De-acum, spune ea ! Rămînă sănătoase şi tăcerea păstreze
Sonorele sistre ! Zeiţele castalide să nu invidieze
Savantele poezii din zilele noastre ! Oricare au plăcut,
Grapheus, poetul acesta unic al nostru, le-a întrecut !
În genul bucolic el scrie foarte de seamă divine mistere,
Ce-n vremi nesfîrşite de toţi de acuma vor fi pomenite !"
Deci, haide, o dulce sunet de liră, pe tine însuţi să te depăşeşti.
Tu care savantele opere ale poeţilor le biruieşti.
Aceasta se va-ntîmpla cînd arcuşul bucolic îl vei părăsi,
Cînd ţara ne vei cînta şi-ale strămoşilor mari vitejii.
Mă-ndeamnă calda iubire, ce-o are Cornelius faţă de tine
Să-ţi spun, să te-nvăţ cele ce-ţi sînt spre laudă şi bine.
Bogat material, fapte mari, să le cînţi, la-ndemînă-ţi vor fi,

www.dacoromanica.ro

Iar faptele împăratului, muzei tale nu-i vor lipsi.
Acesta, întinsa Libie şi pe semeţii francezi supunînd,
Stăpîn Europei şi Asia-şi va adăuga în curînd.
Pe Marte cel aspru, de ni-l vei cînta cu luptele sale
preacrude
Poeţii antici, şi pe tine, atunci vei putea să-i întreci.
Vestita muză-a lui Maro, Caliope [8], a cîntat mai întîi
Cîntări pastorale, bucolice, apoi pe eroi şi fapte
războinice.

Afară de aceasta, îţi mulţumesc o, dragul meu Scribonius, pentru trimiterea epitafului lui Erasmus şi a epitalamului Preasfintei Fecioare. Din acestea cunosc, mai aprofundat decît înainte, superioritatea spiritului tău.

Zilele trecute, unii prieteni de ai mei mi-au trimis cîteva epitafe scrise de ei. Pe acestea ţi le-am trimis împreună cu poeziile mele, ca pe ale acelora să le vezi, pe ale mele însă — într-adevăr şi de la sine înţeles transilvane, sau mai degrabă pădureţe — să le corectezi.

Ia în nume de bine poezia prin care ţi-am răspuns, ca pe una ce-a fost improvizată. I-am trimis lui Maximilian salutări în numele tău. Cornelius Scepperus a plecat acum 16 zile spre Zeelanda ; cărticica i-o voi înmîna cînd se va întoarce.

Fii bine sănătos, dragul meu Cornelius, socoteşte-mă că sînt al tău şi nu mă uita.

La Bruxelles, 5 octombrie 1536.

CORNELIUS SCRIBONIUS GRAPHEUS, MULT PREASTRĂLUCITULUI SENIOR NICOLAUS OLAHUS, PANONICUL, TRANSILVANUL, TEZAURAR DE ALBA

Preacultivatule Olahus, am citit şi am recitit, de două, trei şi patru ori, foarte atrăgătoarele tale poezii şi n-am găsit în ele (cel puţin după modesta mea judecată) vreun lucru care să aibă nevoie de critica, pe care o ceri de la mine. Îţi răspund cu poezia mea — aşa cum e — la aceste foarte atrăgătoare poezii ale tale. Nu-mi lipseşte elanul, să scriu, cîndva, chiar foarte înfocat, şi poezii mai pro-

www.dacoromanica.ro

funde, dar sărăcia și grijile, fiicele ei, nu-mi îngăduie deocamdată aceasta ; fiindcă am o sarcină obștească [7] — și încă foarte împovărătoare, care abia îmi aduce 60 de florini-caroli anual. Așadar, nu văd cum aș putea să mă apuc să fac poezii mai grave, decît dacă ar sufla de undeva un vînt mai prielnic asupra mea [8].

Fii sănătos, preastrălucitule Olahus.

Trimisă de la Anvers, 18 octombrie, anul 1536 de la nașterea Domnului.

Primesc cu multă plăcere, ce scri-n poezia-ți savantă,
O, tu învățatule Olahus, podoabă și sprijin al meu.
Tu spui că poemele ce-am scos de curînd la iveală,
În stilul bucolic, au fost pe placul reginei.
Fiind bucuros de aceasta, desigur, nu pot să n-aplaud,
Căci este un lucru preamare unei astfel de zeițe
Pe plac să-i fi fost. Îți port, deci, recunoștință
Și, soarta de-o vrea, ți-o voi arăta pe cît mi-e-n putință.
Tu faci, divine Mecena, ca noi să fim cunoscuți de regină,
Ne faci, astfel, să fim celebri și chiar semizei.
Apoi mă-ndemni, însă, ca, ieșind din păduri,
Să trec în cîmpia deschisă și faptele auguste să cînt.
Nici nu e nevoie de-ndemn. Căci cine n-ar vrea de la sine
Îndoit să slăvească încremenitoarea maiestate-mpărătească ?
Se împotrivesc, însă, griji și trebi fără preț, neplăcute,
Și între acestea cum vezi, timpul zboară pe nește iute
Și nu există un Mecena, ca, muzei noastre hărțuite
Răgaz să-i creeze, cu vreo răsplată s-o îndestuleze.
Iar muza simte nevoie de tihnă și fuge de grijă, de tabăra cruntă,
Pînă-ntr-atîta i-e scumpă blînda odihnă, plăcută.
Precum începui, aș putea să cînt ceva, din fluierul cel țipător
Să scot, cu o artă subtilă, un sunet plăcut și ușor.
Dar stările de care-s acum copleșit, îmi interzic de departe
Să cînt ale regilor griji și pe-ale zeului Marte.
Căci lebăda nu cîntă decît după ce primăvara-a sosit,
Cînd suflă gingașul zefir și-adie un vînt potolit.

www.dacoromanica.ro

O soartă mai bună dacă-aș avea, de asemeni și un Mecena,
Și plată, dreaptă răsplată, și vreo favoare pentru poet,
Sau, dacă ar bate măcar adieri pentru muze de tihnă-n-setate,
Să cînte zeițele-n crîng mai destins inspirate,
Atunci, în sfîrșit, încălțînd în picior condurul eroic,
Zvîrlind cît colea și naiul și fluierul cel țipător,
Voi intona epopei cu o trîmbiță răsunătoare.
Cîntările cele gingașe, lăsîndu-le-atunci la o parte,
Încorda-mi-voi deplin coarde și forțele toate.
În cînt de lebădă albă mă voi ridica mai sus decît norii.
Cu răsunătorul meu cînt lovi-i-voi universului polii
Și-aprins mă voi încorda, cu sufletul meu îndrăzneț,
Să fiu deopotrivă, sau, mai degrabă, să-ntrec pe poeți.
Atunci voi cînta bătălii și lupte, războaie însîngerate,
De multcurajoșii eroi și de mari căpetenii purtate.
În primul rînd voi cînta dar faptele divinului împărat,
Slăvindu-i recente succese, și noul destin ce-i e dat.
Voi spune și cîtă destoinicie, tărie, are eroul,
Curajul ce-i e dăruit, ce cumplit de năvalnic e-n lupte.
De cîtă evlavie, iubire-a religiei, e însuflețit,
Și cît e de plin de mărire în augusta lui stăpînire,
La dreapta-mi, ca muză, Slava nemăsurată va sta,
În stînga-mi, Faima rîvnită din trîmbiți de argint va suna.
Dar iată, de-acum mi se pare că de dușmani sînt împresurat,
Îmi pare că lupt, înfocat, alături de împărat.
De-acum, cu-mpăratul în Libia și-n Asia am intrat
Cu sabia cruzii dușmani la pămînt i-am culcat.
Și-acuma, tîrîm după care dușmanul înfrînt, triumfînd,
Pe umerii noștri obosiți, strălucite trofee purtînd.
Dar ce, încotro sînt împins? Neîndurătorule Phoebus, încotro mă răpești?
Lipsit de aripi, încotro mă grăbești? Încotro sînt purtat fără navă?
Căci nu este timpul pe atît de mari stînci să te înalți,
O, Grapheus! Nu-s încă zefiri și senine-adieri.
Olahus, tu poți, fără teamă, prielnice vînturi să ai
Corăbiile-ți neînfricate să zboare pe-ntinsele ape.

www.dacoromanica.ro

Tu, oricînd voieşti, poţi să mergi la regină ; şi aceea
Mereu cu plăcere-l primeşte la ea pe Olahus al ei :
Să nu fi convins-o de-un lucru, ar fi chiar de mirare
Ca una ce încuviinţează tot sfatul tău chibzuit.
Iar lucrul pe care aceea, din suflet dorindu-l, l-a aprobat,
Pe-acela, desigur şi măritul împărat l-a-ncuviinţat [9].

[1] La începutul Reformei, Cornelius Grapheus Scribonius a aderat la învăţătura lui Luther. A revenit la catolicism şi a atacat violent pe luterani. Titlul lucrării la care se referă Nicolaus Olahus este *Monstrum Anabaptisticum, rei christianae pernicies...* şi a fost tipărită la Anvers, în 1535.

[2] Maria de Habsburg.

[3] *Maximilianus Transilvanicus*, umanist, de origine sas din Transilvania, născut în anul 1490.

[4] Nicolaus Olahus se referă la *Sacrorum Bucolicarum eclogae, tres*, tipărită de Grapheus la Anvers, în 1536.

[5] Greceşte „plectron", latineşte „plectrum", bucată de fildeş cu ajutorul căreia cîntăreţul lovea coardele lirei. Simbolul virtuozităţii.

[6] Caliope (voce plăcută), muza elocinţei şi a poeziei eroice, mama poeţilor Licius şi Orfeu. E reprezentată printr-o fecioară cu faţa misterioasă şi impunătoare, avînd pe frunte o coroană de aur şi ţinînd în mînă o trompetă.

[7] Grapheus îndeplinea funcţia de secretar şi arhivar al Sfatului orăşenesc din Anvers.

[8] Corespondentul lasă să se înţeleagă faptul că nu din convingere, ci în schimbul unei remuneraţii corespunzătoare ar fi dispus să preamărească faptele de arme ale lui Carol Quintul.

[9] Versurile acestea ilustrează părerea ce o aveau scriitorii umanişti din a doua jumătate a veacului al VI-lea, despre influenţa lui Nicolaus Olahus la curtea din Bruxelles.

www.dacoromanica.ro

NICOLAUS GRUDIUS

www.dacoromanica.ro

Cercetările întreprinse pentru a putea afla amănunte asupra vieții și activității acestui corespondent al lui Nicolaus Olahus, chiar și după investigații făcute la Bruxelles, nu s-au soldat cu rezultate prea fructuoase. Am putut stabili, totuși, că numele de Grudius l-au purtat doi Everardi, amîndoi Nicolaus.

Everardi-tatăl (1473—1532), jurisconsult și savant legist, om de taină al lui Carol Quintul, a deținut funcția de conducător al Consiliului Zeelandei. A fost unul din prietenii și corespondenții lui Erasmus din Rotterdam.

Fiul său, diplomat și poet de limba latină, s-a născut și a studiat la Louvain. A funcționat ca tezaurar al Brabantului și secretar al Ordinului Lîna de Aur, înființat în 1429 de Filip cel Bun, duce de Bourgogne, în cinstea Mariei de Crumbrugge. Pentru merite excepționale, Grundius Nicolaus-fiul a fost ridicat de regele Spaniei, Filip al II-lea (1555—1598), la rangul de consilier.

Nicolaus Olahus l-a solicitat pe acesta din urmă să obțină de la împăratul Carol Quintul îndemnul ca sora lui, regenta Țărilor de Jos, să-l recheme pe Erasmus în patrie. Înaltul personaj s-a achitat conștiincios de această delicată misiune, avînd de altfel și serioase motive personale căci, precizează el : „Erasmus a fost prieten al tatălui meu și este părinte al tuturor învățaților". În afară de aceasta ține să spună și un cuvînt ca diplomat. „Regina apreciază just și realist situația de față, cînd consideră că în această zbuciumată furtună are nevoie mai ales de bărbați de felul lui Erasmus, necorupți și cu o judecată sănătoasă".

www.dacoromanica.ro

Acest corespondent, care n-a întîrziat să scrie o elegie în memoria lui Matei Olahus, a murit în anul 1571 la Veneţia, unde fusese trimis în misiune diplomatică.

De la Grudius Nicolaus-fiul, au rămas următoarele lucrări : 1. *Noemia, in obitum illustr. principis Margaretatae Austriacae,* Louvain, 1532 ; 2. *Epigramata Arcuum triumphalium Commentarius Carolo V, in ejus adventu exhibitorum,* Louvain, 1540, 3. *Apotheosis in obitum Maximiliani ab Egmondo, Comitis Buroni,* Louvain, 1549 ; 4. *Negotia, sive poemata sacra,* Anvers, 1566 şi 5. *Otia sive poemata profana,* Leyda, 1612.

N. GRUDIUS, SECRETARUL MAIESTĂŢII-SALE IMPERIALE, TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Scrisorile tale cu privire la situaţia lui Erasmus, trimise mie în ziua de 28 martie, le-am avut în mînă pentru prima dată ieri, odată cu scrisorile lui Langius al nostru, referitoare la aceeaşi chestiune. De bună seamă n-am putut obţine vreodată ceva mai plăcut sau mai dorit, ca ocazia ce vedeam că mi se oferă — ocazie pînă acum zadarnic rîvnită de mine — să mulţumesc în vreun fel oarecare unui bărbat atît de însemnat a cărui pioasă amintire a fost pe faţă şi atît de strîns legată cu imaginea tatălui meu.

Aşadar, aş dori să nu te îndoieşti niciodată că eu am de gînd să fac, şi cu plăcere şi cu chibzuială şi cu cea mai mare discreţie şi (oricum doreşti) în secret, toate cîte îmi vor sta în putinţă şi vor părea că sînt potrivite pentru a realiza ceea ce dorim. De fapt, nu numai ca unui prieten al tatălui meu, ci mai ales ca părintelui tuturor învăţaţilor. Însă cu mult mai mult îi datorez acest lucru patriei, căreia nu pot să-i spun acum ce mare folos şi ce cinste i s-ar adăuga prin întoarcerea lui Erasmus. Căci totul se face prea în secret şi, din păcate, niciodată nu va trebui lăudată îndeajuns inteligenţa serenisimei regine, care a cercetat chestiunea aceasta şi a făcut-o să progreseze cu atîta înţelepciune. Fără îndoială, regina apreciază just şi realist situaţia de faţă cînd consideră

www.dacoromanica.ro

că în această zbuciumată furtună are nevoie mai ales de bărbaţi de felul lui Erasmus, necorupţi şi cu o judecată sănătoasă.

Despre tine — ca să nu par că te laud numai din gură — nu voi spune nimic altceva decît că doresc ca prinţii noştri să aibă cît mai mulţi consilieri ca tine ; căci atunci şi tihna publică ar cîştiga şi literele.

Dacă intenţionezi să-i scrii ceva lui Erasmus, te rog să mă recomanzi lui şi să-i promiţi din partea mea tot sprijinul nu numai ca de la un prieten foarte devotat al său, ci încă şi ca de la o plecată slugă.

Cu bine, măreţule senior, şi în scurtă vreme aşteaptă un răspuns favorabil.

Din Barcelona, în ziua de 27 aprilie 1533.

NICOLAUS GRUNDIUS, SECRETARUL MAIESTĂŢII-SALE IMPERIALE, TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, TEZAURAR DE ALBA, SECRETARUL REGINEI MARIA

După cea de a doua scrisoare pe care am scris-o senioriei-tale, cu puţine zile mai înainte, am repus în discuţie problema lui Erasmus cît am putut mai grijuliu şi mai credincios, după cum promisesem. Şi într-adevăr (lucru de care mă bucur extraordinar !) n-am întreprins această acţiune fără succes. Căci împăratul, chiar prin acest curier oficial, îi scrie reginei şi seniorul de Granuela lui Panormitanus, cu totul favorabil, după cum vei afla acest lucru mai pe larg, fie de la regină însăşi, fie de la Panormitanus. Eu nu dispun, în împrejurările prezente, de un răgaz mai îndelungat, ca să tratez cu senioria-ta.

Dacă ţi se va ivi vreo ocazie, oferă serviciile mele preasupuse serenisimei regine, căreia m-am consacrat deja mai demult şi îmi vei porunci, la rîndul tău, ce ai dori să întreprind.

Doresc să-i fiu recomandat de tine lui Erasmus.

Cu bine.

Din Barcelona, 4 mai 1533.

www.dacoromanica.ro

PETRUS NANNIUS

www.dacoromanica.ro

Considerat de comentatorii mai recenți (A. Polit) „o glorie a umanismului belgian", Petrus Nannius (Nanninck Alemanianus) s-a născut la Alkmar (Olanda) în 1500 și a decedat în 1557. În tinerețe a activat ca secretar în biroul unui procuror pe care l-a părăsit curînd pentru a studia la Universitatea din Louvain.

După absolvire a condus vreme mai îndelungată colegiul din orașul său natal, iar între 1535—1539 îl găsim printre profesorii Colegiului Sf. Ieronim din Louvain. Ulterior a funcționat ca profesor de limba latină la Universitatea din Louvain fiind onorat și cu canonicatul catedralei din Anvers.

Petrus Nannius se numără printre cei mai apropiați prieteni ai lui Nicolaus Olahus, față de care a îndeplinit rolul de binevoitor îndrumător în alcătuirea de versuri în limba latină și chiar în limba elină. Spre deosebire de Danus și Panagathus, care trăiau în preajma lui Nicolaus Olahus, era și el, de la distanță, un profesor al consilierului regentei în strădania acestuia de a-și însuși limba lui Homer. Progresele făcute cu astfel de îndrumători au fost, după mărturisirea contemporanilor, mai mult decît mulțumitoare.

Corespondența dintre cei doi umaniști are un pronunțat caracter literar. Scrisorile lui Nannius se numără, fără îndoială, printre cele mai bogate în idei, mai variate și mai interesante din toată corespondența lui Nicolaus Olahus cu savanții și poeții din Țările de Jos.

În 1536, Petrus Nannius și-a mîngîiat printre primii protectorul scriind îndurerate versuri cu ocazia morții lui Matei Olahus,

www.dacoromanica.ro

iar în 1537, la stăruința lui, s-a tipărit o ediție selectivă a epitafelor scrise de umaniști pentru cinstirea memoriei lui Erasmus. În această ediție se găsește și *Elegia la mormîntul lui Erasmus din Rotterdam*, scrisă de Nicolaus Olahus.

Latinistul Petrus Nannius a fost un adînc cunoscător al limbii eline. A tradus din această limbă în latină, îndeosebi lucrări ale lui Demostene și Eschine. Scrieri : 1. *De Bello Turcis inferendo*, Louvain, 1536 ; 2. *Orationes tres de laudibus eloquentiae*, Louvain, 1541 ; 3. *Dialogissimi heroinarum*, Louvain, 1541 ; 4. *Castigationes in T. Livii librum tertium decades primae*, Louvain, 1543 ; 5. *Deutirologia sive specilegia in librum quartum Aeneidos*, Louvain, 1544 ; 6. *Declamatio quodlibetica de aeternitate mundi*, Louvain, 1550 ; 7. *In Cantica Canticorum paraphrases et scholia*, Louvain, 1554 ; 8. *In Virgilii Bucolica Commentario*, Bâle, 1560 ; 9. *Somnium*, Louvain, 1611 (o pledoarie împotriva luxului).

Remarcabile sînt numeroasele ediții ale clasicilor greci și latini pe care Petrus Nannius le-a adnotat, dînd dovadă de mare erudiție. Printre acestea se numără o amplă prezentare a lucrării *Ars poetica* a lui Quintus Horatius Flaccus.

PETRUS NANNIUS
CĂTRE NICOLAUS OLAHUS

Preastrălucite și preaînvățate domn, întrucît am scos la lumină — întocmai ca o moașă — operele tale, ți le trimit imediat și sper că tu vei înțelege și vei fi de acord că această naștere a ta nu este o neînsemnată parte din cota de exemplare ce ți se cuvine.

Scrisoarea ta am adăugat-o înaintea discursului, tradus mai degrabă spre folosul nostru, decît îndeplinind indicația și voința ta. Căci doream să fii recomandat cititorilor prin tine însuți și să luăm măsuri ca stîngăciile noastre — care, datorită aprecierii tale, sînt în acest moment înarmate, oarecum, împotriva atacurilor — sau să simtă mai puțin mușcătura răuvoitorilor, sau să le pese mai puțin de ea.

Iar noi, fiindcă te-am obosit destul cu fleacurile noastre, nu vom adăuga o povară alteia, nu vom acumula

www.dacoromanica.ro

supărare după supărare şi nu-ţi vom trimite o scrisoare voluminoasă după un discurs voluminos.

Slăvite domn şi cu adevărat drag inimii mele, rămîi cu bine.

Din Louvain, în ajunul zilei Sf. Antonius [16 ianuarie], din colegiul Sf. Ieronim.
Trimisă la Leyda [1], în anul 1536.

PETRUS NANNIUS
ÎL SALUTĂ PE OLAHUS

Eu, preadarnice stăpîn, domnule Olahus, am fost extrem de fericit în această cuvîntare a mea, deoarece pentru opera, pe care mi-ai încredinţat-o, cunosc, pe deasupra, şi mărinimia ta. În privinţa banilor tăi, eu ştiam că nu ai atît de mulţi, aşa încît n-ar fi trebuit nici să aştept ceva de la tine, nici să primesc ; dar tocmai aceasta este marca adevăratei dărnicii : ai procedat ca şi cum tu însuţi trebuia să te acoperi pe tine, cel împovărat de datorii, cu multe binefaceri şi să iei, astfel, locul creditorului. O, dacă sănătatea mea ar supravieţui măcar recunoştinţei, pe care trebuie să ţi-o arăt, fiindcă solvabil n-aş fi ! Dacă vreodată voi avea această sănătate, nu voi uita să fac cunoscut tuturora şi cît de multe îţi datorez, şi cît te iubesc. Însă măsurii plăcerii noastre, atît de depline, îi lipseşte un al treilea, care s-o sporească, fiindcă eu nu pot citi literele gravate pe banii turceşti. Dacă Iacobus Danus al tău, acest *a t o a t e c u n o s c ă t o r*, mi-ar putea descifra scrierea (căci n-aş vrea să te deranjez pe tine) şi ar picta cuvintele noastre alături de literele turceşti, reuniunile mele ar deveni foarte instructive. Căci eu, fiecărui oaspete, care ar veni la mine, îi voi da să vadă aceste monede. Vei acorda, deci, actorilor sceneî noastre puţinul care se cuvine corului.

În legătură cu scrisoarea aceea a ta, improvizată oarecum, dar scutită, totuşi, de orice bani, n-ai nici un motiv să fii îngrijorat. Merita să fie publicată şi încă foarte bine, iar tu nu te poţi ruşina vreodată de ea, dacă vei

www.dacoromanica.ro

vrea să nu fii foarte nedrept cu tine însuți. Preaiubitul tău Rescius [2], nu mai conține cu laudele și consider că nici eu nu sînt accesibil unui talent neșlefuit. Dacă scrisoarea n-ar fi primit din partea noastră o astfel de apreciere, care să fi putut apăra cauza mea prin autoritate, iar faima mea prin eleganța metaforelor tale, n-ar fi fost încredințată niciodată tiparului, căci, dacă era nemeșteșugită, te-ar fi jignit și pe tine și pe mine și nu ar fi smuls nici sprijinul meu, nici recomandarea de care avea, cu siguranță, mare nevoie în mijlocul atîtor dușmănii. După cum știi, izbînzile oamenilor noi sînt expuse la toate primejdiile. Din foarte instructiva ta scrisoare, eu am extras această învățătură : să fiu lăudat de cît mai mulți și cu toată gura.

Tot așa am înțeles că, după părerea ta, legămîntul de credință în colaborarea mea îl reprezintă ceea ce hotărăști după aceea, întocmai cum mărfurile veritabile sînt întărite la urmă cu sigiliul orașului în care au fost produse.

Este aici un franciscan, care, pentru că nu îndrăznește să defăimeze opera, cum face cu prestigiul tău, azvîrle cu gunoaie în autor. Ca să te amuzi, îți voi reda vorbele prin care a tunat și a fulgerat împotriva mea în public, în adunările religioase. Acasă, după cîte aud, cîntă tot timpul același cîntec. „Sînt unii acum, zice, cărora li se potrivește proverbul : «Noi ieșim la liman prin roadele muncii noastre, pe tine te scoate corul glorios al apostolilor», care, ca să placă celor de sus, deși cîntă nimicurile proprii, îl laudă pe împărat, îl laudă pe Ferdinand, fără îndoială ca să fie auziți de lume și desigur, ca să aibă o bună și grasă răsplată, care să le aducă, într-un singur an, o sută de dinari de aur". Tot așa și *doctorul meu cardiolog* pretinde că a cunoscut nu numai sufer ințele, ci chiar măsura exactă a dorințelor inimii mele. Finalul cuvîntării s-a încheiat cu aceste cuvinte : „Sînt proști aceia, care scriu cărți noi. Ne sînt prea de ajuns și cele vechi". Îți va povesti mai multe Daniel, căci el este la fel de spiritual și de meșter la vorbă ca acest franciscan.

Am trimis cîțiva bărbați onești la franciscan, ca să-i ceară să tacă. Ce vor reuși, nu știu. Dacă nu vor avea succes, mi-ar face plăcere să aflu de la tine ce socotești

www.dacoromanica.ro

că trebuie să întreprind, căci mă tem că, oricum voi proceda, pînă la urmă tot voi lăsa greierele ăsta fără o aripă. Cum crezi c-ar putea fi înnebuniţi smintiţii de felul ăstuia, dacă n-aş avea, în recomandarea ta, *un înger păzitor?*

Ai aci o scrisoare foarte lungă la vorbă, ca să-mi faci dreptate, în privinţa aceasta, în proximele tale scrisori.

Rămîi cu bine, preaînvăţate Olahus.

Doresc să ne trăieşti — mie şi tuturor învăţaţilor — şi mult, şi sănătos, şi fericit.

Louvain, 23 ianuarie 1536.

PETRUS NANNIUS TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Preabune şi preaînvăţate Olahus ! Ţi-am trimis doar treizeci de exemplare, fiindcă nu ne-ai precizat nimic în legătură cu numărul. Dacă acestea nu sînt suficiente, dă-ne de ştire. Mă bucur foarte mult că se vînd uşor cărticelele mele. Dar pentru că se vînd uşor, nu-i datorez recunoştinţă nimănui altcuiva decît ţie, al cărui nume cărţile mele îl poartă drept titlu, pe fruntea lor, întocmai ca pe o cunună de pietre scumpe. Apoi pentru că totul, sau mai degrabă multe lucruri inserate prin talentul tău discursului, le-au sporit valoarea şi măreţia şi splendoarea, întocmai cum, prin intervenţia zeiţei Palas, Ulise a primit o extraordinară măreţie a trupului, astfel încît el, care, aruncat mai înainte de furtună pe ţărm, le înspăimîntase pe însoţitoarele Nausicei [3], le-a părut după aceea tuturor feacienilor demn de a fi venerat.

Cărticica noastră face ocolul aulei, este smulsă pur şi simplu din mîinile eroilor, care au reuşit s-o aibă, dar, după cum am mai spus, întregul succes ţi se datorează. De aceea, în această reuşită aş vrea să nu-mi mulţumeşti pentru contribuţia mea, ci să-ţi mulţumeşti ţie, pentru eforturile tale.

La ceasul cînd îţi scriu toate acestea, Rutgerus Rescius este plecat să stea la ţară ; am trimis, totuşi, pe unul

www.dacoromanica.ro

din oamenii mei, să-l caute, dar cred că Rescius nu-ţi va scrie din cauza scurtimii timpului.

În aşternerea acestor rînduri pe hîrtie m-am folosit de serviciile secretarului, eu fiind împiedicat *să-ţi scriu personal* de o ameţeală. Însă, tu, preiubitul meu senior, să trăieşti aşa cum o doresc toţi învăţaţii, adică şi foarte mult timp şi foarte fericit.

1 iunie 1536.

PETRUS NANNIUS CĂTRE OLAHUS

Nu ştiu dacă trebuie să-mi cer scuze, că ţi-am reţinut atîta timp cărţile[4], sau mai degrabă să-mi cer scuze că nu ţi le-am ţinut mai mult. Într-adevăr, roadele nopţilor tale de veghe sînt atît de savante, încît nu plictisesc niciodată cititorul şi astfel cu greu obţii de la lector să le lase din mînă şi cu mult mai greu încă să le înstrăineze. Cu siguranţă, dacă n-aş fi avut speranţa că le voi tipări cîndva, nu ţi le-aş fi trimis înapoi niciodată, fără să-mi fi copiat şi mie un exemplar. Nu ştiu ce vei face tu, însă eu consider că astfel de opere nu trebuie să se termine niciodată. Nici nu trebuie să te sperii pentru că cele mai multe au fost traduse de Erasmus, căci un proverb, pe bună dreptate, spune: „*Lucrurile valoroase rămîn valoroase şi făcute de două şi de trei ori*". De foarte multe ori învăţaţii au obiceiul să dea interpretări multiple unei probleme, căci astfel pătrund mai uşor adevăratul înţeles — mai cu seamă dacă interpretatorii sînt de o astfel de talie, încît traduc fidel din greacă — iar de lucrările tale şi de ale lui Erasmus, mă jur pe cele sfinte, nu mă voi sătura vreodată.

Aceste scrieri ale tale, despre care-ţi vorbesc, le-am citit şi le-am recitit cu o atenţie întru nimic inferioară plăcerii. Numai pentru maxime şi pentru cuvintele greceşti am folosit un rival, traducător în latineşte; am comparat valoarea şi iscusinţa ambelor traduceri şi m-am mirat tare (aşa să mă iubească Dumnezeu!) că tu traduci toate cuvintele, ca să nu vatămi înţelesul maximei şi for-

www.dacoromanica.ro

mulezi astfel textul obținut, încît să nu fie omis nimic în traducere. Să-mi fie favorabili manii lui Erasmus, dar tu mi-ai părut mai aproape de text decît el. Într-o atît de fericită traducere am găsit totuși ceva, ca o chichiță, să netezesc și am notat acest ceva dedesubt, ca să lipsească chichița, care ar putea să ne calomnieze. Nu mă îndoiesc că ai avea destule argumente pe care să le poți prezenta drept temeiuri pentru traducerea ta ; eu, însă, am vrut ca tu să fii pus deasupra impostorilor, ca să mă exprim așa, căci consider că mai degrabă a vrut Homer să schimbe ceva în versurile sale, decît a admis Zoil [5] vreo observație.

Aceasta a fost prima rațiune a cenzurii mele ; a doua, fiindcă mă temeam ca nu cumva, dacă nu voi fi notat nimic, să nu socotești că n-ai avut un prieten, ci un Gnatho [6] oarecare.

De aceea traducerile trebuiau scărmănate, oarecum pe nedrept, ca să scap de această categorisire sau suspiciune. Dar cu cît urmăream mai stăruitor și fără nici o îngăduință acest lucru, mă convingeam că volumașele tale trebuiau încredințate de mult tiparului.

Totuși, abia acum îți voi împărtăși motivul pentru care am reținut odraslele tale atîta vreme departe de părintele lor. Manuscrisele au prins rădăcini mult timp la Goclenius, înainte să fi ajuns în mîinile mele. Astfel că nu ajunseseră la mine de mult timp, cînd am fost rechemat în țară, pe neașteptate, din cauza gravei îmbolnăviri a mamei mele. Acolo am pierdut două săptămîni. În timp ce mă întorceam se dezlănțuie cu atîta putere boala mea de ochi, de care începusem să sufăr dinainte, încît ajunsei în mare primejdie de orbire și nici pînă acum nu m-am vindecat de această pacoste. Căci, după cum vezi, îți scriu ajutîndu-mă de serviciile secretarului, ceea ce este foarte trist pentru mine. Niciodată n-am vrut să mă folosesc de ochi străini, mai ales la editarea lucrărilor tale, fie pentru că n-aveam suficientă încredere în ei, fie pentru că nu mă satisfăceau. Din nefericire ochii mei au cedat, totuși, opaițelor, exact atîta putere cîtă am consumat pentru editarea cărților tale. Acum primejdia orbirii este îndepărtată, însă puterea ochilor mei este atît

www.dacoromanica.ro

de fragilă, încît nu suportă o lectură, nici măcar dacă este foarte scurtă.

Să trăiești preaînvățate și preabunule Olahus și să împodobești curtea cu scrierile tale savante, cum alții au împodobit școlile.

Louvain, 14 octombrie 1536.

PETRUS NANNIUS
LUI NICOLAUS OLAHUS,
PROTECTORUL SĂU

Am auzit, preaînvățate Olahus, că te-ai amuza. Într-adevăr și eu am progresat pînă într-atît în privința încrederii, încît îndrăznesc să împărtășesc cu tine nu numai lucrurile serioase, ci și glumele. Căci comportarea ta și chipul nu inspiră groază, ci măreție, așa că cel care vine la colocviile tale nu se teme să te venereze.

Fiindcă cerusem o căruță dis-de-dimineață și vizitiul mă dusese cu vorba pînă la ora șapte, am luat drumul pe jos, cu băiatul meu, de teamă să nu mi se tărăgăneze plecarea pînă la amiază. În ajun, băiatul băuse mai mult decît trebuia la slujitorii curții, dar își ascunsese pînă atunci beția cu o uimitoare dibăcie. Cînd ajunserăm la prima bornă, afară din oraș, băiatul nemaiputîndu-se ține pe picioare, se lungi în mijlocul drumului, iar bocceaua, care-i fusese pusă pe umeri, se rostogoli pe pămînt cît colo. Sînt înspăimîntat de întîmplarea asta neașteptată. Întreb ce suferință îl chinuie ; băiatul nu scoate o vorbă. De altminteri, vomitul care a urmat, m-a făcut să nu mă mai îndoiesc asupra originii răului. În această situație eu *procedez ca orice om într-o situație asemănătoare* și nu mă abțin nici de la amenințări, nici de la ocări. Dar zadarnice au fost toate, căci băiatul abia putea să se țină pe picioare și, îndată ce l-am împovărat din nou cu bocceaua, s-a lăsat jos cu ea cu tot. Atunci eu, supărat îi zic : „Crezi oare, că, dacă trăiesc, n-ai să simți din ciomăgeala pe care o s-o încasezi, ce fel de bărbat sînt ? Numai să ajung acasă !“ Însă băiatul tace și zace mai departe în drum. Atunci iubitul tău

www.dacoromanica.ro

Nannius, fiindcă nu-i venea în minte o soluție mai bună, transferă și povara băiatului pe umerii săi și o poartă foarte cuminte; totuși, ar fi fost mai cuminte dacă-l purta și pe băiat odată cu bagajul, ca un alt Cristofor [7]. Căci așa trebuia să fac într-o situație ca aceea.

Ce s-o mai lungesc! Ajunsesem un bou încărcat cu samare, deși nu eram deloc deprins nici cu drumurile, nici cu ducerea poverilor. Băiatul mă însoțea pășind alături, dar, fiindcă se clătina pe picioare și din cauza slăbiciunii și din cauza drojdiilor lui Bachus, care mai rămăseseră într-însul, se împleticește îndată și cade — fiindcă nu-i trecuse de tot beția peste noapte. Ce crezi că fac atunci? Îi azvîrl acelui slujitor, atît de necumpătat, cîte blesteme îmi vin la gură. Pentru ce oare n-am avut atunci la îndemînă mai multe? Vei rîde, știu bine, căci și mie îmi vine să rîd acum. Dar atunci, pe Hercule, nu-mi ardea de rîs.

După ce parcurseserăm deja cea mai mare parte a drumului dintr-o asemenea furtună, iată că ni se înseninează pe neașteptate norocul și tocmai cînd eram de tot istoviți ne vine în ajutor un curier westfalian. Acesta era atît de robust, că ai fi putut să-l așezi temelie pentru mulți coloși, căci nici măcar din cauza oboselii n-ar fi mișcat spatele vreodată ca acel vestit Typhon, pe care se sprijină Sicilia și căruia îi pare chiar ușoară supusa Peloris. Mut în cîrca acestui curier toată povara, și haina mea și a băiatului și săbiile amîndurora, căci băiatului obosit începuseră să-i atîrne greu.

Pînă aici ți-a fost dat să rîzi. Și acum să trecem la interesele tale. Am ajuns pe la ora două la Rutgerus și l-am găsit foarte bine pregătit pentru rugămințile noastre: nici o scuză pentru presa ocupată sau pentru termenul prea scurt. Așadar, îți vei contempla în scurt timp cărticica [8], tipărită cu literele pe care le doreai. Pe deasupra, ca și cum aveam în acest sens mandat de la tine, am adăugat la comandă indicația ca volumul să fie de format mic, căci socotesc că așa dorești și tu.

Și fiindcă tot eram acolo, am citit pe dată, cu Rutgerus, poezia ta, apoi am recitit-o. I-a plăcut foarte mult și s-a bucurat și pentru că el este editorul acestei poezii,

www.dacoromanica.ro

şi pentru că tu eşti autorul ei. Nu se îndoieşte că elegia aceasta îţi va aduce ţie o glorie extraordinară şi lui un însemnat cîştig. Ascultîndu-l, eu mă bucuram cu atît mai mult că nici eu nu greşisem în apreciere. Sper că toţi cei care vor citi vreodată elegia vor avea pentru ea *aceleaşi simţăminte* ca Rutgerus acum.

În timpul lecturii ne-am oprit la verbul το φιλεντ care mie mi se părea nepotrivit, iar lui Rutgerus i se părea şi valoros în expresie şi propriu.

Te rog, seniore, să-mi dai de ştire, dacă ai citit ceva despre cuvîntul acesta. Căci mă tem că ai destulă vreme să-mi răspunzi, ba chiar sînt sigur de aceasta, căci Rutgerus şi-a amînat plecarea peste zece zile, aşa că va apărea destul de tîrziu la tîrgul din Frankfurt [9].

În fine, versul acela, care este de o ascuţime şi o frumuseţe de necrezut: „Nu dorinţa şi-a îndeplinit-o Erasmus, ci destinul" l-a impresionat mult pe Rutgerus.

El preferă să pui cuvîntul dorinţă în cazul acuzativ, ca să exprime deodată şi năzuinţa sufletului şi cognomenul lui Erasmus, căci aşa cum este acum nu se potriveşte cu cognomenul lui Erasmus, din cauza genului neutru. Ca să înţelegi ce aş vrea, am schimbat cam aşa versul: „Moartea l-a răpus pe Erasmus, nu dorinţa". Tu poţi să ne scrii prin acest Adrianus Stadius, care este găzduit în mînăstire la Sfînta Clara, ce ţi-ar plăcea ţie să fie schimbat în vers. Noi sîntem mai îndrăzneţi în discutarea lucrărilor tale, dar aşa ne îndeamnă dragostea adevărată şi cinstită, ce o nutrim pentru tine.

Epistola lui Danus îmi place acum mai mult. Căci simt că izvorăşte din altă inimă şi că n-a avut rege pe Tezeu.

Cu bine, protectorul cel mai bun şi cel mai erudit al tuturor învăţaţilor.

Trimisă în aceeaşi zi în care am părăsit oraşul Bruxelles, 1537.

P.S. Îţi trimit două volumaşe de epistole greceşti. Rutgerus îţi mulţumeşte foarte mult pentru cadoul tău elegant.

www.dacoromanica.ro

PETRUS NANNIUS
CĂTRE NICOLAUS OLAHUS

Să trăiești preaînvățate stăpîne !

Poeziile tale, de curînd tipărite[10] îți vor fi trimise mîine, oarecum umede încă de presă, ca la naștere. Noi am ales tipografii cu conștiinciozitate, ca să nu se greșească ceva ; dacă totuși, există vreo greșeală, nu vei învinovăți inima mea, care este foarte iubitoare, ci vederea mea slabă, care a fost greu pusă la încercare.

Înainte de a fi imprimate am recitit, cu niște oameni foarte învățați, versurile tale, obținînd admirația și aprecierea tuturora. Aceștia lăudau strălucirea talentului și ușurința și claritatea exprimării. Iau martor pe Dumnezeu că redau numai vorbele acelor învățați și că n-am adăugat nimic de la mine.

Între ceilalți lăudători ai tăi era un anume Iacobus Haleinus, căruia i-am tipărit scrieri, bărbat sensibil, pretențios în aprecieri și foarte cult. El a fost cel mai înflăcărat trîmbițător al meritelor tale.

Pe Conradus, îți mărturisesc cinstit, nu l-am folosit ; nu pentru că l-aș disprețui, ci pentru că nu sînt cu el atît de familiar cum sînt cu un prieten. Ce era acolo în spondeu, în prima silabă a troheului am schimbat în endecasilab ; deși tu ai putea să te aperi prin exemple, am preferat, totuși, să n-ai nevoie de apărare. Îți lăudăm elegiile cu modestie și cu mult sub valoarea poeziei tale ; totuși, după cum socotesc eu, din inimă și cu bunăvoință. Slăbiciunea firii mele face să fiu mai reținut în laude pentru prietenii mari, căci nimic nu mă îngrozește mai mult, decît să ascult un adulator. Tu, bărbatul cel mai bun și atît de erudit, să supraviețuiești muzelor ! Cît de mult vei avea nevoie de ele, dacă vei alcătui des astfel de poezii !

Aș dori să te includ în *Topografia Ungariei*, al cărui gust foarte plăcut mi l-ai deschis, pentru că, dacă nu te avem în stăpînire pe tine, să te reținem măcar prin cărți.

Dacă ai tradus sau traduci ceva din discursurile lui Demostene sau Eschine, nu pot spune ce bucuros aș fi, dacă m-ai lăsa să ajung la aceste delicii. Eu, din porunca

www.dacoromanica.ro

lui Rutgerus, am adăugat ceva de la mine la poeziile voastre : astea sînt bucăţi de mătase curată. Danus mă face îndrăzneţ : celelalte le cunoşti ! Chiar Cristian a adăugat cîteva de ale lui, nu cu totul diferite de făina noastră, fiindcă n-am putut avea poeziile lui Grapheus. Mulţi au vrut să adauge de ale lor, dar mi s-a părut că nu trebuie ca frumoasele voastre poezii să fie îngropate de mulţimea celor rele şi să dau o carte mai bună, în a cărei vînzare optimă speră Rutgerus.

Din nou cu bine preabune stăpîne.

La 11 martie 1537, din casa fratelui.

PETRUS NANNIUS TRANSMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Nu ţi-am scris nimic, preaînvăţate senior, pentru că nici nu ştiam pe unde-ţi duci traiul, nici nu aveam mesageri prin care să-ţi trimit veşti. Pentru *Atila* al tău, operă cu adevărat erudită, am motive să fiu îndurerat, ba chiar să mă plîng ; căci nu mi s-a îngăduit să mă folosesc de ea mai mult de o săptămînă şi cu greu am putut-o reţine şi acest timp. Goclenius a ţinut-o pînă acum şi cred că încă nu s-a săturat citind-o, fiindcă mi-a împuiat capul cu laude uimitoare despre opera ta, pe care mi le spunea, însă, într-o vreme cînd eram mai agitat şi mai presat de treburi ca niciodată. Dar, ce te privesc pe tine treburile mele ? !

Am citit cu lăcomie cărţile acelea [11] şi m-am umplut de fermecătoare plăceri pînă în vîrful urechilor. Şi acum regret că nu mi-a fost îngăduit să mă folosesc de cartea ta vreme mai îndelungată şi nu voi lăsa să-mi scape nici un prilej, nici nu mă voi da bătut, pînă ce n-o voi fi dobîndit, fie de la tipografie, fie de la tine.

Doresc foarte mult să-i fixez pe frontispiciu o poezie, deşi nu sînt în stare de nimic ; dar consider că şi eu pot face ceva, fiindcă am dat la iveală această operă a lui Olahus [12]. Chiar dacă talentul mă refuză, dragostea este cea care-mi compune poezia.

Am auzit că aştepţi cu nerăbdare cenzura mea, ca să urmez pe scurt, fiindcă a spus Conradus că : „eu iubesc

www.dacoromanica.ro

tot atît de mult această operă, pe cît de mult o admir". Căci, ce este mai fidel în prezentarea evenimentelor, ce este mai exact în descrierea locurilor, ce este mai variat, în tot felul de schimbări, ca această operă a ta ? [...].

Să rămînă departe de prietenia noastră adularea, pe care şi tu ai urît-o întotdeauna şi nici eu n-am suportat-o, dar mi se pare că în această operă ai înmănunchiat toate calităţile celor mai buni autori. În locurile pe care trebuie să le descrii ai exactitatea lui Strabon [13], cînd nu, străluceşte clar chiar acea vestită cunoaştere a ta în domeniul matematicilor şi nu-ţi lipsesc nici cunoscutele înfloriturl ale lui Herodot. Sînt înfăţişate multe paradoxuri în legătură cu obiceiurile popoarelor descrise, dar ele nu sînt extrase din tradiţii mincinoase, cum se întîmplă la Herodot, ci din realitatea lucrurilor. Apoi, denumirile sînt folosite cu sonoritatea locurilor, care le-au născut, nu deformate în arătări străine, datorită *excesului* de latinizare a cuvintelor. Nu ştiu dacă, cu adevărat, te-a întrecut vreunul, fiindcă mai ales Lucian [14], doreşte să fii cinstit în relatarea faptelor. N-au fost deajuns sonorităţile arhaice ale graiurilor barbare, ci s-au adăugat neologismele, care se reduc la cuvinte mai delicate. Şi pentru că neotericii [15] se tem că nu sînt înţeleşi, atîta sucesc şi răsucesc cuvintele, încît nici măcar cei născuţi acolo nu mai recunosc numele patriei lor. Este cu adevărat prost soiul acesta de oameni. Ei mai totdeauna păţesc la fel ca gloata acelor muzicanţi, care fiindcă lasă la o parte cuvintele şi simţămintele nu mai prind în laţ nimic, afară doar că umplu urechile cu o gargară de sunete şi lasă inima goală. Dacă vrei să slujeşti acestor „ciceronieni" (căci se mîngîie cu acest titlu !) de care este plină lumea acum, sau trebuie să-ţi îndulceşti acea cunoscută asprime a cuvintelor, sau să împrăştii mai rar cuvinte de felul acesta. Însă dacă vrei să fii apreciat de învăţaţi, trebuie să faci şi de aci înainte, ceea ce faci acum şi să nu te schimbi în privinţa exactităţii sau a ascuţimii.

Mie mi-a plăcut în mod deosebit mai ales faptul că îmbini descrierea amănunţită cu naraţiunea, unde vorbeşti de destine asemănătoare cu cel al regelui tău ; pe tine, însă, te tratezi ca pe un străin şi nu sînt date pe

www.dacoromanica.ro

față nici sentimentele prietenilor tăi, nici bucuriile sau nemulțumirile tale. Acesta este meritul lui Tucidide, acesta al lui Xenofon și tot același al lui Sallustius [16]. În discursuri ești vehement, sau cum spun grecii mai delicat, „*a s p r u*" și, ceea ce iubesc eu foarte mult, este faptul că nu îndulcești vorbirea personajelor, iar eroii se potrivesc, astfel, cu propria lor imagine și cu împrejurarea în care se află. Turcul a cucerit o mare parte din Ungaria ; tu ne-ai redat-o întreagă și întocmai cum s-a îngrijit de memoria semenilor săi Iosefus [17] prin *Antichități*le sale, care fuseseră deja distruse de extraordinare dezastre, tot astfel tu ai consacrat eternității faptele de vitejie ale strămoșilor tăi, fiindcă ți se păreau că au și murit, într-un anumit fel. Și nu știu dacă ai fost mînat de același zel, ca Iosefus, dar cu siguranță, te-ai distins la fel ca acesta.

Poezia ta am îmbunătățit-o, după cum doreai, sau mai degrabă am schimbat-o, după cum ai poruncit. Căci n-a fost necesară nici o îmbunătățire. Știi cît de mult îmi plac mie versurile tale, însă poezia aceasta din urmă [18], pe care i-ai dat-o lui Craneveldius, mi-a plăcut mai mult ca oricare : *dacă toate lucrurile sînt frumoase, cele făcute a doua oară sînt mai bune*. Încetez, ca să nu par cuviosiei-tale că spun lucruri neadevărate, exagerînd, în timp ce eu nu spun decît adevărul.

Acest mesager, care-ți aduce scrisorile, este un tînăr din părinți cinstiți și onești, dar nu prea bogați. Timp de patru ani, cît a viețuit la mine, i-am cunoscut obiceiurile foarte cinstite. Are o fire liniștită și credincioasă ; nimic în moravurile lui nu este fals sau nestatornic ; păstrează cu sfințenie secretele ; este prompt în îndeplinirea sarcinilor și este un bun cunoscător și al limbii latine și al elinei. Vă încredințez că așa este, după părerea mea. De aceea, dacă seniorul Rutgerus îl va primi printre slujbașii săi, va face un lucru bun. Dacă nu, rog să-i fie dați tînărului banii de drum, ca să se reîntoarcă la noi.

Să trăiești foarte bine, preabune protector.

În ajunul calendelor lui iulie, pe fugă, după cum vezi, [30 iunie] 1537.

www.dacoromanica.ro

Ungaria, foaie de titlu.

NICOLAI OLÁHI
Archi-Episcopi Strigonienſis
HVNGARIA,
SIVE
De Originibus Gentis, Regionis Situ,
Diuiſione, Habitu, atque Opportunitatibus,
LIBER SINGVLARIS,
Nunc primum in lucem editus.
DECADIS I. MONVMENTVM I.
Acceſſit,
Eiuſdem, Compendiarium Aetatis Suæ
CHRONICON.

tatisque notam, inſtituti. His a nobis, breuius modeſtiusque, quam Hungariæ eſt fertilitas, expoſitis, rem iam r) inſtitutam aggrediamur.

NICOLAI OLÁHI,
Compendiarium ſuæ Aetatis
CHRONICON,
Ex manuſcripto, nunc primum editum.
Sorte noua redit Hunnorum clariſſima quondam,
Tempore quæ fuit Atilæ *victoria Regis.*

Qui clariſſimo Regum fideri, Matthiæ de Hunyad, Joannis quondam, inclyti regni Hungariæ Gubernatoris filio, per *Dionyſium* Cardinalem, Archi-Epiſcopum Strigonienſem, regalis corona imponitur, Anno Christi MCCCCLXIV. Die 29. menſis Martii.

Anno Christi MCCCCLXV. Die 1. Februarii, Dionysius *de Zach*, Archi-Epiſcopus almæ Eccleſiæ Strigonienſis, obiit.

Anno Domini MCCCCLXVII. die I. *Julii*, Venerabilis Magiſter D. D. Cantor & Vicarius Strigonienſis obiit: qui alias fuit auditor Sanctiſſimi Socii Concilii Baſilienſis.

Anno Domini MCCCCLXXII. IX. die menſis *Auguſti*, Joannes Archi-Epiſcopus Strigonienſis, obiit.

Anno Domini MCCCCLXXIII. die XVIII. *Julii*, Martinus de Peſth, Canonicus Quinque Eccleſiarum, ſpiritum exhalauit.

Matthias Rex, mortuus *Viennæ*, Anno MCCCCXC. & ſepultus in *Alba Regali*.

Nicolaus Olahus, Archi-Epiſcopus Strigonienſis, natus eſt *Claudii*, ciuitate principali Saxonum Tranſyluaniæ, in menſe *Januario*, Anno Domini MCCCCXCIII.

Ludovicus, Vladislai Regis filius, natus *Budæ*, ex Anna Regina, Anno MDVI.

Maria Regina ſponſa eius, nata fuit Anno MDV.

Dictus Nicolaus Olahus, Anno MDX. in menſe Maio, venit ad aulam *Vladislai* Regis.

Anno MDXIV. Bellum cruciatum, ſiue ruſticum, ortum fuit.

r) Crederes, inſtitutione *Hunnorum*, id eſt, &c. Sed contra ſe res habet. Nam, *Hunni* quidem, lacerabant infantum genas, vt truci eſſent adſpectu: *Semiduſtulo*, corrumpebant ſuos, deturpabantque, vt mendicabula facerent.

s) Atilam intelligit: qui, quod in omnium eſt manibus, editione noſtra, iam quidem non eget.

Chronicon, foaie de titlu.

www.dacoromanica.ro

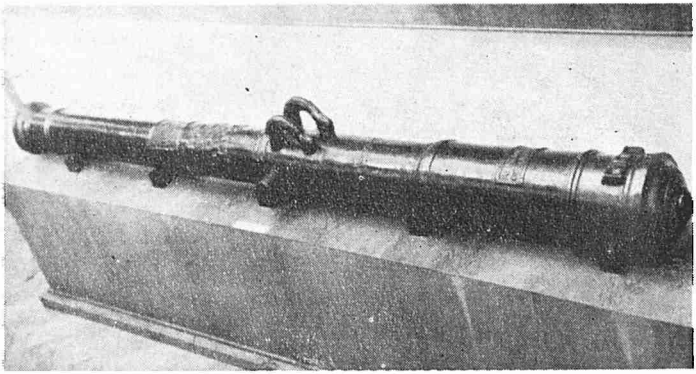

Unul din tunurile fabricate cu cheltuiala lui Nicolaus **Olahus.**

Nicolaus Olahus, xilogravură.

www.dacoromanica.ro

Ludovic al II-lea.

Maria de Habsburg, soția lui Ludovic al II-lea.

www.dacoromanica.ro

Ferdinand de Habsburg.

www.dacoromanica.ro

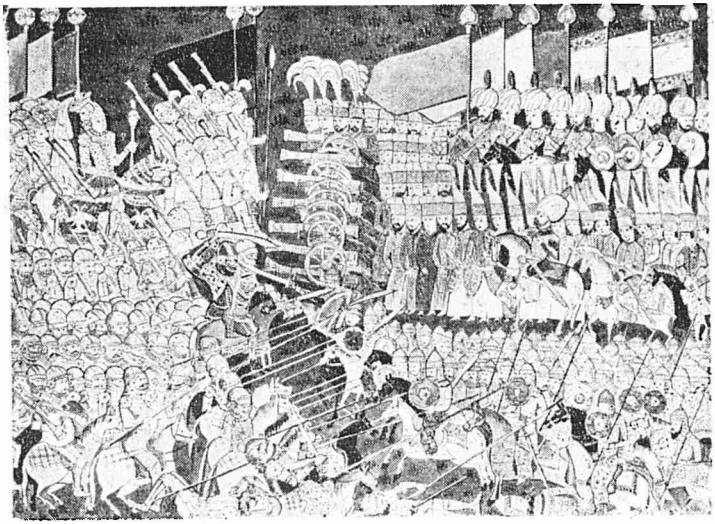

Bătălia de la Mohaci.

Carol Quintul, bust în bronz.

www.dacoromanica.ro

Sultanul Soliman II, Magnificul.

Palatul ducilor de Brabant din Bruxelles. Aici a locuit și activat Nicolaus Olahus în anii 1531—1542.

www.dacoromanica.ro

Ioan Zapolya.

Ioan Sigismund Zapolya.

www.dacoromanica.ro

Izabela, soția lui Ioan Sigismund Zapolya.

www.dacoromanica.ro

NANNIUS
CĂTRE NICOLAUS OLAHUS

Preaînzestrate și prealuminate protector !

Ca de obicei, la calendele lui iulie, l-am însărcinat cu aducerea scrisorilor mele către tine pe un tînăr student. El aducea, de asemenea, scrisori pentru domnul Franciscus de la Burgundia [19]. Îl trimisesem, doar, special la domnul Rutgerus (căci tu ceruseși acest lucru în numele lui), ca să vorbească latinește cu el tot timpul. Acest tînăr n-a mai apărut și nici n-am mai auzit nimic despre el după ce a plecat.

Dacă se află încă la domnul Rutgerus, îl vei mustra, cred, pentru că ne-a lăsat într-o astfel de neliniște și nu ne-a încunoștințat, în nici un fel, despre soarta lui. Noi ne-am făcut fel de fel de gînduri, mai ales pentru că locurile în care-l trimiseserăm sînt ocupate toate de soldați, de tabere militare și de lupte. Sînt foarte îngrijorat pentru viața lui și o rog pe luminăția-ta să-mi comunice, cît mai repede, ce știe despre soarta acestui tînăr. Mă adresez senioriei-tale nestînjenit, căci luminăția-ta m-a sfătuit să nu țin seama de gradul demnității sale. Dacă situația tînărului are vre-o legătură cu războiul aș dori să-mi scrii și mie.

Care este părerea mea despre *Atila* [20] al tău, ți-am comunicat și în scrisorile pe care ți le-a adus acest tînăr (după cum sper). Dacă s-au prăpădit, cumva, odată cu tînărul, ți-aș scrie din nou, dar am de gînd să-ți împărtășesc părerile mele despre carte, cum am făcut și atunci cînd ți-am scris, cu aceeași dreaptă judecată și din aceeași prețuire a inimii.

Tu, dragul meu patron, să trăiești foarte bine și să ajungi atît de sus, încît muzele, cărora le datorezi foarte mult pentru adînca ta știință, să-ți ceară ție să pronunți verdictul în aprecierea altora : adică să-ți petreci timpul în minunata fericire a studiilor — după cum obișnuiești — departe de barbarele, de sîngeroasele și nelegiuitele tabere de luptă. Ți-am redat aici această viziune a mea, fiindcă mă temeam ca nu cumva vitejia ta [...] să nu te împingă înainte, în războaie străine și mă temeam mai ales să nu te rețină curtea și regina. Căci dacă acesta

www.dacoromanica.ro

va fi cîndva viitorul, de care mă tem, atunci să te vadă Ungaria încingînd armele pentru reîntregirea patriei. Dar vom salva noi Ungaria pentru totdeauna de nedreptatea uitării, numai să iasă cartea în lume. Dacă după aceea Marte te va smulge totuşi de la studiile tale, vom avea cel puţin speranţa că vei despăgubi în vreun fel creştinătatea, fie prin sfatul tău, fie prin soarta războiului.

Să te vadă ca soldat şi comandant acel vestit cîmp de bătaie, sfinţit de victoriile iubitului tău Huniade, nu acesta al nostru, galic, mînjit de ambele părţi [21] cu sînge creştin.

Rămîi sănătos preabune stăpîne.

Trimisă în prima zi după idele lui iulie, [16 iulie] 1537.

NANNIUS
CĂTRE OLAHUS, PROTECTORUL SĂU

N-am nimic să-ţi scriu, preaînvăţate stăpîne, decît că mă bucur şi mă minunez că ai scăpat teafăr şi din război şi din boală ; aflasem despre amîndouă nu numai cu îngrijorare, ci şi cu profundă mîhnire. Nu ştiu cum, dar sufletul meu numai spre tine năzuieşte, ca spre unicul şi adevăratul său sprijin, numai la tine îşi găseşte alinarea şi spre tine stăruie.

Necugetat, înfrunţi războaie năprasnice, deşi erai atît de drag muzelor. Tu crezi, poate, că aflîndu-te atît de aproape de fortificaţia duşmană, acel sălbatic zeu Marte va recunoaşte sau va cruţa erudiţia ta, calităţile, credinţa sau vreuna dintre virtuţile tale ? E vechi proverbul : „Acela este cel mai bun pe care-l scoţi primul din luptă". Dar este foarte bine că tratativele sau armistiţiul acesta pe care grecii îl numesc *încetarea ostilităţilor* după cum ştii, îţi răpesc şi ţie prilejul de pericole şi mie motivele de teamă.

Din scrisorile lui Danus aflu că îl ataci pe Eschine şi urzeşti împotriva lui nedemna crimă a misiunii neîndeplinite. Doresc să aflu din truda nopţilor tale, sau din

www.dacoromanica.ro

fragmentele nedefinitivate, sau chiar numai din cîteva pagini, ce lucruri primejdioase susţine incriminatul acela; căci nu mă îndoiesc că le vei analiza pe toate pentru obişnuitul tău succes.

Eu traduc *Andromaca* lui Euripide. De îndată ce voi progresa cît de cît îţi voi trimite să guşti ceva din ea, căci ştiu că pînă şi curtenii acceptă cîteodată că mîncărurile ţărăneşti, servite din strachina de lemn sau chiar direct din oală, au gust bun.

Despre *Atila* al tău mi-a repetat multe laude un om foarte zgîrcit în aprecieri, Conradus Goclenius. Atît de plăcut mi-a fost să aud aceste laude, încît abia de voi putea să-ţi reproduc cîteva cuvinte. Cu siguranţă cîţiva tineri aleşi şi distinşi doresc să-l vadă pe *Atila* al tău, oricît de puţin timp, în bibliotecile lor.

Eu sînt din nou bolnav de ochi, ca anul trecut.

Tu preaîmpodobite şi prealuminate senior să trăieşti mulţi ani fericiţi.

Dacă nu-ţi va fi prea greu, transmite iubitului Rutgerus mulţumirile mele, pentru că mi l-a încredinţat pe fratele lui. Căci, deşi voi avea puţin cîştig din asta, eu consider că este o extraordinară cinste să fiu atît de mult apreciat de oameni distinşi.

Din nou cu bine.

26 septembrie 1537.

PETRUS NANNIUS TRANSMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, PROTECTORUL SĂU

Ludolphus al nostru, care a sosit aici cu fratele lui Rutgerus, nu mi-a adus nimic din scrisorile aşteptate. Totuşi, fiindcă mi-a comunicat că eşti sănătos şi mi-a explicat de ce scrii foarte rar — că eşti împiedicat de unele îndatoriri — am hotărît că trebuie să suport mai uşor setea după scrisorile tale, pe care mi-o vei potoli, cînd îţi vor îngădui obligaţiile.

Noi, împreună cu medicii, ne-am luptat multă vreme împotriva conjunctivitei, pe care în acest stadiu al neno-

www.dacoromanica.ro

rocirii aș numi-o mai corect *oftalmie*. Doi poeți sublimi și-au descărcat suferințele lor trupești, împovărîndu-mă pe mine : Vergilius, durerea de cap, Horațius, conjunctivita. Preferam să-mi fi transferat mai degrabă virtuțile lor, *dar trebuie să ne mulțumim cu situația prezentă*.

Eu l-am primit pe fratele iubitului tău Rutgerus *între oaspeți*, deși am transferat grija de a-l hrăni fratelui meu și mi-am rezervat pentru mine numai grija educării lui. Așa s-a repartizat între noi munca și cîștigul. El, fiindcă este îngrijorat mai cu seamă din pricina noii familii, m-a rugat să-i dau o soluție, dacă s-ar isca vreo primejdie în viitor. I-am răspuns că toate sînt în siguranță. Căci Rutgerus este un astfel de om și se bucură de atîta trecere pe lîngă regină, încît nu trebuie să se teamă de nimic în privința lui. Apoi am pus la socoteală considerația lui atît de mare pentru tine, încît chiar dacă ea n-ar fi atît de statornică pe cît este de mare, te asigur totuși că fratele meu nu va îndrăzni niciodată să împingă lucrurile atît de departe, încît să nu-l mai primească pe tînăr. Afară de asta, chiar tînărul mi-a fost recomandat prin vorbele tale și, apoi, el mă cunoaște din scrisorile lui Danus — numai dacă i-a scris acestea la recomandarea ta. N-aș vrea, totuși, să-i dezvălui lui Rutgerus aceste șovăieli ale fratelui meu, căci eu știu bine că el este îngrijorat de o tulburare prostească și, pe deasupra, tu îmi vei anunța dacă ar exista vreun pericol în chestiunea aceasta, fiindcă eu consider că, în general, nu există nici unul.

Am preferat să-ți scriu mai bine puțin, decît de loc, fiindcă nici nu voiam să nu mă folosesc de plecarea atît de potrivită a curierului pentru a-ți da vești, dar nici nu voiam să-ți înmulțesc, în acest timp, foarte importantele tale treburi cu flecăreala mea. Apoi jalea, în care mă aflu acum, abia îmi îngăduie să alcătuiesc vreo scrisoare ; căci mi-am pierdut unica soră și din cauza asta mă grăbesc spre Olanda.

Tu, unicul și preacultivatul meu protector, să ne trăiești, nouă și științei, fericit.

În ziua a treia după nonele lui octombrie, [8 oct.] 1537.

www.dacoromanica.ro

PETRUS NANNIUS ALEMANIANUS
TRANSMITE SĂNĂTATE LUI
NICOLAUS OLAHUS

Prealuminate şi preaînvăţate protector, îţi trimisesem nişte scrisori prin care mă acuzasem faţă de tine, dar, după cum văd, ele nu ţi-au parvenit. Voi repeta aşadar *punctele principale*. Nu-ţi scrisesem prin Ioannes Hennckel; el alerga către tine conform *termenelor* timpului fixat. Căci porunciseşi ca el să vină după trei sau patru zile. Aşadar, fiindcă pleca în grabă, la ziua fixată de comun acord, socoteam că tu, din cercetarea timpului, vei înţelege destul de uşor că plecarea lui s-a făcut cu voia mea. Apoi vei înţelege că el însuşi va ţine loc de scrisoare. Însă celelalte lucruri, care ar fi trebuit scrise, fuseseră îndeplinite mai întotdeauna de la cele foarte recente şi pînă la comunicările de acum. Căci nu eram pînă într-atît de moleşit la vremea aceea, încît să-mi fie odioasă cu totul trimiterea unei scrisori. Însă mă temeam, mai cu seamă, să nu tulbur cu fleacurile din scrisori inima ta ocupată totdeauna cu probleme foarte importante, chiar şi acum frămîntată de neliniştea ungurească.

Dacă ai despre Ungaria vreo veste mai bună decît cea pe care am auzit-o acum, o rog pe înalta-ta luminăţie, care se poartă cu mine cum te-ai purta cu un egal, să nu se împotrivească să-mi comunice şi mie. Căci nimic nu mă doare mai mult, decît faptul că este jefuit acel popor, care s-a împotrivit pînă acum duşmanului, ca să nu fie jefuite celelalte popoare.

Acum a sosit Ioannes Hennckel cu scrisorile tale, în care, se aflau nouă încoronaţi, adică: optsprezece monede cu efigia lui Carol. Suma totală pe care am primit-o de la tine, prin intermediul lui este de treizeci de carolini. Voi proceda, după cum poruncesti. Îi voi mulţumi pe creditori, după puteri, pînă vor fi sosit ceilalţi bani de la unchiul tău după tată [22]. Nu voi precupeţi nimic în privinţa zelului sau a datoriei, care ar avea importanţă fie pentru a hrăni speranţele, fie pentru a cultiva nădejdile şi am toată încrederea că după asta chestiunea va fi rezolvată foarte chibzuit, ca să n-am de ce mă ruşina de progresul ei în scrisorile următoare.

www.dacoromanica.ro

Pe Ulricus l-am recompensat pentru *Pandecte* — şi îi place cumpărătura. Căci *Războiul Gallic* a adăugat un preţ uriaş cărţilor.

În scrisorile mele, care s-au pierdut, te rugasem să-mi faci din nou o copie după *Atila* al tău, care, te rog, să ai grijă să-mi parvină cu primul sol. Sînt stăpînit de dorinţa arzătoare s-o am şi nu numai eu, ci mulţi doresc la fel de fierbinte, ca mine, s-o aibă. Rutgerus Rescius oferă presa lui şi ceea ce mai poate, ca să se grăbească editarea. Am înţeles destul de bine, că Rutgerus n-a ajuns la înţelegere cu acest Craneveldius, cît să facă scrierile tale şi în ce cîştig să spere.

Dacă poţi avea puţin răgaz, aş vrea să citeşti cu atenţie cuvîntarea lui Demostene împotriva lui Leptinus, fiindcă doresc ca discursul acela, tradus de mine, să fie dojenit de mîinile tale şi să vadă lumina sub auspiciile tale.

Îţi mulţumesc că mi-ai trimis chirograful[23] cvestorului regatului, cu care fac o minunată economie de timp, fiindcă abia peste un trimestru făgăduiesc ei plata. În această nouă familie graba îmi este mai potrivită ca nici o altă soluţie.

Tu, unicul sprijin al eforturilor mele, să trăieşti multă vreme şi fericit.

În a 12-a zi înaintea calendelor lui decembrie, [18 noiembrie] 1537.

PETRUS NANNIUS TRIMITE SĂNĂTATE LUI NICOLAUS OLAHUS

Sînt foarte îndurerat, prealuminate protector, fiindcă nu ţi-am scris, după cum îţi mărturisesc în genunchi şi îmi dau seama de greşeala pe care am făcut-o, mai degrabă acum, decît atunci cînd am săvîrşit-o. Căci atunci plecasem de curînd de la tine şi orice subiect, în privinţa căruia trebuia să-ţi scriu, părea epuizat în convorbirile avute. Nu credeam că voi păcătui, dacă nu voi fi întrerupt cu scrisul meu frămîntările tale legate de chestiunile Ungariei, ca să las la o parte celelalte griji.

www.dacoromanica.ro

Însă fiindcă Ioannes Hennckel venise fără porunca mea, socoteam că tu vei înţelege destul de limpede de la el că respectase foarte bine *convenţia*. Căci porunciseşi să revină peste trei sau patru zile, ceea ce a şi făcut. Mă mîngîiam cu aceste justificări fie pentru inerţia, fie pentru jena mea. Acum înţeleg destul de bine mustrarea ta, căci n-ar fi trebuit să las la o parte datoria de a-ţi scrie pentru nişte lucruri atît de uşurele. Dar cu cît mă îndurerez mai mult că am greşit, cu atît îmi sporeşte sensul acestei plăcute desfătări, fiindcă pot să te văd pe tine cercetînd cu atîta străduinţă scrisorile bietului de mine.

L-am satisfăcut pe Ulricus în legătură cu *Pandectele*. Mi-a plăcut foarte mult tranzacţia, căci din cauza *Războiului Gallic* s-a adăugat un preţ uriaş cărţilor. Eu îi recomandasem lui Ioannes să renunţe, chiar după vorbele tale. Astfel îl voi trata chiar pe acest fiu adoptiv al tău, ca şi cum ar fi demn de meritele tale şi de prietenia noastră. L-aş vrea foarte mult pe *Atila* al tău ; o, dacă i-ai da drumul, în fine, în lume ! Vreau să fie lăsat loc, pe frontispiciul cărţii, fie pentru o scrisoare, fie pentru o poezie a noastră.

Am ţinut cîndva o cuvîntare asupra laudelor lui Tucidide, în care n-am descifrat nici unul din preceptele istoriei. Această cuvîntare se află acum la tine. După ce am rostit cuvîntarea în public, am întîlnit din întîmplare pe *Atila* al tău. Între altele constatasem că, acolo, tu ai remarcat exact lucrurile, pe care voiam eu să le subliniez cu privire la istorie. Mă bucuram în fel şi chip că nu m-am îndepărtat de scop în acele preceptişoare, căci, ca să ajung la această concluzie, observaţia ta asupra acestor chestiuni a adus *precizarea*. De aici s-a născut dorinţa să-ţi dau ţie cuvîntarea aceea s-o citeşti, ca să înţelegi că părerile noastre, în această problemă, coincid.

Despre Ungaria se zvonesc acum, aici, lucruri mai puţin tragice. O, dacă te-ai învrednici să mă anunţi că n-am primit o lovitură atît de mare ! Căci mă torturează gîndul că un foarte bun creştin este distrus în mijlocul unei naţii preacredincioase, sau mai degrabă că poate fi, înnecat cu sîngele celorlalţi creştini. Ce bine ar fi, dacă ai putea adăuga în *Atila* vremurile iubitului tău

www.dacoromanica.ro

Huniade şi ale lui Matias şi ale celorlalţi pînă în prezent, ca să descrii cu extraordinarul tău talent şi cu o erudiţie egală, la un loc, cu întreaga lor zestre, pasajele pe care le-ai descris separat şi să înfăţişezi chiar pe toţi eroii, pe care i-a născut acel vestit pămînt.

Noi distrugem înfăptuirile altora, iar pe ale noastre nu le întărim. Căci ţinem în mîini discursul lui Demonstene, împotriva lui Leptinus, care în scurt timp va păşi în lume sub auspiciile numelui tău, în a cărui prefaţă am hotărît să declar că la tine s-a lăţit pînă într-atît toată Ungaria, încît trebuie să fii păstrat neatins multă vreme, ca să nu laşi neterminată această carte.

Rămîi cu bine unice protector, pe care nu-l înfrîng nici distracţiile curţii, nici furtunile soartei, căci tu învingi cu inima senină tulburările vieţii, cum îi învingea, odinioară, strămoşul tău, Huniade, pe turci.

Din nou cu bine, dar regeşte, *ca însuşi regele.*

În ziua a zecea înaintea calendelor lui decembrie, [20 noiembrie] 1537.

NANNIUS CĂTRE OLAHUS

Chiar dacă nu am vreun motiv să-ţi scriu, preastimate Nicolaus, unic stăpîn, ce nu eşti mai prejos prin ştiinţă şi farmec decît oricare altul din ţinuturile natale, totuşi voi obţine cel puţin răspuns la cele două scrisori pe care ţi le-am trimis, — dacă-ţi va prisosi timpul. Acum am socotit că trebuie să-ţi scriu a treia oară, fiindcă acest sol are de gînd să vină acolo şi ar putea, în scurtă vreme, să mă asigure „de intrare în posesia răspunsului", ca să mă exprim ca juriştii.

În afacerea cu Ioannes Hennckel am acţionat aşa cum aveam dispoziţii de la tine : adică, i-am potolit pe unii dintre creditori cu bani, pe alţii cu promisiuni, iar pe ceilalţi cu speranţa unei rezolvări definitive în cîteva săptămîni.

Despre tînăr am acum cu totul altă părere decît imediat după venirea lui la mine. Simt că orice greşeală a făcut pînă acum, a păcătuit din cauza dragostei tinereşti,

www.dacoromanica.ro

sau mai degrabă din cauza puterii de seducţie a răului, decît datorită propriului său caracter. Îl văd zilnic aplecat deasupra lucrărilor, veşnic în dormitor, unde-şi petrece, de obicei, toate zilele închis între cărţi, aşa că eu iau aceste zile, pe care le-a petrecut la mine, ca zălog şi chezăşie pentru o viaţă cumpătată în viitor şi nu mă tem că voi fi deziluzionat.

Căci unde mai pui că iubeşte cărţile şi se teme şi venerează nobleţea ta foarte mult. Din anumite întîmplări mi-am dat seama ce mult l-ar înfricoşa dezaprobările tale şi tocmai acest fapt îmi aprinde cel mai mult speranţa şi mi-o întăreşte. Din convorbirile cu el (căci îmi este foarte familiar) îmi dau seama că oricît de mult timp ar fi fost chinuit de lipsa studiilor, a păstrat din vechea lui instruire cunoştinţe importante, care îmi voi da toată silinţa să ajungă la o mare bogăţie cu ajutorul meu.

Dacă ai putea să te lipseşti de *Atila* al tău, aş vrea să alergi în întîmpinarea dorinţelor mele şi să-l dai cuiva, ca să-l studieze la facultate, căci profesorii caută cu multă ardoare această carte. Eu nu le-aş refuza bucuros rugăminţile — căci sînt demne de laudă — dacă ai îngădui să le fie trimişi puii talentului tău. Doar ştii că făclia nu trebuie pusă sub obroc, şi muzicii, pe care n-o auzi, nu-i acorzi nici o preţuire ; nici talantul Domnului nu trebuie să-l îngropi în pămînt.

Dacă aş avea atîta trecere în faţa ta, cît te iubesc şi te apreciez eu pe tine, ţi-aş porunci să împărtăşeşti lumii întregi cunoştinţele tale care, după cum ştii, s-au întors, de la savanţii consultaţi miruite cu un însemnat panegiric şi sînt acum răsplătite prin laude zilnice. Eu, pe Hercule, înăbuş cît pot ceea ce simt pentru tine, deşi, fără voia mea, unele aprecieri ies la iveală ; căci totdeauna mă tem să nu răspîndesc vreo laudă, care să-ţi pară inferioară meritului tău, fiindcă nu ştiu ce aduc laudele linguşitorilor. Aşa se face că ţie îţi vorbesc atît de rar despre tine, pe cînd altora le vorbesc din belşug, căci în faţa lor aprecierile mele nu sînt constrînse de nici o sfială, de nici o bănuială.

Sînt cufundat cu totul în Demostene, pentru care, după cum ţi-am scris şi în misivele anterioare, îţi implor

www.dacoromanica.ro

ajutorul. Lucrarea, dacă nu poruncești altfel, va păși în lumină sub auspiciile tale, căci ție aș dori să-ți încredințez ceea ce este mai plăcut studenților mei.

Cu bine unicul sprijin al scrierilor mele.

8 decembrie, în anul 1537.

ACELAȘI NANNIUS TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Cu toate că nu aveam, preabunule, ce să-ți scriu, căci ți-am scris mai înainte destul de des, totuși fiindcă se ivise un mesager atît de potrivit în persoana vărului dragului nostru Rutgerus, n-am putut să mă abțin a-ți da veşti, dacă nu pentru altceva, cel puțin ca să te salut prin el. Căci dacă acei purtători de veşti, pe care Martial îi numește togați, lasă impresia că fac un serviciu stăpînilor lor, cînd le aduc o nouă *urare* și, cu această ocazie, în fiecare zi, dis-de-dimineață, le doresc toate bucuriile — mai mult din obișnuință decît din inimă — eu, desigur, va trebui să mă conving că sînt foarte vinovat, dacă în împrejurări unice, *cu multe urări de bine* și cu rugi pentru fericirea lui, nu-i sînt alături aceluia, pe care pentru strălucirea descendenței sale regești îl cinstesc, pentru erudiție îl admir, pentru virtuțile eroice îl venerez, pentru studiul despre bărbații demni de toată cinstirea îl cultiv, iar pentru numeroasele lui binefaceri față de mine îl am foarte drag.

Dar fie ca cei de sus să-mi asculte rugile, ca să-l am pe dragul meu Olahus — sau mai degrabă al tuturor învățaților — nu ca principe între fruntași la curtea împăratului, ci ca stăpîn la propria lui curte în virtutea dreptului strămoșesc. Dar dacă i-ar fi fost dată această soartă, sufletul lui zbuciumat n-ar fi strălucit în mijlocul atîtor nenorociri. Poate că alții vor admira calități la tine, căci într-adevăr, le atragi admirația pentru motive bine întemeiate. Unul îți apreciază sfatul înțelept și grija prevăzătoare în toate lucrurile, altul fermitatea și statornicia caracterului, pentru că nici o constrîngere nu-l poate îndepărta de la planul stabilit. Unii te admiră pentru că din ruina patriei tale și din pierderea avuțiilor

www.dacoromanica.ro

regeşti n-ai păstrat o inimă întristată sau înecată în valuri, ci una de mult timp resemnată şi ieşită deasupra cruzimii destinului ; alţii preţuiesc la tine sfînta credinţă a prieteniei, care tu socoteşti că trebuie cultivată nu numai între graniţele vieţii, ci chiar după moartea celor dragi. Regina te consideră cel mai credincios prieten şi sfătuitor, fiindcă soţul ei te-a avut odinioară prieten foarte credincios. Veghezi acum asupra soţiei, fiindcă asupra soţului de mult nu mai poţi veghea ; eşti departe de patrie, departe de interesele şi nevoile tale — pe care le-ai fi putut rezolva, poate, mai bine prin prezenţa ta — ca să veghezi mai atent asupra intereselor reginei. Lipseşti de lîngă ai tăi, dar eşti alături de prietenul muribund al regelui, iar în povăţuirile reginei, din cucernicie aduci credinţă, din experienţă dai orientare exactă în fiecare situaţie, din vasta ta cultură aduci ştiinţă, din înţelepciune, prudenţă. Unii îţi vor admira apoi talentul multilateral, care nu se dezvoltă printr-o sforţare îndelungată, nici prin acumulări treptate, ci se ridică deodată, ca o flacără, la o deplină strălucire.

În sfîrşit alţii te admiră, pentru că într-o situaţie atît de strălucită păstrezi un suflet complet străin de fast şi atît de modest, că oricine te-ar vedea nu-şi poate da seama, din purtarea ta, cît de mare eşti. Eu nu admir separat aceste calităţi, ci pe toate laolaltă şi în contemplarea atîtor virtuţi — ca şi cînd m-aş afla în atelierul lui Fidia Parrhasianul [24] — nu mă hrănesc cu pictura lui abstractă, ci cu imagini vii. Te rog să-mi dai voie să vorbesc deschis şi să nu poruncesti să-mi încorsetez cuvîntarea între limitele modestiei tale, căci sfiala mea a micşorat şi aşa destul de mult aceste limite. Nu este Nannius omul care să poată linguşi pe cineva şi chiar dacă ar putea s-o facă, n-ar vrea. Odinioară Momus [25], s-a revoltat împotriva omului făcut de meşterul Vulcan, fiindcă nu-i modelase ferestre în piept, prin care ar fi putut să-i spioneze tainiţele inimii. Dacă s-ar fi făcut atunci aşa, oamenii cinstiţi n-ar suferi acum din cauza bănuielii adulării.

Tu poate nu-ţi dai seama de măreţia ta. Alţii o cunosc, însă, datorită acelei particularităţi a ochilor, care, fiindcă pot vedea toate lucrurile, pe ei nu se văd.

www.dacoromanica.ro

Sper că mă vei ierta pentru vorbele mele : gura mea vorbește din preaplinul inimii — cum a spus cineva — și, ca un potop, cuvintele năvălesc peste zăgazul dinților, peste aluviunile buzelor și se revarsă ca un geamăt prea multă vreme înăbușit. Tot astfel țîșnesc simțămintele inimii, chiar luptînd împotriva voinței noastre.

Îmi pusesem în gînd numai să te salut, dar admirația mea pentru tine m-a prins într-o asemenea vorbărie pe care, totuși, trebuie s-o consideri mai degrabă a inimii decît a scrisorii, căci toate au fost scrise cu inima, care este de obicei urîtă pretutindeni și astfel își ține pentru ea acest fel de a judeca.

Rămîi cu bine, sprijinul și dulcea mea podoabă [26].

Dată la 22 decembrie 1537.

ACELAȘI
ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, PROTECTORUL SĂU

Chiar dacă ai scrie mai rar, preastrălucite protector, acest lucru trebuie să-ți fie îngăduit ție și de către cel mai nedrept judecător, iar eu n-ar trebui nicidecum să cad în greșeală.

Cunosc cît se poate de bine îndatoririle tale foarte grele. O, dacă acestea ar fi tot atît de plăcute pentru tine, pe cît de folositoare sînt curții !

Cît de mult mă doare că tu ești departe de sălașurile natale, tot pe atît mă bucur pentru patria mea, că te are pe tine sfetnic foarte credincios și foarte prevăzător în cele mai grele timpuri. Nenorocirilor ungare datorăm noi faptul că te afli aici : de aceea nu trebuie să fim pînă într-atît de dușmănoși față de aceste situații, care ne-au agonisit un așa de însemnat cîștig.

Cît despre faptul că te temi că există și situații mai rele, care ar putea să te îndepărteze de la curte din cauza ambiției, eu socotesc că în privința asta n-ai de loc dreptate. Toți se minunează de bunătatea ta, știu bine asta. Toți învățații doresc să fie așa de cunoscuți ca

www.dacoromanica.ro

tine și chiar eu sînt prețuit mai mult aici, fiindcă sînt prieten cu tine. Nu vei socoti, că aprecierea de care te bucuri o datorezi înaltei tale slujbe. Nu, o datorezi numeroaselor tale virtuți, o datorezi modestiei tale, credinței, erudiției și clarviziunii tale. Toată lumea știe cine ai fost în patria ta și ce ai fi putut să fii pînă acuma, oricum s-ar fi rezolvat problemele ungare.

Părerea mea, care cred că s-a statornicit în toate inimile, este aceasta : că tu ai fost îndemnat de credința ta să vii la această curte, ca s-o poți apăra, prin serviciile tale, pe soția defunctului rege și să poți cultiva memoria aceluia prin binefaceri ; ai fost momit cu speranța răgazului pentru litere, determinat de sfat, reținut de statornicie.

Cînd cercetez cu atenție înfăptuirile tale — și numai dacă-mi este permis să-mi iau această îndrăzneală — mi se pare că ți-ai întemeiat planurile tale pe cel mai înalt devotament, pe iubirea plină de respect, pe prudență și cinste. Ești departe de patrie, dar în același timp ești departe de orice antipatii, pe care soarta a hotărît să le naști chiar și de aici, atîta vreme cît soarta Ungariei se zbuciumă între doi regi [27].

Unul dintre ei nu are de ce să se plîngă, fiindcă vede că tu acționezi în același sens, în care odinioară acționase el însuși, pe cînd trăia încă regele Ludovic : adică în îndeplinirea însărcinărilor reginei, iar devotamentul tău rămîne între limitele iubirii pline de respect a unui supus și în același timp îi ești folositor întru neîntinarea cenușii vechiului prieten.

Celălalt are chiar pentru ce să te iubească, fiindcă vede cît de bine te îngrijești de sora lui. Pe Cicero nimic nu l-a mîhnit mai mult ca faptul că a înclinat spre unul din cele două partide și n-a mai putut să fie apoi autorul păcii generale, pentru că începuse să fie de partea unuia singur. Eu socotesc că tu ai hotărît să imiți, în această absență a ta, pe Alcibiade, pe Chabria și pe mulți alții, care au fugit în țări străine, pentru ca, adunînd acolo forțe, să vină în ajutorul patriei în suferință. Numai că unii fac acest lucru după ce chibzuiesc, alții întîmplător. Iosif fusese vîndut în Egipt, ca să vină în ajutor Egiptului și altor populații învecinate împotriva foametei.

www.dacoromanica.ro

Tu ai cîntărit, cred, cu gîndul că te afli la curte din necesitatea sorţii şi din voinţa lui Dumnezeu, ca prin cele mai înţelepte sfaturi să ai grijă acum de patria noastră, în viitor de a ta. Acesta este motivul pentru care eu nutresc o foarte mare speranţă că pentru stirpea ta regală şi pentru uriaşele tale virtuţi, tu vei ajunge peste puţină vreme în Ungaria în culmea fericirii, astfel încît chiar de pe acum aş putea spune : „Doamne adu-ţi aminte de mine, cînd vei veni în împărăţia ta!“ Eu mă bucur pe faţă de această dulce nebunie, care cred că nu mi-a fost insuflată de sminteală, ci de o divinitate şi cred că acum mă vei socoti juruitorul preafericitei tale sorţi şi, după ce vei vedea rezultatul, nu mă vei socoti proroc mincinos [28].

Citesc şi recitesc *Atila* al tău cu foarte mare plăcere şi întotdeauna cu o voluptate proaspătă şi pînă într-atît nu mă satur cu lectura, încît, foarte cinstit fiind, aş spune ca în versul lui Vergilius : „Şi nu s-a mulţumit că a văzut-o odată, ci a rugat-o mereu să mai întîrzie“. Ce motiv ai să te plîngi de îndatoririle tale, de vreme ce îţi permit să fii atît de elocvent, atît de instruit, fecund în opere atît de migălos elaborate, încît n-ai pe nimeni în Louvain, care să te egaleze. Cu siguranţă în tine trebuie să sălăşluiască un talent divin, care nu poate fi înăbuşit între atîţia spini ai neliniştilor.

M-a rugat Ioannes Hennckellus să insist ca după ce va pleca prietenul său nedespărţit în Italia, beneficiind de concediul acordat de regină, să obţii şi pentru el acelaşi dar. Ştie că tu poţi obţine orice de la regină, datorită trecerii tale şi el nu s-ar bucura să-i fie răpit Martin, în care a găsit totdeauna un prieten iubitor, un credincios integru, un sfătuitor decent. Eu, deşi nu mă lipsesc bucuros de acest tînăr — căci are comportări, mai mult decît agreabile — n-aş voi totuşi să-l întîrzie vreo barieră din cauza mea, sau să-i fie împiedicate acum interesele din cauza sentimentelor mele. Căci îl iubesc nu numai pentru că îmi este de folos, ci fiindcă este bun.

Rămîi sănătos, unice şi preaînvăţate protector.

În aceeaşi zi a epifaniei Domnului, [6 ianuarie] 1538.

www.dacoromanica.ro

ACELAȘI
ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI
NICOLAUS OLAHUS,
PROTECTORUL SĂU

Îți trimit, preabune protector, poeziile dragului nostru Conradus în care au fost înmănuncheate, cu foarte multă măiestrie, mai multe cărți ale lui Erasmus.

Dacă pe deasupra ai vrea să te îngrijești și de mine, să știi că meritele îți dau acest drept asupra mea, încît să mă poți folosi cu mînă liberă. Ți-aș mulțumi pentru noua ta binefacere și pentru cea de acum trei zile, dacă tu mi-ai veni în ajutor, sau eu aș putea descoperi ceva de aceeași valoare. Acum recunoștința noastră este silită să rămînă înăuntrul piepturilor noastre, fiindcă nu se pot găsi cuvinte pe măsura sentimentelor. Ai dat administratorului financiar chirograful și douăzeci de carolini, însă n-am primit decît paisprezece, pentru că Ioannes Hennckellus încasase mai înainte șase carolini de la el. Aș fi satisfăcut aproape toți creditorii, dacă n-ar fi fost încă o datorie de trei carolini, pe care o mărturisește pe deasupra. De aceea îți semnalez această situație, seniore, ca dacă pe viitor socotelile lui ar începe să fie mai sumare, tu să înțelegi că el n-a pierdut nimic de la el și că doresc ca tu să fii mulțumit de mine în toate privințele, conform așteptărilor tale.

După ce am primit de la Conradus pachetul cu manuscrisele tale, după porunca patronului său, am schimbat multă vreme păreri despre opera ta *Atila*. Conradus te-a lăudat iarăși în fel și chip și din aceste aprecieri eu am simțit o nemaipomenită plăcere. El m-a îndemnat să renunț la această carte spre binele tău, dacă ai dori s-o tipărești. Spune că el intenționează să poarte de grijă ca operele lui să iasă foarte corecte fie din presa lui Rutgerus, fie din a lui Servatius. A adăugat că el dorește foarte mult să se dezvolte această ediție și mărturisea, că, citind pe *Atila* al tău, el a înțeles mai bine ca oricînd pînă atunci care este așezarea Ungariei, deși o cercetase mai înainte desenată în diferite hărți.

Poezia ta i-a plăcut în mod deosebit. Eu mă minunez și acum de forța talentului tău, care mărturisesc cinstit,

www.dacoromanica.ro

după cum spune şi Horatius „ţîşneşte mereu mai proaspăt dintr-o undă ascunsă a lucrurilor, în mijlocul unor covîrşitoare tristeţi şi griji". Şi, după cum lebăda cîntă mai frumos înainte de a muri, tot aşa şi tu ai compus cele mai suave şi cele mai elegante poezii, la cea mai grea pierdere.

Noi am intervenit în foarte puţine locuri, mai mult ca să nu părem nişte adulatori, decît fiindcă ar fi fost nevoie de vreo cenzură.

Louvain, 1 aprilie 1538.

ACELAŞI NANNIUS TRIMITE SALUTĂRI SENIORULUI NICOLAUS OLAHUS, PROTECTORUL SĂU

Damianus de Goes, care-ţi aduce scrisorile mele, este un savant lusitan nu mai puţin distins prin faima numelui său, cît prin remarcabilele sale maniere şi prin preţuirea pe care o acordă literelor şi literaţilor. Dacă-ţi vor îngădui însărcinările multiple, aş vrea să-i acorzi o întrevedere. Îţi vei da seama că acest cavaler îţi seamănă mult în privinţa sincerităţii, a naturaleţii, a cinstei, a bunătăţii şi a modestiei în comportare. Cu mine a vorbit adeseori despre tine ; doreşte foarte mult să poată fi în preajma ta.

Rămîi sănătos, preabune stăpîne.

Pe fugă, în ajunul nonelor lui mai [6 mai].

LUI NICOLAUS OLAHUS, CEL MAI DEVOTAT SERVITOR AL SĂU, NANNIUS PETRUS

Iată din nou, altă scrisoare. Căci ca să fiu eliberat, adică să termin traducerea lui Demostene pe care ţi-am promis-o, a dispărut sfiala mea, mai degrabă *nesiguranţa,* şi a învins îndrăzneala. Ştiam că am un stăpîn

www.dacoromanica.ro

nu numai cult, dar şi indulgent şi blînd. Sper că după ce i se va alătura onoarea măreţului tău nume, cartea [29], în întregul ei, va fi nu numai demnă de aplauze, ci chiar de o faimă veşnică. Numai Melanchton şi alţii vreo doi, trei au încercat cîte ceva din Demostene. De fapt însă, pe cei mai mulţi nu i-a satisfăcut calitatea, astfel că de curînd un cunoscător a tradus aceeaşi operă din nou, dar infinit sub strălucirea celui pe care l-a imitat, sau mai degrabă a vrut să-l corijeze. Interpretarea lui Melanchton este mai liberă, deseori chiar se apropie de parafrază. Noi sîntem mai fideli, căci respectînd ideia şi chiar metafora, colonul şi perioada, cu numerele ei, păstrăm aproape întotdeauna forma originală. O, dacă ai fi de acord să examinezi lucrarea cu ascuţita ta pricepere înainte de a fi editată !

Se aude că regele [30] ar veni aici cu fratele [31] său ; te rog pe toate muzele sfinte, să te avem atunci şi pe tine cu noi.

Răspunde-mi, sau prin acest sol, sau prin Damianus, ce vrei să schimb în prefaţă.

Fiindcă sînt considerat puternic în faţa imensului meu Olahus, mulţi mă invidiază şi mulţi cer de la mine servicii, pe care speră că le-aş putea obţine prin tine. Pe mulţi i-am refuzat, însă pe cel care-ţi aduce această scrisoare nici nu puteam, nici nu trebuia să-l refuz. Căci este un bărbat pe cît de onest pe atît de cult şi legat de mine prin cea mai trainică prietenie. Acest om are o chestiune de aranjat cu regele. Există o mînăstire în Tehenburch. Primarul acelui loc, un om care nici opt sau nouă sate nu are în stăpînire, a impus călugărilor această lege : să nu redobîndească după aceea nimic şi să nu-şi schimbe stareţul. Şi imediat s-a observat că amîndoi jucau ca pe funie. După aceea, acel stareţ a fost ales conducător de întregul ordin şi, de nevoie, omul de care-ţi vorbesc a plecat de acolo. De acum înainte, pentru a jefui, a început tiranul acela să se poarte ca şi cum legile sale ar fi fost violate şi să confişte toate averile, atît cele ale călugărilor, cît şi cele seculare. Călugării au vrut să acţioneze împotriva lui nu ca împotriva unui luteran, ci ca împotriva unui năvălitor nedrept.

Aş dori foarte mult ca tu să-l ajuţi de aici încolo să scape de o nouă supărare, fie prin intervenţie, fie

www.dacoromanica.ro

prin sfatul tău ; dacă nu, aş dori ca cel puţin să-l lămureşti în privinţa intervenţiilor mele şi ale prietenilor mei.

Damianus de Goes a adus înapoi scrisorile, fiindcă nu te-a găsit la Anvers şi de aceea şi scrisorile trimise prin el, de care am amintit mai sus, le-am încredinţat unui călugăr, care ţi le va aduce. Este un om cult şi cinstit.

Cu bine, stăpîne preabun şi prealuminat.

NANNIUS
ÎI TRIMITE SALUTĂRI SENIORULUI NICOLAUS OLAHUS, PROTECTORUL SĂU

Am văzut în scrisorile lui Iacobus Danus salutarea adăugată pentru mine şi pentru Rutgerus Rescius. Însemnarea ne-a făcut foarte multă plăcere. Totuşi, cu mult mai plăcută ne-a fost vestea că sănătatea ta n-a fost atinsă de nici o boală. În anul acesta purtător de molimă au pierit foarte mulţi peste tot. Rutgerus a bolit foarte rău. Pînă la vremea asta, spre disperarea lui şi a tuturora, abia dacă a făcut un oarecare progres şi există, totuşi, pericolul să-l întoarcă boala.

Eu am suferit de ameţeală şi de greţuri continue, aşa că n-am putut să-mi îndeplinesc în chip fericit nici îndatoririle publice şi nici măcar pe cele personale. Pe nefericita asta de cărţulie am avortat-o mai degrabă, decît am editat-o şi numai constrîns la acest lucru de îndemnurile numeroase ale prietenilor, care îmi porunceau să sper în lucruri uriaşe. Pînă acum n-a apărut nimic ; ce va fi mai tîrziu, nu ştiu. Cel puţin mă bucur că prietenii n-au simţit, deocamdată, că sînt îndîrjit faţă de cererile lor.

Demostene al tău, pe care-l pusesem sub presă, mi-a plăcut atît de mult, încît l-am luat înapoi de la prăvălia lui Rutgerus, ca să nu se arunce în burete ca acel binecunoscut Aiax, al lui Augustus, însă fiind constrîns să suporte un naufragiu din cauza sărăciei literelor latine, îl transfer acum a patra oară şi abia am trecut de jumătate. Acum toate îmi surîd favorabil : de bună seamă, sau translaţia va fi demnă de tine, sau voi distruge ce

www.dacoromanica.ro

am făcut. Aceasta este situaţia prezentă şi nu voi lua nimic altceva în mînă, mai înainte de a-l fi terminat pe acel Anteu [32].

Preagenerosule şi binefăcătorule, dacă descopăr ceva mai greu pentru mine, să mor ca un cîine (să mă bată Dumnezeu). Nu m-au întîrziat sentenţiile, dar vreau din virtuţile demostenice să nu existe nimic, care să nu corespundă în latineşte ; acest lucru nu-l pot obţine nici măcar printr-o încercare extremă şi asiduă. Sper, totuşi, că încă înainte de întoarcerea ta [33], cartea va fi răspîndită. Mi se pare ruşinos să-ţi scriu noutăţi ţie, căruia chiar regii cei mai conştiincioşi şi monarhii îţi încredinţează tainele lor. Să dea Dumnezeu să te vedem şi pe tine şi Ungaria aşa cum se cuvine descendenţei tale regale, cum merită virtutea ta şi mai ales, cum doresc toţi învăţaţii.

Fii sănătos unicul meu sprijin şi adevărat Mecena.

Louvain, 20 august.

[1] *Leyda (Lugundum Batavorum)*, oraş în Olanda meridională.

[2] Profesor de limba latină la universitatea din Louvain.

[3] Fiica lui Alcinous, regele feacienilor, care găsindu-l pe Ulysse leşinat la ţărmul mării l-a dus în palatul tatălui său.

[4] Nannius se referă la traducerile lui Olahus în limba elină.

[5] Gramatician şi critic grec, cel mai înverşunat duşman al autorului *Iliadei*, împotriva căruia a scris *Observaţii critice asupra lui Homer*, (nouă cărţi). În istoria culturii vechi este cunoscut sub numele de „Biciul lui Homer".

[6] Prototipul parazitului în comediile lui Publius Terentius Afer.

[7] Om vrednic să poarte crucea pe umeri.

[8] Aluzie la volumul care cuprindea epitafele scrise de umanişti la moartea lui Erasmus. A fost prefaţat şi tipărit cu cheltuiala lui Nicolaus Olahus.

[9] Ca tipograf şi librar, Rutgerus Rescius participa anual la tîrgul de la Frankfurt am Main, important pentru comerţul cărţilor.

[10] Referire la cele patru poezii în limba latină, scrise de Nicolaus Olahus la moartea prietenului său Erasmus. La acestea trebuie adăugat şi epitaful în limba elină, tradus de Franciscus Craneveldius în limba latină.

www.dacoromanica.ro

[11] *Ungaria* şi *Atila*, care circulau în copii multiplicate.

[12] A rezultat din această frază că în 1537, prietenii lui Nicolaus Olahus, în frunte cu Petrus Nannius, erau hotărîţi să tipărească cele două opere istorice ale protectorului lor.

[13] Geograf grec, născut la Amastia (anul 60 î.e.n.) şi decedat la începutul domniei împăratului Tiberiu. Luînd ca model consideraţiile generale de geografie, matematică şi fizică, elaborate de Erathosthenes, a descris toate ţările cunoscute din acea vreme, printre care şi Dacia. Nu s-a mulţumit cu generalităţi ci a furnizat judicioase amănunte asupra istoriei ţării respective şi instituţiilor publice, asupra originei şi tradiţiei popoarelor.

[14] Numit şi „părintele istoriei" (484—425 î.e.n.). In cartea a IV-a a lucrării *Istorii*, comunică numeroase informaţii cu privire la Dacia, culese pe cînd a călătorit prin Dobrogea.

[15] *Neoteric*, de la comparativul adjectivului grecesc neo = nou; neotericos = mai nou.

[16] Istoric latin (86—34 î.e.n.).

[17] Istoric (57—100 e.n.). Printre lucrările lui se numără şi *Istoria veche a evreilor* (12 cărţi) la care face aluzie Petrus Nannius.

[18] Petrus Nannius se referă la poezia *Ad lectorem* care prefaţează *Ungaria* lui Nicolaus Olahus.

[19] Poet care trăia la Bruxelles, în anturajul lui Nicolaus Olahus.

[20] A fost publicată prima dată de Sambucus, în 1568.

[21] Aluzie la îndelungatele războaie sîngeroase dintre Francisc I şi Carol Quintul.

[22] Aici Petrus Nannius e confuz. Nicolaus Olahus a avut un singur unchi, pe Stanciul, fiul lui Manzilla de la Argeş, care a fost „scurtat" de Vlad Ţepeş, fiind bănuit că umbla după domnie.

[23] Act de creditare sub semnătură privată.

[24] *Fidia Parrhasianul*, pictor grec, născut în Ephes, în sec. V. î.e.n.

[25] Fiul soarelui şi al nopţii. Zeu al cuvintelor de spirit.

[26] Citat din Horaţiu : „Praesidium et dulce decus meum", *Ad Maecenatum*, cartea I, oda 1, vers 2.

[27] Ferdinand I de Habsburg şi Ioan Zapolya, regi ai celor două Ungarii, după bătălia de la Mohaci.

[28] Părăsind Ţările de Jos, Nicolaus Olahus a fost numit secretar şi consilier al regelui Ferdinand I de Habsburg (1542), episcop de Zagreb şi cancelar al Ungariei ferdinandiste (1543),

www.dacoromanica.ro

episcop de Agria (1548), arhiepiscop de Strigoniu (1553) și regent al Ungariei (1562).

[29] Traducerea din Demostene a lui Petrus Nannius a fost prefațată de Nicolaus Olahus.

[30] Ferdinand I de Habsburg, regele Ungariei.

[31] Carol Quintul.

[32] Fiul lui Neptun și al zeiței Terra. În luptă, ori de cîte ori atingea pămîntul, prindea puteri noi și nu putea fi răpus. Hercule l-a sugrumat ținîndu-l ridicat în aer.

[33] În anul 1538, anul păcii de la Oradea, Nicolaus Olahus a călătorit în Ungaria ferdinantistă, avînd de apărat nu numai interesele reginei Maria, în legătură cu minele de sare și aur, primite de ea ca dotă, ci și propriile lui interese. El voia să i se restituie averile imobiliare din Ungaria ferdinantistă care fuseseră acaparate de nobilul Valentin Török (Turcul) care-l considera refugiat, ca și averile imobiliare din Transilvania, moștenite de la Ștefan Olahus, tatăl său, pe care regele Ioan Zapolya le dăruise unor credincioși ai săi.

www.dacoromanica.ro

RUTGERUS RESCIUS

www.dacoromanica.ro

Rutger Ressen (Rutgerus Rescius), profesor de limba elină şi tipograf, s-a născut la sfîrşitul veacului al XV-lea la Masseik şi a decedat la Louvain, în 1545.

Profesorul Roersch Alphonse, de la Universitatea din Gand, în studiul *L'humanisme belge à l'époque de la Renaissance* (p. 37—55), îl caracterizează „harnic lucrător în cîmpul literilor din vremea Renaşterii".

Prin îndeletnicirile lui de editor şi tipograf, Rutgerus Rescius a putut aprecia mai bine ca oricare altul rolul pe care a început să-l îndeplinească, pe scară mare, Nicolaus Olahus, chiar din primul an al stabilirii sale la Bruxelles, ajutîndu-i pe scriitori să-şi publice lucrările. Într-o scrisoare, el susţine cu temei că „Umaniştii din Ţările de Jos au, în sfîrşit, un patron, care să nu fie numai susţinătorul literelor şi al învăţaţilor, ci să fie el însuşi un foarte preţuit literat".

Cele patrusprezece scrisori ale lui Rutgerus Rescius către Nicolaus Olahus provin de la un savant, dar şi de la un om de afaceri. Majoritatea sînt scrise „în grabă". Prin ele, pune la dispoziţia lui Olahus tot ce tipăreşte ; îl informează despre succesele ce le-a avut comentînd pe Homer în amfiteatrul universităţii, solicită acordarea de privilegii pentru tipografia sa, recomandă prieteni solicitatori de slujbe (mai cu seamă ecleziastice), apelează la secretarul şi consilierul regentei ca acesta să smulgă din ghearele inchiziţiei pe un student, acuzat pe nedrept de erezie şi cere stă-

www.dacoromanica.ro

ruitor să intervină ca să se respecte privilegiul universității ca, în asemenea ocazii, ea să judece pe acuzați ; se ocupă în mod special de un student „Joannes al tău", protejat al lui Olahus ; se oferă să-i procure înaltului său protector cărțile cele mai rare, chiar dacă ar fi să le aducă din Frankfurt, unde se ducea la tîrgul anual de cărți etc.

La rîndul său, Nicolaus Olahus e plin de bunăvoință. Cererile lui Rescius — de loc puține — sînt satisfăcute ; obține privilegiul solicitat, cei recomandați pleacă satisfăcuți iar răsplățile de tot felul, dar mai cu seamă cele bănești, sînt și dese și apreciabile.

O dovadă deosebită a prețuirii acestui corespondent este că Nicolaus Olahus îi trimetea pentru „îndreptare" realizările sale poetice.

Reținem faptul că volumul omagial din 1537 în memoria lui Erasmus a fost tipărit de Rutgerus Rescius cu cheltuiala lui Nicolaus Olahus și că editorul a avut prilejul să mulțumească, o dată în plus, generosului patron „pentru suma de bani, trimisă mie în dar".

Rutgerus Rescius a tradus din elină în latină : *Memorabilia* de Xenofon (1529), *Aforismele* lui Hippocrate (1529), mai multe opuscule de Lucian (1530, 1531, 1533, 1534), lucrări din Plutarh (1531) și din Platon (1531), *Omilii* de Ioan Gură de Aur (1530, 1533, 1535, 1536) și *Omilii* de Vasile cel Mare (1533, 1534, 1536), *Noul Testament* (1534), *Homer* (1535), *Elogiul lui Evagoras* de Isocrates (1535) și *Parafrazele grecești ale Instituțiilor lui Theofil — jurisconsultul* (1536).

După ce a obținut, prin protectorul său, Nicolaus Olahus, privilegiul de a tipări în exclusivitate lucrări de interes general, — din tipografia lui Rutgerus Rescius au mai ieșit : *De Rebus gestis ducum Brabantiae* de Adrianus Cornelius Barlandus (1532), *Predici* de J. Driverius (1533, 1541, 1543), *Idile* de Garlerandus Sutor din Alkmar (1534), o culegere de discursuri a lui Petrus Nannius (1536, 1541, 1543), *Biografia Papei Adrian al IV-lea* de Gerard Maringus (1536), tratatul medical al lui Andreas Vesalius (1537), predicile dojenitoare ale lui Alardus Amstelredamus (1542), poemele și scrisorile lui Damian de Goes (1544), operele teologice ale lui Levinus Ammonius (1542), ca și cele ale preotului englez St. Gardiner (1545).

www.dacoromanica.ro

RUTGERUS RESCIUS
CĂTRE NICOLAUS OLAHUS,
TREZORIER DE ALBA, SECRETARUL REGINEI MARIA

Din scrierile preafericiților părinți ți-am trimis un mic dar, care deși este cu totul lipsit de valoare și nu-i altceva decît o cărticică, îmi va procura, totuși, un astfel de protector și prieten, pe care n-ar putea să mi-l cîștige nici un dar de aur, oricît de mare ar fi. O, dacă aș putea să dau astfel tot ce este la mine avuție de cărți, atunci aș ajunge la un bun rezultat cu lucrurile mele!

Așadar, nu atît pentru mine, cît mai ales pentru toți învățații, m-am bucurat extraordinar că ni s-a repartizat pe lîngă principele acestor ținuturi [1], un astfel de patron, care să nu fie numai susținătorul literelor și al literaților, ci să fie chiar el însuși un foarte prețuit literat. Dumnezeu să ni-l păstreze multă vreme sănătos!

Eu îi mulțumesc foarte mult senioriei-tale că mi-a oferit atît de generos îndatorirea și protecția ei. La rîndul meu ofer supunerea mea și adaug că voi fi întotdeauna gata să îndeplinesc orice lucru în care vei avea nevoie de mine și pe care eu aș putea să-l îndeplinesc.

Din rîndurile tale îmi dau seama că sînt adevărate cele scrise de domnul Erasmus despre tine în scrisorile editate și, de asemeni, și cele relatate despre tine mai înainte de Iacobus Magnus [2] și de alți cîțiva. Mergi sîrguincios înainte cu studierea scrierilor grecești. Eu îți voi trimite cărțile de care vei avea nevoie în măsura în care vor dispune de ele micile mele ateliere [3]. Iacobus al tău cunoaște ce a fost editat de mine. Poruncește-i să-mi dea de știre ce anume ți-ar surîde din cărțile acestea și-ți vor fi trimise acolo.

Fii bine sănătos, onoratule Olahus.

Pe fugă, Louvain, la 18 noiembrie 1531.

RUTGERUS RESCIUS
CĂTRE NICOLAUS OLAHUS,
SECRETARUL REGINEI MARIA

Guido, secretarul maiestății-sale imperiale, care s-a bucurat de aprecierea mea cît timp a stat la Louvain, i-a scris seniorului Audientiarius, pe care-l asigură că în

www.dacoromanica.ro

scurt timp va fi expediată aprobarea pentru privilegiul nostru. Acest privilegiu îl obţinem însă numai pentru trei volume ale cărţii lui Adrianus Barlandus [4], profesorul de retorică al academiei din Louvain, intitulată *Despre faptele de vitejie ale ducilor Brabanţiei* şi pentru volumul aceluiaşi *Despre ducii Veneţilor,* fiindcă, lăsînd la o parte o pătrime, cartea a fost editată deja. Tot seniorul secretar Guido i-a comunicat seniorului Audientiarius şi conţinutul aprobării privilegiului.

Dacă vei găsi un moment liber printre obligaţiile tale, te rog seniore Olahus, să nu-ţi fie greu să-i pomeneşti seniorului Audientiarius, ca să fie încheiată acolo mai degrabă problema aprobării.

Seniorul Mirbricanus, odinioară rectorul colegiului nostru, Conradus Gothnius şi alţi iluştri prieteni ai domnului Erasmus declară că Levinus [5] îi va produce puţină bucurie lui Erasmus, cînd acesta va afla ce important patron şi apărător al numelui său şi-a asigurat Levinus, sau cînd va afla ce scrisori a fost în stare să compună Levinus despre cărţile domnului Turnout şi despre mine, deoarece nu odată Erasmus însuşi l-a îndemnat să-şi publice operele la sus-numitul domn Turnout, după cum se poate vedea din volumele epistolelor aceluiaşi.

Desigur Levinus putea să mă facă atent prieteneşte. De ce era nevoie să se pornească deodată împotriva mea şi să se dezlănţuie în felul acesta ? Dar la ce nu sileşte sfînta foame de aur, inimile muritorilor ! Trebuia să-şi aducă aminte că a fost cîndva elevul meu şi că el însuşi a fost educat de mine chiar în particular şi gratis, în vreme ce alţi elevi îmi plăteau o sumă importantă pentru asta. Fără îndoială că este foarte adevărat acel vestit senar : „Dar eu, care am rămas acelaşi om, îl iert, desigur, cu plăcere, cu toate că şi ca tînăr şi ca om matur a fost lipsit de caracter".

Aş dori, totuşi, ca de aici încolo să acţioneze mai circumspect şi să nu pronunţe un verdict, pînă cînd n-a audiat şi partea adversă.

Îţi trimit *p r e d i c a* lui Vasile [6], care nu este tocmai rău editată şi pe care, la rugămintea lui Erasmus, am intenţia s-o dezbat public aici în scurtă vreme.

www.dacoromanica.ro

Îndată ce opera lui Barlandus va fi terminată, își va lua zborul spre tine.

Fii bine sănătos.

Louvain, 28 februarie, anul 1532.

RUTGERUS RESCIUS CĂTRE NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL REGINEI MARIA

Îți aduc imense mulțumiri pentru celelalte binefaceri ale tale față de mine și pentru darul pe care mi l-ai trimis azi.

Medicul acela, domnul Eremia Friverus, despre care ți-am vorbit astăzi, chemat pe neașteptate la Bruxelles de niște persoane, de a căror sănătate se îngrijește, a venit la mine rugîndu-mă să-ți scriu cîteva rînduri de recomandare. A venit la mine, fiindcă eu aveam de adnotat un autor cu el.

De aceea nu-mi vei mai lua în nume de rău faptul că ți-am recomandat prin atît de puține cuvinte un om, cu siguranță foarte demn de o mare laudă; fără îndoială virtutea și erudiția lui îi procură meritul de a fi prea bine recomandat ție și celor de seama ta. Dacă îi vei face vreun serviciu, voi considera că mi l-ai făcut mie. Și deși îți sînt prea obligat, prin chiar acest serviciu — firește purtîndu-i de grijă — mă vei face cu mult mai obligat.

Fii bine sănătos.

Louvain, 22 martie 1532.

CĂTRE RESCIUS

Serviciul tău, oferit lui Joannes în interesul meu, mi-a fost foarte plăcut, dragul meu Rescius. Tu porți de grijă să îndeplinești uneori, fără să-ți cer special, acele lucruri care socotești că-mi vor fi plăcute. Prin aceasta mă determini să fiu și eu foarte iubitor față de tine și

www.dacoromanica.ro

să doresc din toată inima să-ţi răsplătesc la rîndul meu prin dragoste, bunăvoinţă şi atitudine îndatoritoare solicitudinea ta — dacă vreodată se va ivi prilejul să pot da o măsură egală prin sfatul sau împuternicirile mele.

Continuă să-l sprijini prin sfaturile şi preceptele tale pe acest tînăr, ca nu cumva în timp ce este ucenic şi oaspete liber la voi să nimerească în vreo societate deocheată, care este o ruşine şi o nenorocire pentru tineri.

Cînd voi fi aflat că această însemnată universitate a voastră se distinge prin explicaţiile date şcolarilor, dacă voi putea urmări (?) ceva mai repede, voi pleca acolo, ca să trăiesc lîngă tine şi lîngă ceilalţi prieteni în gimnaziul vostru.

Fii sănătos şi, după cum ai început, iubeşte-mă pe mine, cel care te iubeşte foarte mult.

Hennkellus ar putea tot atît de bine să-ţi povestească despre solemnitatea prin care regina a fost investită aici şi pe care cei din Bruxelles n-au respectat-o, aşa că acum ei suportă penitenţa răzvrătiţilor.

Încă odată rămîi cu bine, tu şi ai tăi.

Bruxelles, 10 ianuarie 1533.

RUTGERUS RESCIUS
ÎI TRIMITE SALUTĂRI
LUI NICOLAUS [OLAHUS]

Pe cînd căutam un hamal, prin care să-ţi trimit opera domnului Ioannes Druton, mi-a ieşit în cale ieri, exact la timp, Ioannes al tău, căruia i-am încredinţat şi acest volum, ca să-l ofere senioriei-tale. Am adăugat *Aforismele* lui Hippocrate [7] şi trei cărţi ale operei unui alt comentator homeric; şi în chipul acesta, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai desăvîrşim încă o operă.

În interesul şcolarilor săraci deosebim în unele părţi faptul că ei ar putea să suporte mai uşor cheltuiala, recuperînd.

Zilele trecute am început să comentăm public, în colegiu, *Odiseea* şi într-un timp extraordinar de scurt

www.dacoromanica.ro

vom începe să interpretăm *Iliada*. Dacă Dumnezeu ne va păstra sănătoşi, sper că în timp de un an vom duce la bun sfîrşit şi explicarea altei opere.

Din Boemia chiar zilele trecute am primit scrisori, în care mi se dă de ştire că reverendisimul senior cardinalul de Rudulp a pregătit nişte litere greceşti foarte elegante, cu care are de gînd să imprime chiar pe cei mai buni autori greci şi, în primul rînd, comentariile lui Eustatius [8] asupra lui Homer, pe care nimeni nu le-a lucrat pînă acum în metal, din cauza mărimii operei şi a cheltuielii. Să-i ajute Dumnezeu să-şi îndeplinească cu succes acest plan. Îl are în preajma lui pe Lascar [9] şi datorită acestui autor şi animator, reverendisimul cardinal şi-a luat asupra sa această preasfîntă însărcinare. Dacă noi am fi avut la îndemînă comentariile lui Eustatius, comentîndu-l pe Homer, am putea aduce mai multe dovezi spre folosul nostru şi al elevilor. În condiţiile prezente noi nu vom comenta acest autor cum am dori, ci cum putem.

Fii bine sănătos, seniorule Olahus, şi ia în nume de bine micile noastre daruri de cărţi.

Louvain, 9 iulie 1533.

RUTGERUS RESCIUS TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, SECRETARUL REGINEI MARIA

S-a petrecut zilele acestea o întîmplare cu totul deplorabilă nu numai pentru familia mea, ci şi pentru întreaga academie din Louvain. În toiul nopţii, unul dintre internii mei a fost escortat de aici la Vituortia şi băgat acolo la închisoare. De fapt, tînărul este deosebit de nobil şi — după cîte am putut aprecia eu şi ceilalţi băieţi, care sînt în gazdă la mine — cu desăvîrşire străin de crima de erezie, căci se pare că a fost închis sub această învinuire.

De asemenea dau declaraţii în privinţa asta trei doctori şi un licenţiat, la care a locuit tînărul înainte şi alţi oameni, cu care acesta se vizita sau conversa. Chiar

www.dacoromanica.ro

biblioteca lui a fost scormonită de cei cărora le fusese încredințată această sarcină de către universitate și nici în ea nu s-a găsit măcar o carte suspectă în legătură cu erezia.

Știu că tu ai citit comentariul lui Lucian *Despre judecarea celui suspect de trădare* și de aceea nu consider că este necesar să mă străduiesc să-ți ilustrez prin exemple scoase din acest autor cît de mulți oameni complet nevinovați ajung adeseori în cea mai mare primejdie a *judecății celor necinstiți*. Vei înțelege, totuși, mai ușor de la aducătorii acestei scrisori, care ar putea fi motivul pentru care cineva aici mormăie în barbă nemulțumit și care, fără îndoială, a făcut ca tînărul să fie suspectat de această crimă.

Eu, fiindcă nu aveam nici o dovadă, n-am îndrăznit să înserez în scrisorile mele interpretarea celor care stabilesc pedeapsa.

Te rugăm, așadar, fierbinte pe tine, preastimate senior consilier, să ajuți împuterniciților universității noastre să poată obține de la serenisima regină dezlegarea prin care acest acuzat să fie cercetat după obiceiul și privilegiul universității noastre. Care ar fi aceste principii și proceduri, îți vor dezvălui delegații înșiși.

Fii bine sănătos, preaînvățatule Olahus.

Pe fugă, la Louvain, 19 august 1534.

RUTGERUS RESCIUS
ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Pe domnul Lapidanus, pe care l-am găsit un curier potrivit, n-am vrut să-l las să plece fără să te salut, preaonorate senior consilier, chiar și prin puține cuvinte. Ți-aș recomanda acest bărbat, dacă n-aș ști, că ți-a fost prea bine recomandat încă mai de mult. Este fără îndoială un bărbat înzestrat cu atît de mari daruri ale minții, încît pentru erudiție și cinste să poată fi foarte respectat și să devină cîndva abate în mînăstirea sa.

www.dacoromanica.ro

Îi trimit senioriei-tale, prin el, cartea *Rezumate din istoria romană.*

Pe Homer nu l-am terminat de imprimat din lipsă de hîrtie, fiindcă din cauza formei în care am început să-l editäm, n-am putut găsi la Anvers hîrtie potrivită de vînzare. Totuşi sperăm că va fi adusă şi aici în scurtă vreme. Îndată ce va fi terminat volumul, va zbura de aici la tine.

Fii bine sănătos, unicule patron cultivat.

Pe fugă, în Louvain, la 6 noiembrie 1534.

RUTGERUS RESCIUS ÎI TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

N-ai de ce să-mi mulţumeşti, preaonorate senior, ca şi cum onoarea ta ar putea spori cu ceva prin apropierea mea. Toţi cei care te-au cunoscut, oricît de puţin, ştiu prea bine că tu eşti aşa de *strălucitor* încît prin mine sau cei de o seamă cu mine, n-ar mai putea să se adauge nimic măreţiei tale.

Mi se pare că nu voi deveni supărător, dacă scrisoarea ta, în care vei adăuga puţine laude pentru iubitul nostru Nannius — de altfel foarte adevărate — va fi imprimată la un loc cu disertaţia acestuia în ordinea următoare : la început să fie pusă întîia epistolă a lui Nannius, scrisă către tine, apoi epistola ta şi, la urmă, cealaltă scrisoare a lui Nannius, în care îţi aduce mulţumiri pentru distinsa ta cenzură.

Îţi trimitem, aşadar, epistola lui Nannius odată cu rîndurile de faţă. Ne vei învrednici, sper, să ne comunici dorinţa inimii tale.

Fii bine sănătos, preaînvăţatule senior consilier !

Pe fugă, la Louvain, în Duminica tăierii capului, [29 august], anul 1535.

www.dacoromanica.ro

RUTGERUS RESCIUS
TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS, PROTECTORUL SĂU

Îi mulţumesc senioriei-tale pentru suma de bani trimisă mie în dar prin dragul nostru Nannius. Îţi trimit în schimb un dar de cărţi : o sută de exemplare din epitafele pentru Erasmus, scrise de tine şi de alţii [10]. Însă ţi le trimit prin slujitorul meu, ca să poţi scrie la timp prietenilor tăi, care vor veni din Frankfurt. Căci mi-a spus Nannius că intenţionezi să scrii acolo.

Eu, din cauza unor probleme speciale, am de gînd să nu mă duc la Frankfurt, însă cărţile, pe care le-am trimis acum, le încredinţez unui prieten, pentru ca acesta să poarte de grijă lucrurilor. Astăzi îl aştept să vină aici şi mîine (după cum sper) va lua drumul către Frankfurt. De aceea, dacă vei dori să-i trimiţi acolo cîteva rînduri, va trebui să le scrii chiar azi.

Fii bine sănătos, onorate senior consilier.

Pe fugă, din Louvain, în Duminica Floriilor, anul 1537.

[1] Rutgerus Rescius se referă la Maria de Habsburg, regentă a Ţărilor de Jos.

[2] Nume dat, între prieteni, lui Jacobus Danus.

[3] Rutgerus Rescius era proprietarul unei foarte active tipografii.

[4] *Adrianus Cornelius Barlandus (Adrian Cornelissen Van Baerland)*, umanist olandez (1488—1542). Titlul lucrării la care se referă Rutgerus Rescius este *Jocorum veterum ac recentium, libri tres* şi a apărut, concomitent, la Colonia şi Anvers, în 1529.

[5] Levinus Panagathus.

[6] Vasile cel Mare (330—379) s-a născut în Cesarea Capadochiei. Este autorul a numeroase scrieri, dintre care cele mai importante, utilizate chiar în zilele noastre, sînt omiliile.

[7] Cel mai vestit medic al antichităţii, care a pus bazele ştiinţei medicinei (484—420 î.e.n.). Din cele 72 de lucrări ce i se atribuie, cele mai renumite sînt : 1) *Prognosticon ;* 2) *Aforisme ;* 3) *Despre aer, apă şi locuri ;* 4) *Despre dietă şi bolile acute.*

www.dacoromanica.ro

[8] Episcop de Tessalonic. Savantele lui comentarii asupra lui Homer au fost tipărite în 4 volume la Roma în anii 1542—1550. Pînă atunci ele au circulat numai în manuscrise multiplicate.

[9] *Ianus Laskaris*, numit și *Ryndocenus* (1445—1534), s-a refugiat din Grecia în Italia aducînd cu el multe manuscrise rare. A găsit azil la Milano pe lîngă Laurentio de Medicis. Chemat apoi în Franța, a fost profesor de limba elină la Universitatea din Paris, unde, printre alții, a avut ca elevi pe Danés și Budé. Mai tîrziu, pe acesta din urmă l-a ajutat să formeze biblioteca națională de la Fontainebleau. Din numeroasele lui lucrări amintim : 1. *Anthologia epigrammatum graecorum libri VII*, Florența, 1494 ; 2. *Callimachi hymni graece*, 1495 ; 3. *Scholia graeca in „Iliadem"*, Roma, 1517 ; 4. *Homericarum quaestionum liber*, 1518 ; 5. *Commentarii in septem tragedias Sophoclis*, 1518 ; 6. *Epigrammata graeca et latina*, Paris, 1529 ; 7. *De Veris graecarum litterarum formia ac causis apud antiquos ;* 8. *Orationes.*

[10] Volumul a apărut în tipografia lui Rutgerus Rescius în anul 1537.

www.dacoromanica.ro

CORNELIUS DUPLICIUS SCEPPERUS

www.dacoromanica.ro

Născut la Nieuwport, oraș maritim al Flandrei, situat la vărsarea rîului Yser în Marea Nordului, Cornelius Duplicius Scepperus, descendent al unei înstărite familii, a studiat dreptul și filozofia, după care a activat ca diplomat în serviciul lui Carol Quintul. El s-a impus în așa măsură, cu ocazia diferitelor misiuni diplomatice ce i-au fost încredințate, mai cu seamă pe lîngă Sigismund I, regele Poloniei, Ioan Zapolya, regele Ungariei și Soleiman Magnificul, sultanul turcilor, încît a fost numit secretar al împăratului, cavaler daurat și consilier. Remarcabile sînt meritele lui Cornelius Duplicius Scepperus mai cu seamă în ceea ce privește tratativele pe care le-a dus la Constantinopol cu marele vizir Ibrahim Pașa și sultanul, dînd astfel răgaz de refacere învinșilor și pregătind terenul pentru semnarea păcii de la Oradea (1538).

Legăturile oficiale inevitabile dintre Nicolaus Olahus, secretar și consilier al reginei Maria și ambasador al regelui Ferdinand pe lîngă curtea din Bruxelles și Cornelius Duplicius Scepperus, secretarul și consilierul împăratului, s-au transformat curînd din necesitate și afinități sufletești, din dragoste pentru studiul umanismului și sub influența profesorilor de la universitatea celor trei limbi de la Louvain, într-o strînsă legătură de prietenie.

Scepperus dădea informații asupra tuturor acțiunilor sale și cerea sfaturi de la Nicolaus Olahus pe care-l considera un om de mare prestigiu.

Corespondența lui Nicolaus Olahus cu acest diplomat de carieră este vastă. Ea reflectă toate marile evenimente ale epocii și tocmai de aceea are o indiscutabilă valoare documentară.

www.dacoromanica.ro

În corespondența lor, cei doi se referă de nenumărate ori la români.

Pe Scepperus îl interesa, îndeosebi, aportul pe care Țara Românească, Moldova și Transilvania l-ar fi putut aduce în cazul cînd s-ar fi creat o coaliție cu scopul de a scoate pe turci din Europa. Firește, din acest punct de vedere, informațiile lui Olahus sînt mai numeroase și mai consistente. El nu crede că Moldova și Muntenia ar adera necondiționat la o astfel de coaliție, nici că ar fi aliate docile. Dă amănunte cu privire la presiunea pe care turcii o exercitau asupra țărilor românești, ca și asupra luptelor interne pentru domnie dintre pretendenți. Relatează amănunțit pricinile care l-au determinat pe fatăl său, pribeagul Ștefan Olahus, să prefere a trăi în pace, departe de Tîrgoviște, unde era insistent chemat ca să fie domn, avînd pentru aceasta promis și ajutorul regelui Matei Corvinul. Nu este uitată nici uciderea lui Mihnea Vodă, vărul său, la Sibiu, în 1510.

La rîndul său, Cornelius Duplicius Scepperus destăinuie intrigile și setea nepotolită a lui Aloisio Gritti, de a domni, împreună cu fiii săi, în Moldova, Țara Românească și Transilvania.

O bună parte a corespondenței lor se referă la încercarea lui Scepperus de a obține, de la Ioan Zapolya și de la Ferdinand I de Habsburg, ca Nicolaus Olahus să-și recapete bunurile pe care le avea în Transilvania și în Ungaria, bunuri acaparate de alții după bătălia de la Mohaci, pe motivul că se exilase în Țările de Jos.

Corespondența lui Nicolaus Olahus cu Cornelius Duplicius Scepperus, alături de cea cu Erasmus și cu profesorii de la universitatea din Louvain, are o valoare excepțională pentru cunoașterea preocupărilor culturale, politice și diplomatice ale societății europene din a doua jumătate a sec. al XVI-lea.

CORNELIUS SCEPPERUS, AMBASADORUL MAIESTĂȚII-SALE IMPERIALE, TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Mărețule și distinsule senior, prietene demn de toată cinstea !

Am scris mai de mult sacrei-sale maiestăți regale, mai ales pentru că fusesem deja însărcinat de cîteva săptă-

www.dacoromanica.ro

mîni cu o misiune importantă, ca să tratez cu voievodul Ioan asupra păcii care trebuie încheiată şi pentru că regele Poloniei a trimis aici, pentru obţinerea acestei înţelegeri, pe Nicolae de Nympszitz, care a trăit multă vreme în Ungaria. Am trimis aceleiaşi sacre maiestăţi regale scuze pentru faptul că precum am poruncit atunci, ca totul să se îndeplinească după indicaţia serenisimului rege al romanilor — căci de maiestatea-sa depind foarte mult interesele tuturora — tot aşa acum anunţ că pînă în momentul de faţă serenisimul rege nu mi-a ordonat altceva, decît să aştept dispoziţia sa finală, care depinde de două lucruri.

În primul rînd, dispoziţia atîrnă de hotărîrea ultimă şi definitivă a sanctităţii-sale pontificale şi a maiestăţii-sale imperiale, care urmează să precizeze în ce privinţă, cît şi în ce fel doresc sanctităţile-lor să vină în ajutorul provinciilor limitrofe ale Ungariei, pe care le ameninţă acum primejdia supremă : mă refer la Stiria [1], Carintia [2] şi Austria. Ca să cunoaştem mai pe larg răspunsul în privinţa asta, am trimis la Bononia [3] pe reverendisimul cardinal Tridentinus, pe seniorul Ioan Ungnade [4], pe unul Trautzmandorffer [5] şi pe încă cineva.

În al doilea rînd, dispoziţia serenisimului rege depinde de cunoaşterea rezultatelor tratativelor dintre maiestatea-sa regală şi voievod, duse pînă acum prin intermediul lui Ioan Catzianer [6]. Din partea voievodului trebuiau să se întîlnească la Colocea — dar n-au venit — Brodericus [7] şi Tomas Nádasdy, pe care senioria-voastră îl cunoaşte mai bine decît mine, fiindcă, înainte să treacă de partea lui Ioan, a fost prefect al oraşului Buda. Nu i-aş scrie nimic maiestăţii regale a acestuia, căci eu ştiu prea bine că principii ăştia foarte mari nu obişnuiesc să citească cu plăcere scrisori fără un motiv special.

De fapt acum, cînd de pe o zi pe alta putem prevedea şi presupune răspunsul de la Bononia şi după ce seniorul Ioan Catzianer a început deja tratativele cu Brodericus şi cu Nádasdy — deşi pînă în ziua de azi nu avem nici o siguranţă în privinţa rezultatelor acestor tratative, — consider că eu, în scurtă vreme, voi putea pleca definitiv în Polonia. Căci socotim că voievodul va veni la Cismarchia [8], unde este prefect Hieronymus Lasky ; la fel consi-

www.dacoromanica.ro

derăm că, într-o scurtă convorbire între tratative, am putea să ajungem la o învoială cu el.

N-am vrut să omit a comunica dinainte această intenţie a mea atît maiestăţii-sale regeşti, cît şi senioriei-voastre, oferind totodată maiestăţii-sale şi senioriei-tale serviciile şi supunerea mea, dacă umila mea persoană poate să preîntîmpine ceva. Te rog să nu-mi refuzi sprijinul tău în această împrejurare. În ceea ce ne priveşte, îţi vor vorbi deschis silezienii, stirienii şi ceilalţi, care ar dori să fie sfătuiţi în vreun fel în privinţa intereselor lor.

Am sperat că pot să ajung la vreun rezultat bun cu Cotzka [9] în Ungaria, dar pînă acum n-am obţinut nimic. Ei spun că de vină este faptul că n-ar fi cucerit Catzianer Bistriţa.

În privinţa turcilor este linişte, dar solii trimişi din Polonia la Constantinopol duc înapoi un răspuns nesigur.

Polonezul [10] intenţionează să convoace dieta la Peterkovia, apoi să plece în Lituania.

În Ungaria mulţi acordă preţuire tratatului secret, dar nici unul nu-i iese în întîmpinare şi astfel depindem exclusiv de răspunsul de la Bononia, pe care-l vom avea în scurt timp. Pînă atunci s-a poruncit ca Nicolaus de Nympszitz, ambasadorul polonez, să rămînă aici ; am fost anunţat să plec cu el în Polonia. Dacă se va întîmpla aceasta, îţi voi scrie mai pe larg despre toate.

Din nou mă recomand din inimă măritei voastre seniorii şi-i doresc aceleiaşi seniorii, din tot sufletul, să fie sănătoasă.

Din Oenipont [11], în prima zi a lunii ianuarie, 1533.

NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS, AMBASADORUL MAIESTĂŢII REGALE

Am primit alaltăieri scrisorile adresate mie.

Dacă, la acestea, cuvintele mele de răspuns vor fi mai numeroase, nu mi-o lua în nume de rău şi consideră că ele izvorăsc din dragoste şi din necesitate.

www.dacoromanica.ro

Abia de-ţi pot mărturisi prin cuvinte de cîtă bucurie am fost cuprins la primirea veştilor tale. Căci pe lîngă cele ce erau scrise în misivele tale — veşti foarte plăcute mie — cunosc acum nemijlocit iubirea şi bunăvoinţa ta unică faţă de mine — deşi mi-erau îndeajuns cunoscute mai de mult. Rîndurile tale mi-au fost cu atît mai plăcute cu cît este ştiut că toate cîte-i leagă odată pe prieteni foarte strîns, cînd aceştia sînt departe, se uită toate. O, dacă mi-ar fi acordată o ocazie în care să pot oferi ajutorul meu în chestiunile tale! Desigur nu-ţi lipseşte inima mea sinceră şi dispusă a-ţi îndeplini orice dorinţă şi nici nu-ţi va lipsi vreodată, numai să nu-mi lipsească mie ocazia şi împrejurarea potrivită. Dar trec peste acestea, ca să nu te reţin cu menţionarea lor, căci, după cum socotesc, ţi-e suficient cunoscută dragostea ce-ţi port.

I-am vorbit reginei despre scrisorile trimise de tine. Mi-a replicat că şi maiestatea-sa a primit de la tine rapoarte şi că şi-a imaginat situaţiile despre care i se scrisese; în parte le intuiam şi eu din scrisorile trimise de tine.

După foarte multe conversaţii în legătură cu serviciile aduse de tine regelui pînă acum şi cu celelalte pe care i le vei aduce şi de aici încolo, maiestatea-sa regina, cît în glumă cît în serios, a acceptat prezenta ofertă a serviciilor tale, făcută de bunăvoie, de data asta în interesul alteţei-sale. Maiestatea-sa crede şi speră că situaţia însăşi te va verifica, numai să fie destulă vreme.

Cu toate acestea, ca să înţelegi mai clar drepturile maiestăţii-sale şi situaţia bunurilor sale existente în Ungaria, reţine următoarele: maiestatea-sa are, din dotă, comitatul bătrînului Zoliens, pe al cărui teritoriu sînt presărate fortăreţe, cetăţi, mine de aur, de argint şi chiar de alte feluri de minereuri. Şi în vremurile acestea zbuciumate, prin funcţionarii săi, regina, oricum a putut, a posedat şi posedă toate aceste bunuri, deşi cu mari cheltuieli din veniturile sale.

Pe lîngă acestea maiestatea-sa a deţinut o fortăreaţă, Mownkach, în ţinuturile maromarusilor. Acum două zile am aflat că actualii împuterniciţi ai acestei fortăreţe, care mai înainte se separaseră de noi, au revenit la ascultare faţă de serenisimul nostru rege Ferdinand şi,

www.dacoromanica.ro

pentru viitor, au depus jurămîntul de credinţă în faţa lui Ioannes Catzianer, căpitanul regelui.

În afară de cele arătate pînă aici, regina mai posedă în Maromarusium fortăreţele Hwsch şi alte cîteva cetăţi, laolaltă cu oraşele şi munţii de sare ; toate acestea sînt numite cu un singur cuvînt : obcinile maromarusienilor. Pe toate acestea, pînă a murit nefericitul rege Ludovic, le administra un funcţionar al reginei cu titlul de împuternicit regal ; numele lui era Paulus Arthandi. Acesta, după ce am ajuns în vremurile tulburi din urmă şi la multiplele dezbinări şi schisme ale compatrioţilor noştri, a trecut de partea lui Ioan cu toate bunurile reginei. Mai tîrziu, acest Paulus Arthandi, prins de Ioan şi închis nu ştiu de ce — unii spun că din cauza trădării, alţii spun că din cauza bogăţiei (căci strînsese o mare avere din bunurile reginei !) — a fost omorît, împreună cu fratele său, la insistenţele şi sfatul lui Aloisius Gritti. După moartea celor doi fraţi Arthandi, Tomas Nádasdy, care-mi scrii că a convenit acum cu Ioannes Catzianer, a plecat la Maromarusium, unde atît a insistat cu vorbe dulci pe lîngă văduva acelui Paulus Arthandi, încît pînă la urmă toate acele fortăreţe şi ocne de sare şi celelalte bunuri ale reginei au încăput pe mîna lui. De atunci bunurile acelea au fost înstrăinate de la regină.

Aceeaşi regină deţinea, din altă sursă, oraşul Buda-Veche, aşezat lîngă Sicabria, deasupra oraşului Buda-Crăiască.

În fine insula Czeppel, situată mai jos de Buda la 500 metri. Aceste bunuri au fost ocupate de partizanii lui Ioan, încă de pe vremea cînd regele Ferdinand a pierdut Buda.

Toate cele pomenite mai înainte privesc dota reginei. Şi nu sînt bunuri de mică importanţă acestea — şi încă altele, care ţin de dota maiestăţii-sale — pe care, dacă va exista vreo înţelegere ulterioară, ar trebui să le readuci sub stăpînire regală prin străduinţa ta. Cred, însă, că ar trebui să obţii sugestii şi concurs din partea regelui Ferdinand. Totuşi, ca să poţi înţelege mai clar de ce natură sînt şi unde s-ar putea afla fiecare dintre bunurile reginei, ţi-am scris cele de mai sus, cu ştirea reginei însăşi, ca să poţi, cu mai mult folos, descurca aceste

www.dacoromanica.ro

probleme prin străduința ta, dacă va fi timp și dacă se va ivi nevoia viitoare.

Acum revin la interesele mele, în legătură cu care, dacă-ți voi scrie mai multe decît se cuvine, te rog iartămă și să nu-ți par împovărător. Deși, nu mă îndoiesc, iubitul meu frate, că le voi îndeplini pe toate cu dragă inimă, atît din bunăvoința pe care mi-o arăți, cît mai ales din bunătatea unică pe care obișnuiești s-o ai față de solicitările prietenilor. Totuși, ca să înțelegi cu ce titlu îți voi cere stăruitor să-ți asumi grija bunurilor mele, aș dori să știi că nu mi-ai făcut vreodată și nici în viitor nu mi-ai putea oferi ceva mai plăcut, mai mult dorit sau mai necesar decît dacă, folosindu-te în această chestiune de calitatea ta de ambasador al regelui, ai obține ca problemele legate de bunurile mele să fie clarificate în baza unui decret. Așadar, ca să ai cunoștință despre situația mea de la începutul începutului, ia seama la cele ce urmează.

Mai înainte de venirea regelui Ferdinand în Ungaria, eu am avut foarte multe beneficii în acea țară, în diferite eclezii ; mă întrețineam din veniturile provenite din aceste beneficii, la care se adăuga partea rămasă mie și fratelui meu, în Transilvania, din moștenirea părintelui nostru. După alegerea și încoronarea lui Ferdinand, Nicolaus Gerendy, unicul meu prieten din copilărie, care era pe atunci custode sau trezorier — cum numesc unii această funcție — al ecleziei Alba Regală, a fost transferat la conducerea episcopatului Transilvaniei, care s-a întîmplat atunci să rămînă vacant prin deces. Transferîndu-l pe Gerendy la episcopatul Transilvaniei, regele îmi atribuise mie administrarea ecleziei Alba Regală, în care regele avea un beneficiu de care nu se putea căi, mai ales fiindcă nu declarase vacantă funcția atunci, ca să mi-o poată da mie peste cîtva timp, prin diploma acordată la vreme de maiestatea-sa — diplomă pe care o am și acum la mine — întărită îndeajuns și de promisiunile împăratului.

Doi ani am fost în posesia acestui beneficiu. Apoi, după ce regele nostru pierduse Buda, eu și ai mei am fost izgoniți dintr-o parte a bunurilor acestei eclezii. Totuși ai mei, chiar în vremurile acelea au păstrat, cum

www.dacoromanica.ro

au putut, cealaltă parte de bunuri, în comitatul Zaladiens. Această parte au stăpînit-o în numele meu chiar și în perioada armistițiului de un an, care fusese încheiat după asedierea Vienei în anul 1529. După expirarea acestui armistițiu, asociatul meu a fost prins și spînzurat acolo, iar bunurile au fost ocupate ; de atunci am fost despuiat de toate ale mele și nu știu cui au putut fi repartizate de regele Ioan.

Pe lîngă acestea mai există o abație a mea, cu numele de Thapolcza [12], nu departe de Casovia [13], situată la un kilometru depărtare de acest oraș, spre fortăreața reginei, Dyosgyewr. Pe aceasta mai de mult a invadat-o perfidul de Emericus Bebek [14], a ocupat-o și a izgonit călugării. S-a așezat apoi acolo, fiindcă era un loc întărit. Oamenii spun că, pornind din acea fortăreață, Bebek a prădat toată regiunea și a jefuit-o. Și fiindcă plecarea împăratului și a regelui spre Viena vîrîse spaima în toți trădătorii, Bebek s-a aruncat în luptă cu eclezia ; a dărîmat zidurile și a cuprins între întăriturile sale împrejurimea, pe cultivatori și gospodăriile înjghebate pe acel loc. Iar eu am fost lipsit în felul acesta și de abația mai sus amintită, ajungîndu-se ca în momentul de față să nu mai am în Ungaria aproape nimic ca să pot trăi acum eliberat de orice povară și grijă.

De aceea, dacă s-ar întîmpla ca tu să pleci în Polonia, unde urmează să fie încheiată pacea — sau chiar în altă parte — dispunînd de numele și autoritatea împăratului și a regelui, te rog și te implor, să binevoiești a-ți amintî de mine și cu talentul tău unic, prin care ești puternic și prin care te distingi foarte mult, să te îngrijești ca eu să fiu repus în drepturi, în bunurile moștenite și în beneficiile astea de bună seamă (custodia de la Alba Regală, abația de Thapolcza, arhidiaconatul de Komárom [15] în eclezia de Strigoniu) de care am fost deposedat și în nicî un caz în altele.

Vreau și voi avea cu siguranță grijă ca această străduință și acest patronaj să-l răscumpăr la rîndul meu permanent prin servicii. Nu vreau să-ți cer foarte multe în privința acestor chestiuni ale mele, care trebuiesc rezolvate, de vreme ce sper și știu că tu vei face în absența mea mai mult decît m-aș pricepe eu să-ți cer să

www.dacoromanica.ro

faci. Totuşi, te rog să mă înştiinţezi de orice acţiune întreprinsă, ca să ştiu să dirijez şi să coordonez eforturile mele după acţiunile tale.

Regina a scris acum în vederea recomandării acestor lucruri şi regelui şi lui Tridentinus. Cred că aceştia nu le vor neglija printre alte treburi, numai dacă va exista cineva, care să le amintească la timpul potrivit şi folositor. În legătură cu această afacere a fost încunoştinţat şi protonotarul Gabriel Xanthus, secretarul regelui şi singurul meu prieten.

Nu pot să-ţi scriu multe noutăţi acum.

Mereu caut să aflu cîte ceva despre sănătatea preaiubitei tale soţii, întrebîndu-i pe cei care vin aici. Am înţeles că are o sănătate înfloritoare şi că ţi-a adus pe ţărmurile luminii un nou oaspete ; să dea Dumnezeu să fie foarte fericit şi să imite virtuţile părintelui său. I-am scris şi acum soţiei tale să trimită întotdeauna la mine scrisorile, pe care ar dori să ţi le adreseze. Pînă acum n-a trimis nici una aici ; cred că a avut la îndemînă pe cineva, prin care a putut să le trimită mai repede.

Decanul din Bruges [16], prietenul nostru al amîndurora, este sănătos. La fel şi toţi ceilalţi prieteni ai tăi, pe care-i ai aici.

Spun oamenii că unele regiuni ale Zeelandei şi ale Olandei au suferit pagube irecuperabile din cauza revărsării mării şi ei abia de vor putea să refacă îndiguirile — doar dacă cineva ar fi de zece ori mai bogat decît Cresus. Mareea din timpul zilei cuprinde porţiuni încă şi mai late ale provinciei aceleia. Mă tem ca lunile următoare să nu provoace o nenorocire mai mare. Şi acum, cînd ne aflam în Berga Hannoniei [17], fluviul Scald, care curge spre Gand peste cîmpiile Valencene, s-a umflat atît de mult din cauza revărsării provocată de furtuni eleşteelor, încît o treime din acel oraş a fost inundată ; chiar în spitalul săracilor au fost înecaţi fără veste 25 de bolnavi.

Cred că ai auzit şi tu de smintita tulburare de la Bruxelles. După multe rugăminţi, regina le-a acordat acelora clemenţa. De la regină au dobîndit confirmarea privilegiilor, obţinută prin răscoală ca smulsă cu forţa. Au fost anulate unele privilegii ale lor cu privire la executarea

www.dacoromanica.ro

celor condamnați în răstimp de douăzeci și patru de ore, în schimbul iertării împăratului ; de asemenea au fost abrogate cele privitoare la întrunirile publice, cum le numesc ei înșiși, și multe altele.

De la cei condamnați, ale căror locuințe fuseseră jefuite, s-au plătit împăratului și succesorilor săi patru mii de florini, dar aceștia i-au ușurat pe oameni — după cum apreciez eu — îngăduindu-le să plătească anual cîte șase sute de monede încoronate.

Răsculații și-au atras și o altă pedeapsă pentru rebeliunea lor. Reginei, care în opt ale lunii curente se întorcea în oraș, i-au ieșit în cale o sută cincizeci dintre cetățenii de frunte pînă la eclezia parohială, care se află la o aruncătură de piatră dincolo de poarta ce duce spre orașul Haal. Au întîmpinat-o pe regină îmbrăcați în veștminte cernite, purtînd făclii în mîini și, înduplecată oarecum de aceste dovezi de căință, au condus-o pînă la curte.

Fiica naturală a împăratului, făgăduită în căsătorie nepotului pontifului Clement, va pleca de aici spre Italia pînă în ziua de optsprezece, după cum apreciez eu. Va avea o suită de aproximativ 150 de călăreți, iar episcopul de Tornacum și careva dintre conți o vor conduce.

Cu bine.

Bruxelles, 14 ianuarie 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS, AMBASADORUL MAIESTĂȚII-SALE IMPERIALE, TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Nu vreau să folosesc formule de recomandare pentru serviciile mele, sau alte vorbe de felul acesta, tocmai față de tine, care știi cît valorează ele. Dacă ți-au plăcut scrisorile mele, fii sigur că ale tale mi-au plăcut foarte mult și mi-ar fi plăcut și mai mult, dacă ar fi fost mai lungi, deși tu însuți scrii că te temi să nu mă superi cu prolixitatea lor.

Sper că îți vei da seama lesne, tu însuți, cum stau lucrurile, judecînd și după scrisorile mele, care nu sînt cu totul scurte. Și astfel, să revin mai întîi la scrisorile

www.dacoromanica.ro

tale. După aceea, fiindcă nu putem conversa, nefiind amîndoi aici, ne vom întreține în absență despre acele lucruri, despre care am vorbit odată cînd eram împreună. La început m-am cam supărat pe tine, fiindcă ai considerat că oferta mea este demnă și-mi mulțumești pentru ea, ca și cînd n-ar trebui ca mai degrabă eu să-ți mulțumesc ție, dacă lași pe seama mea lucrurile de care vrei să mă ocup. Fiindcă în aceeași scrisoare arătai că tu nici nu te ferești să faci servicii unui prieten și nici nu te îndoiești de cinstea lui Cornelius. Dar și eu te voi imita și, trecînd peste acestea, voi reveni la alte lucruri mai urgente.

Numai faptul în sine că ai informat-o pe maiestatea-sa regală despre propunerea mea — după cum înțeleg și din scrisorile maiestății-sale — m-a bucurat și a avut pentru mine un asemenea efect încît nu-mi vine ușor să-ți redau în cuvinte ce am simțit. Am, într-adevăr, de gînd să mă străduiesc din răsputeri, ca să n-ai impresia că ai recomandat un om neserios și nici maiestatea-sa regală să nu poată spune vreodată că și-a încredințat interesele unui om nepriceput. Căci, cu toate că fratele maiestății-sale, serenisimul rege al romanilor, are el însuși tot așa de aproape de inimă interesele reginei, ca și pe ale sale proprii, se întîmplă, totuși, uneori, că îngropați sub povara altor treburi mai urgente, păcătuim nu din cauza nepăsării, ci mai degrabă pentru că dăm imediat uitării tocmai acele lucruri, pe care am dori să le rezolvăm cu foarte multă grijă.

Aceasta li se întîmplă deseori celor care sînt siliți să cumuleze sarcini diferite și foarte numeroase. Dar noi, omuleții de rînd, care trebuie să ne cîștigăm cele necesare traiului și promovarea în viață prin virtute, trebuie să ne conducem după principii cu totul diferite.

Mai întîi se cuvine să purtăm de grijă, ca să nu atingem nici măcar în treacăt ceva nepotrivit sau mai puțin convenabil, ceva greoi sau chiar ceva neobișnuit.

Și regii înșiși înfruntă cîteodată foarte multe piedici pînă să poată fi rezolvate lucrurile, pe care le-ar dori îndeplinite altfel, chiar unele care pe noi ne stingheresc foarte puțin. Fiecăruia i se potrivește altă măsură. Totuși, precum este apreciată cererea în sine, sper că nu ți-am

www.dacoromanica.ro

pricinuit nici un neajuns pentru faptul că m-ai pus la curent atît de conştiincios în legătură cu actuala situaţie a intenţiilor şi bunurilor sacrei-sale maiestăţi regale. Căci orice s-ar întîmpla, fie că serenisimul rege al romanilor va veni personal la Óvár, fie că va trimite acolo pe careva, dintre ai săi, nu se va pierde nici un prilej, de vreme ce eu sînt avertizat. Voi fi şi un solicitator diligent şi un sfătuitor oportun. Bineînţeles că pot tăcea pînă atunci şi să nu acţionez direct, pentru că intervenţia mea, în numele împăratului, va trage cu mult mai mult în cumpănă, cînd vor înţelege adversarii mei ca sînt atît de bine informat despre toate. Şi cu toate că pînă acuma nu şi-au ciocnit coarnele încă, şi nici n-ar fi semne pentru o ciocnire în viitor, am pregătit printre compatrioţii voştri o oarecare opinie, cu ajutorul unui om pasionat de problemele ungare, însufleţit şi binevoitor faţă de această naţie preastrălucită. De bună seamă eu am contact cu puţini oameni, care vor lua parte la această consfătuire. Fiindcă aceşti oameni, chiar dacă ar fi partizanii regelui, sau adversarii lui, totdeauna urmăresc cîte ceva în legătură cu interesele lor particulare şi nu vor solicita simţămintele cetăţeneşti ale principilor lor, cum voi face eu, care sînt eliberat de orice speranţă sau teamă ; căci aceste două sentimente dau de obicei peste cap chiar cele mai bune planuri.

Nu vreau să mai adaug că totuşi eu am auzit cu multă durere vorbindu-se des că cea mai mare parte a bunurilor din Ungaria, care s-ar cuveni să-i revină maiestăţii-sale regale, au fost cuprinse de alţi oameni din cauza dărniciei aceleeaşi maiestăţi regale. Sînt cît se poate de sigur că lucrurile vor fi descurcate cu aceşti oameni numai prin intervenţia maiestăţii-sale regale. Însă chiar ei — căci aproape numai din asta se trăieşte azi — se vor scuza cu mult mai uşor pentru faptul că n-au reuşit să obţină acele bunuri, care fac parte din averea principilor şi să le păstreze pe ale lor, decît pentru faptul că în acest caz ar fi trebuit să le pregătească principilor noi rezerve de mijloace materiale, chiar dacă ar fi fost nevoiţi să înfrunte primejdia cu armele în mîini pentru ele. Căci am ajuns să trăim nişte vremuri atît de anapoda, încît aşa cum binefacerile nu sînt răsplătite cu mulţumiri,

www.dacoromanica.ro

tot așa nici mîrșăviile nu sînt pedepsite și lăcomia nepotolită a unora este doar un pretext. Voi mai vorbi despre acestea în cele ce urmează. Dar eu sînt de cu totul altă părere. Și n-aș vrea nici să zugrăvesc o imagine defăimătoare pentru acei nobili, dar socotesc, totuși, din capul locului, că este drept ca demnitatea principilor lor să tragă mai mult în cumpănă, decît propria lor lăcomie. Prin urmare, dacă lucrurile vor ajunge pînă acolo, vei înțelege neîndoielnic că și eu am adăugat la asta ceva din munca mea și indiferent ce ar rezulta din întîmplarea asta, după cum zice poetul, de bună seamă acum toți sînt de părere că lucrurile se vor termina cu bine. Căci este dezgustător ca doi să se războiască și al treilea să moară de frică. Cum anume s-ar putea desfășura lucrurile vei înțelege abia după aceea.

Însă eu nu mă îndoiesc de succes și încă de pe acum nutresc marea speranță că se va obține pacea. În legătură cu condițiile în care se va încheia această pace sînt însă foarte îngrijorat: dacă ambele părți nu vor veni cu bunăvoință, una în întîmpinarea celeilalte la fixarea acestor condiții și dacă nu vor fi dispuse să lase fiecare cîte ceva din pretențiile sale, mă tem să nu se încheie o pace șubredă și vremelnică. Aș dori chiar (numai dacă nu ți s-ar părea că chiar prin asta comit o imprudență față de discreția ta) ca sacra-sa maiestate regală, între alte chestiuni pe care intenționează să i le comunice serenisimului rege al romanilor, să atingă în treacăt și faptul că mi-a poruncit ca, dacă s-ar ivi cîndva ocazia, să atrag atenția asupra cererilor maiestății-sale fie serenisimului rege al romanilor, fie comisarilor săi împuterniciți, care vor veni la această consfătuire.

Nu voi cădea în ceata ardelionilor [18] și voi izbîndi în acțiunea aceasta numai dacă se va proceda cum am spus mai înainte, pentru ca eu să am posibilitatea să urmăresc chestiunea fără opreliști și să-i strîng de aproape pe cei care stăpînesc bunurile reginei.

De bună seamă maiestatea-sa regală este și continuă să fie foarte afectată de situația bunurilor surorii sale și nu le-ar recomanda într-alt chip decît ca pe ale sale proprii. De asemenea și comisarii ar fi îndemnați să dea

www.dacoromanica.ro

o mînă de ajutor la rezolvarea acestei chestiuni, ba chiar și delegații principali.

Ți-am spus mai de mult de ce anume trebuie să te folosești ori de cîte ori vom descoperi că am uitat totuși ceva. Iar acum să trec la alte probleme.

Îți mulțumesc foarte mult că mi-ai comunicat în termeni atît de familiari situația bunurilor tale. Fii convins că mă voi interpune între împărat și regină și chiar că mă voi instrui în acest scop ; apoi că mă voi opinti din răsputeri, în ce chip și prin ce mijloace voi putea, ca să le îndeplinesc pe toate după voia ambilor stăpîni. Și cred că viitorul efort nu-ți va procura ție o plăcere mai mare decît mie. Fii sigur că m-a durut în suflet, cînd citeam că în loc să fi fost venerat pentru cinstea ta și extraordinara ta credință, prin care ai strălucit în fruntea tuturora pînă acum și pentru care chiar dușmanii ar fi trebuit să-ți acorde un premiu, tu ai fost jefuit de averi și de beneficiile sacerdotale. Promit și garantez că-mi voi da toată osteneala, ca să-ți fie restituite toate pînă la una. Îți voi dezvălui în puține cuvinte prin ce stratagemă cred eu că voi obține în ultimă instanță ceea ce ți-am promis. Căci autoritatea împăratului și a regelui, cu toate că este foarte mare, totuși altfel o pun în mișcare prin intervenția ambelor maiestăți și fără îndoială a sosit momentul acestei intervenții.

Eu am în Polonia (și nu mint, nici nu exagerez), prietenii alese și puternice. Nu o numesc pe cea cu reverendisimul Joannes Dantiscus, episcopul de Culm, care trăiește departe de curte ținînd din cauza asta locul celui dispărut, ci prietenia mea cu cei care dețin acum funcții importante în acel regat și care pot face orice la ei și nu mai puține la ai voștri. Mai apoi însuși serenisimul rege al Poloniei și regina. Amîndoi îl iubesc atît de mult pe acest Cornelius, încît dacă și împăratul l-ar iubi astfel, Cornelius ar putea considera că este fericit. Eu nu fac nici o afirmație nefondată pe adevăr. Fie că eram un pasionat, introdus în astfel de probleme, fie că eram în egală măsură un visător, cert este că serenisimii suverani, regele și regina Poloniei, mi-au încredințat mie grija intereselor lor pe lîngă împărat și administrarea tuturor afacerilor. Au lăsat toate acestea în sarcina mea, întocmai

www.dacoromanica.ro

cum îmi poruncea mai înainte împăratul. O dovedește faptul că de multe ori trimiteau acestui neînsemnat omuleț, care-ți vorbește, scrisori foarte numeroase și foarte calde și la rîndul lor se pare că erau desfătați de scrisorile lui. Și atît este de profundă prietenia noastră, încît aș putea să nu-mi dispreţuiesc soarta, dacă oceanul n-ar fi hotărît la noi ceva mai grav în legătură cu ai noștri.

Așadar, fie că aș pleca acolo fie că nu, eu voi putea încheia cu ușurință o înțelegere cu maiestățile lor în baza căreia ambasadorii lor să fie însărcinați — dacă ar fi trimiși la această consfătuire, careva — să se îngrijească cu conștiinciozitate și seriozitate de această chestiune în fața adversarilor și asta cu atît mai mult cu cît ambele maiestăți doresc foarte mult ca ea să fie rezolvată.

Dacă însă nici un ambasador n-ar urma să meargă acolo, îl pot totuși determina pe rege însuși, în virtutea aceluiași sentiment de prietenie, să-i declare voievodului Ioan și celor care au autoritate asupra lui, că regele dorește foarte mult reinstaurarea ta în drepturile și bunurile tale. Va face aceasta, pentru că iubește fără îndoială virtuțile tale și vrea să stea în fruntea tuturor prin clemența sa față de mine.

Mai am și alți prieteni foarte influenți : reverendisimii seniori episcopii Petrus de Cracovia și Ioannes de Pzremislien, unul cancelar, celălalt vicecancelar al regatului. Mi-e, de asemenea, prieten preastrălucitul senior Ioannes, conte de Tarnow, palatinul Rusiei și comandantul suprem al armatelor regatului polon ; apoi seniorul Severinus Boner, zuppariul regatului, toți primați și, acum, după moartea seniorului Christophorus de Schydlowitz, cancelari. Toți acești principi n-ar face niciodată o intervenție, dacă nu i-ar îndemna sufletul ; acum o vor face atît pentru iubirea lor de odinioară față de mine, cît și pentru faptul că și acum sîntem în relații foarte calde — așa cum dovedesc cu prisosință prin mulțimea scrisorilor ce-mi trimit.

Influența lor este puternică printre ungurii voștri, mai ales fiindcă le sînt vecini și pentru că sînt demni, iar ai voștri obișnuiesc să țină seama de părerea lor. Eu zic că-i voi determina ușor pe aceștia, să dea curs cererilor noastre în chip serios.

www.dacoromanica.ro

Căci, la rîndul meu, și eu le-am făcut lor astfel de servicii. Fiindcă, după moartea mai sus pomenitului senior Christophorus, care a decedat la începutul lui ianuarie trecut, se elibera funcția de cancelar, în care, după rang, trebuia să urmeze vicecancelarul, episcopul Petrus de Cracovia ; însă cine ar fi urmat să ocupe funcția de vicecancelar nu se știa prea bine ; pe lîngă acestea rămînea vacant și castelanatul Cracoviei, prima demnitate în regatul acela. Ceilalți doi, amintiți și ei în rîndurile de mai sus, reverendisimul episcop de Pzremislien și preastrălucitul Ioannes, contele, m-au rugat să mijlocesc, prin insistența mea pe lîngă serenisimul rege al romanilor, ca acești doi seniori să fie recomandați suveranului lor pentru funcțiile amintite prin intermediul serenisimei sale maiestăți. Ceea ce am și făcut și știu că recomandarea aceea, procurată de mine, și transmisă lor, n-a fost lipsită de greutate. La rîndul lor, acești seniori ar fi dat dovadă de multă bunăvoință față de un prieten al meu, dacă vreunul ar fi avut nevoie de ajutorul lor.

Ți-am dat aceste explicații, ca să înțelegi rațiunea sfatului meu. Deși eu sînt aproape sigur că la Óvár vor ajunge la o concluzie oarecare în legătură cu pacea, va trebui, poate, să ne întoarcem repede în Polonia.

Dacă se va întîmpla asta, prezența mea nu va aduce puțin cîștig rezultatului pe care-l așteptăm. Iar, dacă nu se va întîmpla așa, avem destule ajutoare la care să recurgem în siguranță, după cum ți-am spus. Însă despre toate acestea îți voi scrie mai pe larg la timpul potrivit, îndată ce voi observa că noi am început să discutăm ceva precis. Căci au trecut trei zile de cînd stăm pironiți locului în Linz, așteptînd să aflăm care dintre fruntașii regatului ungar se vor fi adunat la Óvár. Iar adunarea a fost anunțată acolo pentru ziua de șapte, care a fost ieri. Pînă acum nu știu prea sigur, dacă serenisimul rege ar intenționa să plece personal acolo sau nu. De altfel maiestatea-sa nici nu ne-a dat pînă acum dispozițiile scrise, asupra aspectelor pe care ar dori să le discutăm.

Îndată ce vom avea vreo precizare în legătură cu acele chestiuni, eu intenționez să-i reamintesc maiestății-sale de problema ta.

www.dacoromanica.ro

Cu seniorul Gabriel Xanthus am legături de prietenie foarte strînse şi foarte plăcute. Şi el s-a preocupat de punerea în discuţie a cererilor tale. Tridentinus lipseşte, dar cred că a venit înapoi la Tridentum din Bononia, Căci spuneau oamenii că avea de gînd să pornească de acolo în ajunul calendelor lui februarie.

Şi acum cîte ceva despre chestiunile mele particulare, pe care mi le-a comunicat senioria-voastră reverendisimă. Îţi mulţumesc foarte mult că te interesezi de sănătatea preaiubitei mele soţii şi pentru că i-ai scris atît de amabil că dacă ar vrea să-mi trimită vreo veste să trimită la tine scrisoarea. Nu pot să nu acopăr cu sărutări această incomparabilă bunăvoinţă şi umanitate şi te rog ca, dacă ţi se va ivi cîndva o ocazie prielnică, s-o asiguri pe soţia mea de buna mea sănătate. Te rog că faci acest lucru, fiindcă eu mă chinuiesc foarte rău în sinea mea, deoarece n-am primit nici o veste de la ea de atîta amar de vreme, deşi ştiu bine că această situaţie nu se datoreşte neglijenţei ei, ci răutăţii sau nepăsării curierilor. Căci pe lîngă foarte multe şi foarte rele vicii, care ies la iveală la noi, s-a introdus peste tot şi obiceiul ăsta execrabil de a cenzura scrisorile străine. Aşa încît nu mă mir că zeul stăpînitor al oceanului s-a răzbunat pentru această abominabilă curiozitate prin inundarea pămîntului, deşi ea a fost mai păgubitoare pentru cei care n-au comis o astfel de crimă.

Trimit în legăturica prezentelor scrisori şi cîteva rînduri pentru soţia mea, pe care te vei învrednici să i le trimiţi fie ei, fie domnului decan Marcus Laurinus, printr-un sol credincios, sau, ca să fie în cea mai mare siguranţă, transmite-le la Bruges prin propriul poştaş pedestru. Socotesc că în ziua de azi cu greu te mai poţi încrede în cineva (vorbesc despre ai mei) şi apoi soţia mea va plăti curierului suma ce i se cuvine.

Mi-a produs o mare bucurie faptul că senioria-voastră reverendisimă mă felicită pentru naşterea fiului meu şi doresc să aibă senioria-voastră parte să-l şi vadă, ceea ce sper că se va realiza după ce vom fi rezolvat însărcinările prezente. Căci eu nu l-aş urma pe împărat în Spania cu sufletul împăcat, cum am făcut-o de atîtea ori, cu mare pagubă pentru mine, cu pierderea brumei de

www.dacoromanica.ro

venituri personale şi fără vreo mulţumire din partea lui, sau fără vreo atestare a bunăvoinţei sale. Am stăruit pe lîngă serenisima regină să se îngrijească din timp de situaţia mea aici, ca să am o poziţie onorabilă, însă pînă acum nu mi-a răspuns nimic. Orice s-ar întîmpla, eu mi-am întărit sufletul, ca să nu mi se poată întîmpla sau surveni nimic mai rău decît un refuz. Şi, pe deasupra, nici nu trăiesc pînă într-atîta respins de urechile celor din ceruri, încît să nu pot, dacă vreau, să ies la suprafaţă într-altă parte şi să mă izbesc de dispreţul compatrioţilor mei. Dar despre astea vom vorbi altădată. Acum să revin la noutăţile care au survenit aici.

Ţi-am scris în ultimele scrisori că în Oenipont se află ambasadorul polonez, seniorul Nicolaus de Nympszitz, care aşteaptă pronunţarea serenisimului rege al romanilor, dacă ar dori cumva să-i trimită pe ambasadorii săi în Polonia, ca să ducă tratative de pace. De asemenea ţi-am scris că se află aici Sinil Cuna, urmaş al baronilor de Constantum, care de mic copil a trăit la Ioan Zapolya şi avea de la acesta nişte scrisori pentru împărat. Aşadar aceştia, după ce au aşteptat pînă la 13 ianuarie, au primit răspuns după cum urmează. Ambasadorul polonez că de aceea l-ar fi reţinut serenisimul rege al romanilor, fiindcă spera că se va folosi de serviciile lui în pacea care trebuie încheiată. Totuşi, acum, din moment ce ungurii au fixat consfătuirea la Óvár sau Altenburg, pentru ziua de 7 februarie, să fie consultată mai întîi maiestatea-sa regală, suveranul lui, pentru a şti ce au de gînd să propună ungurii înşişi la această consfătuire ; abia după aceea, dacă va fi nevoie, se va recurge la ajutorul serenisimului rege al Poloniei. Acesta a fost răspunsul pe care l-a primit ambasadorul polon. Lui Sinil Cuna de Constantum i-am dat eu personal răspunsul, în numele împăratului, pe baza instrucţiunilor scrise ale maiestăţii-sale. În aceste instrucţiuni împăratul scria că maiestatea-sa a înclinat totdeauna spre pace, numai să fie încheiată în condiţii echitabile şi oneste. Prin urmare, fiindcă maiestatea-sa ar dori să adauge precizările sale în problema păcii şi, conform cererii aceluiaşi Sinil Cuna, să trimită în acele locuri punctele asupra cărora s-a convenit să fie încheiată această pace şi fiindcă a înţeles

www.dacoromanica.ro

de la căpitanul regelui romanilor și al Ungariei că Ioannes Catzianer a fost ales, ca să ducă tratative cu locuitorii Ungariei și chiar cu adversarul, a căzut de acord asupra zilei de 7 februarie. De aceea serenisimul rege al romanilor consideră că nu există nici un pretext, care să dea maiestății-sale posibilitatea să răspundă mai pe larg chestiunilor ridicate de Cuna, ci a conchis că va aștepta să vadă la ce concluzie se va ajunge acolo (la Óvár). Pe de altă parte, fiindcă același Sinil Cuna adusese scrisorile lui Ioan Zapolya, scrise de mîna arhiepiscopului de Colocea și se ducea acum să le ia, ca să-i poată dovedi lui Ioan că el le-a dus pe toate la bun sfîrșit cu nestrămutată credință, împăratul mi-a poruncit mie să-i restitui acestuia scrisorile, căci erau în stăpînirea mea. Eu am îndeplinit această poruncă și Sinil Cuna, în ziua de 16 ianuarie s-a retras, împreună cu ambasadorul polon, foarte încîntat de răspunsul împăratului, însă indispus din cauza lui Ioan Zapolya. Căci declara că Ioan Zapolya i-a promis că nu va începe tratativele mai înainte de a avea răspunsul lui, dar cu toate acestea nu s-a ținut de cuvînt. Prin urmare a declarat că intenționează să plece la Zapolya și că, oricare ar fi desfășurarea evenimentelor, îmi va scrie cu bună credință ce se întîmplă acolo, ca unui om care își dă seama că nu se conduce după sentimente personale, ci după grija de a salva interesele publice — și acest lucru este adevărat. Căci obișnuia să învinovățească aspru pe slujitorii regești și a spus că de mai multe ori și-a atras invidia și ura regelui decît bunăvoința lui, fiindcă salariații lui ar fi mai degrabă înspăimîntători pentru prieteni decît pentru dușmani. Astfel s-au retras amîndoi.

De bună seamă chestiunea aceasta a eforturilor ungurilor a început să fie tratată de preferință prin Catzianer, în afară de unul, Tomas Nádasdy, pe care nu-l cunosc prea bine. Polonezul însuși a fost cumplit impresionat cînd a auzit că voievodul Ioan nu cere ca regele polon să intercaleze condițiile sale, mai ales fiindcă înainte el fusese ascultat totdeauna și în ultima vreme înclinase să-l trimită pe legatul său la serenisimul rege al romanilor.

www.dacoromanica.ro

Este destul de limpede că după prima întîlnire, Nádasdy şi Catzianer au stabilit cu voievodul alte lucruri, de faţă fiind şi cancelarul Verböczi şi Ştefan Brodericus şi atunci s-au fixat pentru această zi de 7 februarie, în care ei nu pot spune exact ce se va întîmpla. Totuşi eu voi scrie senioriei-voastre reverendisime, amănunţit şi fără nici o modificare, tot ce voi putea afla atît de la ambasadorul polonez, care este bine pus la punct în privinţa chestiunilor ungare, cît şi de la Sinil Cuna şi de la alţii.

De la bun început este sigur că Ioan Catzianer n-a întreprins nimic deosebit în iarna aceasta. Căci voievodul Ioan a părăsit de bună voie asediul oraşului Strigoniu în 15 octombrie, atunci cînd Catzianer n-avea măcar un soldat concentrat sau vreunul care să fi fost gata să sosească peste cîteva zile acolo. Bănuiesc eu ce zvonuri vor fi împrăştiat germanii ăştia : că voievodul a fugit îngrozit, cînd a auzit de sosirea lui Catzianer şi multe alte grozăvenii din astea, dar nimica nu este adevărat.

Foarte mulţi se plîng că în felul acesta vistieria neputinciosului rege va fi secătuită şi că regatul înfloritor al Ungariei va ajunge pradă neruşinării aceloraşi oameni. Ai voştri spun aici pe faţă acest lucru. De ce a părăsit astfel asediul Strigoniului, asta are cu totul altă explicaţie : fiindcă se temea să nu se înstăpînească turcii şi acolo şi să-i fie închisă dinainte calea spre pace, după cum îi spusese el însuşi lui Sinil Cuna în ajunul acelei zile. Căci de ce s-ar fi retras în altă parte, de vreme ce din oră în oră îi soseau observatorii şi el ştia că trupele noastre s-au împrăştiat, că boemii şi moravii s-au întors deja acasă de la Presburg. În fine că zadarnic fusese trimis acolo prietenul Albertus Schlick, ca să-i reţină.

Pe lîngă acestea, voievodul ar avea, se pare ca la patruzeci de mii de oameni sub steaguri. Şi Ludovic Gritti [19] era plecat la Essek [20], lîngă Drava, ca să aducă de acolo douăsprezece mii de turci. Dar sultanul turcilor, după ce trecuse Drava cu întreaga sa armată, a poruncit celor o sută de mii de soldaţi ai săi să rămînă acolo liniştiţi şi să aştepte pregătiţi, pentru cazul cînd împăratul sau regele ar veni spre ei, ca să asedieze Buda. Cînd însă împăratul şi regele, lăsînd slobode trupele, se în-

www.dacoromanica.ro

dreptau spre granițele Italiei, același Ludovic Gritti a înștiințat pe turci, printr-un sol, despre această retragere. El se afla deja în drum spre Strigoniu, ca să revină în tabără cu douăsprezece mii de soldați, ca să-i vină lui Ioan în ajutor, cînd a auzit că voievodul renunțase la asediu.

Așadar, fiindcă acest Catzianer n-a făcut nici o ispravă, afară de faptul că a fost violent deopotrivă ca prieten sau dușman, i-a stîrnit serenisimului rege o ură neîmpăcată, după cum spun ai noștri — și este verosimil. L-a atacat prin surprindere pe Cotzka, tocmai cînd acesta se pregătea să se predea și fiindcă spera că, dacă va distruge o singură fortăreață de-a lui, îi va zădărnici capitularea — pe care Catzianer voia s-o declare odată cu capitularea altor opt fortărețe — l-a îndepărtat și pe Cotzka, omul care spunea că preferă o singură nuia decît două lovituri. În ultimă instanță Cotzka s-a ales numai cu o mînăstire, deși despre el puteau fi scrise și predicate foarte multe minunății, care ne învață cît de puțin stabilă este întîmplarea.

Așadar, fiindcă ungurii înțeleg acum că ei sînt peste tot lăsați pradă tuturora, au hotărît să pună, în fine, capăt acestor mizerii și să ajungă la o înțelegere oarecare în privința actualei lor stări de lucruri, mai ales că au ajuns la concluzia că nici din partea serenisimului rege nu au sprijin suficient, nici în Zapolya nu pot avea toată încrederea.

Și pe deasupra, chiar în privința viitoarei adunări, vor ști ei în cele din urmă ce trebuie să întreprindă sau la ce ar trebui să renunțe. Căci în regatul vostru cresc totuși bărbați vrednici, care și-ar putea asuma răspunderea față de un al treilea. Eu, cînd am cercetat, cu cea mai mare grijă, care ar putea să fie acel al treilea, am descoperit că nici unul dintre ai voștri nu-și întoarce privirile către Polonia, ca să-l ajute astfel pe tînărul rege, să-și asume răspunderea, că trebuie să-i indice regelui drept comisari niște bărbați din corpul regatului, care să fie buni cunoscători ai problemelor ungare. Căci astfel de oameni sînt puțini pe lîngă serenisimul rege și ai voștri — nu numai cei care trăiesc în Ungaria, ci și cei care vin de acolo aici și cei care urmează curtea aici —

www.dacoromanica.ro

nu încetează să se plîngă pe față că treburile acelui regat sînt conduse de niște străini.

Există un mijloc prin care s-ar putea rezolva întreaga situație : dacă serenisimul rege s-ar putea baza pe cele două popoare foarte puternice, pe unguri și pe polonezi, aliați cu valahii și cu moldovenii, ai căror conducători declară deschis că sînt gata să scape de jugul turcesc, fie că vor obține pacea de la turci pe cale diplomatică, fie că, dacă se va ajunge la război, vor fi chiar egali sau superiori dușmanului. Consideră că cele pe care le-am spus despre valahi și moldoveni sînt cu totul adevărate. Căci eu am aflat de la polonezi niște lucruri pe care îți repet că nu ți le pot descrie atît de amănunțit, pe cît de sigur știu că sînt de adevărate. Știu că această chestiune s-a ridicat prin intermediul lui Hieronymus Lasky acum în consfătuirea cu polonezii, la Peterkovia. Știu de asemenea că poporul acela cere schimbarea actualelor raporturi cum n-a cerut mai înfocat vreodată cineva. Un singur obstacol există : regele sleit de puteri din cauza bătrîneții, a cărui autoritate îmbinată cu prudența începe totuși să pălească în fața supușilor săi pînă într-atît, încît nu par cu totul lipsite de adevăr zvonurile, care susțin că suveranul, după ce a renunțat la conducerea regatului și a încredințat-o fiului său [21] și după ce a numit consilierii, care să-l asiste în conducerea statului pe tînărul rege, s-a retras în sihăstrie și viața care i-a mai rămas și-o va trăi departe de obștești griji. Ceea ce mie mi se pare verosimil.

Nu lipsește nici o anume stare de încordare între diferite populații — vreau să spun între boemi și silezieni pe de o parte, iar pe de alta între boemi și polonezi. Căci boemii cer înapoi de la polonezi două ducate, care sînt așezate lîngă Cracovia ; polonezii răspund că ei le-au cucerit cu mai mult de o sută patruzeci de ani în urmă. Acum se consultă, în această adunare de la Peterkovia, asupra răspunsului pe care ar trebui să-l dea boemilor, sau, dacă s-ar recurge la război, în ce chip ar putea să-l înlăture. Din partea tătarilor sînt în siguranță Căci Mendliger, acesta, care a fost crescut la turci, le trimisese în vara aceasta zece mii de călăreți. El era ostil în primul rînd polonezilor de acum patru luni cînd,

www.dacoromanica.ro

atacat de fratele său Assalam sultan, a fost înlăturat de la conducerea Pzrecopiensului și s-a refugiat la turci. Însă și Assalam este foarte îndatorat polonezilor, ca unora care l-au adăpostit și l-au apărat, cînd era urmărit de fratele său, care-l cerea, sub amenințare, să-l omoare. Și nu este el singurul care mărturisește toate acestea. El are de gînd să revină pe cîmpul de luptă oricînd ar fi chemat de polonezi. Cu orice preț boemii și silezienii vor război, însă prudența sacrei-sale maiestăți a romanilor și Ungariei a împiedicat pînă acum această ciocnire și se pare că o va împiedica și de aici înainte.

Am aflat ca fiind foarte sigur următorul lucru : în Polonia majoritatea nobililor au început să pună ochii pe unguri ; și ține cont că nu sînt vorbe goale cele ce-ți scriu. Căci nu mi le-am luat din cap toate astea, ci le-am aflat de la cei care trăiesc permanent în mijlocul unor astfel de oameni, sau care sînt prietenii celor care conduc. Totuși numai desfășurarea ulterioară a evenimentelor va arăta care este adevărul. Mie, însă, apucăturile astea mi se par îngrozitoare. Nu sînt un exemplu nou, dar la voi, după moartea regelui Albert, chiar lucrurile obișnuite se petrec altfel ; și acum sînteți mult mai pricepuți ca înainte. Căci mîncătoriile fără măsură dintre voi v-au adus o primejdie infinit mai mare decît cea pricinuită de dușmanul extern. Acum însă v-ați învățat minte din nenorocirea voastră.

Revenind, afirm din nou că eu, cînd îmi trec prin gînd toate acestea, sînt extraordinar de înspăimîntat pentru cauza noastră. Căci în vremea de acum se dezvoltă peste tot spirite foarte mari, însă aproape toate sînt înclinate spre rele. De aceea cu siguranță că eu, dacă aș fi regele, aș preveni la timp aceste neajunsuri și aș încheia pacea cît aș putea de repede. Tot așa aș proceda și dacă aș fi voievodul, căci dacă ar continua să se bată astfel între ei, pe viață și pe moarte, de bună seamă e de temut să nu apară și un al treilea, care să-i suprime și pe unii și pe alții, cum sînt deja obosiți. Dacă nici acesta nu este un motiv serios, care să-l determine pe Zapolya să grăbească această consfătuire, mai înainte de a fi asigurat de Sinil Cuna, eu de bună seamă nu știu altul.

www.dacoromanica.ro

Îndată ce voi fi aflat ce s-a stabilit la consfătuirea de la Peterkovia, te voi înștiința. Totuși, polonezii arată foarte deschis că ei nu vor permite în nici un fel ca serenisimul rege al romanilor și Ungariei să fie stăpîn pe acel regat, fiindcă ei nu au încredere nici în forțele nici în puterea lui. Tot așa spun că nici turcii nu vor îngădui acest lucru. De asemenea veneții, din mijlocul cărora a ieșit Ludovic Gritti și și-a cîștigat o mare autoritate printre ai voștri, nu atît datorită concursului dat turcilor cît șireteniei lui Zapolya, care s-a folosit de el, ca să-i mustre pe rebeli, îndepărtînd de la sine mînia pentru cele ce săvîrșise împotriva cruzimii turcilor.

Ce se va întîmpla în viitor, nu știu, însă mie mi s-a părut deosebit de suspect acel al treilea, ai cărui autori sînt — ca să ți-i numesc ca unui prieten — Pempfflinger [22] și ambasadorul polonez. Pempfflinger, cînd se afla la Oenipont, a vorbit despre aceasta cu ambasadorul polonez. Fie că a făcut-o în mod serios, fie ca să-l înspăimînte definitiv, oricum s-ar fi întîmplat, este periculos și numai să te gîndești la astfel de lucruri. De aceea polonezul mi-a transmis, din partea fruntașilor unguri, că această chestiune începuse să fie tratată mai de mult și n-ar fi existat nici un motiv, care să-i împiedice să încerce mai puțin să afle care ar fi situația, poate doar autoritatea bătrînului rege, care s-a străduit totdeauna să-i îndepărteze cu groază pe ai săi de la astfel de gînduri. Totuși acum chiar regele, adus la disperare și apăsat de griji mari, se înmoaie puțin cîte puțin și pentru problemele care trebuiesc rezolvate, îl vor părăsi cu totul și forțele trupului și ale sufletului. Aceasta este în prezent starea lucrurilor în regatul vostru. Ludovic Gritti a ajuns la Buda cu două mii de soldați, totuși n-a fost primit în oraș.

Cînd ar urma să plecăm noi de aici, nu știu. Serenisimul rege al romanilor și al Ungariei i-a cerut maiestății-sale imperiale să trimită la această consfătuire pe careva dintre cei trei cardinali spanioli și mai ales pe cardinalul Sfintei Cruci, din Ordinul Franciscanilor, fiindcă maiestatea-sa consideră că acesta va duce mai bine tratative cu arhiepiscopul de Colocea. Însă, fiindcă nici un prelat spaniol sau italian nu îndrăznește să se

www.dacoromanica.ro

supună furiei germanilor, pentru ca această consfătuire să nu se desfăşoare fără participarea unei persoane ecleziastice, socot că împăratul va trimite acolo pe reverendisimul arhiepiscop de Lund, cu care vom colabora. Dacă, din întîmplare, va fi el cel care va veni la consfătuire — căci nu ştiu nimic sigur şi nici nu mi s-a scris — ne vom strădui amîndoi, în cea mai desăvîrşită armonie, să obţinem un rezultat bun în chestiunea senioriei-voastre reverendisime. Cu toate că, dacă seniorul arhiepiscop ar trebui să meargă în Polonia, ar trebui să consider că eu voi merge la consfătuire singur, sine collega. Şi ceea ce mi s-a promis din partea regelui însuşi, precum şi din partea unor bărbaţi de prim rang, eu sper că se va împlini şi că nicidecum n-au fost vorbe în vînt. Însă dacă s-ar întîmpla să nu vină nici reverendisimul arhiepiscop de Lund, nici vreun alt prelat, voi fi însărcinat eu singur cu toată povara şi în acest caz o îndemn şi o sfătuiesc pe senioria-voastră reverendisimă să fie cu inima împăcată. Şi de bună seamă eu ştiu destul de bine cît ar fi de dureros pentru senioria-ta să îmbătrînească într-o ţară străină, sub un cer neprimitor, trăind după alte obiceiuri. Aşadar, mie mi se pare că îl sfătuiesc de bine pe acest om, dacă în cele din urmă s-ar putea întoarce lîngă ai săi. Şi eu îmi voi da toată silinţa ca să-şi poată îndeplini această dorinţă avantajos şi onest, aşa cum am dori să ne putem îndeplini acest gînd şi în ceea ce ne priveşte pe noi toţi aceia care sîntem departe de patrie.

În legătură cu desfăşurarea evenimentelor din Italia, nu ştim nimic. S-ar părea că ducii bavarezi vor să înceapă un război pentru recuperarea fortăreţelor, care sînt aşezate lîngă Oenum [23], cele pe care le-a pierdut cîndva Robertus, palatinul Rinului, în timpul domniei împăratului Maximilian.

În ducatul de Virtenberg se pare că lucrurile se vor schimba la vară. Ducele cel tînăr, care a plecat de la noi, se zice că stă ascuns în Bavaria. Şi nici regele francilor nu lipseşte în nici o ocazie, căci are cu germanii legături admirabile.

Nu ştiu dacă serenisimul rege al romanilor va aştepta încheiera acestei consfătuiri sau se va întoarce mai îna-

www.dacoromanica.ro

inte în Boemia. Fiindcă boemii stăruie din răsputeri pe lîngă maiestatea-sa să vină la ei.

Prietenul nostru Gabriel Xanthus suferă de o boală de stomac ; cu toate acestea, duce tratative și urmează curtea.

Acestea sînt noutățile, care ni s-au prezentat acum și ți le-am scris amănunțit, fiindcă preferam să-ți trimit mai degrabă niște scrisori lungi, chiar fără noimă, decît unele scurte și succinte.

Recomandă-mă preasupus sacrei-sale maiestăți regale și sădește-i convingerea că lucrurile încredințate mie vor fi rezolvate cu toată grija. Din tot ce ți-am scris, arată-i reginei numai acea parte care ți se va părea că prezintă interes pentru maiestatea-sa.

Dacă se va întîmpla să-ți aduci aminte de mine cînd vei vorbi cu seniorul Panormitanus sau cu alți seniori, te rog spune-le, dacă vrei, că le port o frumoasă amintire. Nu îndeajuns de echilibrat, nici după merit sau pentru serviciile risipite cu mine, duc lipsă acolo fruntașii noștri. Dar nu este acum momentul potrivit pentru tînguiri ; căci pe mine, din onest cum sînt, nici nedreptatea, nici invidia cuiva nu mă face să mă împotrivesc.

Vă voi vedea curînd, după cum sper, dar nu mai înainte de a-mi fi îndeplinit toate îndatoririle încredințate.

Te rog, din nou, dacă ți se va ivi un prilej, consoleaz-o cu cîteva rînduri pe soția mea. Ea este teribil de îngrijorată pentru soarta mea și nu mă mir, fiindcă eu o cunosc destul de bine. Căci teamă mai mare au — după cum spune Horațius — cei ce sînt departe. Într-adevăr, eu nu sînt atît de îngrijorat în privința ei, căreia îi datorez mai multe decît oricărui muritor, oricine ar fi el, principe sau particular. Și ea acum poartă pe umerii ei griji duble. Asta aș vrea s-o rog pe senioria-voastră reverendisimă. Căci nu s-a ivit nici o situație în care s-o supăr. Iar dacă s-ar fi întîmplat astfel, de data aceasta nu mă voi teme să-ți cer ajutorul.

Rămîi sănătos, seniore și prietene din inimă stimat. Și ai grijă de sănătatea ta.

Din Linzul Austriei, în ziua de 8 februarie, în anul 1533.

www.dacoromanica.ro

CORNELIUS SCEPPERUS
TRIMITE SALUTĂRI LUI NICOLAUS OLAHUS

Reverende şi excelente senior, prietene preaiubit şi preaonorat ! Nu vreau să mă folosesc de o introducere lungă faţă de tine, căruia îi este cunoscută integritatea mea, de aceea voi trece direct la subiect.

După ultimele scrisori trimise de mine, care se refereau atît la situaţia bunurilor sacrei-sale maiestăţi regale, cît şi la ale senioriei-voastre reverendisime, am discutat îndelung cu serenisimul rege al romanilor ; eram îngrijorat mai mult în privinţa bunurilor senioriei-voastre reverendisime, decît în privinţa celor declarate de maiestatea-sa regală, care ştiam că sînt încredinţate grijii unui frate.

Serenisimul rege al romanilor mi-a răspuns că în privinţa bunurilor maiestăţii-sale regale va face ceea ce se cuvine ca frate ; a adăugat că regina se bucură foarte mult de apreciere din partea sa şi a revenit de două ori asupra acestui lucru. În sfîrşit, a subliniat şi faptul că-i este soră, iar după aceea din nou a remarcat faptul că regina este atît de preţioasă şi atît de mult preţuită. Ştii că această dragoste dintre fraţi este mare.

În legătură cu interesele senioriei-voastre reverendisime a spus că-şi aminteşte de ele şi că nu va uita nimic. Aşadar, atît de la bunăvoinţa maiestăţii-sale însăşi, cît şi de la hărnicia domnului Gabriel Xanthus, senioria-voastră reverendisimă nu trebuie să se aştepte la nimic rău.

Cît priveşte măsura în care lucrurile depind de mine (descrise în ultimele scrisori) nu ai nici un motiv să te îndoieşti că vor fi îndeplinte şi, deja, în parte s-au îndeplinit.

Mîine vom fi plecaţi de aici, eu şi colegul meu, învestiţi cu puteri egale. Să dea Dumnezeu ca el să poată duce la bun sfîrşit lucrurile încredinţate ! Primele noastre tratative vor urmări să îndemnăm la pace atît pe partizanii regelui, cît şi pe ai voievodului.

Sîntem încunoştinţaţi că la început regaliştii vor face propunerea ca voievodul să cedeze acea parte a regatului pe care o deţine ; la rîndul său, maiestatea-sa regele se

www.dacoromanica.ro

va purta față de voievod astfel, încît să poată părea că el nu trebuie de loc pedepsit pentru această sciziune.

Ce ar putea să răspundă adversarii este destul de limpede de pe acum. Dar, să revenim la miezul problemei.

Despre schimbarea locului tratativelor și despre alte lucruri i-am scris maiestății-sale regale ; fiindcă știu că aceste scrisori vor fi citite în comun cu senioria-voastră reverendisimă, nu voi adăuga mai mult în legătură cu cele de acolo. Din partea voievodului vor veni la dezbateri Franciscus de Frangipanes [24], arhiepiscopul din Colocea, de asemenea Stephanus Brodericus, Stephanus Verböczi [25]. Nádasdy și alții. Din partea serenisimului rege, afară de cei doi Sigismunzi de Dieteristain și de Herbestain vor fi de față delegați din toate provinciile și ambasadorii în primul rînd.

Din partea polonezilor n-a fost chemat nimeni la această adunare, dar faptul în sine nu schimbă nimic. Noi avem totdeauna puteri depline în împrejurări de felul acesteia, despre care i-am scris acum seniorieivoastre reverendisime. Pe deasupra sîntem foarte aproape de Polonia, pentru ca noi să putem avea posibilitatea, în orice eventualitate, să ne reîntoarcem acolo.

Serenisimul rege al romanilor rămîne fixat la Linz, neștiind dacă este mai bine să se stabilească în Boemia sau în Moravia, ca să poată fi în imediata apropiere a locului unde se duc tratativele.

Ce se va rezolva la Peterkovia, în comițiile polonezilor, nu știm încă ; eu aștept de la o zi la alta rapoartele prin care voi fi înștiințat despre toate. Atunci nu-i voi ascunde nimic seniorieivoastre reverendisime.

Despre Ludovicus Gritti n-am mai auzit nimic altceva în afară de faptul că a plecat peste Dravum.

Dacă printre ungurii amintiți mai înainte există unii care sînt prieteni ai seniorieivoastre reverendisime și dacă senioria-voastră reverendisimă ar dori să scrie vreunuia dintre ei, să trimită scrisorile respective la mine prin Gabriel Xanthus ; îndată ce vom fi început să negociem ceva, vă voi da în grabă de știre și maiestății-sale regale și seniorieivoastre reverendisime.

Pînă atunci socotește-mă demn să fiu preaumil recomandat maiestății-sale regale.

www.dacoromanica.ro

Dacă i se va fi ivit senioriei-voastre reverendisime ocazia de a scrie la Bruges, să-i dea de ştire soţiei mele şi prietenilor, că eu mă aflu foarte bine. Le scriu chiar acum şi lor, dar îndeplineşte-mi acest serviciu prietenesc ori de cîte ori vei avea prilejul.

Îi doresc senioriei-voastre reverendisime, căreia mă recomand din suflet. să trăiască foarte fericită.

Din Linz, în ziua de 18 februarie 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Reverende şi distinsule senior, prietene preademn de toată cinstea ! După ce am ajuns la Viena, a venit la noi, Bernhardus, prietenul de casă al serenisimei-sale maiestăţii regale. Mai tîrziu a sosit şi Ulricus Eitzinger. Amîndoi au vorbit cu mine despre bunurile maiestăţii-sale regale. Noi le-am prezentat situaţia şi declarăm că sîntem foarte bine pregătiţi, cum se cuvine şi că din partea noastră nu va exista nici o piedică. Nu mă îndoiesc că şi maiestatea-sa regală a fost înştiinţată despre cele ce se petrec la Pojoni. Cu toate acestea n-am vrut să omit să trimit rîndurile de faţă senioriei-voastre reverendisime, pentru interesul şi stima pe care i-o port.

Ţi-am scris mai înainte că noi aşteptăm un alt mandat şi scrisori de la maiestatea-sa imperială. Am primit aici mandatul şi astăzi chiar am fi plecat la Pojoni, dacă n-ar fi sosit tocmai în momentul plecării seniorul viceguvernator al Vienei, care ne-a pricinuit o dificultate legată de ospitalitate. Căci noi credeam că el a fost pregătit pentru noi aşa cum fusese înştiinţat ; dar lucrurile s-au petrecut cu totul altfel. Şi astfel mai aşteptăm şi acum o hotărîre în privinţa acestei chestiuni ; odată primită, însă, imediat plecăm la Pojoni. Aceasta se poate întîmpla mîine sau poimîine.

Aici nu s-a întîmplat nimic altceva deosebit afară de faptul că, după oficierea serviciului divin de către seniorul reverend de Colocea, în ziua de 23 ale lunii pre-

www.dacoromanica.ro

zente, regaliştii au făcut propunerea ca voievodul să se retragă din acea parte a regatului, pe care o stăpîneşte.

După o zi sau două voievodanii au răspuns la această cerere, că din cauza păcatelor poporului în Ungaria este acum stăpîn împăratul turcilor şi că voievodul se găseşte în această situaţie prin graţia lui Dumnezeu, fiindcă domnul însuşi ar dori să conserve resturile acelui regat, numai dacă Ioan va avea la ei cea mai mare putere. După cum — continuă ei — nici o acţiune n-ar putea fi mai bună şi mai folositoare, decît ca serenisimul rege al romanilor să cedeze partea sa voievodului Ioan. Adaugă apoi că nu este nevoie de nici o altă asigurare din partea turcilor, afară de acelea care reies chiar din scrisorile voievodului; ei mai spun că însuşi Ioan a încuviinţat acest jurămînt şi nu va ieşi din litera lui de loc.

Li s-a răspuns ieri, din partea prietenilor noştri, că ei aud cu cea mai mare durere că voievodanii mărturisesc că sultanul turc este stăpînul lor; fiindcă deşi ei au arătat pe faţă şi mai înainte această situaţie, totuşi niciodată pînă acum n-au mărturisit prin cuvinte. S-a adăugat apoi că pentru regaliştii este destul de limpede că, dacă acea parte, pe care o deţine pînă acum serenisimul rege, s-ar încredinţa voievodului, în viitor ea ar deveni imediat a turcilor. Şi nici un creştin n-ar fi de acord cu această hotărîre. Cele de mai sus au fost comunicate de reverendisimul senior de Agria; după aceea nu s-a mai întîmplat nimic. Vom vedea ce ne vor răspunde.

Hieronymus Lasky a plecat ieri de aici cu scrisorile la voievod; după aceea merge în Polonia, apoi va reveni.

În comisie, pe deasupra arhiepiscopului de Colocea, a lui Brodericurs, Verböczy şi Lasky răsună un cuartet sau două duete unite.

Arhiepiscopul nu ascunde faptul că numai el trebuia să fie trimis la voievod, dacă personal ar fi dorit acest lucru. Din această comportare noi presupunem că el cunoaşte unele lucruri mai ascuns şi sperăm să aflăm la Pojoni mai multe despre acest secret.

Ofer preaplecat serviciile mele serenisimei maiestăţi regale.

Nu voi da uitării interesele tale.

www.dacoromanica.ro

Turcii, care se află la Pesta și în Alba Regală, nu fac nici un rău nimănui.

Transmite, rogu-te, această legăturică de scrisori soției mele, iar pe celelaltă aceluia pe care-l cunoști — sau încredințeaz-o magistrului poștalioanelor.

Cu bine seniore și prietene onorat!

Din Viena, în ultima zi a lunii februarie, 1533.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Dragul meu Cornelius! Dacă m-aș folosi de lungi formule de recomandare a serviciului pe care ți-l datorez pentru dragostea ta și pentru prietenia noastră reciprocă, mi s-ar părea că procedez ca un om de rînd, care obișnuiește să promită uneori multe, cu vorba, dar să împlinească mai puține cu fapta. Dar, lăsînd la o parte considerațiile filozofice, să trec la obiect.

Am primit alaltăieri rîndurile tale, care mi-au produs o foarte mare bucurie nu numai prin veștile trimise, ci și prin bogăția cuvintelor. Lungimea scrisorii tale dezvăluie, cu ușurință, că inima ta este sinceră față de mine. Căci cine a obișnuit vreodată să trimeată scrisori lungi prietenilor, dacă nu un om care, aflîndu-se într-o situație grea, face acest lucru, ca să ceară deslușiri amănunțite? Sau cine altul, dacă nu unul indignat de vreo nedreptate, care ar vrea să-și descarce amărăciunea nedreptății suportate și să se răfuiască cu cel care i-a provocat-o?

Și mai trimite scrisori lungi un om care, legat de cineva printr-o mare comunitate de sentimente, scrie lungi epistole pentru a alimenta și a hrăni o veche prietenie și o iubire reciprocă, mai ales cînd este departe; el face acest lucru pentru ca și prietenul absent să se poată desfăta cu convorbirile lui — dacă nu directe, măcar transmise prin scrisoare — și să-l poată imagina pe cel de departe, ca și cînd l-ar avea în fața ochilor aievea.

Acestui motiv, pe care l-am expus la urmă, îi datorez desigur scrisoarea ta. Știu bine că amintirea duioasă a iubirii, a prieteniei reciproce și a legăturii tale atît de

www.dacoromanica.ro

plăcute este mobilul scrisorii tale atît de prietenească, de frățească și de lungă, pe care cu cît am recitit-o mai des, cu atît mi-a sporit plăcerea.

O, dacă ți-ar fi îngăduit răgazul ca printre însărcinările, desigur mari, pe care le îndeplinești acum acolo și care-ți vor aduce o mare glorie, dacă vei fi reușit să-i readuci la înțelegere pe cei doi principi dezbinați [26] — ba pe mai mulți — și vei fi redat pacea regatelor și provinciilor pustiite pînă acum de război să-mi poți scrie mai des scrisori și mai lungi decît au fost cele de pînă acum ! De bună seamă, nimic nu m-ar bucura mai mult.

Îmi mulțumești că am informat-o pe maiestatea-sa regina despre marea ta osteneală, grije și sîrguință, cheltuită în interesul fraților săi ! N-ai de ce să-mi aduci mulțumiri mari pentru aceasta. Am făcut și voi face și de acum înainte servicii bunului meu prieten și frate. De altfel, am informat-o pe maiestatea-sa și mai înainte despre virtuțile, credința, statornicia și cinstea ta în rezolvarea problemelor fraților săi. Chiar și acum, după primirea rîndurilor tale, socotesc că am făcut tot ce mi-a stat în putință și n-am scăpat nici un prilej de a-ți scoate în evidență meritele. Chiar și din scrisorile trimise mie i-am comunicat maiestății-sale acele părți, pe care le-am socotit potrivite ! Regina le-a ascultat pe toate cu bucurie, subliniind că nu se îndoiește nici o clipă că, de îndată ce va sosi momentul, te vei ocupa și de problemele maiestății-sale cu grija și stăruința necesară. În cele din urmă și-a exprimat încrederea că tot așa vei proceda și în privința intereselor mele, după cum o cere dragostea ta față de mine și condescendența mea față de tine.

Regina a promis că-i va scrie maiestății-sale regale printre alte probleme ale ei — căci obișnuiește ca în problemele personale să-i scrie regelui cu mîna sa proprie — ca tu să nu fii supus dispozițiilor cuprinse în „nota ardelionis", cu toate că ultimele scrisori, prin care maiestatea-sa ți-a cerut să te ocupi de averile sale ar fi prea de ajuns ca să te pună la adăpost de articolele amintite. Însă regina știe că frații săi, principii, din cauza multelor preocupări, uneori pot uita nu numai de interesele surorii sau ale fraților, ci chiar și de ale lor personale. Ținînd seama de această situație a scris consi-

www.dacoromanica.ro

lierilor săi austrieci — care bănuiesc că te vor întîlni la Óvár [27] în timpul tratativelor — şi ţi-a scris şi ţie, ca să ştii cu cine ai putea vorbi, dacă vor veni acolo.

Toată lumea se miră de dărnicia regelui faţă de aceşti consilieri : poate că n-au meritat atîtea bunuri cîte au cîştigat. Căci dacă principele are latitudinea să fie foarte darnic cu supuşii, există totuşi o motivare şi o măsură, care trebuie păstrate ; să fie darnic cu cei care merită, nu cu cei care nu merită. O astfel de apreciere, da, este vrednică de toată lauda. Deci, maiestatea-sa ar trebui să fie cu atît mai prevăzător în privinţa dărniciei, cu cît creşte mai mult numărul fiilor săi şi al slujitorilor devotaţi, care nu prin vorbe, ci prin fapte sînt gata oricînd să-şi jertfească viaţa şi averea pentru consolidarea domniei lui. Dacă ar ţine seama de toate acestea, ar acţiona cu mai multă judecată.

Căci, dacă s-ar schimba oricît de puţin soarta (să ne păzească Dumnezeu de asta !) şi unii ar roade căpăstrul — mai ales că împăratul s-a stabilit în Spania — şi s-ar mai porni şi un război extern, sau mai degrabă la hotarele vecinilor — lucru despre care îmi scrii şi tu şi am auzit şi eu de undeva — atunci maiestatea-sa, care de multă vreme este absent [28], şi-ar da seama cel dintîi faţă de care slujitori trebuie să fie mărinimos şi cîţi prieteni are, care să-l urmeze.

Toţi acei vecini, despre care îmi scrii, se tem să nu cumva să-i sporească regelui puterea. Ei îşi dau seama ce ar putea şi ce ar vrea împăratul absent să facă în interesul fratelui său.

Fiindcă, spre mîhnirea tuturor, acesta a lăsat să-i scape din mînă atît de uşor momentul cînd putea, fără un efort deosebit, să-i alunge pe duşmani, să elibereze Ungaria şi să pună la adăpost creştinătatea de orice primejdie pentru mai mulţi ani. Adaugă la asta faptul că e obiceiul ca Ungaria să fie condusă mai degrabă cu dragoste şi bunăvoinţă decît prin vreo aţîţare, mai ales pentru că regii nu pot fi prezenţi totdeauna în acel regat.

Ştiu că ungurii sînt foarte tulburaţi din cauzele despre care îmi scrii, adică din cauza nepriceperii soldaţilor şi a căpitanilor noştri şi a aversiunii lor faţă de

www.dacoromanica.ro

consilierii străini, împotriva cărora ai noştri murmură şi se plîng de patru sau aproape cinci ani. Căci ei nu îndură uşor jugul consiliorilor externi, decît dacă nenorocirea, de care sînt striviţi, îi constrînge să-l suporte. Pentru această stare de lucruri ei nu-l învinuiesc pe rege, pentru că ştiu că el s-a pronunţat pentru drepturile şi libertatea noastră, precum s-a legat prin jurămînt şi că maiestatea-sa este blînd, ci pe aceia care-i fac pe principi să ajungă la păreri potrivnice şi în acelaşi timp îi silesc aproape să acţioneze conform intereselor lor.

Sînt de aceeaşi părere cu tine că pacea trebuie încheiată cît mai repede. Consider că ar fi folositor şi pentru principi, şi pentru regat, dacă pacea ar fi încheiată cît mai curînd. Dar cît de trainică şi cît de durabilă poate fi ea, abia de îndrăznesc să mă gîndesc. Dacă voi cunoaşteţi intenţiile turcului şi dacă sînteţi siguri că vrea pace, atunci să se încheie, oricît de trecătoare ar putea fi. Însă ungurii au văzut de multe ori, cu toată durerea, cît de nesigură şi de nestatornică este o înţelegere încheiată cu turcul. Îmi amintesc că la noi a devenit proverb expresia : „sărutarea turcului este în acelaşi timp prietenoasă şi primejdioasă". Căci turcul obişnuieşte ca în timp ce-i sărută pe creştini, să le muşte şi nasul.

Dacă, după împărţirea regatului în două, ambele părţi îi vor plăti tribut, spre marea ruşine a creştinităţii, poate că ungurii şi ţinuturile învecinate vor putea răsufla atîta timp cît turcul nu-şi va schimba gîndul. Dar cine a pomenit vreodată ca turcul să-şi ţină cuvîntul dat ? Poate mort ! De îndată ce ar vedea că ar avea prilejul să ocupe Ungaria, nădăjduieşti tu oare, dragul meu Scepperus, că-l va scăpa ? Va lăsa turcul să-i scape ceva din mînă, el care din pruncie a crescut sub arme şi este obişnuit pînă acum să fie luptător vestit şi soldat obişnuit cu prăzi continue, care, dacă le pierde, se răzvrăteşte şi caută să aducă la tron un împărat războinic ?

Dacă vrei să i te opui turcului, cred că împăratul nu se va reîntoarce din Spania, a doua oară, din cauza noastră. Tu ştii mai bine decît mine cît de puţin au fost afectaţi principii imperiului de problema apărării graniţelor ungare, fie din reaua lor voinţă faţă de regele nostru, fie din obişnuita lor inerţie şi avariţie. Iar dacă tulburările

www.dacoromanica.ro

din Bavaria s-au produs din cauza regelui nostru şi a acelui würtenburghez [29], gîndeşte-te ce va mai rezulta şi din alte numeroase locuri unde se petrec multe lucruri, pe care nu le cunoaştem, de vreme ce liga suedică este aproape înfiinţată de pe acum după cîte aud.

Aşa încît eu mă tem să nu fie întreruptă chiar şi pacea aceea, care acum este poate opera ta şi a altora.

Cît despre al treilea care ar urma să fie ales rege, chiar dacă s-ar face alegerea, eu n-am credinţa că sub domnia lui va fi mai bine decît acum. Căci ce anume este domnia unui copil şi cum este ea ne-a învăţat de curînd exemplul Ungariei sub serenisimul rege Ludovic. Şi încă aşa de rău, că şi astăzi ungurii, din cauza unei domnii asemănătoare, înoată înecaţi pînă la gît şi se chinuiesc.

Chiar dacă, aşa cum scrii, se vor alege sfetnici prevăzători şi cunoscători ai problemelor maghiare, este totuşi greu ca, sub un principe puţin priceput, să poţi găsi sfetnici, care să-şi dea silinţa, nepedepsiţi, să se îngrijească mai mult de interesele statului, decît de cele străine. Afară de asta, chiar pentru un bărbat în toată firea şi cu o bogată experienţă militară este foarte greu să guverneze bine două regate atît de întinse, darmite pentru un copil !

După părerea mea, fiecare caută, pe cît se pare, să agonisească mai degrabă pentru sine, decît să se îngrijească de interesele obşteşti. După moartea lui Cristofor Schidlovitz [30], prin a cărui prevedere sau, mai curînd, experienţă, interesele regelui Poloniei au fost cîţiva ani bine apărate, acum mă tem că şi acolo se duc toate de rîpă. Toţi aceia, pe care-i aminteşti în scrisoare şi despre care spui că îţi sînt cu totul devotaţi, deşi sînt, poate, oameni de vază şi însemnaţi, după cum mi se pare, vor avea totuşi grijă ca, sub un principe tînăr — în cazul că va muri tatăl regelui şi se va aprinde vreo flacără — să apere bine ţara lor mare de duşmanii, care o împresoară.

Pe valahi şi pe moldoveni, care ar trebui atraşi de partea noastră şi a polonezilor, nu pun mare temei. Oare nu ştii cît de nesigură este situaţia voievozilor din Valahia? Îmi aduc aminte că tatăl meu, care era născut din sîngele lui Dracula, voievodul Valahiei, mi-a povestit odată că a preferat să se mulţumească cu o situaţie modestă în Transilvania, unde s-a refugiat pe timpul regelui Matei, ca să

www.dacoromanica.ro

nu fie ucis de Dracula însuși pentru domnie, decît să rămînă în patrie cu un rang înalt. Regele Matei i-a propus de mai multe ori să-l aducă înapoi, dacă ar vrea, cu armata și să-l ridice în scaunul voievodatului Valahiei Ce a răspuns el ? Nu ! Și nu din slăbiciune sau de frică, ci pentru că prefera să trăiască acolo în pace, ca un simplu particular, pînă la bătrînețe, decît să domnească în țara sa un an. Căci voievozii valahi au obiceiul să-i omoare pe cei din os de domn pentru putere. Acest fel de a proceda îl cunosc mulți. Toate acestea, dacă-mi amintesc bine, le-a auzit odată și Tomas Nádasdy de la Ioan Bornemiza, fostul sfetnic al regelui Matei, pe care poți să-l întrebi, dacă te vei întîlni odată cu el.

Ți-am dat acest exemplu din familia mea, pe de o parte ca să poți înțelege de ce am plecat departe de patria mea părintească, aici unde mă aflu acum [...]. Căci numai Dunărea, desparte Transalpina de Turcia, astfel că turcii pot cotropi această țară ori de cîte ori au chef, mai ales acum după ce au ocupat fortărețele de la granițele ungurești. În felul acesta, turcii îl pot omorî sau îndepărta oricînd pe voievod. Și cînd n-o fac turcii, o fac valahii singuri și de mai multe ori, lăsîndu-se instigați în ascuns chiar de injurii ușoare. În acest fel fusese încercat Mihnea, voievodul de peste munți, unchiul după tată al părintelui meu, dacă îmi amintesc bine, cu puțin timp înainte de moartea regelui Vladislav, tatăl lui Ludovic. Mihnea, după multe bătălii purtate cu turcii și cu supușii lor pentru apărarea capitalei sale, se refugiase la Cibinium [31], cetate a Transilvaniei, unde n-a putut totuși scăpa de uneltirile valahilor. Căci un oarecare Jaxisth [32], a țîșnit spre el din capcane și l-a străpuns în mijlocul cetei de însoțitori pe cînd se întorcea de la biserică spre casa de oaspeți, însoțit de tatăl meu și de alți nobili. Jaxisth era muncit de o extraordinară furie și nesocotință, deși el însuși a fost după aceea ucis la locul său de găzduire, unde se refugiase. [...].

Iată de ce aș prefera ca regele nostru să rămînă mai departe rege în Ungaria, dar și el, fiind mereu absent și avînd de administrat o întindere atît de mare, nu știu cît de bine ar putea-o apăra. Dacă cunosc bine obiceiurile și firea compatrioților mei, cu siguranță că regele

www.dacoromanica.ro

nu va guverna niciodată în liniște cu ajutorul consilierilor și al magistraților străini. Dacă nu poate rămîne el, aș prefera un om vajnic, care să nu părărească niciodată Ungaria. Căci țara noastră cu greu poate suporta absența regelui.

Ți-am înșirat toate acestea despre problemele obștești, ca să umplu paginile, fiindcă vrei să-ți trimit o scrisoare mai lungă. Acum trec la chestiunile mele personale, despre care nu văd de ce ți-aș scrie multe, doar dacă aș vrea ca rîndurile acestea să fie mai numeroase. Ți-am scris de curînd destul de multe despre ele și știu că legea adevăratei prietenii nu îngăduie să aminteşti mereu unui prieten despre lucrurile care privesc onoarea și folosul prietenilor săi. Îmi place foarte mult să aplic în relațiile mele acest bun principiu pe care l-ai formulat în scrisorile tale.

Știu mai de mult, chiar și de la alții, cît îți datorează ție regele și regina Poloniei, pentru tot ce ai făcut pentru ei; de asemenea știu de cîtă trecere și prietenie te bucuri pe lîngă fruntașii polonezi. Dacă una dintre căi nu este destul de sigură, trebuie s-o încercăm pe cealaltă, ca să ne ajungem scopul. Îți încredințez interesele mele cu atîta încredere, ca și cînd m-aș ocupa eu însumi, fiind convins de omenia și străduința ta de a face bine unui prieten și de faptul că tu însuți te-ai oferit. Dacă n-aș face așa aș socoti că te ofensez. Așa cum sînt eu, sincer și cu inima deschisă față de stăpînii și prietenii mei, tot așa socotesc că sînt și cei pe care i-am cunoscut ca adevărați prieteni ai mei. Și cred că atunci cînd va fi vorba de interesele mele nici ei nu vor proceda altfel de cum aș face eu pentru interesele lor, cînd s-ar ivi prilejul. De aceea, fă așa cum ai hotărît și cum mi-ai scris că vrei să faci. Orice bine îmi vei face nu-l vei face pentru un prieten nerecunoscător. Aș dori ca, în sfîrșit, după atîtea peregrinări, pagube și lipsuri, să-mi revăd patria, dacă se va face pace și mi se vor salva averile. Sper că vei putea obține acest lucru, dacă, așa cum sînt sigur, te vei zbate pentru ele.

Dacă printre împuterniciții părții adverse sînt Brodericus și Tomas Nádasdy, nu cred că ei se vor opune

www.dacoromanica.ro

mult intereselor mele, pentru că, înainte de a se isca între noi această dezbinare politică, am avut cu ei relaţii atît de intime, încît numai legăturile de sînge ar putea fi mai adînci. Această prietenie a slăbit apoi datorită orientărilor diferite şi datorită părerilor, statorniciei şi cinstei fiecăruia.

Şi împuterniciţii unguri ai regelui nostru, dacă nu şi-au schimbat între timp părerile, pentru că sînt departe, mi-au fost întotdeauna favorabili. Dacă vor sosi şi porunca regelui şi ordinul împăratului către tine, cred că problema mea se va rezolva, graţiei intervenţiei tale. Dacă la Óvár nu veţi isprăvi altceva, veţi reuşi, cred, cel puţin să prelungiţi armistiţiul pe încă patru luni, şi toată chestiunea tratativelor şi a încheierii păcii să fie încredinţată regelui Poloniei.

Dacă se va întîmpla aceasta, vei putea să-mi pui la adăpost şi să-mi restitui lucrurile, prin intervenţia principilor pe lîngă care ai trecere, mai ales dacă le aminteşti că voinţa maiestăţilor-lor regele şi regina — dacă se poate, şi a împăratului, deoarece el vrea să se facă dreptate în această chestiune — este să mi se păstreze şi să mi se redea beneficiile şi bunurile. În felul acesta, mă vei elibera din exil şi îţi voi rămîne devotat şi obligat. Aici voi face tot ce voi putea pentru onoarea, situaţia şi înlesnirile tale, cu tot atîta plăcere ca şi pentru mine. Voi fi însufleţit întotdeauna de această dorinţă, numai mijloacele sau puterea să nu-mi lipsească. Iar tu, dragul meu senior, pentru omenia pe care ai arătat-o şi o vei arăta faţă de cel absent, îl vei găsi pe Olahus aici totdeauna aşa cum îl vrei tu. Cum ţi-a spus domnul Xanthus : dacă se va face pace cu Ungaria şi mi se vor putea restitui lucrurile, nu mă vor mai putea ţine aici nici sunetul măiestrit al clopotelor voastre, nici plăcerea sobelor sănătoase, dar şi pline de funingine, nici gingăşiile femeiuştilor; numai libertatea şi prietenia cu oamenii învăţaţi mă atrag în oarecare măsură, dar libertatea cea mare o voi avea în patrie. Căci nu sînt un om ambiţios şi mă mulţumesc cu puţin ; nu-mi vor lipsi acolo nici oameni învăţaţi — chiar dacă nu vor fi atît de mulţi ca aici, totuşi nici puţini — şi voi avea la dispoziţie multe cărţi de ştiinţă, a căror cercetare şi studiere mă vor

www.dacoromanica.ro

delecta tot atît de mult ca și cînd aș fi în mijlocul Italiei. Nu-mi vor lipsi, cred, în patrie, mai ales alimente din belșug și de toate felurile, o mulțime de vinuri de toate soiurile, prieteni vechi și distinși, cu care voi sta iarăși la taifas. După cum mă cheamă pe mine înapoi toate acestea, după ce se vor liniști și se vor restabili lucrurile, tot așa și pe tine te cheamă înapoi soția, copiii și patria, față de care ai mai multe datorii decît față de de toți muritorii. Străduiește-te deci ca amîndoi să ne întoarcem în patrie, eu în Ungaria, tu în Flandra.

Deși în anii aceștia oceanul a fost crud cu Flandra, Zeelanda și alte ținuturi apropiate și trebuie să ne temem că în anii următori să nu fie și mai crud, totuși tu ai asigurat pretutindeni un astfel de temei lucrurilor tale, încît cu o mică osteneală poți să-ți cîștigi o viață cinstită oriunde, chiar dacă se va întîmpla să fie război. Te-am recomandat pentru calitățile tale sufletești seniorului Panormitanus cu care, vrînd-nevrînd, iau adesea masa la prînz și seara, fiindcă mă invită des și cu generozitate ; am vorbit și vorbesc despre tine, lăudîndu-te și onorîndu-te, așa cum meriți, datorită virtuții tale. Ce i-am răspuns spre onoarea ta și ce laude ți-am adus poate să-ți spună cancelarul din Brabant, fratele domnului decan din Bruges, pe care l-am cunoscut cu această ocazie la masă, precum și alți oameni cu vază care din întîmplare luau masa împreună.

Și doamna maestră a curții, comite de Salm Alemanna, îți trimite salutări și îți urează toate cele bune. Scrisorile tale către domnul decan și către doamna, soția ta preaiubitoare, ce ni s-au adus împreună cu celelalte, le-am trimis printr-un om de încredere chiar în ziua în care le-am primit. Le-am scris că, dacă în timpul lipsei tale se va întîmpla ceva și le pot fi de ajutor, să mă înștiințeze fără jenă. Mă voi strădui să-i ajut în tot ce va depinde de mine : și cît pot și cît sînt sănătos. De asemenea, le-am scris că orice scrisoare să o trimită întotdeauna la mine, ca să poată ajunge direct în mîinile tale ; cred că așa vor face.

Cu toate că știu că la Óvár problema a fost discutată și că ai făcut pentru mine tot ce trebuia înainte de a fi

www.dacoromanica.ro

primit scrisoarea de față, totuși am vrut să-ți răspund în scris cu privire la aceasta, ca să nu crezi că mă lasă indiferent și că nu am primit scrisoarea ta. Îți aduc cele mai călduroase mulțumiri pentru noutățile pe care mi le-ai comunicat și pentru sinceritatea și prietenia cu care mi-ai scris despre toate. Te rog să faci același lucru și pe viitor, ca să putem avea o consolare ; căci singura adevărată o socotim pe aceea pe care o avem și o vom avea de la tine. La noi vin scrisori de la multă lume, și pentru regină, și pentru mine, și pentru alții, dar de multe ori, puțin după aceea, vedem că lucrurile s-au petrecut altfel.

Pe aici, nu avem nici o noutate. Finanțele împăratului se pare că suferă în așa măsură, încît și regina zace bolnavă odată cu ele.

Seniorul marchiz de Naskoth — sau mai degrabă duce de Sora — a plecat acum zece zile la împărat, atît din porunca reginei cît și pentru afacerile lui personale ; aud că a început să fie tulburat în ducatul său napolitan. Seniorul de Byren, Bewert, Hostrath și alții sînt aici. Leodiensis lipsește din Berga ; de la plecarea împăratului n-a venit niciodată la curte. Sempy a fost trimis în Flandra să viziteze locurile pustiite de ocean ; după ce se va reîntoarce, poate peste două săptămîni, cred că și regina va vizita acele locuri.

Din Galia și Anglia n-am aflat nimic sigur. Se spune că se pregătesc, în secret, nu știu ce evenimente importante. Solul împăratului, de Liquerca, se află pînă acum la regele Galiei.

Prezbiterul Ioan din Cegled, îngrijitorul casei mele, pe vremea cînd lucrurile erau în ordine, se află acolo pe lîngă reverendisimul senior de Agria. Dacă va veni la senioria-ta, așa cum i-am poruncit, te rog să-l sprijini. El va trebui să ducă la bun sfîrșit chestiunile mele, dacă se va fi hotărît ceva acolo în privința lor.

Rămîi cu bine și oriunde te-ai afla nu mă uita.

Al tău prieten din toată inima.

Bruxelles, 7 martie 1533.

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Astăzi, spre miezul nopții, mi-au fost înmînate scrisorile tale redactate la Linz în 18 februarie ; mi-au fost date, zic, împreună cu scrisorile adresate maiestății-sale regale. Le-am prezentat fără întîrziere maiestății-sale cu introducerea cuvenită și i-am recomandat cît am putut mai sîrguincios grija și solicitudinea ta în privința intereselor sale, apoi și în privința intereselor mele. Regina a primit cu fruntea senină recomandarea și a răspuns că nu se va îndoi de străduința și diligența ta. Am rugat-o să-ți răspundă la scrisori. Mi-a replicat că le va citi în întregime și după aceea, îndată ce va avea timp, îți va răspunde. Căci atunci așteptă consilierii împăratului, ca să țină consiliul. Acest consiliu se ține acum mai des decît atunci, cînd erai aici. Din zi în zi observ că se ivesc mai multe probleme, care să o rețină pe regină cîte două zile în șir. N-am vrut, așadar, ca între timp solul acesta să plece la tine fără rîndurile mele. O voi solicita pe regină să răspundă.

Îți mulțumesc foarte mult pentru că i-ai prezentat regelui doleanțele mele.

Nu-mi pierd speranța că regele îmi va acorda favoarea, dacă va dori să-i facă un serviciu dragului său principe.

Un singur lucru mă deranjează : faptul că prietenul nostru Xanthus, după cum mi-a scris el însuși, a fost trimis la pontifice pentru chestiunile regale și va fi absent din curie ; căci cu greu găsesc acolo pe altcineva, căruia să-i pot încredința în siguranță secretele mele și la care să îndrept de aici scrisorile mele. Cu siguranță că-ți vor fi înmînate ție. Dacă tu ai în curie vreun prieten credincios, căruia tu ai putea să-i încredințezi scrisorile tale și eu pe ale mele, dă-mi de știre.

Să dea Dumnezeu ca tu și seniorul din Lund [33], colegul tău — căruia aș dori să mă recomanzi în mod deosebit — să ajungeți în localitatea stabilită și, odată ajunși acolo, după ce veți fi rezolvat în primul rînd problemele regilor și ale bunurilor regești, apoi pe ale mele

www.dacoromanica.ro

și chiar pe ale tale după dorință, să te poți întoarce sănătos pe unul din cele două drumuri despre care tu mi-ai scris pe larg, în scrisorile anterioare, iar eu ți-am răspuns fără să fiu scump la vorbă.

Ai grijă, dragul meu Cornelius, să ajungem la rezultatul dorit în privința bunurilor mele, ca să mă pot bucura de efortul tău și să mă pot întoarce în patrie și la ai mei.

Socot că acestor interese ale mele nu le va lipsi nici chibzuiala seniorului din Lund însuși, colegul tău, care mie nu mi-e cunoscut din vreo legătură de prietenie, ci numai din vedere.

Dintre comisarii voievodani, cu Brodericus și cu Nádasdy — unul secretarul regelui Ludovic, pe vremuri, și colegul meu de taine, celălalt cancelar — am fost atît de strîns legați cu lanțul datoriei, cît timp ne-am exercitat funcțiile în Ungaria, încît cu greu ai fi putut găsi o înțelegere mai desăvîrșită chiar între frați. Cred că această unire nu s-a răcit între noi, deși, din cauza credinței nestrămutate și a constanței fiecăruia dintre noi, am urmat căi diferite.

Zilele trecute le-am trimis — lui Brodericus și Nádasdy — scrisori de încredințare sau de credință, cum le numesc oamenii, în persoana casierului meu Ioan Cegledin căruia i-am poruncit, și acum îi poruncesc din nou, să se sfătuiască cu tine.

Îndată după ce te va informa cu lucrurile acelea, dacă va fi necesar, fără să se vatăme credința mea față de principii mei, însărcinează-l pe Cegledin să discute cu ei în numele meu, dacă-l acceptă ca intermediar. Cred că nu vor lipsi rugăminții mele și celei ale tale sufragiile acelor prieteni, dacă nu cumva s-a măcinat, cu trecerea timpului și vechea lor prietenie pentru mine. Deși Werbőczy mai înainte, cînd situația în stat era normală, mă iubea, încă de pe cînd eram paj și s-a folosit, după aceea, în adolescență, de ajutorul meu, cred totuși, că nu trebuie avertizat acum ; căci i-ar face pe ceilalți doi să se răzgîndească.

Cu arhiepiscopul de Colocea am prea puțină cunoștință, sau nu am de loc, afară de faptul că în anul 1526

www.dacoromanica.ro

la Pojoni, după ce ieşise din mănăstire de la italieni, fuseseră invitaţi de mine la un singur prînz, el şi cu Brodericus, cu care eu eram atunci împreună în slujba reginei şi cu care el era în relaţii de strînsă prietenie. Arhiepiscopul nu va fi înduplecat nici chiar prin rugămintea lui Brodericus.

Însă comisarii maiestăţii-sale regale, mă refer la cei maghiari, care mi-au trimis deseori scrisori aici, nu vor fi împotriva dorinţei noastre, după cum socotesc eu, dacă nu sînt în realitate altfel decît o dovedesc scrisorile şi ofertele faţă de maiestatea-sa.

Dacă-ţi va lipsi ceva din informarea pe care o vei primi, te poate informa de la cele dintîi situaţii chiar casierul meu, care cunoaşte toate problemele mele şi care, dacă este sănătos, pleacă la tine conform poruncii mele.

Am scris la ai tăi, la Bruges după cum ai poruncit şi le voi scrie deseori nu numai întîmplător, ci dacă-mi vor răspunde şi dacă va fi nevoie, voi trimite pe propriul meu om de casă la ei, ca să-i viziteze.

În privinţa bunurilor reginei poţi să te adresezi lui Ulricus de Eintzing, care cinase atunci împreună cu mine acasă la tine, la Bruges, şi care era la vremea aceea numit consilier al reginei la Pojoni ; ai putea să tratezi cu el.

Pe mine, dragul meu Cornelius, mă vei avea prieten statornic şi neschimbat, după cum ţi-am scris şi în alte scrisori ale mele, şi după cum ai dori chiar tu.

Mă tem ca Gritti şi turcii lui să nu vă aducă tratativele — ale voastre şi ale provinciilor aliate partizanilor regelui în aceste tratative — într-o astfel de situaţie, încît să fiţi constrînşi să cedaţi domnia părţii adverse. Căci eu cunosc prea bine practicile şi linguşirile lor.

Înştiinţează-mă şi pe mine care va fi viitorul chestiunilor ungureşti şi poloneze.

Cu toată dragostea şi socoteşte că şi eu sînt cu totul al tău.

Bruxelles, 9 martie 1533.

www.dacoromanica.ro

NICOLAUS OLAHUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU CORNELIUS SCEPPERUS

Nu trebuie să-ţi scriu multe în privinţa bunurilor mele, căci ţi-am scris în două rînduri pe larg. Şi am înţeles, că tu vei face tot ceea ce ai putea să faci ca pentru interesele tale.

Îţi trimit cu rîndurile de faţă răspunsul reginei. N-a răspuns mai degrabă din cauza continuilor sale preocupări financiare şi chiar de altă natură.

Dacă ţi se va părea că este nestînjenitor şi onorabil pentru tine şi dacă în felul acesta s-ar putea rezolva lucrurile, ai putea trata mai familiar cu Brodericus în problemele mele, fără vătămarea credinţei noastre, a mea şi a ta, faţă de principi. Căci Brodericus mi-a fost cîndva prieten intim. Îl vei informa pe casier, dacă ar trebui îndeplinit ceva.

Înştiinţează-mă despre orice se va fi hotărît în problemele ungare.

Dacă i-ai scris reginei — căci adeseori i se întîmplă ca, prinsă de alte treburi, nici să nu citească scrisorile timp de mai multe zile — este mai bine şi mai repede rezolvat lucrul, dacă eu îi voi prezenta verbal reginei fiecare misivă a ta.

Decanul şi soţia ta au trimis astăzi la mine scrisorile adresate ţie ; se plîng de perfidia curierilor. Îţi trimit aceste scrisori ale decanului, adresate mie, ca să ştii ce doreşte. Dacă-l voi putea mulţumi în chestiunea aceasta în vremea cît lipseşti tu, o voi face cu atît mai multă plăcere, cu cît decanul îmi este foarte drag.

Ai grijă, dragul meu Scepperus, să-mi aduci interesele în port, ca să mă pot culca liniştit şi pe o ureche şi pe cealaltă.

Regina nu ţi-a recomandat acum interesele mele prin multe cuvinte ; căci n-am vrut să facă acest lucru, ca să nu par că n-am încredere în străduinţa ta. Dacă eu aş fi dorit-o, regina ar fi făcut recomandarea în multe cuvinte, aşa cum a făcut-o acum în puţine.

Scrie-mi des şi mie şi familiei tale.

Cu bine.

Bruxelles, 15 martie 1533.

www.dacoromanica.ro

NICOLAUS OLAHUS
CĂTRE ACELAȘI PRIETEN AL SĂU

Astăzi mi-au fost înmînate și celelalte scrisori ale tale, din care mi-am dat seama de începutul tratatului de la Pojoni. Îți mulțumesc pentru scrisori. I-am comunicat imediat reginei toate lucrurile pe care mi le-ai scris. Ba i le-am dat să le citească în dormitor, fiindcă nu conțineau nici un lucru, care ar fi fost în interesul său să nu-l cunoască. Ne-am minunat și am făcut haz de răspunsul creștinesc al părții adverse, desigur în deplină concordanță și demn de apărătorii dreptei noastre credințe.

I-am recomandat reginei verbal, și a citit și ea singură, oferta serviciilor tale. Aceasta a primit promptitudinea ta de a o servi cu toată bucuria și a spus că se va folosi de ea cînd va fi nevoie și în alte situații, așa cum se folosește acum în problemele încredințate ție.

Ți-am comunicat mai înainte, în scrisori, ce cred eu despre turcii chemați de Gritti : desigur ei vor ca, (departe fie de noi situația asta !) datorită invaziei turcilor, voi să fiți siliți să întreprindeți ceva chiar împotriva voinței voastre.

Scrisorile tale le voi trimite mîine preaiubitei tale soții, la Bruges, printr-un sol credincios. Am luat măsuri ca cele adresate avocatului din Bruxelles să-i fie înmînate prin Levinus. Acesta la îndemnul meu, a răspuns ; vei primi rîndurile sale odată cu cele prezente. Pe cele destinate prefectului de Malines le voi trimite azi sau mîine prin Ioannes Langium, adăugate în corespondența mea. Căci și seniorul arhiepiscop Panormitanus intenționează să meargă într-acolo, însoțind-o pe regină, care pleacă astăzi la o vînătoare de patru zile. Însă prefectul de Malines a plecat la împărat cu mult înainte de venirea toamnei. Eu voiam să trimit scrisorile chiar acolo unde se află el, însă am considerat că se vor pierde procedînd astfel, fiindcă prefectul își pregătise deja întoarcerea și scrisorile nu i s-ar fi putut înmîna pe drum. Cu toate acestea i-am trimis acele scrisori acasă la Malines.

www.dacoromanica.ro

Sempy s-a întors. Revărsarea mării a adus celor din Flandra şi altora pagube atît de mari, încît ei spun că nu se pot înlătura fără cheltuieli însemnate. Noutăţile privitoare la Danemarca şi la cetăţile nordice, care sînt asmuţite împotriva zeelandezilor şi flandrilor cred că le-ai înţeles din scrisorile celor de acasă de la tine. Se ridică întrebarea dacă aceştia vor fi ajutaţi de zeelandezi ?

Totuşi, să ştii de la mine că chiar ei (zeelandezii şi flandrii) au pus la cale asta ; ba mai mult, au hotărît chiar să împiedice trecerea corăbiilor cetăţilor nordice pe acolo. Dacă se va întîmpla acest lucru, războiul va fi inevitabil ; căci danezii vor avea grijă să-şi asigure cu armele libertatea navigaţiei, dacă vor fi cîştigat de partea lor încuviinţarea împăratului — pe care o solicită. Să ştii de la mine că mobilul acestei neînţelegeri este vechi, iar duşmăniile dintre ei sînt şi mai vechi, din cauza sprijinului pe care l-au dat regelui Cristiernus.

În prezent patru mii de pedestraşi alemani staţionează în Olanda, lîngă Traiectum [34] ; trupele sînt alcătuite din soldaţi de rînd şi pînă acum nu s-a aflat cu certitudine cine este conducătorul sau susţinătorul din umbră. Sub ameninţarea pedepsei cu moartea s-a interzis soldaţilor împăratului să se îndrepte într-acolo, fiindcă plebea este oricînd dornică de schimbări. A fost desemnat seniorul de Byren, căpitanul, ca să-i culce la pămînt, sau măcar să-i alunge înfricoşîndu-i, sau altminteri, folosindu-se de mercenarii şi de trupele de strajă ale acestor provincii ; acesta va pleca peste cîteva zile la locul cu pricina.

După cum se zvoneşte, regele Galiei [35] şi al Angliei [36] se vor întruni din nou în scurt timp ; nu se poate prevedea ce va rezulta din această întrevedere.

Alte noutăţi nu mai am acum, de nici unele.

Ţi-am trimis acum trei zile, cu scrisorile reginei, răspunsul soţiei tale şi al domnului decan.

În privinţa bunurilor mele, te rog, ai grijă să fie rezolvate după dorinţa fiecăruia dintre noi.

Seniorului de Agria ai putea să-i spui, dacă ţi se pare potrivit, că ţi s-a încredinţat această misiune din partea regelui şi a reginei şi dacă la aceasta o adaugi şi pe a împăratului — dacă lucrurile vor ajunge în acest stadiu — ai putea să rezolvi împreună cu el cererea mea. Însă

www.dacoromanica.ro

eu las înțelepciunii și abilității tale deplina libertate de a alege calea cea mai potrivită, fiindcă ești cel mai apropiat de problemă și, de aceea, știi bine ce trebuie întreprins și pînă unde pot fi împinse lucrurile. Acum nu mai adaug nimic.

Așteptăm scrisorile tale pentru ca și regina și eu să știm ce s-a rezolvat acolo. Reginei i se vor trimite răspunsurile oficiale, cunoscute de toată lumea, dar tu vei fi în măsură să mi le comunici pe cele particulare și mai tăinuite oarecum.

Să te folosești de Ioan Cegledin, confidentul meu, ca de un instrument, pe care să-l înveți ce trebuie să facă, mai ales dacă vrei să-l însărcinezi pe el să stea de vorbă cu Brodericus.

Cu bine.

Bruxelles, 17 martie 1533.

ACELAȘI TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Nu-ți trimit acum scrisorile pentru soția mea, după cum prevăzusem, fiindcă i-am scris zilele acestea și sînt neînchipuit de ocupat, dar am de gînd să-i trimit în curînd veşti.

Scrie-i că sînt sănătos, că am primit și scrisorile ei și ale decanului, la care voi da curînd răspuns.

Cu bine.

Viena, în ziua a cincea a lui aprilie, dis-de-dimineață, 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Să fii sănătos, tu, cel mai distins dintre prieteni!

Ți-am scris mai pe larg în legătură cu a doua scrisoare a ta, deși mi-au fost înmînate deodată și scrisorile maiestății-sale regale și ale tale, din data de 17 martie.

www.dacoromanica.ro

Dacă ţin bine minte, nu mai am nimic de adăugat la cele comunicate, afară de faptul că te rog să scrii mai des.

Maiestăţii-sale regale nu-i trimit nici un răspuns înapoi, afară de plecăciuni ; pe celelalte le vei suplini tu.

Astăzi, adică în ziua de 4 aprilie, a plecat de aici solul turcilor, însă nu spre Strigoniu, aşa cum crezusem, ci de-a dreptul spre Carnia, la portul Sf. Vitus.

Comitele de Salm n-a sosit pînă acum. Prefectul consiliului din Malines a ajuns aici, dacă nu mă înşel, în prima sau a doua zi a lunii acesteia, cu nunţiul papal. După cum spun ei, comisia se ţine. După părerea mea Consiliul General nu se va mai ţine niciodată.

Ei aşteaptă să vadă dacă nu cumva regele n-ar dori să meargă ei la principii electori. Se adună înainte aici ca să pună la punct chestiunile particulare ale regatului ungar, dar nu se va obţine nimic trainic, înainte de consolidarea relaţiilor cu voievodul Ioan.

Recomandă-mă tuturor şi rămîi cu bine seniore şi prietene preaiubit.

Xanthus n-a plecat pînă acum.

Îţi voi scrie mai des. Chestiunea de care i-ai scris lui Xanthus ţine-o secretă, ca nu cumva s-o descopere cineva ; nici eu nu voi lăsa să-mi scape ceva.

Din nou cu bine.

Viena, în 8 aprilie, anul 1533.

ACELAŞI
TRIMITE SALUTĂRI IUBITULUI SĂU
NICOLAUS OLAHUS

Scumpe seniore Olahus !

În cele din urmă îmi dau seama că eu am fost născut pentru trudă. Căci de unde speram că după terminarea acestor tratative ungare mă voi întoarce în patrie, la ai mei şi îmi hrănisem de multă vreme soţia cu speranţe, că voi purta de grijă de bună seamă cîndva şi domeniilor mele, de care nu s-a ocupat pînă acum în mod deosebit nimeni, iată că pe neaşteptate s-a ivit o nouă însărcinare din partea împăratului, prin care sînt numit să plec la

www.dacoromanica.ro

Constantinopol în numele regelui. Căci maiestatea-sa imperială, nici nu vrea să audă că în locul regelui, ar putea pleca acolo altcineva. Cînd mi-am dat seama de situaţie am încremenit. Dar ce puteam face ? Dacă aş fi refuzat, toate serviciile mele de pînă acum ar fi fost zadarnice ; mi-aş fi atras ura tuturora ; şi a împăratului, şi a regelui şi a reginei. Pe scurt, am acceptat şi astăzi plec de aici călare, pe caii care i-am cumpărat spre vătămarea mea. Voi merge călare pînă la Sf. Vitus, la oraşul Carnuţilor Pflan. De acolo am de gînd să traversez marea la Rhagusium. După aceea voi continua drumul pe caii turcilor pînă la Constantinopol. Solul sultanului turcilor mă aşteaptă la Sf. Vitus.

Spune-i maiestăţii-sale regale că împăratul nu-l va lipsi pe fratele său, regele, de servicii cît timp ocupă oraşul Coron, numai dacă turcii se retrag din Ungaria.

Voievodanii stau între ciocan şi nicovală. Afară de Gritti, are de gînd să vină la turci şi Werböczy. Brodericus a părăsit Buda ; se îndreaptă spre Veneţia, ca să-şi recîştige sănătatea. Acestea deocamdată.

Tu poartă de grijă de ale mele : soţia, copiii, prietenii şi familia. Căci pentru interesul vostru mă expun eu acestor primejdii şi aş spune ca poetul, sau mai degrabă ca un om :

„Te rog despăgubeşte-l tu pe cel neputincios
şi mîngîi-o pe cea părăsită ;
Mă voi purta mai îndrăzneţ în toate încercările
Ştiind că în lipsa mea îi întăreşti speranţa..."

Nu-ţi cer nimic altceva decît să atenuezi, prin cuvinte faţă de soţia mea, pe cît vei putea, primejdiile acestei călătorii, ca să nu i se întîmple ceva mai grav sărmanei părăsite. Spune-i că în scurtă vreme mă voi întoarce glorios, triumfător şi alte fleacuri de acest fel ; însă, te rog, fă-o să înţeleagă că maiestăţii-sale reginei nu-i displac serviciile mele. O spun din gură. Căci de bună seamă, pe mine m-a mîhnit la fel de tare faptul că sînt silit să plec aşa pe neaşteptate şi că nu mi-a fost lăsat măcar răgazul să-i pot scrie soţiei mele.

www.dacoromanica.ro

Interesele tale au fost nu odată recomandate de mine : au promis tot sprijinul lor regele, Tridentinus şi seniorul de Agria. Am trimis lista bunurilor tale custodiilor Zaladiensis, Simigiensium şi Rosthas [37], pentru ca între timp, pînă cînd mă voi întoarce eu, să fie recuperate.

Dacă nu se va face acest lucru acum, sau măcar la înapoierea mea, îi voi sili pe hoţii aceia să le restituie. Am predat, zic, memoriul acela în mîinile reverendisimului Tridentinus.

Recomandă-mă reginei, stăpîna mea, doamnei comitelui de Salm, prefectul casei maiestăţii-sale regale şi celorlalte doamne, însă reginei însăşi înaintea tuturor.

Dacă vreţi să-mi răspundeţi ceva trimiteţi la rege, de unde îmi va fi trimis la Constantinopol.

Rămîi cu bine seniore şi prietene preaiubit.

Mîngîi-o pe soţia mea prin scrisori. Spune-i că ai auzit de undeva că sînt foarte sănătos şi altele de felul acesta.

Dată la Viena în 12 aprilie, anul 1533.

ACELAŞI TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Seniore reverend, prietene demn de toată cinstea !

Trimit prin Andreas Hungarus omul de casă al comitelui Zoliens, pivnicerul maiestăţii-sale regale, o ladă cu vestminte de ale mele şi scrisori pentru soţia mea. Şi fiindcă nu ştiu prea bine care este preţul, cît anume va costa transportarea ei şi pentru că Andreas însuşi va plăti toate cele necesare, o rog pe senioria-voastră să primească lada sau măcar să facă ceva pentru ca lada să ajungă imediat acasă la mine.

De asemenea o rog pe senioria-voastră să-i plătească aceluiaşi Andreas suma pe care o va fi cheltuit pentru transportarea lăzii, această sumă oricît va fi de mare, o va primi înapoi senioria-voastră de la soţia mea.

Mă încredinţez senioriei-voastre din suflet.

Viena, 12 aprilie, anul 1533.

www.dacoromanica.ro

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

În împrejurările de faţă nu mi s-a prezentat nimic demn de scris. Am sosit şi mă aflu acum în cetatea Sf. Vitus, pe rîul care curge prin Liburnia [38], între Istria şi Dalmaţia. Astăzi, dacă va vrea Dumnezeu, voi ridica ancora şi voi naviga spre Rhagusium. De acolo voi pleca pe uscat spre Constantinopol, împreună cu ambasadorul turcilor, care m-a întîmpinat aici.

Doresc ca toate ale mele să-ţi fie recomandate : soţia, familia, prietenii ; şi nu altfel, ci să-i mîngîi mereu prin scrisorile tale, scriindu-le despre sănătatea mea prosperă.

Îţi trimit o legăturică de scrisori pentru soţia mea ; te rog trimite-i-o cu un vestitor credincios.

Îl vei recomanda, sper, cu umilinţă pe acest preaplecat Cornelius sacrei-sale maiestăţi regale. De asemenea doamnei comitelui de Salm, şi altor doamne, care se află acolo ; cu siguranţă nu-ţi va fi greu să oferi serviciile mele doamnei de Bailleuil, Lucreţiei, doamnei de Sovastre şi celorlalte.

Cu bine preacinstitule senior şi frate preaonorat.

Din cetatea Sf. Vitus, în Liburnia, la Marea Adriatică, în ziua de 26 aprilie, anul 1533.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

M-am bucurat foarte mult, dragul meu Cornelius, după ce am primit zilele acestea scrisorile tale, pe care le aşteptam de multă vreme cu cea mai mare nerăbdare. Acestea ne-au pus la curent atît de sîrguincios şi de sincer cu toate lucrurile, care au fost dezbătute acolo, şi în public şi în particular, încît n-am mai putea dori nimic în plus.

Îţi aduc mii de mulţumiri pentru rîndurile trimise, prin care atît de îndatoritor te-ai întrecut pe tine însuţi

www.dacoromanica.ro

în descrierea chestiunilor de interes public și în felul în care te îngrijești de interesele mele.

Maiestatea-sa regală începuse încă de acum o lună să fie suferindă și nu știu din cauza cărei boli de stomac și a febrei se chinuiește de atît amar de vreme ; căci deși s-a simțit cîndva mai bine cîteva zile, după aceea se îmbolnăvi din nou. Abia de trei zile a început să se simtă mai bine, așa încît am putea trage nădejde că, dacă va vrea Dumnezeu, își va redobîndi în curînd vechea sănătate. Deși nu s-a întremat pînă acum, eu i-am comunicat totuși reginei toate cele scrise de tine. Maiestatea-sa a fost în chip minunat reconfortată de scrisorile tale și chiar de ale regelui Ferdinand, preaînțeleptul meu stăpîn, care sosiseră cam în același timp.

Regina nu dorește nimic mai mult ca binele fratelui ei, odată cu liniștea și pacea statornică a regatului ungar.

Despre scrisorile lui Hieronymus de Zara, privitoare la dizolvarea adunării de la Pojoni și la sosirea solilor turci, fuseserăm înștiințați mai înainte.

Lucrurile pe care ți le-au explicat ție Brodericus și ceilalți comisari ai lui Ioan despre mintea șefului lor, par a fi demne de crezut. Căci cred că Ioan a fost considerat de toți aceia pe care-i numești — dacă i-am identificat bine drept iubitori ai păcii și securității ungare ! — ca unul care putea să aibă o judecată sănătoasă mai degrabă în problemele publice, decît în cele private. Chiar din această cauză face acum impresia că nu este nechibzuit, dacă s-ar putea trata și încheia cu el vreo înțelegere, ca să-i cedeze regelui Ungariei — dacă i-a rămas vreun dram de onoare ! — și să cadă de acord cu sultanul turc asupra condițiilor în care trebuie restituită cetatea Coron, asupra redării fortărețelor Alba-Nándor [39], Sabacz [40], Titulus [41], Petrus Varadinus [42] și a altor fortărețe ocupate de la noi ; și după recuperarea acestora să fie încheiat un tratat între împărat și papă și rege cu această stipulare precisă, după cum scrii și tu și după cum au fost stabilite condițiile păcii.

Dacă se va încheia acest tratat, ce altceva ar putea obține mai bun un rege pentru restabilirea puterii ungare ! Însă el este neliniștit, probabil, pentru că nu-l poate determina pe turc să renunțe la Alba-Nándor. Îți

www.dacoromanica.ro

mărturisesc că sultanul consideră fortăreaţa aceea de mare importanţă şi cred că va încerca toate posibilităţile s-o reţină în continuare, decît să consimtă la cedarea ei. Dar cu siguranţă, pentru situaţia din Peloponez, pentru sultan chiar pierderea cetăţii Coron prin tratat, nu va putea fi considerată de puţină importanţă, căci această cetate oferă probabil prietenilor noştri cale liberă de a invada oricînd teritoriile stăpînite de el. Însă, dacă s-ar constata că regele a căzut de acord cu Ioan şi că turcul nu mai are nici un prilej în care ar putea să ceară înapoi Coronul, poate că se va arăta mai înţelegător faţă de restituirea fortăreţei Alba-Nándor.

Am auzit că seniorul comite de Salm ţi-a trimis precizarea solicitată şi de la pontiful suprem şi de la împărat.

O, dacă pacea s-ar încheia repede şi după dorinţa inimii noastre !

Am primit rîndurile lui Brodenicus între alte scrisori ale capelanului, la care n-am putut răspunde imediat, fiindcă solul se pregătea pentru o plecare neprevăzută.

Ţi-am recomandat mai de mult interesele mele, dragul meu frate întru Hristos şi întru patronat, iar acum ţi le recomand din nou în chip deosebit, căci ştiu că, datorită solicitudinii tale, vor ajunge la bun sfîrşit. Dacă regele ar fi vrut să se folosească de puterea sa în această chestiune, ar fi putut lesne să-i împiedice de la nelegiuiri pe hoţii aceia, care deţin bunurile altora, ascunzîndu-se în spatele numelui maiestăţii-sale şi încalcă atît legile divine, cît şi pe cele umane. Iar eu voi redobîndi astfel ceea ce este al meu ; căci cea mai mare parte a bunurilor mele — după cum cred că ţi-ai dat seama pînă acum — se află în mîinile celor, care la umbra regelui şi a numelui său au tîlhărit pînă acum şi s-au folosit de orice mişelie numai să se îmbogăţească.

Va trebui procedat, deci, în aşa fel, încît bogăţiile pe nedrept înghiţite să fie trase înapoi din gîtlejurile lor. Acest lucru se va obţine numai dacă regele se va folosi de scrisorile sale, prin care m-a asigurat pe mine cînd am venit aici, dar mă îndoiesc c-o va face în cazul de faţă ; socotesc că tu ai şi alte exemple din acestea. Sau dacă chestiunea va trebui să fie dezbătută în faţa aderenţilor lui Ioan, cînd va fi nevoie, stabileşte tu pen-

www.dacoromanica.ro

tru mine, care sînt condițiile mai departe, cum ar fi mai folositor și mai bine și ce trebuie să se trateze cu comisarii voievodanilor — mai ales cu Brodericus și cu Nádasdy.

De la mine nimeni nu va afla care este interesul meu și al tău. Căci așa cum dorești tu, tot astfel doresc și eu pînă acum ca chestiunea aceasta să rămînă secretă. Căci n-aș dori ca regina să-și dea seama înainte de vreme că eu îmi pregătesc plecarea de aici. Procedează deci, în privința scrisorilor de recomandare cum ți se va părea că este mai folositor pentru situația mea și pentru a ta. Totuși mi se pare — dacă are vreo putere sfatul meu — că n-ar fi bine să se afle, dacă mi-ai explica ceva care să mă privească numai pe mine, din cauza care ți-am expus-o mai înainte. Căci n-aș vrea să fie bănuiți în vreo privință de mine înainte de vreme, nici regele, nici regina, mai ales fiindcă știu că regina nu are aversiune față de Ungaria, căreia îi duce dorul foarte mult și chiar în aceste zile simțea nevoia, pentru consolare, s-o revadă oricît de puțină vreme, dacă lumea s-ar bucura de pace.

Îți scriu aceste lucruri numai ție, care-mi ești prieten foarte apropiat și n-aș vrea să fie cunoscute și altora. Totuși, tu singur vei vedea ce este mai bine de întreprins în aceste împrejurări ; fă ceea ce va putea fi făcut fără să dăuneze interesului meu sau interesului tău. Te rog înștiințează-ne și pe noi ce s-a hotărît pînă acum, sau ce se pune la cale fie cu Ioan, fie cu turcul.

Ieri mi-au fost aduse scrisorile preaiubitei tale soții ; ți le trimit odată cu rîndurile de față. Imediat ce am primit scrisorile tale, i-am scris a doua oară că tu ești sănătos și fericit. L-am întrebat pe Ioan Langium dacă i-a trimis scrisorile tale și mi-a spus că i le-a trimis.

Acum au venit din nou aici flandrezii tăi și se îngrijesc de chestiunea aceea cu Danemarca, Australia și cu unele greutăți ale lor.

Știu că ai auzit că regina Catherina [43] a fost repudiată de regele Angliei și de acum s-a celebrat căsătoria lui solemnă cu doamna Ana, pe care, de foarte tînăr, o sorbea din ochi, de mulți ani ; după cum se zvonește a trebuit s-o încoroneze de sărbătoarea sfîntului Gheorghe.

www.dacoromanica.ro

Titlul adevărat al reginei Catherina a fost schimbat; a fost numită, pe întinsul Angliei întregi, văduva acelui vestit principe [44], cu care fusese căsătorită mai înainte, după cum ştii.

Cu bine şi scrie des.

Bruxelles, 1 mai 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Reverende şi distinsule senior, prietene şi frate preaonorat!

În 29 aprilie am plecat din portul Sf. Vitus; însă abia după nouă zile am ajuns la fluviul Narenta [45], care se varsă în mare nu prea departe de insula Lesima [46], lîngă Corcira [47], unde ne aflăm şi acum. Mîine vom pleca de aici cînd se crapă de ziuă.

Credeam că ajungem la Rhagusium, însă din cauza fricii de molimă şi din cauza unei bireme a piraţilor mauri, ne-am schimbat direcţia spre această coastă netedă a Bosniei.

Sînt sănătos. În jurul datei de 15 mai sper să fiu la Constantinopol. N-am vrut ca tu să nu fii la curent. N-am nimic deosebit să-ţi scriu afară de faptul că te iubesc nespus de mult. I-am scris soţiei mele o singură scrisoare şi aceea scurtă. Altor prieteni nu am putut să le scriu din lipsă de timp.

Fă să ajungă scrisoarea aceasta la soţia mea şi totodată o vei consola pe sărăcuţa de ea, împreună cu familiile şi prietenii.

Doresc să fiu cu plecăciune recomandat sacrei maiestăţi regale. Şi nu mai puţin seniorului comite de Salm, doamnelor de Baillieul, Lucreţiei şi, dacă sînt acolo, doamnelor de Sovastre şi celorlalte, în faţa cărora mă închin cu adîncă plecăciune. Dacă poţi s-o faci, fără un efort special, mă vei recomanda şi iluştrilor seniori de

www.dacoromanica.ro

Sempy şi de Moleubays. Căci reverendisimului senior Tridentinus nu numai acum, ci de-a pururi, vreau să-i fiu recomandat cu toată căldura.

Să fii sănătos prietene senior şi frate preacinstit şi să mă iubeşti.

Din Gabala, pe Narenta, în ziua de 6 mai 1533.

NICOLAUS OLAHUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU CORNELIUS SCEPPERUS

Am primit scrisorile tale, trimise în ziua de 26 aprilie de pe ţărmul Mării Adriatice. Mă bucur că eşti sănătos şi că ai făcut drumul spre Constantinopol în parte călare, în parte pe mare. Nu-ţi scriu prea multe, căci pentru tine, care acum înfrunţi provincia, este mai sănătos să nu duci cu tine multe secrete.

Să dea Dumnezeu să te întorci sănătos şi să aduci înapoi un răspuns onorabil şi avantajos pentru republica creştină ; aceasta va adăuga un punct culminant celorlalte servicii îndeplinite de tine pînă acum în chip strălucit.

După multe schimbări, am trimis scrisorile soţiei tale la Viena, în mîinele arhiepiscopului de Lund ; acum le trimit pe celelalte, mai recente. Acasă soţia, copilul, întreaga familie sînt sănătoşi, iar aici prietenii de asemenea. După cum mi-ai poruncit, adesea am sfătuit-o pe soţia ta prin scrisori să suporte cu sufletul împăcat scurta ta absenţă, căci absenţa aceasta va aduce mare cinste şi preţuire în viitor şi ţie şi ei şi amîndurora. I-am dat asigurări în privinţa sănătăţii tale şi i-am trimis printr-un curier credincios toate scrisorile pe care i le-ai trimis aici. Nu ţi-a lipsit şi nici nu-ţi va lipsi recomandarea mea către regină. Ori de cîte ori am avut timp şi ori de cîte ori voi avea şi în viitor, îţi vei da seama de străduinţa mea de a te recomanda.

www.dacoromanica.ro

Doamnele şi jupîniţele pe care mi-ai poruncit să le salut, îţi trimit la rîndul lor salutări. Dacă se va ivi vreo împrejurare, în care ai putea soluţiona ceva, scrie-mi des.

Pocalul tău n-a fost adus la mine, ci de-a dreptul la soţia ta şi după cîte am înţeles i-a şi fost înmînat.

Corobia reginei n-a acostat pînă acum ; îndată ce va atinge ţărmul, voi avea grijă să trimit scrinul tău în deplină siguranţă la Bruges.

Cu bine şi nu uita că sînt al tău şi dacă trimiterea scrisorilor este lipsită de orice primejdie, scrie-mi ce ai îndeplinit.

Bruxelles, 5 iunie 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Seniore reverend ! În douăzeci mai am ajuns la Constantinopol. Aici toate lucrurile erau în încurcătură. Am început din nou tratativele. Cu ajutorul lui Dumnezeu am încheiat o pace trainică între preaputernicul împărat al turcilor şi serenisimul nostru rege. În ziua de 23 iunie, pacea a fost anunţată public aici.

Pentru serenisima maiestate regală, al cărui procurator aici am fost eu, am obţinut restituirea bunurilor, pe care le-a avut în Ungaria. Prin încheierea păcii, înaltul împărat îi porunceşte voievodului să le restituie.

De bunurile tale n-am uitat : speră şi ai încredere că va fi bine, cu siguranţă chiar foarte bine, căci toate sînt liniştite. Aminteşte-ţi de mine cînd o întîlneşti pe serenisima maiestate regală.

Ai grijă de soţia mea şi de familie, căreia trimite-i, te rog, aceste puţine rînduri. Căci timpul nu-mi îngăduie să scriu mai mult.

Recomandă-mă tuturora.

Cu bine.

Din Constantinopol, iunie 1533.

www.dacoromanica.ro

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Reverende şi cinstite senior, preaonorate prietene!

După ultimele mele ştiri, datate din 2 ale acestei luni, trimise din Ungaria, nu s-a mai ivit nimic nou sau demn de comunicat.

Am scris şi serenisimei maiestăţi regale şi seniooriei-voastre că noi, delegaţi din partea maiestăţilor-sale regeşti a împăratului romanilor şi a regelui Ungariei etc., am încheiat o pace veşnică şi bine întărită cu preaputernicul împărat al turcilor. Am îndeplinit această însărcinare în ziua de 23 iunie. În aceeaşi zi am luat prînzul în palatul marelui împărat cu cele trei paşale: Ibrahim Paşa, care are o putere foarte mare, cu Aiam Paşa şi cu Cassum Paşa. După aceea am tratat chiar cu preaputernicul împărat, în aceeaşi zi, aproximativ trei ore.

Am scris, în misiva dinainte, că acelaşi preaputernic împărat a slobozit, ca dar, maiestăţii-sale regale dota şi toate bunurile sale, pe care le-a avut în regatul Ungariei. Pentru îndeplinirea acestei dispoziţii va fi trimis în Ungaria seniorul Aloisius Gritti, ca să-i ceară voievodului Ioan să restituie acele bunuri.

Celelalte nu le-am aşternut pe hîrtie nici atunci şi nici acum n-o fac; atît să ştiţi: că noi am încheiat o pace dreaptă, onestă şi demnă.

Cînd am sosit la Constantinopol toate erau neclare. Căci absolut nimic nu fusese obţinut, afară de vorbe şi foarte mulţi se convingeau unii pe alţii să nu se încheie pacea astfel. Însă modul nostru de a duce tratativele a avut mai multă putere, fiindcă Dumnezeu a voit astfel.

Ţi-o recomand pe draga mea soţie, pe fiul meu şi familia. Consoleaz-o tu pe soţia mea, în locul celui absent.

Recomandă-mă preaplecat serenisimei maiestăţi regale şi oferă serviciile mele iluştrilor seniori şi reverendisimului senior Panormitanus. Să nu se mire senioria-sa reverendisimă că sînt zgîrcit la scris, căci eu nu ştiu niciodată dacă rîndurile mele vor ajunge acolo: în Rhagusium a invadat ciuma, în Ungaria tîlharii atacă furioşi, fiecare după obiceiul său, iar scrisorile acestea

www.dacoromanica.ro

Aloisi Gritti.

www.dacoromanica.ro

Erasmus din Rotterdam.

www.dacoromanica.ro

Colegiul trilingv din Louvain.

Cornelius Craneveldius.

www.dacoromanica.ro

Nicolaus Olahus. Relief din marmoră roșcată pe piatra funerară.

www.dacoromanica.ro

trebuiau să fie trimise printr-una din aceste două provincii.

Noi avem de gînd să călătorim prin Bosnia, pînă în Liburnia.

Însă tu, dragul meu Nicolaus, să trăiești foarte fericit.

Scrie la ai mei, cărora eu nu le pot scrie, dintr-un anumit motiv.

Din Constantinopol, în 8 iulie 1533.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Scrisorile tale, trimise pe data de 20 iunie din Constantinopol și înmînate nouă acum trei zile, mi-au produs mie, ba chiar tuturora, atîta bucurie, dragul meu Scepperus, că abia pot s-o redau în cuvinte. În primul rînd, fiindcă te-ai întors sănătos, apoi fiindcă ai îndeplinit acolo, după dorință, însărcinările primite din partea regelui.

Totuși, dacă se va recurge la scindarea regatului, ne îndoim că această soluție viitoare va aduce țării altceva afară de rușine și dezolare. Pe cînd, dacă întreaga Ungarie va rămîne sub stăpînirea regelui nostru, ce altă situație ar putea fi mai bună, care alta mai liniștitoare! Și nu numai pentru noi, ci pentru toată creștinătatea.

Din lectura scrisorilor tale am ajuns la o cumpănă de gînd. Căci ne scrii că sultanul turc a trimis porunci ca Ioan să sloboadă averile reginei. Deci, dacă el însuși le va da înapoi, se cheamă că va fi avut pînă acum putere de legiuitor în Ungaria. Așadar, dacă ai obținut restituirea averilor reginei — după cum sperăm — așteptăm de la tine o precizare mai deslușită în acest sens.

Nici nu mai trebuia să-i arăt reginei scrisorile tale adresate mie și nici să-i recomand serviciile tale, căci a deschis ea singură scrisorile mai înainte și le-a citit pînă la capăt. Dar să nu te îndoiești că pe deasupra și eu, după aceea, te-am lăudat — martoră este regina însăși! — și am subliniat cît de multe îți datorăm ție, de vreme ce ne sînt plăcute serviciile tale.

www.dacoromanica.ro

Mă voi îngriji ca regina să trimită la soţia ta pe cineva chiar dintre ai săi, care, în lipsa ta şi în schimbul serviciilor tale, s-o consoleze în numele reginei şi să promită seniorei şi familiei ei clemenţa maiestăţii-sale.

Scrisorile de la tine i le-am înmînat preaiubitei tale soţii în aceeaşi zi în care le-am primit. Căci aşa s-a potrivit întîmplarea să fim aici în oraş timp de cinci sau şase zile.

Înainte de sosirea scrisorilor am vizitat-o pe soţia ta, fiul şi casa ta. L-am îmbrăţişat pe micuţul Cornelius, care poartă cu sine imaginea tatălui său şi ca înfăţişare şi ca dotare lăuntrică. Este oacheş, rîzător, gînguritor, lacom — iartă-mă, voiam să spun încîntător şi gălăgios.

Soţia ta, ale cărei rînduri ţi le trimit cu cele de faţă, te aşteaptă cu bucurie şi cu foarte multă nerăbdare. Intenţionez să iau astă seară cina la soţia ta şi să golesc pînă la fund un pahar pentru sănătatea ta şi pentru întoarcerea ta nevătămată.

Prietenul nostru comun, decanul, al cărui oaspete am fost la prînz, este sănătos. De asemenea toţi ceilalţi ai tăi.

Nici un fel de treburi, nici ale mele nici ale altora, nu-ţi reclamă prezenţa aici, dar să te întorci curînd.

Bunurile mele îmi vor fi restituite, dacă regele va fi în stare să poruncească supuşilor săi. Din scrisorile tale am căpătat credinţa nestrămutată, după cum porunceşti, că mi se vor da înapoi chiar şi acele bunuri, pe care în prezent le stăpînesc aderenţii lui Ioan.

Despre celelalte amănunte şi despre clemenţa şi promisiunea făcută mie de rege i-am scris cîte ceva seniorului arhiepiscop de Lund, colegul tău, care ţi le va împărtăşi. I-am scris lui, fiindcă nu eram sigur dacă te-ai întors acolo. Ai grijă de cele ce-i scriam seniorului de Lund, dacă-ţi va îngădui timpul : aş dori, totuşi, s-o faci cu moderaţiune, ca să nu fim consideraţi inoportuni.

Cu bine şi întoarce-te curînd.

Dar trimite înainte scrisori, care să ne informeze exact despre fiecare chestiune în parte şi mai ales despre condiţiile păcii.

Cu bine.

Bruges, la 6 august 1533.

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

În ultimele mele scrisori ţi-am înfăţişat care este starea lucrurilor privitoare la familia ta, atît cît am putut să-mi dau seama de ea din vizita făcută acolo şi din scrisorile soţiei tale.

Toţi ai tăi sînt sănătoşi.

Regina, după cum îţi scrisesem mai înainte că se va întîmpla, trimisese pe unul dintre intimii săi la soţia ta, ca s-o consoleze şi s-o întărească în speranţa clemenţei care va urma din partea maiestăţii-sale, îndată ce i se va oferi ocazia. Ieri, spre seară, mi-a poruncit să merg să-mi iau rămas bun de la soţia ta, de la fiul şi fiica ta. Căci astăzi ne-am întors la Gand. I-am vizitat pe ai tăi. Băieţaşul este sănătos, zburdă, sare în sus de bucurie şi aşteaptă întoarcerea părintelui său cu nerăbdare. Tu fă în aşa fel, încît să te întorci sănătos.

Totuşi, soţia ta se teme să nu-ţi fie impusă, acum la întoarcere, vreo nouă misiune, care ar putea să te ţină departe de ai tăi mai multă vreme, cu toate că s-a convins de gratitudinea împăratului, căruia i-ai fost slujbaş credincios multă vreme pînă acum, deşi ai primit puţine răsplăţi pentru asta. Eu am consolat-o şi la urmă i-am spus că va veni vremea cîndva să fie mulţumită cum nici nu speră acum, că va primi o reparaţie pentru toate clipele trecute în care a fost neglijată etc. Socotesc că viitorul va justifica întru totul aceste spuse ale mele, dacă-ţi va rămîne timp acolo, ca să mai şi consemnezi pe deasupra unele fapte, pînă cînd vor fi rezolvate chestiunile particulare şi se va fi pus oarecare ordine în Ungaria, în treburile tuturora, ca să poată dura.

Căci dacă din consultarea cu sultanul turc se va hotărî ca o parte din Ungaria să fie lăsată în stăpînirea voievodului, nu trebuie să ne îndoim nici un moment că şi serenisimul nostru rege şi voievodul n-ar putea să fixeze graniţele şi să ajungă la o încheiere în privinţa tuturor chestiunilor particulare prin comisarii trimişi în numele împăratului, adică prin tine şi prin reverendisimul senior de Lund. Dacă evenimentele se vor desfăşura astfel, la dezbateri va fi de faţă şi Brodericus sau Nádasdy, alături de comisarii împărăteşti, dacă situaţia va

www.dacoromanica.ro

reclama prezenţa lor. Ai putea discuta cu ei asupra modului în care ar trebui acţionat în problema bunurilor mele, fiindcă chestiunea cade în sarcina lor.

Aici nu mai este nici o noutate. Cele care au fost le vei cunoaşte din scrisorile trimise de mine reverendisimului senior de Lund.

Dacă este posibil, aş dori să-mi fie trimise aici astfel de scrisori ale regelui şi ale seniorului Tridentinus, ca acestea al căror model ţi-l includ în corespondenţa prezentă. Cer asta pentru viitoarea siguranţă a intereselor mele şi ca să am un argument mai bun, că le-am obţinut în timpul guvernării sale. După credinţa mea, seniorul Tridentinus le va expedia imediat, numai un cuvînt să i se spună. Însă ca şi tu să abordezi problema mai onest arată-i scrisorile reginei privitoare la această chestiune, care ţi-au fost trimise şi foloseşte-te de diligenţa ta în această comisie, căci scrisorile tale, trimise mie aici, ca răspuns la primirea scrisorilor reginei vor fi pentru tine mărturii suficiente. Totuşi, indiferent dacă se va recurge la această stratagemă sau nu, foloseşte-te de judecata pe care ţi-ai păstrat-o şi de prudenţă.

Cu bine şi scrie, că şi eu voi face acest lucru — şi încă des !

Gand, la 12 august 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Astăzi, în ultima zi a lunii august, am ajuns în portul Bucharum pe care-l stăpîneau odinioară conţii de Frangipanis, care au stăpînit şi Veglia [48]. Îndată am dat de ştire maiestăţii-sale regale şi reverendisimului Tridentinus despre sosirea noastră.

N-am vrut să neglijez a semnala acest lucru seniorieitale reverendisime, atît în numele sacrei maiestăţi regale, cît şi al seniorului Tridentinus, căci m-am îngrijit din timp ca amîndoi să cunoască bine lucrurile.

Aproximativ pînă la calendele lui noiembrie am de gînd să rămîn permanent aici — numai dacă Dumnezeu

www.dacoromanica.ro

îmi va păstra viaţa! Între timp consolează-mi soţia şi familia — dacă supravieţuiesc — şi recomandă-mă sacrei maiestăţi regale.

Să nu te miri că nu sînt mai darnic la scris, dar şi corăbioara în care trăim de douăsprezece zile, după o călătorie foarte lungă pe uscat, şi însărcinările, care s-au ivit, mă silesc să fiu mai scurt decît aş vrea eu.

Pînă atunci tu, preabunul meu frate, vei avea în scurt timp mai multe noutăţi.

Cu toată dragostea.

Din castrul Bucharum, în 31 august 1533.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Dacă te-ai întors sănătos şi cu răspunsul dorit, mă bucur. Aici noi toţi ai tăi sîntem sănătoşi. Totuşi ardem de dorinţa de a cunoaşte răspunsurile pe care le-ai adus. Căci nu cred că există vreun om pe care să nu-l fi dezgustat atîta îndelungă aşteptare.

Doamna, soţia ta, este sănătoasă. Ieri a fost în oraşul acesta fără ca eu să ştiu şi a plecat fără s-o pot saluta măcar. Căci venise cu o vecină de a sa, care era bolnavă, şi din cauza aceleia a venit aici fără să poată anunţa dinainte. Dacă aş fi ştiut că soţia ta a sosit în oraş, i-aş fi ieşit în întîmpinare şi aş fi primit-o în casa mea ca oaspete şi conviv. Însă m-a mîhnit faptul că nici măcar n-am ştiut că soţia ta a fost aici, mai înainte ca ea să se fi urcat în carul care avea s-o ducă înapoi acasă.

Trimisese pe unul dintre slujitorii săi la mine, ca să mă întrebe dacă am primit ceva de la tine, fiindcă înainte de asta nu-i comunicasem nimic. I-am înşirat nu ştiu ce fel de asigurări despre extraordinara ta sănătate şi despre întoarcerea ta neîntîrziată. Aşa am înşelat-o şi mai înainte cu cîteva zile. Dar, fiindcă este o femeie perspicace, cu greu îndrăzneşti s-o duci cu vorba, de vreme ce nu te vede sosind acasă.

Scrisorile, pe care le-a trimis la mine, le vei primi odată cu rîndurile de faţă.

www.dacoromanica.ro

Să fii sănătos şi să ne bucuri cu veştile tale. Acum nu-ţi scriu mai multe. Care ar putea să fie situaţia bunurilor mele, nu ştiu. Mă mir că regele nu are în faţa supuşilor săi atîta autoritate, încît să-l poată constrînge măcar pe Török să-mi înapoieze averile. Şi care a fost, cauza reţinerii lor ? Oare este permis ca bunurile altora şi ale mele chiar, care am fost de la început şi sînt şi astăzi un credincios slujitor al regelui şi al reginei — cu toată irosirea puterilor mele şi a bunurilor mele — să le stăpînească cu forţa acel *tîlhar*, aproape de patru ani acum, în prezenţa regelui, care închide ochii la toate ? Mîrşăvia situaţiei m-a adus aici. Dar văd că regelui nu-i pasă de serviciile supuşilor săi, de dezavantajele, de ruina şi de primejdiile lor. Martor mi-e Dumnezeu că am pierdut şi am risipit cîteva mii de ducaţi din averea mea de cînd sînt în slujba lor.

Pe lîngă asta, unde sînt serviciile pe care li le-am făcut ? Ce preţ au ? Ce răsplată ? Dacă o inimă de rege ar ţine seama de aceste lucruri, încă de mult i-ar fi oprit pe acei tîlhari să-mi facă nedreptăţi. Totuşi, sînt multe promisiuni despre care am scris cu foarte puţin timp înainte seniorului de Lund.

Dar la ce-i mai folosesc aceste speranţe unui om istovit de acum din pricina îndelungatei aşteptări ? Niciodată nu mi-am cumpărat bucuros speranţa cu bani.

Scrie-mi dacă prin casierul meu s-a obţinut ceva acolo cu privire la bunurile mele, care trebuiesc recuperate. Şi dacă nu s-a obţinut nimic, sprijină-l ca, în cele din urmă, să-mi fie redate averile.

Cu bine.

Gand, în 7 septembrie, în anul Domnului 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Mulţimea îndatoririlor mele face să nu pot fi mai lung la scris. Sînt sănătos. Nici treburile nu merg prost, dar pot să-ţi spun toate astea mai bine prin viu grai, decît prin scrisori.

www.dacoromanica.ro

Aşteaptă peste puţină vreme scrisoarea mea; căci după ce voi da drumul cailor şi slujitorilor, voi veni la voi într-un suflet. Însoţitorii vor veni mai tîrziu.

Îmi place să sper că devotamentul meu faţă de maiestatea-sa regală nu va fi recunoscut atît public, pe cît este de adevărat.

Rămîi sănătos preabunule senior şi prieten.

Din Viena, 25 septembrie 1533.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Ieri mi-au fost înmînate scrisorile seniorului reverend de Lund, pe care ţi le trimit. I-am primit pe ungurii mei, care sînt de partea regelui şi am chibzuit în secret în legătură cu acele lucruri despre care vorbiserăm noi doi aici. Cu toate acestea pînă acum nu s-a anunţat nimic cert, dar în scurt timp vom auzi lucruri mai sigure. S-a scris chiar că acum voievodul a trimis pe comisarii săi la Pojoni şi la rege. Nu ştiu ce vor isprăvi. Dumnezeu să fericească tratatul lor! Regele a plecat de asemenea la Praga, căci şi boemii au obiceiul să judece în a patra zi de la naşterea Domnului procesele, în care numai regele ar putea să comute pedeapsa.

Regina zace. Eu sînt sănătos, dar aş dori să fie şi ea sănătoasă. Tu, dragul meu Scepperus îngrijeşte-te, ca să fii sănătos şi să te întorci repede aici cu toate treburile rezolvate acolo după dorinţă.

Dar între timp nu uita şi încălzeşte-ne cu scrisorile tale.

Cu bine.

Bruxelles, 19 noiembrie 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Dacă pînă acum ţi-am scris puţin despre realizările mele, de vină a fost numai faptul că de aici n-a plecat nici un curier spre voi. Căci aceşti fruntaşi, care se află

www.dacoromanica.ro

aici, au fost atît de copleşiţi de povara îndatoririlor, încît n-aş fi putut cu nici un chip să mă folosesc de plecarea lor. Însă acum vine la voi acest fruntaş, prin care nu pot să-ţi scriu nimic altceva de cît că mă simt foarte bine cu sănătatea şi că voi fi trimis de aici în Austria peste puţin timp. Pînă atunci nu ştiu sigur dacă voi pleca prin Flandra sau direct prin Burgundia. Specific asta pentru că înţeleg că împăratului îi este teamă să nu mă reţină soţia sau prietenii. Oricare va fi drumul pe care-l voi apuca, o voi înştiinţa pe senioria-voastră.

Nu văd ce ţi-aş putea scrie despre afaceri. Căci pînă acum n-a ieşit la iveală nimic demn de scris. Între timp senioria-voastră ar putea să aştearnă pe hîrtie cererile sale, pe care ar dori să mi le încredinţeze, ca să poată trimite senioria-voastră însăşi la Viena acest memoriu, după ce va primi următoarea scrisoare de la mine, sau să mi-l dea mie în mînă, dacă voi veni eu însumi pe acolo.

În clipele de faţă nu mai am nimic altceva să-ţi comunic, căci sînt prins pînă peste cap cu nişte probleme despre care te voi înştiinţa ulterior.

Recomandă-mă din toată inima ilustrei doamne contese de Salm, doamnei de Baillieul şi doamnei Lucreţia.

Rămîi cu bine.

Din Montisonum, în 27 decembrie 1533.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Oricît de mult m-am forţat să obţin de la împărat îngăduinţa de a mă întoarce în Austria prin Flandra, n-am izbutit, totuşi, să obţin dezlegarea, căci împăratul se teme, că nu mă voi putea zmulge atît de uşor din braţele preaiubitei mele soţii.

Aşadar, mi-a poruncit să mă întorc prin Burgundia — ceeace am şi făcut şi am ajuns nevătămat la Dolá, capitala acestei provincii. De aici intenţionez s-o iau de-a

www.dacoromanica.ro

dreptul spre Germania şi după cum trag nădejde, voi ajunge la Viena înainte de întîi februarie.

Iată ce am vrut să-ţi fie comunicat ţie şi maiestăţii-sale regale : că orice precizare legată de situaţia bunurilor sale şi orice ar vrea să cunosc eu, sau să îndeplinesc pentru maiestatea-sa, va putea să-mi transmită la Viena prin cel dintîi curier. Eu nu voi lăsa la o parte nimic ceea ce ar ţine de zelul şi de sîrguinţa mea, ca să fie duse la bun sfîrşit interesele voastre ale amîndurora.

În legătură cu discuţiile acelor personaje ilustre, despre care am sporovăit noi şi în care ne puneam atîta nădejde şi tu şi eu, nu va rezulta nimic pozitiv în acest an. Ba din contra, va fi mai rău decît speram noi. Înţelegi ce vreau să spun. Cei care se ocupă de rezolvarea acestor situaţii sînt mai greu de urnit decît plumbul.

Împăratul mi-a acordat un loc în consiliul particular, sau secret pe lîngă maiestatea-sa regală. Trimit trezorierului Wolffgang Haller diploma prin care mi-a fost acordată această concesie, ca s-o prezinte reginei şi celor în a căror sarcină cade onorarea ei, iar după aceea s-o trimită la soţia mea. Te rog să-i fii şi tu de ajutor şi îndeamnă-l pe acest om — căruia nu-i lipseşte rîvna — nu numai s-o strecoare printre hîrtiile reginei, ci s-o şi trimită soţiei mele, care doresc să vă fie din nou încredinţată.

Din cauza gerului cumplit şi a lipsei de timp nu pot să vă scriu mai multe în legătură cu motivul pentru care mă reţin aici îndatoririle oficiale. Spune-i maiestăţii-regale atît : că eu am dat tîrcoale acelui fost consilier, mai mult pentru a mă putea introduce cîndva de drept în rezolvarea chestiunii privitoare la bunurile maiestăţii-sale, decît din vreun alt motiv.

Recomandă-mă foarte stăruitor doamnei contese de Salm, doamnei de Baillieul, doamnei Lucreţia şi doamnei de Sovastre.

Scrie-mi dacă ai primit aceste rînduri ale mele, sau nu ; scrie-mi cînd şi ce s-a rezolvat în chestiunea prezentă, legată de postul meu.

Şi mai rămîi sănătos prietene din tot sufletul iubit !

Din Dola secvanilor, pe fluviul Alduasdubin, în 17 ianuarie 1534.

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Rămăsesem într-adevăr perplex după cele aflate din scrisorile tale trimise în 27 decembrie din Montisono și înmînate mie în ziua de 12 ale acestei luni. Căci nu scriseseși nimic despre traseul întoarcerii tale și nu știam dacă trebuie să te aștept aici sau, dacă ai plecat cumva la rege prin Burgundia, să-ți trimit scrisorile acolo.

Să te aștept, așadar, zadarnic astăzi aici și să încetez a mai fi năucit de întîmplarea asta, mai ales fiindcă lui Haller i-ai scris mai deschis decît mie, să-i spună reginei că, dacă are vreo dorință expresă, să ți-o comunice la curtea regală. Am sfătuit-o pe regină să trimită prin tine scrisorile de împuternicire, cum le numesc ei, la Gritti, indiferent dacă treci sau nu pe aici, pentru ca, dacă ți s-ar părea că trebuie întreprins ceva, care ar depinde de maiestatea-sa, în chestiunea averilor maiestății-sale reginei sau ale mele, Gritti să poată acționa cu mai mult succes, de vreme ce este „fortificat" cu înscrisurile reginei.

Scrisorile de împuternicire, despre care-ți vorbeam, le vei primi odată cu rîndurile de față. Probabil vei considera că s-a greșit ceva în titlu ; dar nu ne vei imputa nouă această „greșeală", ci ție, fiindcă ai promis că te vei întoarce pe aici și, nu numai că nu te-ai întors, dar nici măcar nu ne-ai informat de schimbarea rutei.

Cu toate acestea, dacă ți-ai schimbat hotărîrea, după ce vei fi radiat expresia „guvernatorului", vei avea grijă să se pună în loc, peste ștersătura grijulie, „protectorului". Secretarul regelui va putea să-și asume mai ales această răspundere, căci are scrisul asemănător. Asta va depinde de prudența și dexteritatea ta. Și să nu te mire faptul că, în scrisorile reginei, a fost schimbat titlul funcției tale, căci pari a fi un Proteu [49].

În privința bunurilor mele, pe toți zeii, dacă ți-ar plăcea să te ocupi de ele, te rog manifestă, în sfîrșit, o grijă plină de atenție față de rege și față de seniorul de Lund. Un singur lucru să obții : să reintru în posesia averilor mele ! Știi la ce concluzie ai ajuns la Constantinopol în privința averilor reginei și a averilor mele

www.dacoromanica.ro

Din însemnarea, pe care ţi-am trimis-o cu rîndurile de faţă, veî înţelege clar toate intenţiile mele. Dacă în privinţa bunurilor mele ţi se va părea că revin asupra aceluiaşi lucru, pînă la dezgust, atribuie această atitudine neliniştii pe care am avut-o şi o am din cauza lor, ca să se isprăvească odată acest efort al tău şi al dragului senior de Lund.

Vei primi şi scrisorile pe care le-a trimis regina seniorului Tridentinus [50] şi regelui pentru recomandarea cererilor mele, dacă s-ar întîmpla ca chestiunea să ajungă pînă la eî. Însă dacă va fi suficient ca problemele să-i fie prezentate numai lui Gritti ai putea să adaugi şi cererile mele după ale reginei. Pe toate astea, însă, tu vei şti să le duci la capăt mai bine decît aş şti eu să te rog sau să-ţi dau indicaţii mai ample.

Totuşi, aş dori foarte mult să ţii seama de un lucru : că eu nu te-am rugat niciodată altceva mai din adîncul sufletului, decît să duci la bun sfîrşit cauza aceasta a mea după dorinţa inimii noastre. Iar prin aceasta nu vei avea în mine un prieten şi un frate nerecunoscător, ci pe unul care va putea împărtăşi cu un prieten credincios şi acestea, pe care le discut acum cu tine şi cele pe care voi avea de gînd să ţi le comunic în viitor.

Rămîi sănătos şi ai grijă să nu mă înşele speranţa pe care mi-o pun în tine.

Scrisorile de la ai tăi, care sînt sănătoşi, ţi le trimit tot acum.

Contesa, Lucreţia şi doamna de Baillieul îţi trimit, ca răspuns, aceleaşi salutări.

Bruxelles, 22 ianuarie 1534.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Scrisorile tale, care fuseseră redactate la Dola în ziua de 17 ianuarie, mi-au fost aduse astăzi de la Haller.

Mă bucur foarte mult că eşti sănătos.

Dacă, pe lîngă hîrtiile, care ţi-au fost trimise de curînd (căci prevăzuserăm că te-ai întors prin Burgundia,

www.dacoromanica.ro

avînd în vedere cele întîmplate!) mai există şi alte dovezi cu privire la situaţia bunurilor mele şi ale reginei, care ar trebui să fie trimise, îţi vor fi trimise.

Sînt consternat — aşa să trăiesc! — frate dragă, din cauza celor scrise de tine despre previziunile acelea întunecate. În rezolvarea lor paşnică stătea unica speranţă a salvării publice, dar văd că şi această nădejde soarta ne-o duce în altă parte. Dacă a mai apărut pînă acum ceva, ce crezi că aş vrea să ştiu şi eu, scrie-mi.

Reginei i-a plăcut că tu ai fost distins de consilii. Eu însă m-am bucurat aşa de tare, ca de propriile mele podoabe. O, dacă ai fi răsplătit nu numai cu onoruri, ci şi cu vreo binefacere după cum o merită cinstea şi eforturile tale!

Voi vorbi cu regina despre acest oficiu al tău mai mult ca pînă acum. În clipa asta n-am vrut ca acest mesager, care pleacă în mare grabă de aici, să pornească la drum fără scrisorile mele.

Comunică-i seniorului arhiepiscop de Lund [51] că i-am rezolvat chestiunea, atît cît fusesem în stare. Cum am rezolvat-o însă, îi voi scrie în curînd.

Interesele mele vi le încredinţez vouă în mod deosebit. Dacă aţi vrut vreodată ca eu să mai am vreo speranţă în viaţă, atunci rezolvaţi-le şi anunţaţi-mă îndată ce se va fi produs minunea.

În legătură cu problemele tale personale nimic n-a fost neglijat, nici de mine, nici de Haller.

Spre marea mea durere, regina se simte cînd mai rău, cînd ceva mai bine. Sperăm că se va însănătoşi pînă în mai. De cînd l-a consultat pe doctorul Lotharingus, n-a mai făcut nici un progres.

Dacă vei găsi cu cale, poţi să-l anunţi pe rege despre starea sănătăţii reginei în numele meu; totodată recomandă bunătăţii acestuia serviciile mele.

Cu bine.

Bruxelles, 1 februarie 1534.

www.dacoromanica.ro

NICOLAUS OLAHUS
TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU
CORNELIUS SCEPPERUS

Dacă eşti sănătos, mă bucur. După cum îţi scrisesem cu foarte puţin înainte, regina se bucură că ai fost numit consilier particular. Eu aş fi preferat să fi fost numit consilier financiar, căci atunci ai putea să slobozi mai mulţi bani.

Interesele tale se află în acest stadiu : Haller îi amintise reginei despre acest beneficiu acordat ţie de împărat, după cum îi scriseseşi lui ; de asemenea amintise acest lucru şi tezaurarului şi altora de a căror hotărîre depindea chestiunea. Aceştia la început păreau uşor de convins, după aceea, însă, au început să se lase mai greu, invocînd ca scuză nu ştiu ce legiuire a împăratului, care prevede ca în viitor să nu fie sporit numărul consilierilor. Eu m-am adresat reginei ieri. Ascultă cam ce i-am spus : „Cornelius Scepperus, bunul slujitor al maiestăţii-voastre, m-a rugat să-i fiu procurator pe lîngă maiestatea-voastră, în toate chestiunile care-l privesc. Mi-am asumat cu plăcere această sarcină şi fiindcă Scepperus este prietenul şi fratele meu şi fiindcă acelaşi Scepperus o poate servi pe maiestatea-voastră aşa cum a servit-o şi mai înainte. Se cuvine, aşadar, ca eu să manifest grijă faţă de onoarea lui şi de promovarea lui în funcţii".

I-am strecurat reginei încă multe alte îndemnuri, asupra cărora păstrez tăcere, ca să nu spui că eu sînt un adulator, chiar dacă în cazul de faţă ai avea motive s-o faci. Regina mi-a răspuns că maiestatea-sa ştie că tu ai servit-o pînă acum şi că ai mai putea să-i fii de folos şi că ar vrea să-i meargă la inimă serviciile tale. Atunci eu i-am arătat că seniorii consilieri invocă nu ştiu ce fel de ordonanţă a împăratului cu privire la restricţia de a spori numărul consilierilor. Regina a răspuns că această ordonanţă nu va fi un obstacol pentru numirea ta. Căci şi pînă acum numărul acestor consilieri ar fi fost de şase oameni şi nu vede de ce ar trebui acum să fie mai puţini. Prin urmare, regina a adăugat că maiestatea-sa se va îngriji de promovarea ta în funcţia

www.dacoromanica.ro

de consilier. În acest stadiu se află deci, în prezent, afacerea ta și am conchis astfel : după ce Panormitanus va fi ajuns la regină — căci știi că el sosește mai tîrziu și din cauza bătrîneții sale și din cauza bolii reginei — fie că eu aș fi cel care te-aș susține, fie Haller, să-i aducem aminte reginei, ca să-i explice deschis lui Panormitanus dorința maiestății-sale de a fi admis tu în rîndul consilierilor. Deci noi vom avea grijă în primul rînd de acest lucru și te vom înștiința, sau eu sau Haller, despre modul în care s-au rezolvat lucrurile.

În legătură cu interesul reginei, pe care trebuie să-l tratezi cu Gritti, se pare că nu există nici un amănunt de care să nu ne fi îngrijit din timp. Ai scrisorile de încredințare, de a căror putere să te folosești în acele situații, care s-ar părea că vor fi prielnice rezolvării interesului maiestății-sale. Dacă vei voi să ai vreo informație în plus, consilierii reginei, care se află acolo, te vor informa.

Chiar dacă titlul scrisorilor de încredințare către Gritti ar trebui modificat după împrejurare (căci n-am știut în ce fel va fi folosit) și dacă acolo nu l-au putut corecta îngrijit, scrie aici și eu îți voi trimite prin poștă alte înscrisuri. Dacă îți va trebui orice altceva, dă-mi de știre. Eu îți voi trimite. De asemenea în privința averilor mele, de care te îngrijești, dacă chestiunea ajunge la Gritti, vei putea să te folosești de puterea acelorași scrisori de încredințare, conform acelor concluzii care s-au impus la Constantinopol în legătură cu averile mele și ale reginei.

În numele lui Dumnezeu și al prieteniei noastre reciproce, te rog, ai grijă de bunurile mele, despre care ți-am scris și în scrisorile anterioare insistînd, poate, chiar pînă la dezgust. Prietenii mei din Ungaria îmi scriu că regele a îngăduit pentru un timp scurt ca și averile mele și ale altora să rămînă în stăpînirea lui Valentin Török. Asta, bineînțeles, după ce regele nu putuse face față imensei lăcomii a acestuia. Dacă aș fi fost acolo, sau dacă aș fi avut un solicitator sîrguincios în momentul tratativelor cu Valentin, nu cred că regele i-ar fi cedat lui averile mele, împotriva celor stipulate în scrisorile date mie chiar de maiestatea-sa. De altminteri, chiar dacă acum

www.dacoromanica.ro

aş avea pe cineva, care să trateze cu Valentin, cred că el nu va fi neînduplecat împotriva mea. Ai grijă, te rog, ca prin efortul, atenţia şi străduinţa ta în această întrevedere cu Gritti, averile mele să fie scoase dintre fălcile lui Török. N-ai putea să-mi faci vreo plăcere mai mare ca asta, dragul meu senior şi frate ! Ai putea să-l întrebi pe seniorul Gerendi, episcopul de Transilvania, de care mă leagă o prietenie foarte strînsă şi reciprocă încă din vremea copilăriei noastre, prin ce tratat va fi lăsat vremelnic regele bunurile mele în mîinile lui Valentin Török. Episcopul Gerendi însuşi cunoaşte mai bine practicile lui Valentin.

Despre chestiunile daneze i-am scris seniorului de Lund, de la care vei primi informaţii asupra lor. Despre perspectivele acelea minunate, despre care ne-am întreţinut aici cu atîta bucurie, te rog scrie mai pe larg : n-ai de ce te teme. Fereşte-te de nume şi foloseşte chiar, dacă-ţi convine, cifrul practicat cu seniorul de Lund sau alte semnificaţii ale cuvintelor. Socotesc că eu le voi înţelege.

Citeşte aceste bazaconii ale consilierilor regelui Angliei şi vezi ce ar putea pune la cale, căci aici umblă zvonul, adevărat sau nu, că Melanchton se află în Anglia şi Lantgravul de Hessa a plecat la regele Franţei.

Cu bine şi recomandă preaplecat serviciile mele maiestăţii-sale regale. Fă acelaşi lucru şi faţă de seniorul Tridentinus.

Contesa de Salm, de Baillieul, Lucreţia şi doamna de Sovastre îţi trimit salutări la rîndul lor.

Fii sănătos şi din nou cu bine.

Bruxelles, 8 februarie 1534.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Am primit scrisorile senioriei-voastre din data de 22 ianuarie, care mi-au produs o foarte mare bucurie. Am primit şi memoriul pe care-l voi urmări cu perseverenţă.

www.dacoromanica.ro

Gritti n-a sosit pînă acum și nu se aude nimic despre el afară de faptul că l-a însoțit pe Ibrahim Pașa spre Anatolia și că după aceea se va întoarce aici.

Noi am expediat deja, în mare grabă, acest curier rapid la împărat.

Întîmplător eu voi merge în întîmpinarea lui Gritti, oriunde s-ar afla. Dar toate acestea sînt secrete pentru senioria-voastră și nu trebuie spuse maiestății-sale regale.

Scurtimea timpului mă face să fiu scurt acum și la scris.

Senioria-voastră să tranșeze cu tezaurarul Haller, ca să trimită repede mandatul meu de consilier la soția mea și să-mi răspundă la scrisorile trimise mai înainte.

Peste puțin timp îți voi scrie mai multe.

Din Praga, în ziua de 8 februarie 1534.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Nu trebuie să mă folosesc de multe cuvinte în această retragere neașteptată a mea. Fiindcă plec astăzi din nou la turci, am de gînd să-l caut pe Aloisius Gritti și să-l aduc la serenisimul rege. Pe lîngă asta am de gînd să mai întreprind și alte lucruri, care sînt legate de calitatea mea de ambasador, ceea ce o rog pe senioria-voastră reverendisimă să binevoiască să-i comunice maiestății-sale regale.

Mă voi folosi la timpul potrivit de scrisorile de încredințare ale maiestății-sale asupra lui Gritti și nu voi uita de interesele tale, care sînt tot atît de aproape de inima mea, ca ale mele proprii. Memoriul cu privire la întreaga situație a bunurilor tale îl am și-l port cu mine. Fii convins că în această problemă de maximă importanță pentru tine voi acționa, atît în chestiunea maiestății-sale regale cît și în a senioriei-voastre, ca în chestiunile mele proprii.

www.dacoromanica.ro

Încredinţez pînă atunci senioriei-voastre toate problemele mele de acolo şi familia.

Şi rămîi cu bine.

Din Praga boemilor, în ziua a 14-a a lunii februarie, anul 1534.

NICOLAUS OLAHUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU CORNELIUS SCEPPERUS

Am primit ieri scrisoarea ta trimisă în opt ale lunii acesteia. Te iert, după cum te rogi, pentru scurtimea ei, dar asta numai cu condiţia să-mi trimiţi altele mai lungi.

Sînt foarte multe lucruri pe care le bănuiesc în legătură cu întîrzierea sosirii lui Gritti : între gură şi îmbucătură multe se pierd de obicei. Plecarea lui Ibrahim în Anatolia nu-mi place prea mult, dacă am în vedere interesele noastre. Ce se va întîmpla cu bunurile mele, dacă se pune problema reparării situaţiei în lipsa lui ? Ce este mai ruşinos în povestea asta, decît păstrarea intereselor lui Ioan nevătămate ? Ne este favorabil Hristos, ne sînt favorabili oamenii, ne sînt favorabili cei învinşi, ne favorizează steaua noastră bună şi se poate, oare, să nu existe nici un mijloc cinstit pentru ştergerea fărădelegii !?

Mă ruşinez de această situaţie etc. Ascunzi de mine ceea ce n-ar trebui să ascunzi. Aud de la alţii ceea ce nu pot înţelege de la tine. Ţi-am spus : ceea ce scrii tu, comunic reginei ; altora nicidecum.

Mergi înainte pe drumul tău — numai de ar da Domnul să fie norocos ! Dumnezeu ne vine într-ajutor, iar noi nu vrem să-i primim darurile.

Cele scrise de mine te vor mira tare ? Să nu te mire ! Ruina patriei mele şi dragostea pentru creştinătate m-au constrîns să le scriu.

Primeşte noutăţi despre interesele tale. N-am putut aştepta să vină Panormitanus la regină. Haller a lipsit şase zile ; acum s-a întors. I-am vorbit reginei, care ţi-a dorit cu ardoare această demnitate, după cum ţi-am scris şi alte dăţi. M-am dus la Panormitanus cu mandatul

www.dacoromanica.ro

pentru funcţia ta de consilier. Am rezolvat plin de grijă chestiunea ta cu Panormitanus, căci te susţine. Pe cît am putut l-am sprijinit în rezolvarea acestor interese ale tale. Nu cunoscuse dinainte acest mandat, după cum mi-a spus ; eu îl dădusem lui Haller, cu scopul să obţină semnătura odată cu cea a financiarilor. Ştii că orice situaţie, care ar viza un salariu, depinde de bunul plac al financiarilor. Cred că eu şi Panormitanus vom rezolva afacerea în curînd.

Tu străduieşte-te să-ţi îndeplineşti îndatorirea şi, indiferent prin ce mijloc, să poată fi realizată după dorinţa inimii noastre.

Interesele mele să le ai recomandate şi să le îndeplineşti aşa cum eu am încredere în tine şi cum i-ai promis reginei şi după cum te-ai oferit mai de mult.

Îţi trimit cu rîndurile de faţă scrisorile soţiei tale. Însă cele pe care i le-ai trimis acum, i le voi trimite abia mîine la Bruges.

Cu bine şi scrie despre toate lucrurile fără teamă.

Bruxelles, 17 februarie 1534.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Tocmai ajunsei la Lubliana, cînd am înţeles că Petru Crusitz a întreprins o expediţie împotriva turcilor şi a nimicit centuriile acelora. Nu cunosc prea bine cu ce gînd şi cu ce intenţie a făcut-o afară doar de faptul că aceste gărzi de pază de la graniţe nu pot să suporte liniştea.

Despre Ibrahim Paşa nu se ştie nimic ; oamenii spun că l-ar fi ucis cineva de la Tagmatz Sciach. Sophy-Aly nu ştiu încotro a fugit. Este sigur faptul că oricît de mare a fost puterea forţelor turceşti, aceştia s-au retras din Europa.

Despre sosirea lui Gritti nu ştiu nimic sigur pînă acum, deşi a sosit aici Vespasian Iaderen. Cred că voi cunoaşteţi acolo toate acestea cu mai multă precizie, căci

www.dacoromanica.ro

eu nu m-am întîlnit cu Vespasian. Am rămas pironit locului aici în Lubliana din cauza unei extraordinare umflări a apelor. Căci pînă într-atît au crescut din cauza topirii zăpezilor și Sava și Labacus și celelalte fluvii, încît rupînd podurile pretutindeni împiedică drumul prin văile munților.

Transmite-i maiestății-sale regale că eu nu voi neglija nimic din ceea ce ar putea aștepta maiestatea-sa sau senioria-voastră de la vreun pact.

Recomandă-mă lui Wolfgang Haller și celorlalți seniori și prieteni. Te rog să trimiți scrisorile la preaiubita mea soție printr-un curier credincios. Mă încredințez soției din inimă.

Din Lubliana, în ultima zi a lunii februarie 1534.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Silit de furtuni, și prielnice și potrivnice, stau înțepenit în această insulă Lesina din Illyricum care în antichitate se numea Faros, amintită și de Appian.

Cîteva trireme ale veneților au sosit ieri și azi aici, venind din Creta, din Constantinopol, din Feacia sau Corfu. Cei sosiți aici povestesc că Ibrahim Pașa a fost zdrobit de Sophy.

Acest zvon s-a aflat mai de mult, dar niciodată n-a fost mai sigur, decît se cunoaște acum. Ibrahim a avut cu el jumătatea porții, adică jumătate din armata regulată a sultanului turc, al cărui total se urcă la patruzeci de mii de oameni afară de acangii, de alții și de familia sa.

Acum s-a poruncit ca orice rămășiță a armatei lui din Grecia să vină la Constantinopol și la Galiopol, ca să fie trecuți soldații în Asia, cu sultanul turcilor însuși, la începutul lui aprilie.

O spaimă uriașă a cuprins această populație așa că și creștinii, care au fost aici în Constantinopol, fug cu toții, înspăimîntați de nu știu ce presimțire.

www.dacoromanica.ro

Petru Crusitz, căpitanul Clyssei, acoperindu-se cu numele împăratului şi al papei, a scos din Bosnia şi Polyza o pradă însemnată.

Sangiacul acestei provincii, Mihalibegovici, ar dori să răscumpere forţele, dacă n-ar sta în faţă un alt duşman şi mai puternic, împotriva căruia trebuie să instituie din nou recrutări.

Turcii spun că pacea a fost ruptă de către regele Ferdinand din cauză că Petru Crusitz a luat şi soldaţi şi colonişti din provinciile regale şi că ar vinde în aceste provincii prada. Mai spun că el a fost totdeauna slujitorul aceleiaşi maiestăţi-regale şi că provincia Clyssa n-ar fi a împăratului, ci a regelui.

Se spune că Aloisius Gritti a plecat din Constantinopol, dar nici pînă acum nu se ştie exact acest lucru. Eu voi şti toate astea mai sigur la Rhagusium, către care mă îndrept, şi voi scrie din nou de acolo. Am intenţia să îndeplinesc acele lucruri care sînt în acord cu interesele maiestăţii-sale regale şi imperiale.

Vei avea încredinţate interesele mele particulare, aşa cum vei binevoi să recomanzi maiestăţii-sale regale şi celorlalţi seniori şi patroni care trăiesc acolo serviciile mele.

Consoleaz-o pe soţia mea şi pe prieteni şi rămîi cu bine.

Din insula Lesina, în ziua de 19 martie 1534.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Deşi timp de optsprezece zile am luptat cu vînturile neprielnice în Marea Adriatică, am ajuns în cele din urmă la Rhagusium.

În legătură cu zvonurile privitoare la Gritti, am înţelese aici că el se află pînă în prezent la Constantinopol şi aşteaptă înapoierea lui Barbarosa[52], care a plecat în Siria la Ibrahim Paşa. Nu ştiu exact dacă acestă ştire este adevărată sau nu şi nici dacă nu cumva altfel stau

www.dacoromanica.ro

lucrurile cu el. În scurt timp voi cunoaşte totul. Oamenii spun că acest Ibrahim a fost învins de Sophy ; totuşi nu se cunoaşte destul de limpede cum anume l-a distrus, sau prin ce mijloace.

Îndată ce am ajuns la Rhagusium am trimis un curier la sangeacul Herţegovinei, la sultanul turcilor şi la Aloisius Gritti şi le-am scris la toţi trei despre însărcinările încredinţate mie. Trag nădejde că voi avea răspunsul în scurt timp. Atunci vă voi scrie mai exact şi mai pe larg despre toate. Căci acum mă presează plecarea acestui Hergantinus, care a prins zile prielnice pentru a se întoarce şi mă constrînge să fiu scurt.

Îţi încredinţez interesele mele de acolo. La rîndul meu am de gînd să mă îngrijesc de ale tale şi nu trebuie să te îndoieşti cîtuşi de puţin de asta.

Toţi sangeacii, afară de cel al Samandriei, Bosniei şi Herţegovinei, ale căror trupe însumează la un loc, toate trei, treizeci de mii de călăreţi, au trecut în Asia. Această situaţie demonstrează că acolo intervenţiile militare n-au reuşit. Se spune că şi Mihalibegovici va asedia fortăreaţa Clyssa, din cauza pagubelor provocate de Petru Crusitz. Ce va mai aduce viitorul, în plus, nu ştiu.

Se spune că însuşi marele sultan al turcilor, în persoană, va pleca în Asia. În curînd vom cunoaşte situaţia exactă.

Încredinţează serviciile mele sacrei-sale maiestăţi regale şi celorlalţi superiori ai mei, reverendisimului prelat Panormitanus, ducelui de Arschoth, seniorilor de Sempy şi Molenbais şi tuturor celorlalţi, pe care doresc ca Isus Hristos să-i păstreze sănătoşi împreună cu senioria-ta.

Rhagusium, 31 aprilie 1534.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Perybeg Baltogly, sangeacul Herţegovinei, mi-a trimis astăzi dintre slavi pe unul de al său cu patruzeci de cai, care mă vor transporta de aici la Constantinopol. El

www.dacoromanica.ro

scrie de asemenea că Aloisius Gritti se află încă la Constantinopol şi că nu va pleca aşa de repede de acolo. Sînt îndemnat să mă folosesc de el, ceea ce am intenţia să şi fac în prima zi a lunii, fără să-l aştept pe Hieronymus de Zara ; acesta mi-a fost adăugat ca ajutor în problemele care-l privesc pe maiestatea-sa şi a rămas bolnav în oraşul Sf. Vitus, în Liburnia.

Turcii se vînzolesc pe toată întinderea mării cu o flotă numeroasă, compusă din două sute de corăbii de transport — trireme şi bireme — împotriva căreia pleacă zilnic piraţi şi corăbii fără număr. Barbarosa, încă din fragedă copilărie, intenţionează să pună mîna pe acest ducat al piraţilor Alfa. Ce urmăresc ei numai Dumnezeu ştie ; mie nu mi-e cu totul clar, dar niciodată Domnul nu i-a lipsit pe ai săi de îndurarea lui. Însă vai de aceia prin care s-a ajuns în această situaţie !

Ibrahim Paşa, după ce a pierdut o parte din trupe, nu ştiu prin ce maşinaţiuni i-a constrîns la armistiţiu pe acei vestiţi tineri persani. În prezenţa acestora, mama aceloraşi fraţi Sophy, veni în scurtă vreme la Constantinopol, însoţită de un alt bătrîn persan, ca să ducă tratative pentru pace. Sultanul turcilor însuşi, care se îndoise de aceste lucruri, a ieşit din nou la lumină. N-am putere să-ţi redau cu cîtă bucurie a primit trimisul sultanului de aici vestea armistiţiului încheiat cu fraţii Sophy. Căci turcii au ridicat o armată numeroasă şi nu se îndreptau spre această bătălie de bunăvoie, ci în disperare. Însă acum trag speranţă de vremuri mai bune. Căci în ceea ce priveşte flota, ea va fi puternică nu atît datorită soldaţilor, cît datorită ambarcaţiunilor şi oricît de numeroasă ar fi flota ea este pregătită mai degrabă pentru prădăciuni decît pentru război.

Pe de altă parte Ibrahim a rămas pe loc, la Halapia, pînă cînd i se va face cunoscut la ce învoială a ajuns mama fraţilor Sophy cu marele sultan şi nu se află nicidecum în drum, după cum au adus vestea ultimii curieri, care veniseră aici din Constantinopol. Căci ei s-au înşelat, luîndu-l pe Barbarosa drept Ibrahim.

Acestea sînt noutăţile pe care eu le cunosc ca fiind absolut adevărate. Pînă la verificarea lor las toate celelalte la o parte şi îmi orînduiesc conştiinţa conform

www.dacoromanica.ro

acestei învieri a Domnului, pentru ca, luîndu-mi drept hrană pentru drum o parte din jertfa preasfîntului său trup şi sînge, să mă pot încredinţa mai bine apărat şi mai cutezător promisiunii barbarilor, de care nu mă tem de loc, cît timp îmi pun nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu.

Dimpotrivă, sper să pot veni în întîmpinarea porniri-lor duşmănoase al acestor oameni ticăloşi şi voi obţine o victorie foarte sigură în interesul întregii republici creştine şi a principilor noştri. Însă mă voi comporta în modul acela tiranic pe care l-au adoptat mai înainte, la rîndul lor, adică mă voi încrede în sabie şi bîtă.

Pînă atunci recomandă-mă stăruitor serenisimei sale maiestăţi regale şi lui Panormitanus ; de asemenea celor-lalţi seniori şi prieteni.

Şi rămîi sănătos.

Recomandă-mă lui Conradus Goclenius şi lui Petrus Egidius, dacă le vei scrie.

Din Rhagusium, 3 aprilie 1534.

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Din rîndurile tale, trimise în ultima zi a lui februarie din Lubliana, am înţeles că eşti sănătos şi că ai rămas locului acolo cîtva timp din cauza revărsării apelor.

Ştiu că şi ai tăi sînt toţi sănătoşi, afară de decan : acesta s-a întors acum aici la Anvers, unde se află în prezent în mîna chirurgului, ca să-şi îngrijească vechea boală, care — după cîte socotesc — îţi este cunoscută. Din cauza pilulelor administrate, dăduse în dizenterie. Acum se simte mai bine şi cred că în scurtă vreme se va vindeca.

Întîmplarea lui Ibrahim nu mi-a prea plăcut : doream să fi fost salvat pînă după descurcarea situaţiilor. Căci dacă va începea conducerea pe mîinile altuia nu ştiu dacă ar mai putea progresa cu uşurinţă. Dintre toţi nu mai există nimeni, pe care să nu-l scoată din răbdări amînarea lui Gritti şi toţi se tem să nu se ascundă o crimă în toate astea.

www.dacoromanica.ro

Lucrurile pe care ai vrut să i le comunic reginei, i le-am comunicat. Îţi aduc vii mulţumiri pentru grija statornică pe care o manifeşti faţă de interesele mele. Străduieşte-te ca şi după aceea să ai aceeaşi solicitudine, pe care ai început s-o ai şi de care nu mă îndoiesc de loc, pentru ca, dacă zeii ar dori, să mă poţi duce de aici înapoi în ţara mea.

Doresc ca tu să te întorci fericit după îndeplinirea tuturor acestor lucruri conform dorinţei noastre.

Funcţia ta de consilier a fost creată şi au aprobat-o toţi financiarii. Dacă aceştia n-ar fi fost nişte oameni de plumb şi mai greu de urnit decît nişte buşteni, nici o altă ocazie mai bună decît asta nu s-ar fi ivit pentru a îndeplini ceva strălucit pînă cînd toate puterile vor fi părăsit Europa.

De data asta am trimis soţiei tale, la Bruges, scrisorile prin decan.

Ştii ce aştept de la tine.

Îţi trimit scrisorile de la soţie laolaltă cu ale altor prieteni.

Cu bine şi nu uita de mine şi de rugăminţile mele.

Din nou cu bine.

Bruxelles, 24 aprilie 1534.

NICOLAUS OLAHUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU CORNELIUS SCEPPERUS

Ce multe aştepţi de la mine ! Toţi ai tăi sînt sănătoşi. Ei doresc din toată inima ca întoarcerea ta să fie fericită ; fă, aşadar, ca după ce ai îndeplinit acolo toate cîte decurgeau din hotărîrea împăratului şi a regelui, să te întorci cu izbîndă şi să nu neglijezi interesele mele.

Nu-ţi scriu acum despre alte lucruri, căci cînd te vei întoarce la curtea regelui, le vei înţelege pe fiecare.

Îţi trimit cu rîndurile de faţă scrisorile soţiei tale.

Cu bine şi aminteşte-ţi de mine.

Bruxelles, în ziua de 10 mai 1534.

www.dacoromanica.ro

CORNELIUS SCEPPERUS
TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU
NICOLAUS OLAHUS

Eu mi-am luat azi rămas bun de la împăratul turcilor. Am fost lăsat să plec cu o deosebită bunătate din partea acestuia. Mă întorc pe la valahi [53] cum spun ei și peste regatul Ungariei. S-a trimis poruncă tuturor căpitanilor și sangeacului din Samandria, să mă conducă teafăr și fericit la Strigoniu. Și s-a dat poruncă să nu fie nici unul sigur de viața sa, pînă cînd nu vor avea la mînă scrisori din partea mea, în care să arăt că am ajuns sănătos acolo. Însuși sultanul turcilor a spus cu propria sa gură : „Chiar dacă ai fi dușmanul meu de moarte, eu aș face să fii purtat pe brațele supușilor mei, vesel și surîzător, pînă la Strigoniu, fiindcă tu ești slujitorul stăpînului tău și îndeplinești lucrurile care ți-au fost încredințate" !

I-am mulțumit maiestății-sale.

Și nu este puțin lucru pentru mine, faptul că m-a protejat, Domnul fie lăudat și slăvit !

Ilustrul senior Aloisius Gritti și-a luat de asemenea rămas bun de la marele sultan și s-a întors, prin Transilvania, la Buda, apoi la serenisimul rege Ferdinand. Are de gînd să plece de acolo odată cu mine. Acum, cînd i-am atras din nou atenția, mi-a confirmat de două ori faptul că marele împărat i-a promis anul trecut că dota serenisimei regine Maria va fi sigur restituită.

N-am uitat rugăciunea senioriei-voastre și nici de aici încolo n-o voi uita. Căci nu știu prea bine prin mîinile cui vor trece rîndurile de față.

Recomandă-mă tuturor seniorilor și prietenilor care sînt acolo și în primul rînd maiestății-sale regale, seniorului duce de Arschot, arhiepiscopului Panormitanus și celorlalți.

La fel încredințez senioriei-voastre familia mea, ca s-o consoleze.

Cu bine.

Dată la Constantinopol, care este în Bizanț, în ziua de 2 iunie 1534.

www.dacoromanica.ro

RĂSPUNSUL LUI NICOLAUS OLAHUS CĂTRE CORNELIUS SCEPPERUS

Am primit acum patru zile scrisorile tale trimise din Constantinopol în două iunie.

Mă bucur din suflet că eşti sănătos şi că te-ai întors. Dar din nişte pasaje ale scrisorilor tale am înţeles că în 15 ale lunii trecute ai acostat la Pojoni.

Soţia, copiii, fraţii şi prietenii sînt sănătoşi toţi.

Fiindcă nu puteam afla nimic sigur despre tine, doamna trimisese la mine pe Petru al domnului decan în ziua de 24 iulie, ca să culeagă ştiri despre starea ta. O babă o tulburase uimitor, spunîndu-i că te-a văzut în vis venind la ea şi rugînd-o să facă rugăciuni către Dumnezeu pentru sufletul tău. Din cauza acestor prevestiri ale babei, toată familia era foarte tristă, cînd l-au trimis pe Petru la mine. Eu am dezmînţit cît am putut înşelătoriile acestei bătrînele şi am transmis doamnei şi întregii familii să fie liniştită, fiindcă în curînd te vei întoarce sănătos. Căci socotind după ziua plecării speram că nu vei întîrzia mult. Şi astfel în timp ce Petru sosea acasă, au sosit scrisorile tale. Am scris atunci din nou soţiei tale şi cred că acum este fericită. După aceea n-am mai primit de la ea nici o scrisoare. Tu fă în aşa fel să te întorci după ce termini cu bine acolo toate lucrurile. Fă totuşi să putem spune că n-ai fost degeaba la Constantinopol de două ori.

Te rog scrie-ne ceva precis, dacă putem trage vreo nădejde de pace. Însă interesele mele îndeplineşte-le după dorinţa sufletului nostru, în orice direcţie se va îndrepta situaţia prezentă, dacă nu vrei să mă ucizi. Din instrucţiunea trimisă odinioară le-ai înţeles pe toate încă de mult.

Recomandă-mă seniorului arhiepiscop de Lund şi spune-i că ambasadorii noştri s-au înapoiat din Danemarca fără să fi rezolvat nimic, ba mai mult, nici n-au îndrăznit să treacă de hotarele Holsatiei. Acum regina a trimis iarăşi acolo pe un doctor, Almanus Thuucher, dacă nu cumva se va întoarce din drum de frică, după cum făcuse mai înainte.

Cu bine şi să ai — împreună cu seniorul de Lund — recomandate interesele mele.

Bruxelles, 1 august 1534.

www.dacoromanica.ro

CORNELIUS SCEPPERUS
TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU
NICOLAUS OLAHUS

După plecarea senioriei-voastre m-am chinuit îngrozitor din cauza unei tumefieri şi inflamaţii a fălcii drepte. În fine acum a spart buba şi odată puroiul scurs, mă simt mai bine şi mă apropii de vindecare. Mă pregătesc de drum, căci peste cinci sau şase zile am de gînd să pornesc, dacă va vrea Dumnezeu. Însă am suportat greu vestea că aerul de mare a fost întrucîtva dăunător sănătăţii şi înzdrăvenirii senioriei-voastre, dar sper că în scurt timp se va restabili şi înălţimea-ta ; mai ales fiindcă v-aţi reîntors în clima carthesiană. De fapt acea vestită regiune maritimă a noastră merită să fie enumerată printre cele mai nefericite. Acolo este încontinuu un frig atît de mare, fiindcă localitatea este expusă în întregime vînturilor curentului boreal şi suflarea aceea foarte rece nu este stăvilită de nici un fel de munte şi de nici o pădure ca să nu sufle asupra acestei coaste cu toată gura, cum spun oamenii.

La noi nu se ştie nimic despre schimbări ; dacă acolo este ceva demn de ştiut, să-mi scrie senioria-voastră reverendisimă şi mie cîteva rînduri, pe care să le încredinţeze seniorului Roland, secretarul galic, care mi le poate trimite cu uşurinţă.

Să fie sănătoasă senioria-voastră reverendisimă şi să mă recomande seniorilor şi în mod special tuturor prietenilor.

Din Bruges, în ziua de 19 septembrie 1534.

NICOLAUS OLAHUS
TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU
CORNELIUS SCEPPERUS

În şapte ale lunii acesteia am primit rîndurile pe care mi le adresaseşi din Cameracum în ziua de patru. Te plîngi că nici regina, nici eu nu ţi-am scris. La veştile primite mai înainte de la tine, din Bruges, nu ţi-am răs-

www.dacoromanica.ro

puns nimic, fiindcă socotisem că rîndurile mele nu te vor găsi la Bruges, nici pe drum. Căci mă înştiinţaseşi că vei pleca la drum după patru zile de la trimiterea scrisorilor. Acestea mi-au fost aduse mie şi au fost deschise de regină după ziua de şapte.

Ia în nume de bine tăcerea reginei, căci tu cunoşti foarte bine cum sînt principii. N-am putut-o solicita pe regină să-ţi răspundă, fiindcă nu-mi scriseseşi mie nimic despre aceste lucruri şi nici n-am ştiut ce ar fi trebuit să întreprind pe lîngă regină în legătură cu nişte lucruri necunoscute mie şi scrise în franţuzeşte.

Cît de neglijenţi sînt toţi principii noştri în toate privinţele ! În multe împrejurări ai observat mai dinainte că nu ţi-ar da un răspuns, fără să stărui îndelung.

Totuşi, după ce am primit ultima ta scrisoare am întrebat-o pe regină, care a fost cauza acestei neglijenţe. A subliniat că n-a existat nici o altă cauză afară de faptul că sîntem mereu pe drumuri. Am vorbit îndelung cu maiestatea-sa în legătură cu rugămintea ta de a-ţi plăti salariul şi de a-i îndemna pe financiari să rezolve situaţia aceasta. Mi-a răspuns că va da dispoziţiile necesare. Aceasta se va întîmpla îndată ce ne vom întoarce la Bruxelles, sau în altă parte unde se vor aduna financiarii la regină. Căci acum această tagmă administrativ-financiară este dispersată. Numai o mică parte dintre ei urmează curtea şi ceata aceasta este mai degrabă pasionată de vînătoare, decît de operaţii administrative. Eu voi avea grijă de rugămînţile tale şi voi vorbi cu Haller sau la Bruxelles sau în altă parte, unde voi avea o clipă de răgaz. Voi scrie familiei tale în Bruges să-mi trimită un exemplar al diplomei, ca să cunoaştem ziua din care trebuie să-ţi fie plătit salariul.

Nu trebuie să fii inoportun şi nici să te cramponezi de bani ; dar ai lăsa impresia că eşti gata să faci tu însuţi o nedreptate, dacă vei neglija dreptul tău, pe care l-ai cîştigat prin mari eforturi. Tu ai sfidat primejdiile şi interesele particulare şi nu ţi-ai fi cruţat nici averea, nici viaţa — dacă situaţia ţi-ar fi cerut-o — ca să îndeplineşti cum se cuvine însărcinările primite de la principii noştri. Şi nu trebuie să insiste cineva să mă convingă, ca să cred aceste lucruri. Căci am cunoscut firea, talentul şi carac-

www.dacoromanica.ro

terul tău nu ca pe ale unui om de rînd, ci ca ale unuia credincios față de principi și cu desăvîrșire integru.

Aceste virtuți ale tale ușor te pot determina să faci tot ceea ce faci nu pentru interesele tale particulare, sau pentru vreun cîștig, ci spre folosul statului, al creștinătății și al principilor. Și apoi tu nu poți fi subjugat de nici o patimă. Nici pasiunea pentru glorie, care este deșartă, nici cele lumești, nici teama, nici amenințările nu te tulbură așa de mult încît să te temi a înfrunta primejdiile aruncîndu-te în luptă pe tine și toate ale tale. Pentru toate acestea mă bucur și sînt fericit și pe deasupra te sprijin. Căci cine cunoaște mai bine decît tine perfida tovărășie a acelui neam, la care ai dus lipsă de toate. Și oricum, cu ajutorul lui Dumnezeu, se pare că ai scăpat de uneltirile și otrăvurile lor în ultima plecare acolo.

Dacă turcii te-ar fi avut oaspete în cortul lor pe urmă, după ce ai fi cunoscut și ai fi fost instruit în privința practicilor lor — fiindcă învățații de frunte le cunosc foarte bine — ce ar fi putut să te rețină în afară poate de primejdie, de care să te păzească Dumnezeu? O astfel de întîmplare va fi pentru preaiubita ta soție și pentru copii încă și mai păgubitoare decît pentru tine. Și chiar dacă de mic copil ai fost crescut în spiritul dragostei pentru preceptele filozofice, ale dragostei de țară, în orice situație s-ar afla ea, la strîmtoare sau în prosperitate, poți fi cu sufletul împăcat. Vîrsta fragedă a celor de acasă, la ce le-ar folosi, totuși? Cum te-ar fi putut mulțumi iubirea celor dragi ție, de vreme ce îi expuneai primejdiei? Principii sînt în stare să-și rezolve și singuri problemele, numai să vrea. Tu, sau eu, sîntem păstrați în slujbele oricărui principe numai atîta timp cît sîntem devotați și putem să-i servim. Dacă în zilele noastre virtutea ar avea vreo valoare, sau măcar o umbră de valoare, ea ar îngădui oamenilor de ispravă să întreprindă ceva. Dar cum nu există nici un semn că ea ar avea vreun preț acuma, ce trebuie să facem? Dacă nu preferăm, desigur, să uităm preceptele filozofiei și să fim acum, mai mult ca oricînd, chinuiți și roși din cauza ingratitudinii principilor. De aceea îți scriu aceste lucruri cu toată sinceritatea, cum îmi scrii și tu mie. Și să nu

www.dacoromanica.ro

crezi că la început n-am fost şi eu revoltat de această ingratitudine a vremurilor noastre, cînd vedeam în fiecare zi, mai clar ca lumina soarelui, cum principii noştri, fără nici o justificare, răsplătesc pe mulţi oameni incorecţi şi sînt pe nedrept ingraţi cu cei cinstiţi. Totuşi, fiindcă m-am folosit de aceeaşi filozofie, după care te conduci şi tu, fiindcă disprețuiam averea, lucrurile trecătoare şi deşarte, ca şi răsplata viciilor, şi astăzi nesocotesc aceste lucruri, desigur cu inimă vitează, dar preţuiesc virtuţile, care nu pot fi răsplătite cu lucruri trecătoare, ci cu cele veşnice. Şi după cum îţi povestisem ţie, în chioşcul grădinii tale din Bruges, deşi mi-au fost făcute promisiuni multe şi mari, socotesc totuşi, că dacă vor fi luate în consideraţie se va vedea că ele nu depăşesc limitele cinstei. Dacă vor fi neglijate, fiindcă nu sînt în acord cu conştiinţa şi cu adevărurile de nedezminţit referitoare la principi, atunci îmi voi aduce aminte că sînt om — şi încă unul care uşor poate aşeza filozofia însăşi înaintea tuturor acestor lucruri trecătoare.

Din rîndurile pe care mi le scrii cu privire la problemele Ungariei, aflu că Czybak şi ai săi au fost scurtaţi, cunoscutul Gritti a fost omorît. Noi auziserăm încă înainte de sosirea scrisorilor tale că tatăl lui ar fi fost asediat.

După aceea mi-a spus regina că a evadat şi a plecat spre Taurinum [54]. În cele din urmă am auzit că s-ar afla la Constantinopol.

Mi-aduc aminte de ei toţi şi de cele ce am vorbit noi împreună. Sînt multe lucruri la care ar trebui să mediteze principii noştri, după ce vremurile au luat această întorsătură. Însă nimic n-ar fi mai valoros şi mai înţelept decît, dacă s-ar trezi principii şi ar admite ideea că neamul acela nefericit al nostru se sfîşie pînă în măruntaie şi se distruge pînă vine un al treilea să-l salveze. Care este, care, datoria lor de buni creştini ? Să vegheze ca acel neam să nu piară, să nu se scalde în sînge de frate pînă la îmbibare, ci mai degrabă să aibă un suflet generos şi creştinesc. Cealaltă posibilitate de rezolvare a situaţiei, despre care am discutat adeseori cu tine, dacă-mi amintesc bine şi pe care mă rogi s-o conving pe regină s-o admită, mi-a plăcut din capul locului

www.dacoromanica.ro

foarte mult. Îi scrisesem despre asta adeseori încă mai de mult dragului nostru senior de Lund şi i-am scris şi acum, ba chiar şi înaintea sosirii ultimelor tale scrisori.

I-am vorbit şi reginei, însă ei şi hotărîrii ei, chiar dacă le-o prezintă, aceia nu i se supun cu foarte mare plăcere, dacă reuşeşte să fie ascultată ; ei nu îngăduie să fie atinşi în plăcerile şi averile lor personale. Tare aş vrea să fie aruncate în fundul iadului toate problemele astea, cu autorii lor cu tot ! Dacă pînă acum nu s-a pus în Tartar o porţie de surcele pentru autorii acestei nenorociri, acum ar trebui oprită una mare, pentru toate păcatele lor, să ardă pînă cînd ne vom linişti şi pînă cînd va fi unită Ungaria. Căci, odată unită Ungaria, ura duşmanilor n-ar putea fi atît de neînfrîntă, încît să nu poată fi ţinută în frîu. Pe lîngă acestea, ai putea aprecia cu prudenţă şi felul oamenilor acelora şi sexul lor uitat : nu se găsesc multe Semiramide. Îmi vin din ce în ce mai des în minte prevestirile din trecuta lună mai. O, dacă ar fi adevărate, aceste prevestiri ! Cred că în acele evenimente trebuie căutată cauza viitoarelor acţiuni, în dorinţa vecinilor.

Dacă va fi scăpată din mînă ocazia, dacă vom dormita după cum obişnuim, dacă nu ne vom uni împotriva puterilor devoratoare ale moliilor etc.... clipa este cheală, nu va fi prinsă din zbor.

Stelele şi celelalte, care depind de ei sau mai degrabă de Dumnezeu, pot fi schimbate după ocazia pierdută. Mai ales în acest sens trebuie să transpiri şi să nu încetezi să dai sfaturi, să îmboldeşti pe cei adormiţi, să alegi lucrurile bune din cele rele.

Gloria ta va fi de bună seamă veşnică, dacă ai putea să obţii ceva, fiindcă nu vei dăuna prin însărcinarea ta.

Îţi scriu aceste lucruri ca unui prieten şi din adîncul sufletului. Eu te cunosc bine. Şi, după cum sper, şi tu mă cunoşti pe mine. Noi am primit şi alte veşti pe deasupra celor ce ne-ai scris. Am aflat astfel că, după moartea lui Gritti, toţi ungurii au căzut de acord să se supună regelui nostru Ferdinand — chiar şi cei care l-au urmat pe Ioan. Ştim de asemenea că Ioan a trimis vorbă regelui să delege pe careva dintre sfetnicii săi, ca să ducă tratative pentru o înţelegere salutară. Şi cred că veştile

www.dacoromanica.ro

acestea corespund realităţii. Căci ei toţi sînt îmboldiţi cu aceleaşi harapnice. Seniorul de Lund a dus la bun sfîrşit întreaga chestiune bavareză, conform dorinţei regelui, după cum mi-a scris. Comunică-mi şi mie care este adevărul în legătură cu lucrurile acelea despre care am vorbit.

Rămîi cu bine scumpe Cornelius, nu mă uita şi ţine-mă la curent. De aici noi vom pleca la Valencinas [55]; de acolo în Hannonia şi pe urmă la Bruxelles.

Atrebatium [56], 11 octombrie 1534.

CORNELIUS SCEPPERUS TRIMITE SALUTĂRI DRAGULUI SĂU NICOLAUS OLAHUS

Trimit înălţimii-voastre discursul sau epistola acelui vestit milanez, ca s-o citească înălţimea-ta şi apoi s-o dea maiestăţii-sale regale, căreia îi scriu de asemenea cîteva rînduri despre aceeaşi epistolă. Autorul vrea ca această operă să fie citită în secret şi nici nu-şi dă de loc silinţa, ca să fie editată; mi se pare că nici n-a aşternut-o pe hîrtie, decît datorită imboldului şi insistenţelor seniorului Antonius de Láyna, marchionul Madociei, care l-a determinat s-o scrie. În concluzie, nici o carte nu este atît de rea, încît să nu aducă un folos. Ai de grijă, totuşi să nu se piardă, după ce o va fi citit regina. Dacă regina are de făcut vreo observaţie cu privire la această epistolă să-mi fie transmisă mie sau autorului.

Şi fiindcă seniorul Ulricus Eytzinger vine încoace şi reverendisimul arhiepiscop de Lund mi-a scris că a pus nişte haine de ale mele în cufărul lui, ca să fie transportate aici împreună cu mobila lui, o rog pe înălţimea-voastră să-l întrebe, dacă nu ştie ceva despre soarta acelor vestminte.

Şi o rog pe înălţimea-ta să mă recomande acelui senior.

Îi doresc noroc tinerei căsătorite.

Cu bine.

Bruxelles, 4 iulie 1535.

www.dacoromanica.ro

[1] *Ducatul de Styria (Steiermark),* incorporat la Austria din 1192.

[2] *Carinthia* sau *Karnten,* teritoriul vechilor carentani, provincie a Austriei din 1335.

[3] *Bononia — Bologna,* oraş în Italia, capitala provinciei Emilia, pe rîul Reno, afluent al Po-ului, la 180 km sud-est de Milano.

[4] *Ungnad Hans,* baron de Somegy (1493—1564), partizan al lui Ferdinand I de Habsburg, a jucat un rol remarcabil în viaţa culturală a slavilor din sud-estul Europei.

[5] Conţii şi prinţii din familia Trautzmandorffer au deţinut, începînd din sec. al XIII-lea, un rol de seamă în viaţa politică a Austriei de Jos şi a Styriei.

[6] *Ioan Catzianer,* strălucit comandant de oşti al lui Ferdinand I de Habsburg. L-a învins pe Ioan Zapolya la Szinna, silindu-l să fugă în Polonia. În 1529 a respins atacurile turcilor împotriva Budei. Pierzînd în 1537, în mod suspect, o bătălie, a fost acuzat de trădare, arestat şi întemniţat la Viena de unde a evadat. S-a refugiat la partizanii lui Zapolya, dar aceştia l-au ucis, trimiţîndu-i capul lui Ferdinand I de Habsburg. Ca să fie pe placul Curţii, poetul Georgius Silesius Logus, baron şi consilier regal, a scris o poezie bătîndu-şi joc de cadavrul lui Catzianer. Nicolaus Olahus l-a condamnat pentru această faptă prin versuri care au întrunit sufragiile tuturor umaniştilor din acea epocă.

[7] *Brodericus Stephanus* (1499—1539), cancelar al regelui Ludovic al II-lea, unul din puţinii reprezentanţi ai marii nobilimi care a scăpat, prin fugă, de pe cîmpul de luptă de la Mohaci. Autor al lucrării de mare răsunet *De Conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohacz, verissima historia.*

[8] *Csismarchia-Kesmark,* localitate fortificată în Ungaria, donată de regele Ioan Zapolya, în 1530, nobilului polonez Hieronymus Laszky.

[9] *Cotzka (Kosztka),* unul din cei mai fideli partizani ai lui Ioan Zapolya, avînd sub autoritatea sa comitatele Árva şi Szépes.

[10] Regele *Sigismund I* (1506—1548).

[11] *Oenipontum, Oeniponte, Aevi Pond, Inspruck, Innsbruck,* oraş în Tirol, situat la confluenţa rîurilor Sill cu Inn.

[12] *Tapolcza,* localitate istorică, situată în apropierea oraşului Diosgyör (Ungaria).

[13] *Cassovia, Kaschau, Kassa,* veche aşezare a iazigilor în Ungaria, centru administrativ al comitatului Abaujvár.

www.dacoromanica.ro

[14] *Bebek Emeric*, fost secretar al regelui Ludovic al II-lea. După Mohaci a intrat în serviciul lui Ioan Zapolya şi apoi al soţiei acestuia, Isabela. Familie vestită prin numărul mare de transfugi din tabăra lui Ioan Zapolya în cea a lui Ferdinand I de Habsburg şi viceversa.

[15] *Komorn, Koemoern, Komárom*, oraş-cetate în Ungaria, situat la confluenţa rîului Wag cu Dunărea. Fortificaţiile Komárom-ului, construite sub domnia lui Matei Corvinul, erau considerate printre cele mai puternice din Europa. Revoluţionarii maghiari din 1848—1849 au opus aici ultima rezistenţă.

[16] *Marcus Laurinus*, cumnatul lui Cornelius Duplicius Scepperus.

[17] *Berga Hannoniei*, aşezare în provincia belgiană Hanovia.

[18] Ardelion, om permanent afectat, preocupat ca şi cînd ar face lucruri multe şi importante, însă în realitate nu isprăveşte nimic.

[19] *Ludovico* sau *Luigi Gritti*, fiul natural al lui Andrea Gritti, dogele Veneţiei, este cunoscut în istoria noastră sub numele de Aloisio (1480—1534). Diplomat venal turc care a vrut cu orice preţ ca, împreună cu cei doi fii ai săi, să pună mîna pe cele trei ţări româneşti.

[20] *Essek*, veche localitate fortificată în comitatul Veszprém (Ungaria).

[21] Aluzie la *Sigismund II August*, fiul lui Sigismund I cel Mare, rege al Poloniei (1506—1548).

[22] *Marcus Pemfflinger*, conte sas, decedat la Sibiu în 1537, corespondent al lui Nicolaus Olahus şi partizan al lui Ferdinand I de Habsburg. A jucat un rol de frunte în viaţa populaţiei săseşti din Transilvania, mai cu seamă în ceea ce priveşte acceptarea luteranismului.

[23] *Oenus, Inn*, rîu care izvorăşte din Elveţia şi se varsă în Dunăre la Passau.

[24] *Frangepani Francisc*, călugăr franciscan care a trăit în tinereţe la Roma, de unde a fost trimis de papa Clement al VII-lea pe lîngă Ioan Zapolya. A rămas în Ungaria şi a fost unul dintre cei mai fideli partizani ai lui Ioan Zapolya, care în 1528 l-a numit arhiepiscop de Agria. După moartea suveranului său a trecut de partea lui Ferdinand I de Habsburg căruia i-a adus însemnate servicii, mai cu seamă diplomatice. A decedat la Bratislava în 1543.

www.dacoromanica.ro

[25] *Verböczi István (Kerepeczi),* 1458—1541, teolog, filozof şi jurist. Purtătorul de cuvînt al nobilimei în dietele din 1500 şi 1501. Autor al inumanei legiuiri *Tripartitum juris Consuetudinaris inclyti regni Hungariae,* aplicată curînd după războiul ţărănesc din 1514 şi abrogată abia după revoluţia din 1848. La cererea lui Carol Quintul, el a fost unul din cei care l-au înfruntat pe Luther în Dieta din Worms (1521). O perioadă a îndeplinit funcţia de comandant suprem al armatei, înlocuindu-l pe Ştefan Bathori. A fost şi cancelar al lui Ioan Zapolya.

[26] Aluzie la cei doi regi ai Ungariei : Ferdinand I de Habsburg şi Ioan Zapolya.

[27] *Alternburgum, Altenburg, Óvár,* localitate cu bogat trecut istoric, situată la 32 km sud-est de Bratislava la revărsarea rîului Leitha în Dunăre.

[28] După încoronarea lui ca rege al Ungariei, Ferdinand I de Habsburg a lipsit vreme mai îndelungată din ţară, preocupat de interesele lui în Boemia, Austria şi celelalte provincii germane.

[29] *Ulrich V,* rege al Würtenberg-ului (1498—1550). A fost îndepărtat de la domnie 15 ani şi a revenit numai după ce s-a angajat să depindă de Austria şi să nu adere la Liga Smalkaldica pe care prinţii protestanţi şi 11 oraşe libere au alcătuit-o în 1530 ca pe o armă de luptă împotriva catolicilor.

[30] *Cristofor de Schidlowitz,* cancelar al Poloniei pînă în ianuarie 1512 cînd a decedat, corespondent al lui Nicolaus Olahus.

[31] Numele vechi al Sibiului, dat după numele rîului Cibin pe malurile căruia este aşezat.

[32] *Dimitrie Iacsici,* de neam rascian (sîrb), din familia Brancovineştilor.

[33] Arhiepiscopul de Lund, după ce a fost constrîns să părăsească Suedia din cauza reformei a fost numit ambasador al lui Carol Quintul la Viena. El, împreună cu Xanthus şi Scepperus, au susţinut interesele lui Nicolaus Olahus pe lîngă regele Ferdinand. Diplomat de mare prestigiu. A semnat, în numele regelui Ferdinand I de Habsburg, pacea de la Oradea (1538) şi a avut o misiune diplomatică pe lîngă Petru Rareş.

[34] *Traiectum, Trajectum ad Rhenium, Utrecht,* oraş situat pe Rin, la 55 km vest de Haga.

[35] Francisc I, regele Franţei (1515—1547).

[36] Henric al VIII-lea, regele Angliei (1509—1547).

www.dacoromanica.ro

[37] Comitate în Ungaria.

[38] *Liburnia,* teritoriul din Peninsula Balcanică, situat între Iliria şi sudul Dalmaţiei, de-a lungul litoralului adriatic, cunoscută şi sub numele de „Croaţia maritimă".

[39] *Alba-Nándor, Singidum, Sigidum, Alba Graeca, Griechische Weisenburg, Alba Bulgarica, Bellogradum, Belgrad, Beograd,* capitala Iugoslaviei.

[40] *Sabacz, Sabac,* oraş aşezat pe malul sudic al rîului Saba şi la vest de Belgrad (Iugoslavia).

[41] *Titulus, Titel,* oraş în Iugoslavia.

[42] *Acimincum, Petrovaradinum, Petrowardein, Petervár, Petervaradin,* localitate istorică în Iugoslavia, pe malul drept al Dunării.

[43] *Catherina de Aragon* (1483—1536), fiica lui Ferdinand Catolicul şi a Isabelei, mătuşa lui Carol Quintul, a fost soţia lui Henric al VIII-lea, regele Angliei, care a repudiat-o.

[44] Primul soţ al Catherinei de Aragon a fost prinţul Arthur, fiul mai vîrstnic al lui Henric al VII-lea, regele Angliei.

[45] *Narom, Naroc, Narenta,* rîu care izvorăşete din apropiere de Monstar şi se varsă în Marea Adriatică.

[46] *Pharos, Lesina,* insulă în arhipelagul iliric.

[47] *Corcira, Phaeacia, Kerykra, Corfu,* insulă în Marea Ionică.

[48] *Veglia, Curicta, Krk,* insulă în Marea Adriatică, la intrarea în portul Fiume, cea mai mare şi cea mai nordică din arhipelagul dalmatic.

[49] Proteu, zeu maritim, fiul lui Neptun. Avea darul de a putea să întrevadă viitorul. Spre a scăpa de muritorii care veneau să-l consulte, el lua cele mai variate înfăţişări.

[50] *Bernardin Cles,* cardinal de Trente şi cancelar al Ungariei ferdinandiste.

[51] În tot cursul tratativelor, duse de ambasadorii lui Carol Quintul cu cei ai Danemarcei, Suediei şi Norvegiei, spre a se încheia o pace trainică după detronarea şi deţinerea regelui Christiernus al II-lea, — Nicolaus Olahus a stăruit ca episcopului de Lund să i se restituie bunurile pe care le avusese în Suedia. La rîndul său, arhiepiscopul făcea aceleaşi servicii lui Nicolaus Olahus pe lîngă regele Ferdinand I de Habsburg.

[52] *Barbarosa,* numele a doi celebri piraţi care au operat în bazinul Mării Mediterane, obţinînd strălucite victorii împotriva flotelor Spaniei şi oraşelor Italiei. Cel de al doilea Barbarosa (Khair Eddyn) a fost amiral al flotei lui Soliman al II-lea, avînd depline puteri. A murit în 1545.

www.dacoromanica.ro

[53] Drumul de întoarcere al lui Cornelius Duplicius Scepperus de la Constantinopol n-a mai fost de astă dată cel obișnuit al Adriaticei. El s-a întors prin Banat.

[54] *Augusta Taurinorum, Torino,* oraș în Italia, capitala Piemontului.

[55] *Valencinas,* localitate situată la nord de Lille, altădată capitala provinciei Heinaut.

[56] *Atrebatium civitas, Nemetacum, Franchise, Atrecht, Arras,* reședința departamentului Pas de Calais (Franța), situat pe malul drept al rîului Scarpe.

www.dacoromanica.ro

BIBLIOGRAFIE

www.dacoromanica.ro

OPERELE LUI NICOLAUS OLAHUS

1. *Processus Universalis.* Tratat de alchimie, publicat sub pseudonimul Nicolaus Melchior. Museum Hermeticarum, Francofurti, 1525.
2. *Catholicae ac Cristianae religionis praecipua quaedam capita...*, Viena, 1560.
3. *Breviarum secundum usum Almae et Metropolitanae ecclesiae Strigoniensis*, Viena, 1563.
4. *Atila, sive de rebus bello paceque ab suo gestis.* Bruxelles, 1536. A fost tipărită prima dată de Sambucus în 1568 și retipărită de Adamus Franciscus Collarius la Possonii (Bratislava), în 1763.
5. *Hungaria, sive de originibus gentis, regionis, situ, diversione, habitu atque opportunitatibus.* Terminată în 1536 la Bruxelles a circulat numai în manuscrise multiplicate. Tipărirea ei s-a făcut de Bel Mathias în *Adparatus ad historiam Hungariae*, Possonii, 1735.
6. *Compediarum suae aetatis Chronicon,* Viena, 1563. Cuprinde evenimentele mai importante din istoria Ungariei, de la încoronarea regelui Matei (24 martie 1464) și pînă la încoronarea regelui Ferdinand I de Habsburg ca împărat (14 martie 1558). Bogat în date autobiografice, *Chronicon* a fost publicat de Bel Mathias, împreună cu *Hungaria,* în 1735.
7. *Genesis filiorum serenissimi Regis Ferdinandi Roman. Hungariae et Bohemiae et Domini mei clementissimi ex serenissima Anna regina natorum.* Vezi Martinus Georgius

www.dacoromanica.ro

Kováchich *Scriptores rerum Hungaricarum minores inediti*, Budapesta, 1798, vol. I, cap. IX, p. 41. Manuscrisul original are următoarea însemnare a autorului : „Scripta per me, Pragae, 1549, 14 octombrie".

8. *Ephemerides, quas Nicolaus Olahus in Epheneridibus Astronomicis Petri Pitati Veronensis, anno 1552 impresus suamet manu adnotavi* (1552—1559). A fost publicată de Martinus Georgius Kováchich în *op. cit.*, vol. I, cap. XVIII, p. 92—97.
9. *Brevis descriptio cursus vitae Benedicti Zercheky secretarii cancelariae regiae sub Ferdinando I et Nicolao Olaho manu ipsius conscripta. Circa anno 1568.* Vezi Martinus Georgius Kováchich, *op. cit.*, vol. I, cap. XXV, p. 154—155.
10. *Epistolae.* Anii 1527—1538. Un număr de peste 600 epistole au fost tipărite, după copiile găsite în arhiva prinţului Észtérházy, descendent al Ursulei, sora mai mare a lui Nicolaus Olahus, de către episcopul romano-catolic de Oradea, Ipolyi Arnold, în 1875.
11. *Carmina.* Poeziile lui Nicolaus Olahus au fost adunate şi tipărite de Stephanus Hegedus, sub titlul *Carmina Nicolai Olahi*, Budapesta, 1906. Au fost retipărite în 1934 de I. Fogel şi L. Juhász, la Lipsca.
12. *Instructio pastorales ad clerum.*

LUCRĂRI DESPRE NICOLAUS OLAHUS

1. Abel, Jenö : *Adalékok a humánismus történetehez Magyarországon* [Contribuţii la istoria umanismului în Ungaria], Budapesta, 1880.
2. Abrudbányai, N. : *Mária II Lajos Magyar Király öszvege németföldön* [Maria, văduva regelui maghiar Ludovic II, în Germania], Cluj, 1913.
3. Albu, Corneliu : *Nicolaus Olahus*, în volumul *Împotriva Dictatului de la Viena*, Bucureşti, 1943, p. 89—93 ; *Peregrinările europene ale lui Nicolaus Olahus*, în rev. *Flacăra*, nr. 40/1966 ; *Olahus şi Erasmus, o neobicinuită prietenie epistolară*, rev. *Magazin istoric*, nr. 4/1967 ; *Un strălucit umanist : Nicolaus Olahus*, rev. *Astra*, nr. 1/1968 ; *Inorogul de pe blazonul lui Nicolaus Olahus*, rev. *Magazin istoric*, nr. 1/1968 ; *Nicolaus Olahus, humaniste de reputation europeenne*, în *Buletinul comisiei naţionale a Republicii Socia-*

www.dacoromanica.ro

liste România pentru Unesco, nr. 2/1968 ; *400 ani de la moartea lui Nicolaus Olahus (poetul),* în rev. *Luceafărul,* nr. 2/1968 ; *Legăturile lui Nicolaus Olahus cu Erasmus din Rotterdam,* comunicare făcută cu ocazia simpozionului *Umanismul în Țările Române,* organizat de filiala Academiei R.S.R., împreună cu Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj în ziua de 13 februarie 1968 ; *Un mare cărturar al Renașterii,* în rev. *Flacăra,* nr. 3/1968 ; *La correspondance de Nicolaus Olahus avec Erasmus,* în *Revue Roumaine d'histoire,* tom. VII/1968 ; *Nicolaus Olahus, umanist român de prestigiu,* în rev. *România literară,* nr. 5/1969 ; *Nicolaus Olahus despre bogățiile naturale ale Transilvaniei,* rev. *Viața economică,* nr. 21/1969 ; *Nicolaus Olahus,* în *Călători străini despre țările române,* rev. *Studii de istorie,* nr. 2/1969.

4. Albu, Nicolae: *Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800,* Editura Universității din Cluj-Sibiu, biblioteca Institutului de Istorie Națională, Blaj, 1944, p. 15, 17, 29, 30, 39.

5. Allen, P. S., Allen, N. A.: *Opus Epistolarum Des. Erasmi Rotterodamus* [Opera epistolară a lui Des. Erasmus din Rotterdam], Oxonii (Oxford), 1916, vol. VIII, p. 468.

6. Alois, Gerlö și Lauf, Emil: *Bibliographie de l'humanisme belge* [Bibliografia umanismului belgian], Presses Universitaires Bruxelles, 1965, p. 125—246.

7. Amlacher, Albert: *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und Stuhles Broos* [Colecție de documente cu privire la istoria orașului și scaunului săsesc al Orăștiei], Sibiu, 1879.

8. Ausonius, Iacobus Macyllus, Ursinus, Velius: *Icones imperatorum et breves vitae, atque rerum cuiusque gestarum indicationes* [Imaginile împăraților și scurte indiții ale faptelor fiecăruia], 1544.

9 Balog, G.: *Az Erdélyi Renaissance* [Renașterea Transilvaniei], Cluj, 1943.

10. Balogh, Margit: *Oláh Miklos „Hungáriája" mint művelödestörténeti kutfö* [„Ungaria" lui Nicolaus Olahus ca sursă principală a istoriei culturale], Budapesta, 1903.

11. Bartts, Adalbert: *Scriptorum ex regno Slavoniae a Saeculo XVI usque ad XVIII inclusive Collectio* [Colecția scriitorilor din Slovenia, începînd din secolul al XVI-lea pînă în secolul al XVIII-lea], Varașdin, 1774.

www.dacoromanica.ro

12. Békefi, Remig: *A Káptalan iskolák története Magyarországon 1540-ig* [Istoria şcolilor capitulare din Ungaria pînă la 1540], Budapesta, 1910.
13. Békefi, Remig: *Olah Miklos nagyszombati iskolájának szervezete,* [Organizarea şcolilor lui Nicolaus Olahus din Tirnavia], rev. *Századok,* 1897, p. 882—902.
14. Bel, Mathias: *Adparatus ad historiam Hungariae ...* [Material documentar pentru istoria Ungariei], Possonii, 1735. În volum sînt incluse şi lucrările istorice ale lui Nicolaus Olahus : *Ungaria* şi *Chronicon.*
15. Bel, Mathias, idem : *Iohannis Listhii Comentariolus de Coronatione Maximiliani II* [Comentariul lui Listhi Ioannes cu privire la încoronarea lui Maximilian II], p. 304.
16. Bezdechi, Ştefan : *Doi umanişti români în secolul al XVI-lea* de Ioan Lupaş, recenzie apărută în rev. *Societatea de Mîine,* martie 1928, p. 89 ; *Încercările poetice ale lui Nicolaus Olahus,* în rev. *Transilvania,* martie 1928 ; *Nicolaus Olahus despre români,* în rev. *Transilvania,* mai 1928 ; *Nicolaus Olahus şi cultura elină, în* rev. *Societatea de Mîine,* mai 1928 ; *Epitaful lui Erasmus de Nicolaus Olahus* în rev. *Transilvania,* iulie-august 1928 ; *Familia lui Nicolaus Olahus,* în *Anuarul Institutului de istorie naţională a Universităţii din Cluj,* vol. V, 1926—1930 ; *Poeziile lui Nicolaus Olahus,* în volumul omagial al fraţilor Alexandru şi Ion Lapedatu, Bucureşti, 1936, p. 61—81 ; *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română.* Cu un cuvînt înainte de prof. acad. I. Lupaş, Aninoasa, Gorj, 1939.
17. Bonfinii, Antoni : *Rerum Hungaricarum decades quatuor* [Pentru decade ale istoriei ungureşti], Basileia, 1568 şi 1581.
18. Brodericus, Stephanus: *De Conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohacz verissima historia* [Cea mai veridică istorie a bătăliei ungurilor cu turcii la Mohaci], Krakko, 1527.
19. Bucholcz, N.: *Geschichte de Regierung Ferdinands des Erstes Urkundenband* [Documente cu privire la domnia lui Ferdinand întîi], Viena 1878, p. 634—698.
20. Bucko, dr. Voitech: *Die Reformationbewegungen im Graner Erzbistum bis zum Jahre 1564* [Agitarea Reformei în cuprinsul arhiepiscopiei Strigoniu pînă în anul 1564], Presburg, 1939.

www.dacoromanica.ro

21. Bucko, dr. Voitech: *Mikulas Olah a jedo doba, 1493—1568* [Nicolaus Olahus şi vremea sa, 1493—1568], Bratislava, 1940.
22. Carriere, Ernest: *Negociations de la France dans Levant* [Tratativele Franţei în Levant], Paris, 1848—1850.
23. Ciocan, Rodica: *Politica Habsburgilor faţă de Transilvania în timpul lui Carol Quintul*, Bucureşti, 1945, p. 63. (Teză de doctorat).
24. Cipariu, Timotei. Vezi: *Arhiva pentru filologie şi istorie*, nr. 36—38, Blaj, 1870, p. 711—714, 726—735 şi 750—756.
25. Crăciun, Ioachim: *Repertoriul de manuale inedite şi de cronici interne: Nicolaus Olahus, Hungaria, 1479—1536*, Editura Academiei R.P.R., 1963.
26. Csontosi, János: *Adalek Oláh Miklós könyvtárához* [Contribuţii la cunoaşterea bibliotecii lui Nicolaus Olahus] în *Magyar Könyvszemle* [Revista cărţilor maghiare], 1886, p. 61.
27. Cynglus, Ioannes: *De moribus in omni republica* [Despre moravurile din cuprinsul statului], Anvers, 1571.
28. Daicoviciu, Constantin: *Cuvînt de deschidere*, ţinut la Cluj în ziua de 13 februarie 1968 cu ocazia comemorării lui Nicolaus Olahus.
29. Dánielik, Jozsef, Ferenczy, Jacob Ssigmond: *Magyar irók* [Scriitori maghiari], vol. II, Budapesta, 1856—1858, p. 234.
30. Dejeu, Petre: *Instituţiile culturale din Oradea şi judeţul Bihor*, Bucureşti — Leipzig, 1937, p. 318.
31. Doboşi, Alexandru: *Exploatarea ocnelor de sare din Transilvania în evul mediu*, în *Studii şi cercetări de istorie medie*, II, 1951, nr. 1.
32. Eperijessi, Colomanus, Juhász, Ladiszlaus: *Hungaria-Atila*, Budapesta, 1938.
33. *Erasmi Desiderii Rotterodami opera omnia* [Opera completă a lui Erasmus Desideriu din Rotterdam], tom. III, partea I, 1962. La p. 1296, sub nr. 1.535, publică scrisoarea lui Erasmus către Nicolaus Olahus din 7 iulie 1530, iar la p. 1521, sub nr. 1.542, publică scrisoarea aceluiaşi din 7 octombrie 1530, tot către Nicolaus Olahus.
34. Firmin, Didot fréres: *Nouvelle Biographie Generale depuis le temps le plus recùlés jusqu'a nos jours* [Noua biografie generală din timpurile cele mai vechi pînă în

www.dacoromanica.ro

zilele noastre], Paris, 1857. Vezi articolul *Nicolaus Olahus*, vol. XXXVIII, p. 587—588.
35. Firu, I. S. şi Albu, Corneliu: *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolaie Românul) 1493—1568.* Texte alese, studiu introductiv şi note. Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1968.
36. Fogél, I. şi Juhász, L.: *Carmina* [Poezii], Lipsae, 1934. În volum sînt cuprinse poeziile lui Nicolaus Olahus.
37. Foppens, I. F.: *Bibliotheca Belgica...*, Bruxelles, 1739. 2 vol.
38. Forgách, Ferencz: *Magyar Historiája*, 1540—1572. *Forgács Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együt, közlī Máier Fédél* [Istoria maghiară a lui Forgách Ferencz, adnotată de Forgács Simon şi Istvánfi Miklós, editată de Máier Fidél], Budapesta, 1866.
39. Forgách, Ferencz de Gymmes: *De Statu reipublicae Hungariae Ferdinando, Johanne, Maximiliano regibus ac Ioannes secundo, principe Transylvaniae Comentarii* [Comentarii cu privire la statul ungar pe vremea regilor Ferdinand, Ioan, Maximilian şi a lui Ioan al II-lea, principele Transilvaniei], Budapesta, 1866.
40. Forgách, Ferencz: *Rerum Hungaricarum sui temporis comentarii, Libris XXII* [Comentarii asupra istoriei maghiare din vremea sa, XXII cărţi], Possoni et Cassaviae, 1876.
41. Franknói, Vilmos: *Egyháznagyok a magyar közepkörból* [Erarhii bisericii în evul mediu maghiar].
42. Franknói, Vilmos: *II Lajos es udvara* [Ludovic al II-lea şi curtea sa], Budapesta, 1878.
43. Gams, N.: *Series episcoporum* [Galeria episcopilor], Budapesta, p. 368—380 şi 388.
44. Ghibu, Onisifor: *Şcoala românească din Transilvania şi Ungaria*, Bucureşti, 1915.
45. Ghibu, Onisifor: *Din istoria didacticei româneşti*, partea I, *Bucoavnele.* Extras din *Analele Academiei Române*, memoriile secţiei literare, secţia a II-a, tom. XXXVIII, 1916.
46. Gyárfás, Thaimér: *Oláh Miklos és Drugeth György siremlékei Nagy-Szombaton* [Monumentele funerare ale lui Nicolaus Olahus şi György Drugeth de la Tirnavia]. Vezi: *Archeologiai Ertesitö* [Informatorul arheologic], 1890, p. 258—263.
47. Haner, Giorgius Ieremias: *De scriptoribus rerum Hungaricarum et Transilvanicarum scriptisque eorundem*

www.dacoromanica.ro

antiquioribus ordine, chronologia, digestis adversaria [Despre scriitorii istoriei maghiare şi transilvane, ca şi despre scrierile lor prezentate în ordine cronologică], Viena, 1774, tom. I, p. 178—184.

48. Hegedus, Stephanus: *Carmina Nicolai Olahi* [Poeziile lui Nicolaus Olahus], Budapesta, 1906.

49. Heltus, Gasparus: *Historia incliti Mathias Huniadis, regis Hungariae augustissimi* [Istoria strălucitului Matei de Hunedoara, preamăritul rege al Ungariei], Claudiopoli, 1565.

50. Holban, Maria: *Descrierea Transilvaniei în opera lui Nicolaus Olahus.* Comunicare făcută în cadrul simpozionului comemorativ de la Cluj din 13 februarie 1968.

51. Holban, Maria: *Nicolaus Olahus, 1493—1568,* în *Călători străini despre ţările române,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 484—500.

52. Horváth, János: *Az irodalmi müveltség megoszlása* [Periodizarea culturii literare], Budapesta, 1955.

53. Horváth, Zoltán: *A nagyszombati kath. érseki fögymnazium története* [Istoria liceului arhiepiscopal din Tirnavia], Tyrnavia, 1895.

54. Hunfalvi, Pál: *Az oláhok története* [Istoria valahilor], Budapesta, 1894.

55. Iorga, Nicolae: *Partea românilor din Ardeal la cultura maghiară,* Vălenii-de-Munte, 1912.

56. Iorga, Nicolae: *Renegaţii în trecutul ţărilor noastre şi al neamului românesc.* Comunicare făcută Academiei Române în şedinţa de la 2 mai 1914. Vezi *Analele Academiei Române,* memoriile secţiei de istorie, seria a II-a, tom. XXXIV, 1913—1914.

57. Iorga, Nicolae: *Domnii români după portrete şi fresce contemporane.* Portretul lui Petru Paisie, alias Radu Paisie, domnul Ţării Româneşti (1535—1545), vărul lui Nicolaus Olahus. Sibiu, 1930.

58. Ipolyi, Arnold: *Oláh Miklos, II Lajos és Mária királynè titkára, utóbb Magy. Orsz. káncéllár, Esztergomi érsekprimás és kir. helytartó levelezése* [Corespondenţa lui Nicolaus Olahus, secretarul lui Ludovic al II-lea şi al reginei Maria, apoi cancelar al Ungariei, arhiepiscop de Strigoniu şi regent], Budapesta, 1875.

www.dacoromanica.ro

59. Ipolyi, Arnold: *A nagyszombati iskola a XVI században* [Școala din Tirnavia în secolul al XVI-lea], în rev. *Katholicus Szemle*, 1887, p. 16—32.
60. Istvánffi, Miklos: *Historicarum de rebus Hungaricis Libri XXXIV* [Treizeci și patru cărți de istorie cu privire la treburile ungurești], Viena, 1750, cartea V, p. 44.
61. Ivaşcu, George: *Umanism și umaniștii din țările române*, în rev. *Contemporanul*, nr. 3/1968.
62. Ivaşcu, George: *Un grand humaniste roumaine : Nicolaus Olahus* [Un mare umanist român : Nicolaus Olahus], în rev. *La Roumanie d'Aujourd'hui*, nr. 6/1968.
63. Ivaşcu, George: *Istoria literaturii române*, Editura Științifică, București, 1969, p. 58—62, 64, 182, 189, 227, 310 și 588.
64. Jako, Zsigmund: *Nicolaus Olahus a milvészetpártoló* [Nicolaus Olahus, ocrotitorul culturii], în rev. *Korunk*, 1968.
65. Jovius, Paulus: *Comentario de la cose de Turchi a Carolo Quinto Imperatore Augusto* [Comentariu al treburilor turcilor cu împăratul Carol Quintul], 1538.
66. Jovius, Paulus: *Historiarum sui temporis libri II* [Două cărți ale întîmplărilor din vremea sa], Bâle, 1576.
67. Juhász, Ladislaus: *De carminibus Nicolai Olahi in mortem Erasmi scriptis* [Despre poeziile lui Nicolaus Olahus scrise la moartea lui Erasmus].
68. Karácsony, János: *Az Oláhországi (Havashelyi) vajdának családfája* [Arborele genealogic al familiilor voievozilor din Valahia — Muntenia], în rev. *Századok* [Secole], caietul III, 1910.
69. Kardos, Tibor: *A magyar humánizmus kérdése* [Problema umanismului maghiar], Budapesta, 1953.
70. Kardos, Tibor: *A magyarországi humánizmus kora* [Epoca umanismului în Ungaria], Budapesta, 1955.
71. Kázy, Ferencz: *Historia regni Hungariae* [Istoria Ungariei], *Nagyszombat* [Tirnavia], Tyrnavia, tom. I, 1737, tom. II, 1741 și tom. III, 1749.
72. Kázy, Ferencz: *Historia Universitatis Tyrnaviensis* [Istoria Universității din Tirnavia], Tyrnavia, 1738.
73. Kázy, János: *Brevis Comentarius rerum in Hungaria, Croația et Transylvania ab annis 1526—1564* [Scurt comentariu al istoriei Ungariei, Croației și Transilvaniei între anii 1526—1564], Tyrnavia, 1718.

www.dacoromanica.ro

74. Kemeny, Jozsef: *Oláh Miklos emlékezete* [Evocarea lui Nicolaus Olahus], Budapesta, 1858.
75. Kollányi, Ferencz: *Oláh Miklos irodalmi foglalkozasai külföldon* [Preocupările literare ale lui Nicolaus Olahus în străinătate], în rev. *Uj Magyar Sion* [Noul Sion maghiar], XVI, Budapesta, 1885.
76. Kollányi, Ferencz: *Esztergomi kanonokok* [Canonicii Strigoniului], *Esztergom* [Strigoniu], 1900, p. 132.
77. Kollarius, Adamus Franciscus: *„Hungaria" et „Atila" sive de origine gentis, regni Hungariae situ, habitu, oportunitatibus et rebus bello pacemque ab Atila gestis* [„Ungaria" şi „Atila" sau despre originea locuitorilor, aşezarea regatului ungar, obiceiuri, mijloace de trai şi despre isprăvile din timp de război şi pace ale lui Atila], Vindobonnae, MDCCLXXIII.
78. Kölesi és Melczer: *Magyar Plutárhus* [Plutarhul maghiar], Budapesta, p. 185.
79. Koncz, Akos: *Egri egyházmegyei papok az irodalmi téren* [Activitatea literară a preoţilor din dieceza Agriei], Eger, 1892, p. 185.
80. Kovách ich, Georgius: *Scriptores rerum Hungaricarum minores* [Scriitori mai puţin cunoscuţi ai istoriei ungureşti], Budapesta, 1798.
81. Kovács, Andrei: *Diplomele de înnobilare şi iconografia lui Nicolaus Olahus*, în *Revista muzeelor*, nr. 2/1969.
82. Körösi, H., Szabo, L.: *Az elemi népoktatás enciclopédiája* [Enciclopedia învăţământului elementar], Budapesta, 1911—1912, vol. II, p. 273.
83. Lehonczky, Andras: *Stematographia Nobilium Familiarum Regni Hungariae* [Stematologia familiilor nobiliare din Ungaria], Possoni, 1796—1798.
84. Lupaş, Ion: *Doi umanişti români în sec. al XVI-lea...* Comunicare făcută în şedinţa Academiei din 11 noiembrie 1927. Publicată în *Anuarul Institutului de Istorie*, Cluj, vol. IV, 1926—1927, p. 337—363.
85. Lupaş, Ion: *Nicolaus Olahus*, Conferinţă ţinută în aula Universităţii din Bratislava în ziua de 2 mai 1938.
86. Lupaş, Ion: *Din scrisul cronicarilor latini ai Transilvaniei, Studii istorice*, vol. VI, 1956.

www.dacoromanica.ro

87. Márki, Sándor: *Pédagogiai Plutárch* [Plutarhul Pedagogiei], Buda-Pesta și Possoni, Bratislava, 1886.
88. Merémyi, Lajos: *Oláh Miklos végrendelete* [Testamentul lui Nicolaus Olahus], vezi *Történelmitár* [Magazin istoric], I, 1896, p. 140.
89. Micu, Samuil: *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*, Editura Științifică, București, 1963, p. 73, 80 și 83.
90. Mihăilă, G.: *Primul umanist de origină română*. Cu prilejul împlinirii a 475 ani de la nașterea lui și 400 ani de la moartea lui. Vezi rev. *Gazeta literară*, nr. 3, 1968.
91. Mihăilă, G., Zamfirescu, Dan: *Literatura română veche (1402—1647)*, București, 1969, Editura Tineretului, vol. I, p. 250—279.
92. Muszka, Nicolaus: *Palatinorum sub regibus Hungariae vitae* [Viețile conților palatini sub regii Ungariei], Tyrnavia, 1762.
93. Nagy, Iván: *Magyarország családai* [Familiile nobiliare din Ungaria], Budapesta, vol. II, p. 213—214.
94. Nasta, Mihail: *Desiderius Erasmus Europae Magister* [Erasmus Desiderius, dascălul Europei], rev. *Colocvii*, nr. 7/1967.
95. Niceron, Jean Francoise: *Mémoire pour servir a l'histoire des hommes illustres dans la republique des lettres avec le catalogue raisonne de leur ouvrage* [Memoriu pentru a servi la istoria oamenilor iluștri din republica literelor, cu un catalog sistematic al operelor lor], Paris, 1727—1738.
96. Noszkai, Odön: *Oláh Miklos levelezésének müvelödestörténéti vonatkozásai* [Raporturile corespondenței lui Nicolaus Olahus cu istoria culturii], Budapesta, 1903, p. 62.
97. Paquot, Jean Noel: *Memoire pour servir á l'histoire litteraire des Pays-Bas* [Memoriu pentru a servi la istoria literară a Țărilor de Jos], 18 volume, 1763—1770.
98. Pascu, Ștefan: *Conștiința de neam a poporului român reflectată în scrierile umaniștilor*. Conferință rostită în cadrul simpozionului de la Cluj în ziua de 13 febr. 1968.
99. Pauler, Tivadar: *A Budapesti egyetem története* [Istoria Universității din Budapesta], vol. I, p. 37.
100. Páuler, Gyula: *Történelmi irodalom* [Literatura istorică], în rev. *Századok*, 1876, p. 213—218. (Autorul recenzează volumul lui Ipolyi Arnold cuprinzînd corespondența lui Nicolaus Olahus, apărut la Budapesta în 1875).

www.dacoromanica.ro

101. Petrik, Géza: *Magyarország bibliographiája* [Bibliografia Ungariei], Budapesta, 1890, vol. II, p. 923.
102. Pinter, Jenö: *Magyar irodalomtörtenet* [Istoria literaturii maghiare], Budapesta, 1930.
103. Piru, Alexandru: *Umanismul românesc*, în rev. *Gazeta literară*, 4 aprilie 1962.
104. Piru, Alexandru: *Literatura română veche*, ed. II, 1962, p. 47—51.
105. Pompiliu, Teodor: *Nicolaus Olahus*, în rev. *Familia*, nr. 1, 1968.
106. Popescu, Radu: *Istoria domnilor Țării Rumânești*. Editura pentru literatură, București, 1961. Ediție îngrijită de Gregorian Mihail, p. 282.
107. Práy, György: *Specimen hierarchiae Hungariae* [Emblema ierarhiei Ungariei], Possoni, 1779.
108. Práy, György: *Epistolae Procerum Virorum* [Scrierile bărbaților de seamă], Possoni, 1806, tom. II. Vezi scrisoarea nr. 30 din 15 noiembrie 1539, trimisă de Nicolaus Olahus lui Thomas de Nádasdy.
109. Prodan, Dumitru: *Supplex Libellus Valahorum*, ediția a doua refăcută, București, 1967, p. 79—81.
110. Radocsay, Dénes: *Osterreischische Wappenbriefe des Spätgotic und Renaissance* [Embleme austriace de-ale goticului tîrziu și Renașterii], în *Zeitschrift des deutschen Vereins für Kunstwissenschaft* [Revista germană pentru studiul artelor], XVII, 1964, fasc. 3—4, p. 96—101.
111. Roersch, Alphonse: *Nos helenistes flamands au XVI-e siècle*, [Eleniștii noștri flamanzi în secolul al XVI-lea], Gand, 1895.
112. Roersch, Alphonse: *La correspondance de Nicolaus Olahus* [Corespondența lui Nicolaus Olahus], Gand, 1904.
113. Roersch, Alphonse: *L'humanisme belge à l'époque de la Renaissance* [Umanismul belgian în epoca Renașterii], Bruxelles, 1910, p. 49, 51, 55, 62, 63, 68, 77 și 93.
114. Rosenberg, Nicolai: *De situ, moribus et diversitate scyticarum gentium* [Despre așezarea, moravurile și altele privitoare la neamurile sciților]. Opusculul e cuprins în ediția lui Collarius Adamus Franciscus împreună cu lucrările istorice ale lui Nicolaus Olahus, *Hungaria* și *Atila*, la

www.dacoromanica.ro

p. 199—244. Textul diplomei de înnobilare a lui Nicolaus Olahus din 23 nov. 1548 se găseşte în acelaşi opuscul la p. 228—238.

115. Rosza, György: *Oláh Miklos legrégibb arcképe...* [Cel mai vechi portret al lui Nicolaus Olahus], în *Magyar Könyvszelme* [Revista maghiară de bibliografie], 1960, p. 433—438.

116. Sacerdoţeanu, Aurel: *Lista de suverani din imperiul oriental, imperiul otoman, grecii, românii, bulgarii, sîrbii, ungurii, polonii, ruşii.* Extras din *Hrisovul,* buletinul şcolii de arhivistică, Bucureşti, 1941, vol. I, p. 22. Autorul aduce importante informaţii cu privire la urcarea pe tronul Ţării Româneşti a lui Radu Paisie (1535—1545), vărul lui Nicolaus Olahus.

117. Sacerdoţeanu, Aurelian: *Stema lui Dan al II-lea în legătură cu familiile Huniade şi Olah,* în *Revista muzeelor,* Bucureşti, nr. 1 1969.

118. Sambucus, Joannes: *Rerum in Agriam anno MDLII gestorum brevis Narratio* [Scurtă relatare a celor ce s-au petrecut la Agria în anul 1552], Viena, 1558.

119. Sambucus (Samboki-Zsabosky-Szamoczy), Joannes: *Antonius Bonfinius, Rerum Hungaricarum decades quatuor* [Patru decade ale istoriei ungureşti de Bonfini Antonio]. Ediţia Basileia din 1568, p. 107—196 şi ediţia de la Frankfurth din 1581, p. 862—890, publică *Atila* lui Nicolaus Olahus.

120. Schiau, Octavian: *Din activitatea literară a lui Nicolaus Olahus.* Conferinţă ţinută la simpozionul de la Cluj din 13 februarie 1968.

121. Schiau, Octavian: *Un mare umanist: Nicolaus Olahus,* în rev. *Tribuna,* nr. 3/1968.

122. Schleicher, Pal: *Oláh Miklos és Erasmus* [Nicolaus Olahus şi Erasmus], Budapesta, 1941.

123. Simionescu, Ion: *Oameni aleşi,* vol. II, ediţia a IV-a revăzută şi adăugită, editura Cartea românească, Bucureşti, 1938, p. 13—17. Autorul publică un medalion al lui Nicolaus Olahus, utilizînd lucrarea lui Ştefan Bezdechi.

124. Sirmiensis, Georgius: *Epistolae de perditione regni Hungaricorum* [Epistole în legătură cu prăbuşirea regatului ungurilor], Pesta, 1558.

125. Spălăţelu, Ion şi Zamfir, Gh.: *400 de ani de la moartea lui Nicolaus Olahus,* în *Scînteia,* nr. 7.585/1968.

www.dacoromanica.ro

126. Szabo, Károly: *Régi magyar könyvtár* [Biblioteca veche maghiară], Budapesta, 1885, vol. II, p. 31 și 33, vol. III. partea I, p. 745 și 1369.

127. Szemes, József: *Oláh Miklos*, Budapesta, 1936.

128. Szeremi, György: *II Lajos és János királyok házi káplaja enlékirata Magyarország romlásárol, 1484—1553* [Memorialul lui Szeremi György, confesorul regilor Ludovic II și Ioan Zapolya cu privire la prăbușirea Ungariei, 1484—1553], Budapesta, 1587, p. 410.

129. Szigeti, József: *Nicolaus Oláhus emlékezete* [În amintirea lui Nicolaus Olahus], în rev. *Utunk*, Cluj, nr. 3/1968.

130. Szilàgyi, Sándor: *Erdeléyország története* [Istoria Transilvaniei], Budapesta, 1886.

131. Szinnyei, József: *Magyar irók élete és munkai* [Viața și activitatea scriitorilor maghiari], Budapesta, 1902, vol. IX, p. 1267—1272.

132. Sörös, Pongrácz: *Otven év Oláh Miklós életböl* [Cincizeci de ani din viața lui Nicolaus Olahus], în rev. *Katholikus Szemle*, 1903, p. 329.

133. Șincai, Gheorghe: *Hronica românilor...* Ediția a II-a premiată de Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, Buc., 1886. Vezi cronica anului 1548.

134. Toppeltinus, Laurentius: *Origines et occasus Transylvanorum* [Despre originile și căderea transilvănenilor], *Lugdunum* [Lyon], 1667. Ediția a II-a, Viena, în 1762. Capitolul VII este intitulat *De Valahorum origine* [Despre originea românilor]. Autorul susține că românii sînt de origină romană. Lucrarea lui Toppeltinus, istoric sas, a fost larg utilizată de Miron Costin și Stolnicul Cantacuzino în scrierile lor.

135. Ursinius, Gasparus Velius. *De bello panonico, libri decem* [Despre războiul panonic, zece cărți]. Volumul a fost editat de Adamus Franciscus Collarius la Viena, în anul 1762.

136. Wágner, Carolus: *Collectanea Genealogica Historica illustrium Hungariae familiarum quae jam intercederunt* [Culegeri genealogico-istorice ale familiilor ilustre maghiare care au dispărut], p. 112—123, Possoni-Pestini, 1802.

137. Waldäpiel, Imre: *Erasmus és a magyar baratai* [Erasmus și prietenii săi maghiari], Budapesta, 1941.

www.dacoromanica.ro

138. Wetzer, Witze: *Dictionnaire encyclopedique de la Theologie Catholique* [Dicţionar enciclopedic al teologiei catolice], Paris, 1870, tom. IX, p. 488.
139. Wurtzbach, C.: *Biographisches Lexikon des keiserthums Oesterreich* [Lexiconul biografic al imperiului austriac], Viena, 1875, p. 160.
140. Zamfirescu, Dan: *400 ani de la moartea lui Nicolaus Olahus. Umanistul,* în rev. *Luceafărul,* nr. 2/1968.
141. Zamosius, (Szamosközy) Stephanus: *Rerum Transilvanorum libri* [Cărţile întîmplărilor transilvănenilor], în *Monumenta Hungarica,* vol. VII, 1863.
142. Zillinger, Alajos: *Egyházi irok csarnoka* [Galeria scriitorilor ecleziastici], Nagyszombat, 1893, p. 270.

*

143. *Antologia gîndirii româneşti,* secolele XV—XIX, partea I, Bucureşti, Editura Politică, 1967. Introducere şi fragmente traduse de I. S. Firu.
144. *Biographie nationale, publiée par l'Académie royale de Belgique* [Biografia naţională, publicată de Academia regală a Belgiei], Bruxelles, tom. XIII—XX.
145. *Istoria României,* vol. II, Bucureşti, 1962, p. 697.
146. *Korrespondenzblatt des Vereines für siebenbürgische Landeskunde* [Organul Asociaţiei pentru cercetări referitoare la Transilvania], nr. 1—3, 1924. Vezi nota: *Nicolaus Olahus Abstammung* [Originea lui Nicolaus Olahus].
147. *Magyar Országos Levéltár* [Arhiva naţională maghiară], vol. II—III, fascicola K, nr. 102—163. Publică: textul latin al diplomei de înnobilare din 23 nov. 1548 a lui Nicolaus Olahus; textul latin al diplomei din 17 aprilie 1558 prin care regele Ferdinand de Habsburg conferă lui Nicolaus Olahus titlul de baron.

www.dacoromanica.ro

TABLA ILUSTRAŢIILOR

Nicolaus Olahus, litogravură 26,5 × 17 cm, executată la atelierul Lauffer és Stopp. Vezi J. Török, *Magyarorszag Primásai*, Buda, 1859, p. 8 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . 90—91

Iancu de Hunedoara, unchiul lui Nicolaus Olahus. Portret în ulei de Masolini (Tomasso Christoforo, 1383—1447). Vezi *Történelmi Képsorozat*, Tankönvkiado, Budapesta, f.a. (Cabinetul de stampe, inventar nr. 5.637, Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 90—91

Radu Paisie, voievodul Ţării Româneşti (1535—1545), vărul lui Nicolaus Olahus. Vezi N. Iorga, *Domnii români după portrete şi fresce contemporane*, Sibiu, 1930, planşa nr. 50 (Cabinetul de stampe, Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 90—91

Matei Corvin, vărul lui Nicolaus Olahus. Vezi Gustáv Háckénást, *A magyar nép története*, Budapesta, 1953, p. 96 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 90—91

Tabla înrudirii neamurilor Huniade şi Olahus cu Basarabii. Vezi Aurelian Sacerdoţeanu, *Stema lui Dan al II-lea în legătură cu familiile Huniade şi Olahus, Revista muzeelor*, Bucureşti, nr. 1, 1969, p. 14 . . . . . 90—91

Sibiul (Cabinetul de stampe, inventar nr. 39.528, Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 90—91

Scrisoarea cu semnătura autografă a lui Nicolaus Olahus din 1 mai 1556, adresată comunităţii săseşti din Sibiu.

www.dacoromanica.ro

Vezi I. Lupaş, *Doi umanişti români în secolul al XVI-lea*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1927 (Bibl. Acad. R.S.R.) . 90—91

Oradea (Cabinetul de stampe, inventar nr. 3.954, Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 90—91

Diploma de înnobilare a lui Nicolaus Olahus din 23 noiembrie 1548. Vezi *Revista muzeelor*, Bucureşti, nr. 2, 1969, p. 104 . . . . . 90—91

Blazonul lui Nicolaus Olahus. Detaliu din diploma de înnobilare . . . . . 90—91

Strigoniu, litogravură . . . . . 90—91

Atila, foaie de titlu. Vezi Joannes Sambucus ; laolaltă cu *Rerum Hungaricarum decades quatuor*, Basileia, 1568, p. 107 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 90—91

Ungaria, foaie de titlu. Vezi Bel Mathias, *Adparatus ad historiam Hungariae*, Possonii, 1735, p. 1 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Chronicon, foaie de titlu. Vezi Bel Mathias, *Adparatus ad historiam Hungariae*, Possonii, 1735, p. 38 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Unul din tunurile fabricate cu cheltuiala lui Nicolaus Olahus. Se află în sala „Mihai Viteazul" a Muzeului Militar din Bucureşti . . . . . 186—187

Nicolaus Olahus, xilogravură de Hans Seebald Lautensach. Vezi Bucko Voitech, *Mikulas Olah a jedo doba*, Bratislava, 1940, p. 3 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Ludovic al II-lea. Vezi Acsady Ignácz, *Magyar birodalom története*, Budapesta, 1897, p. 87 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . 186—187

Maria de Habsburg, soţia lui Ludovic al II-lea, Portret din 1540, atribuit lui Jaques Seissenegger. Vezi Henri Pirrene, *Histoire de la Belgique*, Bruxelles, 1914, vol. II, p. 79 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Ferdinand de Habsburg, portret atribuit lui A. Metsys. Vezi Henri Pirrene, *Histoire de la Belgique*, Bruxelles, 1914, vol. II, p. 59 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Bătălia de la Mohaci (29 august 1526), miniatură contemporană din cronica lui Dsalalzadé. Vezi Acsády Ignácz,

www.dacoromanica.ro

A magyar birodalom története, Budapesta, 1904, vol. II, p. 116 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Carol Quintul, bust în bronz executat în 1655 de arhitectul, gravorul, miniaturistul și sculptorul italian Leoni Leone. Vezi Henri Pirrene, *Histoire de la Belgique*, Bruxelles, 1914, vol. II, p. 115 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . 186—187

Sultanul Soliman II, Magnificul, pictură de Augostina Musi. Vezi Acsády Ignácz, *A magyar nemzet története*, 1897, vol. V, p. 67 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Palatul ducilor de Brabant din Bruxelles. Aici a locuit și activat Nicolaus Olahus în anii 1531—1542 . . . . 186—187

Ioan Zapolya, după o pictură aflată în Mausoleum Potentissimorum Regnum. Vezi Acsády Ignácz, *A magyar birodalom története*, Budapesta, 1904, vol. II, p. 141 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Ioan Sigismund Zapolya, pictură contemporană. Vezi Acsády Ignácz, *A magyar birodalom története*, Budapesta, 1904, vol. II, p. 212 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Izabela, soția lui Ioan Sigismund Zapolya, portret executat de Luca Cranach. Vezi Acsády Ignácz, *A magyar birodalom története*, Budapesta, 1904, vol. II, p. 206 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 186—187

Aloisi Gritti, desen contemporan. Vezi Acsády Ignácz, *A magyar nemzet története*, Budapesta, 1897, vol. V, p. 87 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 282—283

Erasmus din Rotterdam, pictură de J. Holbein. Vezi *Erasmi Desiderii Rotterodami opera omnia*, 1961, vol. I (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 282—283

Colegiul trilingv din Louvain, locul de întîlnire al lui Nicolaus Olahus cu umaniștii din Țările de Jos . . . . 282—283

Cornelius Craneveldius, portret atribuit lui R. Voerst. Copyright, Biblioteque royale de Belgique, Bruxelles (Etampes) . . . . . 282—283

Nicolaus Olahus. Relief din marmoră roșcată pe piatra funerară, aflată în biserica Sf. Mikulos din Tirnavia, realizat în 1563 de un sculptor necunoscut. Vezi Bucko Voitech, *Mikulas Olah a jedo doba*, Bratislava, 1940, p. 182 (Bibl. Acad. R.S.R.) . . . . . 282—283

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Cuvînt înainte V

Nota ediției XIX

HADRIANUS AMEROTIUS

Hadrianus Amerotius către Nicolaus Olahus, secretar al maiestății-sale regale etc. ([19 februarie], anul 1534) 4

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Hadrianus Amerotius (5 martie 1534) 9

LEVINUS AMMONIUS

Levinus Ammonius, lui Nicolaus Olahus salutare ([5 august] 1533) 14

Levinus Ammonius, monah carthusian, lui Nicolaus Olahus salutare (18 august 1533) 15

Levinus Ammonius, monah carthusian, lui Nicolaus Olahus salutare (21 august 1533) 16

Același, lui Nicolaus Olahus salutare (22 august 1533) . 17

Levinus Ammonius, lui Nicolaus Olahus salutare (1533) . 19

Levinus Ammonius, monah carthusian, lui Nicolaus Olahus, secretar de stat (în 13 septembrie, anul Domnului 1533) 20

www.dacoromanica.ro

Levinus Ammonius, lui Nicolaus Olahus salutare (18 septembrie 1533) 21

Levinus Ammonius, lui Nicolaus Olahus, secretar al regalei maiestăţi (23 noiembrie 1533) 22

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Ammonius Levinus (29 noiembrie 1533) 23

Levinus Ammonius carthusianus, lui Nicolaus Olahus, secretarul maiestăţii regale (7 februarie 1534) . . . 25

Nicolaus Olahus, lui Levinus Ammonius, monah carthusian, salutare (7 martie 1534) 27

Levinus Ammonius carthusianus, lui Nicolaus Olahus, secretar de stat (16 martie 1534) 27

Levinus Ammonius, monah carthusian, lui Nicolaus Olahus (18 aprilie 1534) 31

Levinus Ammonius carthusianus îi trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretar, trezorier de Alba (29 mai 1534) 32

Nicolaus Olahus, lui Levinus Ammonius, monah carthusian, salutare (6 iunie, anul 1534) 35

Levinus Ammonius, monah carthusian, lui Nicolaus Olahus salutare (2 iulie 1534) 39

Levinus Ammonius carthusianus, lui Nicolaus Olahus, secretar al maiestăţii-sale (7 iulie 1534) 41

JOANNES CAMPENSIS

Răspunsul lui Joannes Campensis către Nicolaus Olahus, secretarul şi consilierul serenisimei regine Maria (4 februarie 1532) 50

Nicolaus Olahus îi trimite salutări lui Joannes Campensis 51

CAROL QUINTUL

Către împăratul Carol (11 martie 1530) 58

Cuvîntare improvizată către Carol Quintul, în numele regatului Ungariei şi al Sclavoniei, rostită în localitatea Augsburg la 1 octombrie, anul 1530 (1530) 60

www.dacoromanica.ro

Scrisoarea lui Nicolaus Olahus către Franciscus Craneveldius (1 august 1535) 70

Franciscus Craneveldius, de la consiliul împăratului Carol, trimite salutări lui Nicolaus Olahus (în ziua a zecea, luna septembrie, 1536) 71

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către același (16 septembrie 1536) 72

Franciscus Craneveldius, lui Nicolaus Olahus salutare (22 septembrie 1536) 76

Franciscus Craneveldius, lui Nicolaus Olahus salutare ([4 octombrie], în anul 1536) 77

Franciscus Craneveldius trimite salutări lui Nicolaus Olahus (2 noiembrie 1536) 78

F. Craneveldius îi trimite salutări lui Nicolaus Olahus (20 noiembrie 1536) 79

Craneveldius îi trimite salutări lui Nicolaus Olahus (27 aprilie, anul 1537) 80

Franciscus Craneveldius îi trimite salutări lui Nicolaus Olahus (2 iulie 1537) 80

Franciscus Craneveldius trimite salutări lui Nicolaus Olahus ([30 septembrie] 1537) 82

Franciscus Craneveldius, lui Nicolaus Olahus salutare (3 octombrie, anul 1537) 83

DESIDERIUS ERASMUS

Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba, secretarul și consilierul serenisimei regine Maria, trimite salutări lui Erasmus din Rotterdam (1 iulie 1530) 90

D. Erasmus din Rotterdam către Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba, secretarul și consilierul maiestății-sale (7 iulie 1530) 92

www.dacoromanica.ro

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Erasmus din Rotterdam (20 septembrie 1530) 92

Preadistinsului domn Desiderius Erasmus din Rotterdam, doctor în sacra teologie etc., domnului și prietenului preastimat, salutare (21 septembrie, în anul Domnului 1530) . 93

Erasmus din Rotterdam către Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba, secretarul și consilierul reginei Maria (9 octombrie 1530) 94

Către Erasmus din Rotterdam (13 octombrie 1530) . . 96

Către Erasmus din Rotterdam (25 octombrie 1530) . . 97

Către Erasmus (la 19 noiembrie, în anul Domnului 1530) . 98

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Erasmus din Rotterdam (în 25 ale lunii martie, 1531) 99

Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba etc., trimite salutări lui Erasmus din Rotterdam (25 iulie 1531) 101

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba (în a unsprezecea zi a lui decembrie, anul 1531) 101

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Erasmus din Rotterdam (12 februarie 1532) 103

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretarul serenisimei regine (27 februarie 1532) 105

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretarul serenisimei regine (3 martie, mai 1532) 108

Răspunsul lui Nicolaus Olahus, secretarul serenisimei regine, către Erasmus din Rotterdam (26 iulie 1532) . . 109

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus tezaurar de Alba, secretar și consilier al serenisimei regine (29 august 1532) 114

Către Erasmus din Rotterdam (26 noiembrie 1532) . . 117

www.dacoromanica.ro

Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba, trimite salutări lui Erasmus din Rotterdam (în ultima zi a lunii ianuarie 1533) 117

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretarul serenisimei regine (7 februarie 1533) . 119

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Erasmus din Rotterdam (29 martie 1533) 121

Răspunsul lui Erasmus din Rotterdam către Nicolaus Olahus (19 aprilie 1533) 124

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretarul serenisimei regine ([1 iunie] 1533) . 126

Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba, secretar şi consilier al reginei Maria, trimite salutări lui Erasmus din Rotterdam (21 iunie 1533) 127

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretarul serenisimei regine (23 august 1533) . 129

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba etc. (7 noiembrie 1533) . . . 130

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba, secretarul şi consilierul serenisimei regine Maria etc. (23 ianuarie 1534) 131

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Desiderius Erasmus din Rotterdam (23 februarie 1534) 132

Răspunsul lui Nicolaus Olahus, secretar al reginei Maria, către Erasmus din Rotterdam (12 martie 1534) . . . 132

Erasmus din Rotterdam trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretarul serenisimei regine (22 aprilie 1534) . . 135

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Desiderius Erasmus din Rotterdam (25 iunie 1534) 137

www.dacoromanica.ro

CONRADUS GOCLENIUS

C. Goclenius trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretarul şi consilierul reginei Maria ([8 ianuarie] 1534) . . 146

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Goclenius (15 ianuarie 1534) 147

C. Goclenius lui Olahus, tezaurar de Alba, secretarul reginei Maria (25 mai, anul 1534) 148

Conradus Goclenius lui Nicolaus Olahus, protectorul său (în ziua a patra de la idele lui noiembrie, anul 1536) . 149

Conradus Goclenius lui Nicolaus Olahus, protectorul său (1 iunie, anul 1537) 149

CORNELIUS GRAPHEUS SCRIBONIUS

Cornelius Grapheus trimite salutări iubitului său Nicolaus Olahus ([27 iulie] 1535) 154

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Grapheus (1 august 1535) 155

Cornelius Grapheus trimite salutări lui Nicolaus Olahus ([30 noiembrie] 1535) 156

Cornelius Grapheus trimite salutări lui Nicolaus Olahus (24 septembrie, anul 1536) 156

Nicolaus Olahus trimite salutări lui Cornelius Grapheus (5 octombrie 1536) 159

Cornelius Scribonius Grapheus, mult preastrălucitului senior Nicolaus Olahus, panonicul, transilvanul, tezaurar de Alba (18 octombrie, anul 1536 de la naşterea Domnului) 160

NICOLAUS GRUDIUS

N. Grudius, secretarul maiestăţii-sale imperiale, trimite salutări lui Nicolaus Olahus (27 aprilie 1533) 168

www.dacoromanica.ro

Nicolaus Grudius, secretarul maiestății-sale imperiale, trimite salutări lui Nicolaus Olahus, tezaurar de Alba, secretarul reginei Maria (4 mai 1533) 169

PETRUS NANNIUS

Petrus Nannius către Nicolaus Olahus (Din Louvain, în ajutorul zilei Sf. Antonius [16 ianuarie], din colegiul Sf. Ieronim. Trimisă la Leyda, în anul 1536) 174

Petrus Nannius îl salută pe Olahus (23 ianuarie 1536) 175

Petrus Nannius trimite salutări lui Nicolaus Olahus (1 iunie 1536) 177

Petrus Nannius către Olahus (14 octombrie 1536) . . . 178

Petrus Nannius lui Nicolaus Olahus, protectorul său (1537) 180

Petrus Nannius către Nicolaus Olahus (11 martie 1537) 183

Petrus Nannius transmite salutări lui Nicolaus Olahus ([30 iunie] 1537) 184

Nannius către Nicolaus Olahus ([16 iulie] 1537) . . . 187

Nannius către Olahus, protectorul său (26 septembrie 1537) 188

Petrus Nannius transmite salutări lui Nicolaus Olahus, protectorul său ([8 oct.] 1537) 189

Petrus Nannius Alemanianus transmite sănătate lui Nicolaus Olahus ([18 noiembrie] 1537) 191

Petrus Nannius trimite sănătate lui Nicolaus Olahus ([20 noiembrie] 1537) 192

Nannius către Olahus (8 decembrie, în anul 1537) . . 194

Același Nannius trimite salutări lui Nicolaus Olahus (22 decembrie 1537) 196

www.dacoromanica.ro

Același îi transmite salutări lui Nicolaus Olahus, protectorul său ([6 ianuarie] 1538) 198

Același îi trimite salutări lui Nicolaus Olahus, protectorul său (1 aprilie 1538) 201

Același Nannius trimite salutări seniorului Nicolaus Olahus, protectorul său ([6 mai]) 202

Lui Nicolaus Olahus, cel mai devotat servitor al său, Nannius Petrus 202

Nannius îi trimite salutări seniorului Nicolaus Olahus, protectorul său (20 august) 204

RUTGERUS RESCIUS

Rutgerus Rescius către Nicolaus Olahus, trezorier de Alba, secretarul reginei Maria (18 noiembrie 1531) 213

Rutgerus Rescius către Nicolaus Olahus, secretarul reginei Maria (28 februarie, anul 1532) 213

Rutgerus Rescius către Nicolaus Olahus, secretarul reginei Maria (22 martie 1532) 215

Către Rescius (10 ianuarie 1533) 215

Rutgerus Rescius îi trimite salutări lui Nicolaus [Olahus] (9 iulie 1533) 216

Rutgerus Rescius trimite salutări lui Nicolaus Olahus, secretarul reginei Maria (19 august 1534) 217

Rutgerus Rescius îi trimite salutări lui Nicolaus Odahus (6 noiembrie 1534) 218

Rutgerus Rescius îi trimite salutări lui Nicolaus Olahus ([29 august], anul 1535) 219

Rutgerus Rescius trimite salutări lui Nicolaus Olahus, protectorul său (anul 1537) 220

www.dacoromanica.ro

Cornelius Scepperus, ambasadorul maiestății-sale imperiale, trimite salutări lui Nicolaus Olahus (în prima zi a lunii ianuarie, 1533) 226

Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus, ambasadorul maiestății regale (14 ianuarie 1533) 228

Cornelius Scepperus, ambasadorul maiestății-sale imperiale, trimite salutări lui Nicolaus Olahus (8 februarie, în anul 1533) 234

Cornelius Scepperus trimite salutări lui Nicolaus Olahus (18 februarie 1533) 251

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ultima zi a lunii februarie, 1533) . . . 253

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (7 martie 1533) 255

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (9 martie 1533) 265

Nicolaus Olahus trimite salutări dragului său Cornelius Scepperus (15 martie 1533) 268

Nicolaus Olahus către același prieten al său (17 martie 1533) 269

Același trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ziua a cincea a lui aprilie, dis-de-dimineață, 1533) . . 271

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (8 aprilie, anul 1533) 271

Același trimite salutări iubitului său Nicolaus Olahus (12 aprilie, anul 1533) 272

Același trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (12 aprilie, anul 1533) 274

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ziua de 26 aprilie, anul 1533) 275

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (1 mai 1533) 275

www.dacoromanica.ro

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ziua de 6 mai 1533) 279

Nicolaus Olahus trimite salutări dragului său Cornelius Scepperus (5 iunie 1533) 280

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (iunie 1533) 281

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în 8 iulie 1533) 282

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (la 6 august 1533) 283

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (la 12 august 1533) 285

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în 31 august 1533) 286

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (în 7 septembrie, în anul Domnului 1533) 287

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (25 septembrie 1533) 288

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (19 noiembrie 1533) 289

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în 27 decembrie 1533) 289

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în 17 ianuarie 1534) 290

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (22 ianuarie 1534) 292

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (1 februarie 1534) 293

Nicolaus Olahus trimite salutări dragului său Cornelius Scepperus (8 februarie 1534) 295

www.dacoromanica.ro

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ziua de 8 februarie 1534) 297

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ziua a 14-a a lunii februarie, anul 1534) . . 298

Nicolaus Olahus trimite salutări dragului său Cornelius Scepperus (17 februarie 1534) 299

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus, în ultima zi a lunii februarie 1534 300

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ziua de 19 martie 1534) 301

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (31 aprilie 1534) 302

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (3 aprilie 1534) 303

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (24 aprilie 1534) 305

Nicolaus Olahus trimite salutări dragului său Cornelius Scepperus (în ziua de 10 mai 1534) 306

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ziua de 2 iunie 1534) 307

Răspunsul lui Nicolaus Olahus către Cornelius Scepperus (1 august 1534) 308

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (în ziua de 19 septembrie 1534) 309

Nicolaus Olahus trimite salutări dragului său Cornelius Scepperus (11 octombrie 1534) 309

Cornelius Scepperus trimite salutări dragului său Nicolaus Olahus (4 iulie 1535) 314

Bibliografie 321

Tabla ilustrațiilor 337

www.dacoromanica.ro

Lector : ELISABETA BRÂNCUȘ
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar : 5.06.1974. Tiraj : 2.455 ex. broșate. Coli ed. : 18,65. Coli tipar : 23,50. Planșe : 10 tipo.

Lucrare executată sub comanda nr. 1606 la Oficiul Economic Central „Carpați", Întreprinderea poligrafică „Bucureștii-Noi", str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 8, București

www.dacoromanica.ro

Lei 14

www.dacoromanica.ro